fondată în 1895
bpt
seria nouă

gautier

căpitanul fracasse

*

théophile gautier

căpitanul fracasse

ROMAN

TRADUCERE DE C. POPESCU-ULMU
PREFAŢĂ ŞI TABEL CRONOLOGIC DE
HENRI ZALIS

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI • 1974
EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI

Théophile Gautier
Le Capitaine Fracasse
Paris, Librairie des bibliophiles, 1884.

PREFAȚĂ

Romanul *Căpitanul Fracasse* are atîta substanță cîta pretinde genul. Lovituri de teatru, paranteze ironice, scene zglobii și — culmea îndrăznelii — explicații cărturărești strecurate în gura unei subrete. Nici un resentiment personal nu-și ciopleşte partea leului cînd prozatorul precizează țelurile sale. Gautier nu este un constructor de edificii înălțate pe atitudini. Din capitale convingeri lucra pe atunci doar Victor Hugo, iar ceva mai încolo Flaubert. Captivul propriei bonomii, Théophile Gautier nu se apropie întru nimic de intransigența marilor romantici. Cu exorcismele flaubertiene nu se va întîlni niciodată.

Scriitor de impresii fugitive, are totuși grijă să-și pieptene stilul pentru că îi plac ordinea, fastul, coerența. O prozodie solemnă clasează imaginile după conținutul universului. Îi repugnă însă emoțiile sculptate în piatră dură, ca și incrustațiile sacre. S-a spus că își lăsa verbul îmbătat de expediții nostime. Era mai degrabă un truditor grijuliu și priceput, capabil să dis-

treze, decît un colecționar de cuvinte și un vizionar în extaz.

S-ar înțelege de aici că nu merită să-i cercetăm activitatea? Sper că nu, dat fiind că Théophile Gautier a onorat literele franceze printr-o sumedenie de însușiri. Dacă nu sînt toate de primă mărime, ele nu se găsesc în nici un caz pe toate drumurile. Istoricul literar e dispus cîteodată să tragă concluzii drastice sau să laude pe nedrept. În ce-l privește pe Gautier, l-am răstălmăci trecînd cu vederea că a prețuit euritmia frazei, că a iubit gluma, că a reabilitat gloria incomodă a scriitorului popular. *Căpitanul Fracasse* e o asemenea carte, sortită să provoace admirația unui cerc extrem de larg, cu revărsările de talent comic, cu persiflările adresate snobismului și trufiei, cu reflecțiile despre teatru, istorie, glorie etc. Ar însemna să-l respectăm mai puțin pe Gautier dacă n-am aminti că el deține secretul multiplicării unei dimensiuni omenești: dărnicia, pînă la risipă, pînă la hiperbolă. Primatul de la care pornește orice valoare modestă elimină riscul nesocotirii ei cînd artistul știe s-o învăluie în intuiții juste, observații glumețe, născociri pline de tîlc.

Forma romanului concide cu fondul, e la fel de facilă și răscumpără prin conturul luminos imbolduri pasionale lesne de valorificat în latura lor decorativă și patetică. Primejdia dulcegăriei este astfel îndepărtată cu tenta de haz pe care o imprimă scriitorul paginilor sale de sensibilitate. Numai așa se explică de ce căldura emoției emană mai mult din montare și mai puțin din text, cenzurat de șarje amicale. Talentul lui Gautier

îndulcește tonul ori de cîte ori demonul lui galic îl predispune la violență și aciditate.

Că nu dăm de aluzii cețoase nu e un păcat. N-avem să-l absolvim nici de încîntătoarea magie a unor imagini rustice. Un povestitor de clasă țese mai greu conflicte adînci, în schimb îl ispitesc, cînd mai este și romantic, episoadele. Atîrnă greu, în reușita lor, umorul picurat printre rînduri, altoiul de fantezie pe arborele evocării, savanta mînuire a tușelor încrustate în concretul antitezelor.

Umbra individualității unui artist generos și visător se prelungește în cărțile lui. Gautier stă mărturie. Și nu-l vom acuza niciodată că și-a trăit generozitatea compunînd figuri care i-au absorbit cea mai de seamă însușire de povestitor înnăscut : aceea de a se fi proiectat în personaje naive, dispuse să se războiască pentru cauza altora.

Într-un fel, calvarul feeric al existenței lui Gautier este și cel al căpitanului Fracasse. Și-a deghizat îngrijorarea într-o voioșie truculentă, plin de speranțe pentru cariera sa de scriitor, întocmai cum tînărul baron de Sigognac devine actor și, sub un nume de împrumut, înfruntă destinul, încrezător în noua lui stea. Mai înelat în acțiuni spectaculoase, mai topit în peripețiile ce-i susțin frenezia afirmărilor bărbătești, Fracasse este la fel de amuzant pe cît e creatorul lui în voința de a răzbi.

Profeția lui Émile Faguet relativă la roman ne face azi să zîmbim : „...în cincizeci de ani nu va mai fi citit în mod obișnuit, dar se va mai găsi, ici și colo, un anticar, un colecționar avizat și de foarte bun gust, care să

posede un Gautier cu o frumoasă legătură «de epocă», ceva între emailul rar şi un Wouwermans autentic, pe care să-l deschidă ocazional, din complezenţă. A fost un preţuitor de artă bine informat, va deveni el însuşi o curiozitate demnă de interes.“ [1]

Scepticismul lui Fauget a dat naştere la multe ironii. Poate şi pentru că istoricul literar s-a lăsat prea deseori în voia aparenţelor. Volumul în discuţie depăşeşte bariera neîncrederii în viitorul său, respectuos cu legile genului, dar nepăsător faţă de prestigiul prevestirilor sumbre. Despre *Căpitanul Fracasse* Gautier obişnuia să spună : „E o poliţă din anii tinereţii mele, pe care am achitat-o la maturitate [2]“. Aceasta în ce priveşte răgazul de redactare, ieşit din comun la un artist reputat pentru hărnicia şi productivitatea lui.

Romanul a fost aşteptat 25 de ani. Editorul Renduel l-a anunţat în 1836. Peste nouă ani, *Revue des Deux Mondes* îl trece în sumarul proxim şi avansează lui Gautier 2 000 de franci în contul dreptului de autor. Redacţia aşteaptă manuscrisul vreme de cinci ani, după care îl dă în judecată pe scriitorul leneş. Între 1853—1858 *Revue de Paris* promite de cîteva ori cititorilor romanul, care din păcate va fi, în tot acest timp, „pe şantier“. În sfîrşit, o altă redacţie, cea de la *Revue nationale et étrangère* intră în posesia lui şi din numărul

---

[1] Émile Faguet, *Dix-neuvième siècle. Études littéraires*, Paris, S.F.I.L., 1887, p. 324.

[2] Cf. Jean Tild, *Théophile Gautier et ses amis*, Paris, Albin Michel, 1951, p. 192.

din 25 decembrie 1861 începe să-l publice. Va apare pînă la 10 iunie 1863 şi va fi un mare succes.

Nici nu e de mirare. În linia eschivării realităţii banale, cu burghezi placizi şi mărunte osteneli achizitive, *Căpitanul Fracasse* ascultă de cultul altor valori decît cele ale înavuţirii. S-a produs cu această carte o cotitură Prin Eugène Sue şi Xavier de Montépin literatura de aventuri mizase mult pe dandismul sardonic şi pe capriciul frivol. Théophile Gautier reconsideră specia. Avînd asigurată complicitatea umorului şi a stilului colorat (poate chiar prea punctat cu poznaşe şi focoase clişee romantice), Gautier intervine convingător acolo unde stăpînesc simţurile şi la fiecare pas necalculat, eroul se lasă strivit nebuneşte. Mai mult poem decît înlănţuire de pedepse, romanul merge spre boemia spiritului. Sigognac, Isabella şi compania dispreţuiesc prejudecăţile, se retrag din jocul social într-o inocenţă seducătoare. Societatea, şi mai presus de ea autorul, se însărcinează să-i trezească la realitate. Cînd obstacole neprevăzute le nesocotesc visele, arma lor nu va fi dezamăgirea, stăpîna plicticoasă a fiinţelor dezarmate. Nimic nu contează acum mai mult ca lumina pe care o declanşează o disperare frumoasă şi înşelătoare. Sigognac e sărac, fuge de lume. Dar fugind de propria-i teamă spre nişte porţi nevăzute, Sigognac şi Isabella se salvează, înlocuind avantajos neşansa cu fortuna, hazardul cu certitudinea.

Trebuie oare să ducem atît de departe lucrurile, încît să le dezvăluim micul lor secret ? Nu vom povesti nimic.

Vom spune doar atît : de nenumărate ori am rîs cu poftă și ne-am simțit îngrijorați de amenințările care pîndesc din umbră. Semn că din spațiul ei interior cartea ne-a captivat, că ne-a binedispus. Trupa de actori a domnului Irod căzută peste noapte la conacul dărăpănat al baronului gascon strecoară în ființa lui Sigognac un ferment hotărîtor. Din clipa în care Isabella — actriță în trupa ambulantă — îi dă tînărului nobil motive serioase să nu se mai lase pradă pasivității, romanul vieții sale leapădă crusta disperării în demnitate și îmbracă insistent îndărătnicia proaspătă a cutezanței. Sigognac urmează trupa în turneele ei sinuoase, privind la Isabella ca la o făptură mîntuitoare.

Sigur, nu toate aventurile se încheie cu bine. Gautier intenționase chiar ca în finalul romanul să dea satisfacție puterilor nefaste din plasa cărora dorim mereu să ne smulgem. Judith Gautier, fiica scriitorului, povestește greutățile întîmpinate de părintele ei ca să încheie romanul. Prozatorul dorea un final romantic — depresiv, cu prețul decepționării multor admiratori. Editorul Charpentier, bun cunoscător al pieții literare, s-a împotrivit energic. O încheiere lugubră ar fi prejudiciat tirajul și n-ar fi recompensat virtutea. El voia ca Isabella și Sigognac să fie răsplătiți pentru dragostea lor triumfătoare. Doamna Gautier îl încuraja cerînd celor din casă, împărțiți între promisiunea izbîndirii lui Sigognac și tristețea respingerii din casta celor bogați și fericiți, să favorizeze un deznodămînt reconfortant. În cele din urmă Gautier cedează. Tentat de argumentul

bănesc, el se înclină, mai ales că se temea să-și contrarieze editorul extrem de binevoitor în atîtea ocazii.

Poate părea curios cum acest roman de constantă popularitate, nu numai în Franța, a fost judecat după criterii comode și false. Zola nu s-a ferit, cu un zel partizan explicabil, dar greu de acceptat, să-i reproșeze romantismul. Ca naturalist îi imputa că nu are simțul actualității și că se pierde în trecut. Ctitorul realismului dur notase: „...romanticii detestau spiritul secolului. Larga mișcare științifică și industrială era calul lor de bătaie. Pentru ei, calea ferată, telegraful, electricitatea stricau peisajul. Acestea erau rațiunile pentru care am susținut că romantismul este o piedică, chiar o dare înapoi în mersul fatal al literaturii noastre." [1]

N-ar fi zadarnic să adăugăm că, în căutarea unor noi obiecții, Zola exagera vădit, decis să-i pună în seamă lui Gautier orice carență posibilă. „Nici o idee nouă, nici un adevăr uman de oarecare adîncime, nici o presimțire a evoluției", exclama autorul lui *Germinal*. Dar tot Zola era acela care, aducîndu-i lui Gautier severe reproșuri, îi adresă prin intermediul lor un veritabil elogiu: „Era un simplu virtuoz (...) aidoma acelor instrumente alese și bine strunite care vibrează la cel mai modest contact cu exteriorul" [2].

---

[1] Émile Zola, *Documents littéraires*, Paris Charpentier, 1912, p. 158—159.

[2] *Op. cit.*, p. 137

Cum se vede, Zola însuși nu se prea sinchisea de aprecierile eronate ce îi aparțineau și pe care le rostise anterior. Mai grav pare faptul că un istoric literar de meserie și de recunoscută autoritate, l-am numit pe Faguet, socotea literatura lui Gautier refractară la... civilizație. Prin civilizație (modernă) Faguet avea în vedere o ordine determinată de aderența la valori care nu pot acționa decît pozitiv. Or, în *Căpitanul Fracasse*, ducele de Vallombreuse suscită justificate ostilități, pentru că prin comportarea sa concentrează strădanii vrăjmașe oricăror abateri de la spiritul de castă.

Există anumite similitudini în atari susțineri cu cele vehiculate de Oswald Spengler în *Der Untergang des Abendlandes*. Pentru Spengler cultura e fructul deșteptării din vechi zăcăminte biologice a umanității copilărești. Cu cît degradăm această copilărie, pretindea Spengler, ne întîlnim mai repede cu civilizația. Am amintit ca o chestiune absolut marginală aplecarea spre tradiția cavalerească, pentru că Faguet observase despre Gautier că nu știe să creeze, ci doar să imagineze. Să fi crezut Faguet că invenția este o imaginație degradată? În aliajul dintre ele, superba constelație a înclinațiilor romantice le favorizează deopotrivă. Va fi de mirare să aflăm că romancierul se depărtase de postamentul originar tocmai fiindcă urca la o cotă patetică glumind.

Pentru că Théophile Gautier se manifesta ca un fantezist, el s-a văzut decretat inapt... să prefigureze viața. Paseismul lui n-ar fi exprimat decît fuga într-un spațiu care predispune la vagabondaj, la „reconstituiri capri-

cioase"[1]. Cu alte cuvinte dacă ar fi fost mai imitativ i-ar fi plăcut lui Zola, dacă ar fi fost mai misterios l-ar fi impresionat pe Faguet. Cum însă fantezia lui Gautier „obosește repede", nu-i mai rămîn acestuia decît transpozițiile de artă. Acestea îi reușesc. Dar Faguet nu strălucește de prea multă consecvență cînd îl compară pe Gautier cu Chateaubriand. Declară că la amîndoi îi impresionează plăcut mobilitatea, și unul și altul exprimîndu-se optim prin note de drum. La Gautier, subliniàză acelaşi, „*Le Voyage en Espagne* et *Le voyage en Russie sont des chejs-d;œuvre...*" Dacă acesta ar fi punctul sensibil nu văd de ce Gautier n-ar fi izbutit să realizeze cu *Căpitanul Fracasse* un roman atrăgător, căci în cuprinsul său personajele peregrinează îndelung. Totuşi, după Faguet, *Le Capitaine Fracasse* e doar „o nuvelă arheologică compusă din două castele, o cîrciumă-ambuscadă, o căruță cu saltimbanci, o vifornițā, nişte funeralii pentru un pungaş — negreșit file dintr-un album îngrijit cu destule crochiuri viguroase şi expresive"[1].

Încă din succintele extrase critice pe care le-am reținut se vede că Gautier a fost, la vremea lui și mai încolo, un scriitor controversat. Ceea ce vrea să spună un scriitor *incitant*, posedînd darul să intrige, să intereseze, să captiveze şi excelînd, oricum, printr-un soi de seducție a comicului armonios, împletit cu melancolia surîzătoare.

---

[1] É.Faguet, *op. cit.*, p. 298—299.

[1] É. Faguet, *op. cit.*, p. 312.

*

Romanul de aventuri, dincolo de simplismul oricînd păgubitor al interpretărilor dispuse să-l reducă la o suită de isprăvi, are o complexitate potrivnică etichetării ca gen inferior. Cu eroi și pseudoeroi, cu personaje pilduitoare și altele esențialmente opuse lor el își descoperă principiul interior, care este unul estetic. A-l sili să intre în patul lui Procust spre a se conforma unor sentințe realmente uzate (ca să nu spun discreditate), revine la a nu lega dezvoltarea morală de conflictul cu care se contopește destinul celor implicați. După Faguet această relație n-ar atinge o complexitate sporită, iar cîtă este stă într-un contrast izbitor cu preferințele invenției epice.

În fond, ce place mai mult în *Căpitanul Fracasse*, ca în orice roman de capă și spadă, nu e nici debitul filozofic și nici apelul la o problematică densă. Un roman de acest tip reține atenția prin arta povestirii unor întîmplării pline de neprevăzut. Ca atare, vom avea un context cosmocentric, cu o diversitate de circumstanțe. Nu va fi un *Bildungsroman*, se înțelege, deși un bun roman de aventuri nu exclude un personaj care urcă spre cititor înconjurat de nimbul faptelor exemplare. Retușurile continue ce i le aduce creatorul său îi întrețin incandescența și îl sustrag capcanelor pe care adversarii i le întind.

Umorul burlesc este, ajuns la acest punct al prezentării, unul din mijloacele cu care Gautier dirijează asupra eroilor pecetea luminii, modul său de a dispune

de ei. Montajul prevede o succesiune circulară, astfel ca un episod să se sprijine pe celelalte, să le confirme. Din punct de vedere compozițional *Căpitanul Fracasse* reface povestea tînărului brav care se eliberează de neșansă prin iubire. Subiectul e cu totul sleit de noutate. Nouă nu este nici armura pe care o îmbracă Sigognac spre a duce lupta. Ispita dragostei, teribila ei forță nu sînt nici ele noi. Un lucru este însă nou : repulsia față de josnicie ca unică exigență de dăruire și purificare. Deprecierea (pînă la un punct) a lui Vallombreuse își are izvorul în neînțelegerea cu care el tratează obiectul dorinței sale imperative : femeia. Tînărul chipeș, obișnuit cu prăzi ușoare, nu rezistă Isabellei și veninul în care îneacă refuzul ei de a-l iubi îl constrînge să abdice de la cavalerism. Din acest moment s-a stigmatizat singur. Pecetluit să dezamăgească, Vallombreuse îi ușurează lui Sigognac cariera de amorez victoros. Căci acesta crește în ochii Isabellei tocmai acolo unde celălalt se prăbușește. Îi desparte grija și, respectiv, nepăsarea față de fragilitatea feminină, respectul, nealterat de pasiune, al reciprocității. Întreaga experiență Sigognac — Isabella ancorează în constanță. O constanță care nu uită să găsească propria-i cale spre viitor, fără să se contrazică și fără să-și nege apetitul de viață.

De bună seamă nu lipsesc în ciclul de la rău la bine nici locurile comune. Sosirea bătrînului Vallombreuse în plină ciocnire, clasica lovitură de teatru încheiată cu identificarea Isabellei drept fiica lui naturală etc. etc. sînt reverențele făcute rețetei. Se vede că Gautier nu

era destul de tare să le nesocotească, justiția imanentă fiind un aliat de neocolit.

Dar, desigur, nu atît motivările de tip inedit sînt latura forte a romanului, cît dispozitivul care nu se poticnește al faptelor, totdeauna de partea binelui. Atunci adevărurile caustice, îndoielile fac pace; răul își suspendă lucrarea, iar cititorul leagă simpatia sa de tot ce este grațios și pur.

Această dorință de neîntinare și-a lăsat amprenta peste scrisul atît de variat al lui Gautier, dovedind, de mai era nevoie, că, în persoana lui, copilul încercat de singurătate s-a vindecat prin credințele romanticului.

Ca martor, ca ostaș activ în bătălia pentru *Hernani* în 1830, ca membru fondator al unuia din cenaclurile zgomotoase din perioada 1832—1848, Théophile Gautier se slujește de romantism pentru a fi el insuși.

Ucigînd tragedia clasică, *Hernani* trasa un drum, cucerea pentru artă o șansă, schimba sensul căutărilor ei. Alăturîndu-se lui Hugo, nu ca un egal, pentru că geniul acestuia avea nevoie doar de emuli. Gautier primea un atestat de receptivitate la întrebarea fundamentală a timpului și anume: „Ce limbaj va pătrunde mai profund conținutul de sensibilitate al realității istorice și sociale post-napoleoniene ?"

Concluzia pe care Gautier avea s-o tragă de timpuriu îl îndeamnă să respingă scrierile descărnate, îmbălsămate, îndreptate spre măgulirea epavelor Restaurației. Sub ochii celor mai tineri se făurea un erou disprețuit de clasici, însă punîndu-și talentul în slujba devalorizării titlurilor, unicul titlu de merit fiind acum legitimarea

subiectivității, potrivit opticii că literatura nu transcrie stări de refuz. Nici o experiență sufletească, nici o trăire personală nu sînt excluse din cîmpul literar. Puterea romantismului este de a le fi scăpat de interdicții și scutit de carantină.

În casa lui Jean-Pierre Gautier, funcționar la cadastru, micul Théophile n-a apucat să-și formeze gustul artistic, deși avea la dispoziție o bibliotecă părintească înzestrată cu dicționare, almanahuri și altele. Dar s-a lăsat călăuzit de instinct și încă din liceu s-a simțit atras de sugestia picturii, de vocile frumosului. În volumul pe care l-a consacrat lui Gautier, Maxime du Camp menționa referitor la anii adolescenței : „Nutrea repulsie față de disciplina jocurilor copilărești ca și față de regularitatea plicticoasă — fiindcă era monotonă — a școlii..."[1]

Intern la colegiul Louis-le-Grand, suferise de izolarea ce-și impusese. Nu era dispus să se alăture colegilor. Slăbise îngrozitor și parcă se sălbăticise. Izbucnea în plîns, cînd se știa singur, îngrozit să suporte claustrarea la care tot el se osîndise. Tatăl intuise situația ; din 1824 îl retrage de aici și îl înscrie ca extern la colegiul Charlemagne. Dar Théophile rămîne cu sentimentul că a fost frustrat de căldura căminului. A tînjit veșnic după tandrețe, probabil sub impresia anilor de școală, triști, apăsător de reci. Nu puțin a contat și faptul că, fiind născut în sud, la Tarbes, la poalele Pirineilor, leagăn al primilor ani, cu temperatura blîndă a aerului și siluetele munților albaștri, se simțea un meridional. Pari-

[1] Maxime du Camp, *Théophile Gautier*, 4e édition, Paris, Librairie Hachette, 1919, p. 14.

sul, cu ritmurile lui înalte și cu aglomerația obositoare, îl avea doar ca oaspete. Gautier i s-a acomodat cu greu. Drept care, cînd i s-a propus să-i părăsească și să se mute la Neuilly într-o mică vilă, cochetă, dar neîncăpătoare, a acceptat imediat. Deși, cum relatează un biograf al său, Léo Larguier[1], nu fără a obiecta că locuința din afara Parisului îl lăsa la cheremul omnibusului, al ploilor și lungilor așteptări în stații. Redactorului șef[2] de la *Le Moniteur* îi invidia deopotrivă trăsura și mijloacele materiale care asigurau vizitiului o ținută marțială...

Pînă să se mute din Paris, Gautier a avut parte numai de locuințe mansardate. După ce pleacă din casa părintească, Place Royale, numéro 8, unde fusese vecin cu Victor Hugo, închiriază o cameră în fundătura Doyenné. Era o aglomerație de construcții vechi, prevăzute a fi demolate. Aici se string în ceasurile lor de taifas Gérard de Nerval și Camille Rogier, Célestin Nanteuil, Arsène Houssaye și Auguste Macquet. Împreună alcătuiesc cenaclul Boemiei galante. Fac epigrame, schimbă impresii, primesc omagiile unor vizitatoare languroase. Uneori, cînd și-au încasat onorariile de la *Figaro*, *Ariel*, *Journal du monde élégant* sau *Chronique de Paris* dau de băut, ceea ce vrea să spună că prefac localul de la Passy într-un haos. Saloanele acestuia răsună de chiolhanul lor nedomolit.

---

[1] Léo Larguier, *Théophile Gautier*, Paris. Société des éditions Louis-Michaud, f.a., p. 104—105.

[2] De fapt erau doi: Paul Dalloz și Jules Turgan.

Va trebui, cîndva, să se consacre o dizertaţie vieţii cenaculare în romantism. Cel puţin la Paris, grupările literare, înfloritoare dinainte de Revoluţie, deveniră acum nişte instituţii. Caracterul de „atelier" în care se cîştiga mai mult renume decît pe lîngă cancelarii, lămurea îndeajuns asupra rostului lor monden şi practic. O întreagă istorie culturală se zidise în saloanele aristocratice. Cenaclurile sînt replica burgheză a acestora, de care nu se mai pot lipsi noii cavaleri ai spiritului. Din fidelitate faţă de gustul pe care îl proclamă, din recunoştinţă faţă de mentorii ce îi îndrumă, din tinereşti impulsuri spre înnoire, animatorii reuniunilor literare încep prin a sfida tradiţiile constituite şi prin a întemeia platforme de creaţie. Multe dispar peste noapte, altele se degradează, sterile înfruntări de cafenea minînd iniţiativele participanţilor. Cel întemeiat în 1833 cu concursul lui Gautier, Gérard de Nerval şi al prietenilor lor va avea aceeaşi soartă. Va fi util în măsura în care permite lui Arsène Houssaye şi lui Gautier să pătrundă — cu concursul lui Nerval — în lumea presei. Astfel Gautier este angajat din 1836 la cotidianul *La Presse*. Nu mai este un necunoscut. Îşi făcuse debutul în 1830 cu o plachetă intitulată modest *Poésies*. Editorul a rămas cu ea în raft. Gautier a socotit ultrajul ca neavenit şi a recidivat doi ani mai tîrziu cu un alt florilegiu de versuri, căruia i se adăuga şi un lung poem *Albertus*, de unde şi titlul *Albertus ou l'Âme et le Péché, légende théologique (Albertus sau Sufletul şi păcatul, legendă teologică)*. Din teologie Gautier reţinuse ideea că e păcat să nu păcătuieşti. În rest, nenumărate glume, crime şi bles-

teme, iar în final, aceste hazlii reflecţii, de un prozaism căutat şi pitoresc :

„Ce poème homérique et sans égal au monde
Offre une allégorie admirabile et profonde ;
Mais — pour sucer la moelle il faut qu'on brise l'os,

Pour savourer l'odeur il faut ouvrir le vase
Du tableau que l'on cache il faut tirer la gaze,
Lever, le bal fini, le masque aux dominos.

J'aurais pu clarement expliquer chaque chose,
Clouer à chaque mot une savante glose.

Je vous crois, cher lecteur, assez spirituel
Pour me comprendre. Ainsi, bonsoir. Fermez la porte,
Donnez-moi la pincette, et dites qu'on m'apporte
Un tome de Pantagruel[1].

Viaţa lui va fi de-acum încolo un lung şir de obligaţii istovitoare. În 1983 publica les *Jeunes Frances*, „romane

[1] Acest poem homeric şi fără de egal în lume / Oferă o alegorie admirabilă şi adîncă ; / Dar ca să sugi măduva trebuie să sfărîmi osul, / ca să savurezi aroma trebuie să ridici capacul, / iar ca să guşti tabloul să dai deoparte pînza ; / Scoate, balul odată sfîrşit, masca de pe chipul costumaţilor. / — Aş fi putut să explic limpede fiecare lucru, / Să agăţ de fiece cuvînt o prea savantă

glumețe". Cîteva luni despart această carte de următoarea apariție, *Mademoiselle de Maupin (Domnișoara de Maupin)*. Catalogul editorului Renduel mai anunță volumul *Les grotesques*. În paginile lui va aduna foiletoanele din *La France littéraire*, pe care le va tipări în 1834 și 1835.

Unul dintre exegeții săi, Adolphe Boschot, pune în seama foiletonismului, varietate publicistică de tip acaparator, extrema epuizare nervoasă a lui Gautier din unele momente ale existenței sale. Într-adevăr, dacă este să ne luăm după cifrele pe care tot el le comunică, rezultă că supliciul lui Gautier merge crescînd : în 1836 75 de articole, în 1837 76 iar în 1838 — 102. Părea, va zice Boschot, legat de ziar „ca sclavul antic de piatra de moară" [1].

Ca să renunțe la acest mod de trai (un articol la fiecare două-trei zile și seară de seară la spectacole) s-ar fi cerut una din două : ori Émile de Girardin, directorul ziarului *La Presse* să-l plătească mai bine, ori Théophile Gautier să-și negocieze sentințele critice. Onest, mișcat sincer de fiecare demers creator, Gautier n-ar fi trădat niciodată strădaniile artiștilor. Cum nici Girardin nu-i modifică onorariul, decorul vieții sale nu

---

glosă, / Dar te socot, dragă cititorule, destul de spiritual / Ca să mă înțelegi. Așa că bună seara. Încuie ușa, / Dă-mi vătraiul și poruncește să mi se aducă un volum de Rabelais (fr.).

[1] Th. Gautier, *Emaux et Camées. Avec une esquisse biographique et des notes par Adolphe Boschot*, Paris, Librairie Garnier, 1929, p. XXX.

se schimbă. În 1848, în zilele revoluției ei, îi moare mama și, ca s-o înmormînteze, Gautier trebuie să scrie un articol, ca să dispună de banii trebuincioși ceremoniei funerare, în chiar ziua în care aceasta are loc. Fără nici un fel de economii, asaltat de creditori, Gautier are statutul unui permanent începător. Împotriva grijilor felurite, dezamăgirilor necurmate și presiunilor profesiunii, Gautier — admirabil în echilibru sufletesc — opune un apetit colosal și o indefectibilă prezență gazetărească. Va fi el însuși un personaj al epocii, luptînd zilnic cu grijile. În numele cui ar fi putut să se plîngă, de vreme ce pofta de viață și speranța nu-l părăseau ? S-ar putea zice că a fost de nenumărate ori în situații grele și că a trecut prin încercări aspre. La fel ca majoritatea poeților, n-avea cu ce să-și achite chiria.

Doamna Gautier își amaneta puținele ei bijuterii ca să aibă credit la băcan. După 1848 scrie paralel la *L'Evénement* și *Le Journal*, menținîndu-și foiletonul din *La Presse*. Iar cînd în 1855, e invitat să treacă la *Le Moniteur*, deși starea materială i se îmbunătățește, șocurile morale nu-l ocolesc totuși.

Astfel candidatura lui la Academie, în trei rînduri nenorocoasă, îi zdruncină încrederea în oficialități, chiar în el însuși. Frații Goncourt fixează în *Jurnalul*[1] lor o confidență pe care Gautier le-o făcuse în 1869, confidență pornită de la întrebarea : „Ce mi-a lipsit să fiu

[1] *Journal des Goncourt*, tome III, Paris, S. Fasquelle éditeur, 1860, p 220—221.

unul dintre cele patru mari nume ale secolului. De ce nu l-am ajuns pe Hugo ?" La care Gautier şi-ar fi răspuns, mai exact s-a iluzionat că-şi răspunde : „Ei bine, sînt zile cînd treaba asta mă umple de melancolie (...) Sînt iubit, simpatizat. Plac tuturor. N-am duşmani. Talentul mi-e recunoscut. Atunci de ce alţii obţin ce eu nu pot obţine ?" Întrebarea persistă şi azi, aşa cum probabil a stăruit în mintea lui Gautier pînă în ceasul tristei lui agonii.

Academia Franceza nu l-a primit între cei 40 de nemuritori. Imperiul nu i-a răsplătit sutele de cronici dramatice numindu-l „Inspecteur des Beaux-Arts" şi nici măcar custode. Încît, după 1870, cînd, bolnav şi sărac, Gautier avea nevoie de o pensie, el trebuie să depună la ziar manuscrisul ca să fie retribuit. Şi aceasta în condiţii în care avea grijă şi de cele două surori ale sale...

Consolarea lui venea din reuniunile prieteneşti, reuniuni la care, ca şi la dineurile de la Magny, întîlnea vechi prieteni : Flaubert, Saint-Victor, Banville, Emile Augier, Mademoiselle Favart, Madeleine Brohan sau tineri admiratori ca François Coppée, Jules Claretie, Garnier-Pagès. Luxul conversaţiei i-a plăcut lui Gautier să şi-l plătească pînă în ultima clipă. Îl tonifica schimbul de replici, ca pe vremea cînd se amuza să duelze verbal cu Dumas-tatăl, cu Renan, cu Balzac chiar. Théodore de Banville, istoriseşte în *Amintiri*[1]

[1] Th. de Banville, *Mes souvenirs*, Paris, Fasquelle, 1882, p. 302.

cum, o dată, la un supeu oferit de Delphine de Girardin, Gautier soseşte în plină seducţie balzaciană. Se vorbea despre ştiinţele naturale cînd Balzac, căruia îi plăcea să-şi stupefieze auditoriul, pomeneşte de un animal care nu exista decît în imaginaţia lui. Spre marea lui bucurie, o mare uimire se întipărise pe toate chipurile, Gautier fiind de-a dreptul încîntat că nu e singurul luat prin surprindere. În asistenţă era şi poetul Joseph Méry, un umorist impenitent. Ca să-l uluiască pe Balzac, începu să se dedea la o abundentă descriere a bizarului animal, spunînd cît este de carnivor, cum îşi dispută cu paznicii convenabile demonstraţii de forţă ş.a.m.d. Gautier se afla în al noulea cer. Ia te uită, domnule, cîte mai află omul. Improvizaţia lui Méry fu atît de convingătoare că, la încheierea mesei, acesta se simţi apucat de cot şi chestionat în şoaptă de către Balzac însuşi :

„— Ah ! drace, prin urmare există ?

— De ce nu ? — zîmbi hîtru celălalt — ca Rastignac şi Marsay."

Balzac căzînd pradă uriaşei lui forţe de iluzionare, iată o temă de reflecţie despre elocvenţă. Iar pentru Gautier despre farmecul improvizaţiei, domeniu în care, ca bun romantic, simţea veşnic tentaţia să se refugieze.

Atestată sau nu (pentru a gusta întreaga savoare a scenei), anecdota de mai sus încrustează în aparenţele ei nostime un adevăr. Şi anume unul legat de entuziasmul cu care Gautier primea orice curiozitate. Sîntem oare prea exigenţi dacă cerem ca formaţia lui să fie mai prevenită, sau ne încurcăm în hăţişul unor subtilităţi dacă suspectăm un scriitor de absolută bunăcredinţă

pentru interesul arătat faţă de orice teritoriu necunoscut ? Resimţea cu intensitate o vie sete de a şti. Încît ea n-a fost pentru el niciodată o pricină de tristeţe. Fervoarea cu care credea în cunoaştere se sprijină pe efervescenţa vieţii interioare, pe sentimentul că nimic nu trebuie ferit de întîlnirea cu condeiul şi caietul de notiţe. Prea multă detaşare în chestiuni de genul acesta strică. În ce-l priveşte, Gautier făcea parte dintr-o generaţie ahtiată de istorie, fiziologie, arheologie, ştiinţe naturale. Parcurgînd lunga listă de enunţuri ale ştiinţei, Balzac descoperise izvoarele cîtorva romane. Gautier, mai modest, mai degrabă mîngîiat de ideea unităţii de ansamblu a sugestiilor ştiinţei cu cele ale închipuirii decît de rostul lor dinamic, le adăpostea înlăuntrul său sufletesc ca să-şi întreţină memoria, discernămîntul spiritual şi mai deloc asiduităţile literare.

Dar că încă de tînăr făurise într-însul planul unei largi iniţieri, o ştim azi din chiar faptul că a frecventat atelierul de pictură al lui Rioult, unde, vreme de aproape zece luni, desenase după planşe anatomice, pentru ca apoi să treacă la lucrul după modele.[1]

N-am putea spune că „se afla în treabă". Ar fi vrut să fie pictor, Faguet îl şi vede născut pentru pictură, culoarea exercita asupra lui o tiranică atracţie. Pentru a deprinde meşteşugul umbla prin muzee şi făcea copii. A scos-o totuşi mai bine la capăt cu încercările poetice. Atunci s-a decis pentru literatură. Şi cum din pictură venea adaptat unei discipline de muncă nemulţumite

---

[1] Leo Larguier, *op. cit.*, p. 120.

de sine, respiră satisfăcut vîntul revoltei care tulbura pe discipolii tradiției.

Cu un temperament mai bătăios, desigur că ar fi cucerit degrabă un cerc de adepți și ar fi devenit conducător. Maxime du Camp a surprins judicios alcătuirea lui sentimentală, cea care i-a interzis accesul la marile cote: „Imaginația lui neîngrădită (a lui Gautier — n.n.), se vedea neutralizată de o extremă timiditate și de oroarea de a fi activ; era un contemplativ care se mulțumea să asiste la debordările spiritului său: poate că era pur și simplu un înțelept încredințat că ficțiunea este superioară realității."

Cele trei laturi mai însemnate ale personalității artistului își datorează identitatea libertăților sale de imaginație. O imaginație care potrivit tezei lui Henri Bergson nu reproduce datele memoriei, din contră, lucrează pentru a le preface, distila, decanta creator. Poetul, publicistul și călătorul se îmbrățișează favorizați de fluența mișcării imaginative. Prodigalitatea celui de-al doilea datorează mult travaliului celui dintîi și emoțiilor înalte ale celui din urmă. Poezia cucerește valorile mișcării tot astfel cum drumețul își ascute simțul de observație. Am remarca infiltrarea, în versuri, prin contaminare profesională, de exclamații traducînd tensiune psihică. Uneori o adevărată panică răzbate din scrisori, provocată de termene de predare ajunse la soroc. Nu rare sînt situațiile cînd renunță la adevăratele lui preferințe spre a le onora pe cele aducătoare de venit. Multe din propozițiile-cheie ale lui Gautier încep cu relații despre piedicile bănești sau despre decepția cau-

zată de promisiuni materiale ale protectorilor săi, învăluite apoi în uitare.

Stors de vlagă, n-a putut cristaliza ușor opere fundamentale. Gautier deplînge imposibilitatea de a fi numai poet. A spus-o în 1841, într-un album intim :

„O, poëtes divins ! je ne suis plus des Vôtres.
On m'a fait une niche où je vieillis, tapi
Dans le bas d'un journal, comme un dogue accroupi."[1]

Corvoada foiletonului inspiră și catrenul de mai jos, din *Émaux et camées* :

„Mes colonnes sont alignées
Au portique du feuilleton ;
Elles supportent, résignées,
Du journal le pésant fronton."[2]

Trăind veșnic prins în angrenajul obligațiilor redacționale, de la care nu s-a putut sustrage, Gautier elabora fără ciorne și fără aparat documentar. Excelentul și relaxantul *Căpitan Fracasse* nu este totuși lipsit de o solidă osatură. Siluetele personajelor, înainte de a fi intrat în roman, sînt de găsit în colecțiile de stampe din epoca lui Ludovic al XIII-lea, pe care le-a consultat la Biblioteca Națională și după care a făcut copii. Tot cu desene s-a întors și din vizita făcută în Spania.

[1] Vai, divini poeți, nu mai sînt dintre ai voștri / Mi s-a făcut un culcuș, unde îmbătrînesc aplecat / În josul unui ziar ca un cîine încovrigat (fr.).

[2] Coloanele îmi sînt aliniate / sub grinda foiletonului ; / Ele suportă resemnate / frontonul greol al ziarului (fr.).

Excentricul care scria pe un colț de masă la cafenea, semănînd metafore cu scrisul lui citeț și caligrafic, muncea tenace. Dacă a fost ceea ce se cheamă un poligraf, vina nu este a lui. Pentru scriitorii ieșiți din familii fără avere literatura însemna sacrificiu, renunțarea la un rang social sigur, venituri incerte, obligația de a face de toate. Maxime du Camp relevă undeva: „Pentru el cîmpul, vastul cîmp al literaturii nu avea parcele neștiute. Mai mult decît Pic de la Mirandola, el ar fi putut să-și confrunte puterile cu oricine ca să discute de *omni re scibili et quibusdam aliis*[1], căci în decursul existenței sale a dizertat neîntrerupt cu pana în mînă." [2]

Devenită normă curentă, lucrarea fără răgaz seamănă cu o poliță scadentă. Oricînd ea poate fi protestată. Așa se și explică puținătatea operelor în proză ale lui Gautier. Abstracție făcînd de *Mademoiselle de Maupin* (1835), de *Fortunio* (1837) și de cîteva nuvele (1845), nu i se cunosc decît încă două titluri: *Oeuvres humoristiques* (1851) și *Le Capitaine Fracasse* (1861).

Or, cum se vede lesne, avea chemare pentru proza nervoasă, cea care nu reclama mult timp de redactare. Cine i-a citit *Le petit chien de la marquise* a sesizat meșteșugul, amestec de scris alert, haz, reflecții penetrante, viziune exactă, absorbită de obiectul ei. Turnura romantică, prin haloul misterios pe care îl produce, confirmă arta unei ambițioase poetici; grație cuvîntului

---

[1] Despre toate lucrurile știute și oricare altele (lat.).
[2] M. du Camp, *op. cit.*

plastic descripţiile au carnalitate, descarcă o undă de neastîmpăr, emană electricitate. Două exemple : 1. „Trăsura se opri în faţa unei case cu aspect mediocru, pe o strada mărginaşă şi neumblată.

Pesemne că ştiţi aceste case din veacul trecut, care n-au fost niciodată reparate şi pe care zgîrcenia proprietarilor le lasă să se ruineze. Zidurile cenuşii, spălate de ploi, arată acum, cu petele de muşchi crescute printre crăpături, ca trunchiul frasinilor bătrîni : jos verzi ca primăvara o mlaştină în smîrcul căreia se dezvoltă o floră specială de ierburi lunecoase".[1] (*Fortunio*, Paris, C. Marpon et. E. Flammarion, f. a., cap. VII, p. 143-144).

Şi 2. „Mérindol porni aşadar în căutarea acestui spadasin care locuia în piaţa Marché-Neuf, aproape de Petit-Pont, loc populat mai cu seamă de duelgii, trişori, tîlhari şi alţi netrebnici.

Vizuina aceasta merită o descriere deosebită, întrucît este îndoielnic faptul că prea cinstitul cititor să fi pus vreodată piciorul într-o asemenea cocioabă, şi n-ar putea să-şi facă nicidecum o idee despre o sărăcie atît de lucie.

Maghernița era mobilată mai cu seamă de patru pereţi de-a lungul cărora scurgerile de apă din acoperiş desenaseră insule necunoscute şi fluvii pe care nu le întîlneşti în nici o hartă geografică. În locurile ce se aflau mai la îndemînă, chiriaşii succesivi ai chiţomîrliei se amuzaseră să-şi graveze cu cuţitul numele lor necuviin-

---

[1] Traducerea acestui citat, ca şi a celor precedente, aparţine prefaţatorului.

cioase, baroce sau hidoase, rezultat al acelei înclinații care îi împinge pe oamenii cei mai obscuri să lase o urmă a trecerii lor prin această lume. Adesecori la aceste nume era împerecheat și un nume de femeie, Iris de răspîntie, deasupra cărora trona o inimă străpunsă de o săgeată asemănătoare cu un os lung de pește. Alții, mai artiști, cu un boț de cărbune scos din cenușă, încercaseră să schițeze niște profiluri grotești, cu o lulea în dinți sau vreun spînzurat ce-și scoate limba de un cot și se bălăbănește la capătul unei spînzurători.

Pe marginea căminului, unde fumegau mustind ramurile dintr-o legătură de nuiele furate, se îngrămădea, în praf, o lume de obiecte bizare : o sticlă ce avea înfiptă în gît o lumînare pe jumătate arsă, cu seul revărsat în vaste cascade peste sticlă, adevărată torță de fiu risipitor și de bețivan ; un cornet pentru zaruri, cu trei zaruri plumbuite, *Orele* lui Robert Besmères scrise pentru jocul de cărți, o grămadă de capete de pipe vechi, o oală de gresie pentru tabac, un pantof ce avea înăuntru un pieptene fără dinți, un felinar orb ce-și rotunjea lentila asemenea pupilei unei păsări de noapte, legături de chei, fără îndoială false, întrucît în încăpere nu exista nici o mobilă ce-ar fi putut fi descuiată, un fier pentru frizat mustățile, un ciob de oglindă cu luciul vărgat parcă de ghearele unui diavol, în care cineva nu s-ar fi putut privi decît cu cîte un ochi odată și, în plus, nu trebuia ca el să semene cu ochii Junonei, pe care Homer îl numea βῶπις[1] precum și o sume-

[1] Bovini (grec.).

denie de alte fleacuri tare plictisitoare de descris." (*Căpitanul Fracasse*)

Citatele denotă remarcabilele resurse stilistice ale scriitorului. Prețuite de cititori, imediat accesibile, ele sînt de natură să explice de ce pe de o parte editorii îl solicitau, îl presau cu stăruințele lor, de ce pe de altă parte acceptînd amintitele solicitări Gautier n-avea răgaz să conceapă destins temele sale; Charles Malo, directorul revistei *La France Littéraire*, ca să-l oblige a-i da lui articolele ce urma să le scrie, îi remite lui Gautier un avans însemnat. Iar Gautier se angaja să redacteze 12 articole sub titlul generic *Dezgropări literare*, remunerate cu 50 franci bucata.

Adunate în volum, în 1844, sub titlul *Les Grotesques* (după caracterul de literă cu care au fost culese), propun atenției portrete fie tandre, fie corozive, cu judecăți critice și portretizări acute. Se vede că artistul avea o justă percepție a valorilor. Îi displac Chapelain (greoi), Saint-Amant (comic în exces), dar îi admiră pe Fr. Villon, pe Malherbe, pe Bouilhet și pe Baudelaire. Este de importanță secundară dacă toate vederile lui Gautier sînt ingenioase. Ne apropiem de ele curioși să-l descoperim pe scriitor, nu pe critic. În centrul interesului nostru nu stau observațiile discutabile despre clasici. Nu le avem în vedere decît atunci cînd reînvie chipuri, caracterizează modele de existență literară. Merită astfel reținută paralela dintre Villon și Byron. „... Elementul prin care cei doi poeți, unul zvîrlit în josul ierarhiei sociale, celălalt propulsat în vîrf, se aseamănă cel mai mult, rezidă în decepționismul amar, în privirea întune-

cată și adîncă cu care învăluie deopotrivă mecanica lumii."[1]

Acest talent disociativ și-l încearcă și în teatru. Socotea pe drept că avînd replică promptă, debit verbal, simț al scenei putea să zămislească texte de spus de pe scenă. Drept care încredințează în 1855 o cărțulie cu patru piese, și anume *Une larme du diable (O lacrimă a diavolului)* ; *Une fausse conversion (O falsă convertire)* ; *Pierrot posthume* și *Le Tricorne enchanté (Tricornul fermecat)* tipografilor de la „Librairie nouvelle". Li se mai alăturau *Prologue de Falstaff* și *Prologue de réouverture de l'Odéon*. Se povestește că la o reuniune organizată de familia Gautier la vila lor de la Neuilly, la 31 august 1868, Gautier a prezentat în fața celor 200 de invitați ai săi *Pierrot posthume* și le *Tricorne enchanté*, el asumîndu-și rolul titular, Judith pe cel al Colombinei, Estella pe al Arlechinului. Regia era asigurată de doamna Favart de la „Comedia Franceză". În asistență : Sainte-Beuve, Gustave Flaubert, Baudelaire, pictorul Gustave Doré, frații Goncourt, Alexandre Dumas—fiul, Paul Meurice. Théodore de Banville a evocat seara într-un catren :

„Malgré le «chacun son métier»
La critique ici ne peut mordre
Puisque Théophile Gautier
Est-un acteur de premier ordre."[2]

[1] *Les Grotesques*, Paris, Lévy-frères, 1856, p. 14.

[2] „În ciuda zicalei «fiecare cu meseria lui» / Critica aici nu poate mușca / Fiindcă Théophile Gautier / Este un actor de prim ordin" (fr.).

Nu la fel gîndea Sainte-Beuve despre criticul Gautier. Deși plăcut surprins de cursivitatea frazelor, de unele idei, de arderea „rece", puțin dispusă să venereze orbește Sainte-Beuve îi descoperă lacune de informație, citări incomplete, interpretări defectuoase. Lăsînd să se înțeleagă că îl ia în serios, îl „execută" pe îndelete într-un text sever.[1] Deloc supărat, Gautier ar fi răspuns unui confrate uimit că Sainte-Beuve nu l-a menajat cît de cît: „Mă respectă, altfel nu și-ar pierde timpul cu mine".

Este în aceste vorbe o minunată modestie, dar și o imensă fidelitate. Admirația care l-a legat de Victor Hugo n-a pălit cu trecerea anilor. Emile Bergerat, ginerele său, în al său *Théophile Gautier. Entretiens, souvenirs et correspondance* povestește o întîmplare probantă pentru statornicia sentimentelor lui Gautier. „În 1867 se reia *Hernani*. Victor Hugo, dușman politic al lui Napoleon al III-lea, trăiește în exil. La oficiosul Le «Moniteur», cronicar teatral este Gautier. Prezent în loja sa la reprezentație e primul la aplauze. Toată lumea așteaptă curioasă foiletonul de-a doua zi. La ziar Gautier aduce un articol eminamente elogios. E rugat să-l tempereze. Drept răspuns, Gautier cere o coală albă și își scrie demisia. După care se prezintă la ministrul de interne Lavalette, cu articolul într-o mînă, cu demisia într-alta. «Alegeți !» Ministrul dispune tipărirea articolului fără nici o intervenție." [2]

---

[1] Sainte-Beuve, *Portraits contemporains,* vol. V, Paris, Calman-Lévy, 1882, p. 119—143.

[2] Paris, Fasquelle, 1911, p. 45.

Fidelitatea mai este la Gautier și o chestiune de afecțiune, înainte de a fi una de onestitate. Nici o privire de ansamblu asupra scriitorului n-ar trebui să omită o semnificativă operație aritmetică rezolvată de Gautier împreună cu Balzac. Bucurîndu-se de simpatia acestuia, Gautier este invitat prin Jules Sandeau să colaboreze la *Cronique de Paris*, periodic fodat de ilustrul romancier. Cînd Henri-Léon Curmer fondează revista *Les Français peints par eux-mêmes* (1845), el face apel la Balzac, aflat în plină glorie. Condiția acestuia este ca să apară mai întîi un studiu despre literatura sa, sub semnătura lui Théophile Gautier. Admisă condiția, Balzac îi transmite acestuia comanda, precum și asigurarea că onorariul va fi de 500 de franci. Gautier, ca de obicei în pană de bani, se grăbește să execute studiul. Dar odată apărut, onorariul întîrzie să-i parvină. Într-o dimineață apare Balzac în persoană, venit să-i mulțumească. După care îl anunță pe Gautier că i-a adus și drepturile bănești : 250 de franci. Delicat, Gautier riscă o întrebare : — N-ar fi trebuit să fie 500 ? — Desigur, replică imperturbabil celălalt, dar jumătate îmi revin, căci, de n-aș fi existat, nu văd cum ai fi cîștigat cealaltă jumătate. Bergerat, care istorisește întîmplarea, mai adaugă că Gautier îl iubea prea mult pe Balzac ca să nu-i dea dreptate. Odată trecut momentul de nedumerire, Gautier avea să exclame : „Pentru un om ca acesta, orice socoteală este deajuns de dreaptă".

Departe de a pretinde că asemenea comprehensiune este unică, deoarece se cunosc relațiile de sprijin mutual dintre Bouilhet și Flaubert, de promovare dintre acesta

și Maupassant, etc. — rețin totuși pentru Gautier repetatele mărturii de vibrantă amiciție față de confrați. Prietenici lui Baudelaire îi va răspunde cu un sentiment la fel de delicat.

Ediția din *Les fleurs du mal (Florile răului)* pe care am consultat-o a ieșit la Calman-Lévy în 1882. Pe foaia de titlu scrie: „*Les fleurs du mal* par Charles Baudelaire. Précédées d'une notice par Théophile Gautier."

Notița în cauză numără 75 de pagini culese cu petit și e un veritabil studiu. Încheiat la 20 februarie 1868, el justifică dedicația lui Baudelaire: „*Au poète impeccable, au parfait magicien ès lettres françaises. A mon très cher et très vénéré maître et ami Théophile Gautier, avec les sentiments de la plus profonde humilité, je dédie ces fleurs maladives.*" [1]

Portretul pe care Gautier îl face marelui poet romantic reține politețea și grija lui Baudelaire față de punctarea ideilor sale: „*Il avait dans la voix des italiques et des majuscules initiales*" [2]. Pentru un obsedat al artei, ritualul rostirii, cu mare grijă pentru pronunție, n-are cum surprinde. Grija lui este să-l arate într-o lumină de la care să nu ne întoarcem ochii. Și, în adevăr, omul Baudelaire nu apare de fel satanic. Din cuprinsul evocării vine spre noi o conștiință a fervorii și mansuetudinii. Ea oglindește un elan inovator, înclinat să ratifice

---

[1] Poetului impecabil, desăvîrșitului magician în litere franceze. Foarte dragului și foarte veneratului maestru și prieten Théophile Gautier, cu sentimentele celei mai adînci umilințe, dedic aceste flori maladive (fr.).

[2] Avea în voce italice și majuscule inițiale (fr.).

frumosul într-o natură imperfectă. În clipa cînd miracolul pare cu neputință, poetul, printr-un tur de forță, îl replantează pe terenul urîtului. Ca să-și păstreze intactă voința de plenitudine, poetul cultivă extremele. Să reținem ideea. Reputația lui Baudelaire că s-ar fi complăcut în depravare este calificată de Gautier drept rezultatul ignorării facturii complicate și paradoxale a poetului. Dezgustul de urît îl îndrumă spre flagelarea visului. Imaginația barocă extrage din perversiuni și mizerie fiziologică imagini cerești, acel ideal spectral în stare să pulverizeze demonii.

Analiza lui Gautier — autentic act de omagiere[1] — semnalează în versul baudelairean un sunet descătușat și o fosforescență căreia timpul nu i-a adus nici o atingere.

Practic, acest studiu și alte cîteva merită literalmente mai multă răbdare. Însă e imposibil să rezumăm aici, fie și fugitiv, tot ce este interesant în manifestările publicistului. Poate că Émile Bergerat a exagerat cînd afirma

---

[1] În anul 1919 vedea lumina tiparului la Fasquelle o ediție din *Les Fleurs du mal*, prefațată de Théodore de Banville și îngrijită de Jacques Madeleine, care are meritul, între altele, de a fi deshumat și cîteva proiecte de dedicații, printre care și cea din 1857, adresată lui Gautier, în care Baudelaire, mai înflorat și mai temător, smulge timidității sale de debutant un strigăt de iubire pentru autorul lui *Albertus* și al *Españei*. Dedicația se încheie astfel: „...poetului impecabil, magicianului limbii franceze, căruia mă declar cu tot atîta orgoliu cîtă umilință, cel mai devotat, respectuos și invidios dintre discipoli."

că un editor complet al lui Gautier nu i-ar cuprinde opera în 300 de volume. Dar e perfect adevărat că în fiecare direcție a scrisului său există nestemate, pe lîngă legiuitul depozit de steril.

Nestematele curg ca un pîrîu sclipitor printre gurile lacome să-l înghită. Aparțin aceste pietre prețioase ceasurilor furate foiletoanelor, sedentarismului silit de editorii neînduràtori. Citez din *Thébaide* :

„J'ai mis sur un plateau de toile d'arraignée
L'amour qu'en mon chemin j'ai reçue et donnée.
Puis sur l'autre plateau deux grains de vermillon
Impalpable, qui teint l'aile du papillon,
Et j'ai trouvé l'amour léger dans la balance." [1]

Dacă străbate din acordurile erotice un sunet mirific, el nu-l întrece pe acela generat de plăcerea schimbărilor de peisaj. Pesemne că la mijloc e dialectica existenței lui descurajant de imobile. Gautier scăpat din uzura redacțională [2] exulta ca un veritabil îndrăgostit de decoruri necunoscute. Într-o scrisoare exclamă fericit ca un copil : „Paturile la han n-au moliciunea de-acasă, poștalionul te zdruncină (...), însă ești liber, mai mult decît

---

[1] Am pus pe un taler din pînză de păianjen / Iubirea ce-am primit și dăruit / Apoi pe celălalt taler două boabe de rumeneală / Impalpabilă, care colorează aripa fluturelui / Și am găsit iubirea cam ușurică la cîntar (fr.).

[2] Monselet l-a poreclit „martirul manuscriselor." I se pun în seamă ceva mai mult de 2 000 de foiletoane, cifră care întrece bilanțul celor mai laborioși cronicari moderni.

liber și gata să strigi împreună cu Goethe: «Ohé, ohé toată fericirea mea e în călătorii și în împlinirile migrației».“

Din fondul acestei slăbiciuni se trage plăcerea cu care a redat, supralicitînd de fapt, viața actorilor. Lasă o impresie excelentă paginile consacrate lor în *Căpitanul Fracasse*. În materie de confesiuni Gautier a transferat teatrului considerația pentru acrobație. Nuvelele și romanele, în schimb, comunică în scene vii condiția unor oameni deplin asimilați, acum trei veacuri, cu saltimbancii. Or, în linia existenței nomade, satisfăcută cu expediente, Gautier a închipuit plin de vervă situații de un comic imens și de o ingenioasă poezie rabelaisiană. Și nu pentru a tăgădui realitatea i-a plăcut să viseze. Trupa domnului Irod din *Căpitanul Fracasse* încîntă spectatorii cu uimitoarea ei încredere în limbajul artei. Théophile Gautier o împărtășește, prin frumos el recreează lumea:

Sans prendre garde à l'ouragan
Qui fouettait mes vitres fermées
Moi j'ai fait Émaux *et* Camées“ [1]

HENRI ZALIS

---

[1] În traducerea lui Leonid Dimov: „Netulburat de uraganul / Ce-mi bate-n geamul ferecat / Eu *Smalțuri* și *Camee*-am dat“. Cf. P. Daix, *Șapte secole de roman*, București, E.L.U., 1966, p. 191.

1811 Se naște în localitatea Tarbes, din sudul Franței, la 30 august, Théophile Gautier. Părinții, Jean-Pierre Gautier, de profesiune funcționar la Administrația financiară și mama, Adelaïde-Antoinette Cocard, casnică, îl înscriu sub numele Pierre-Jules-Theophile.

1814 Părinții împreună cu micul Théophile pleacă din Tarbes, la Paris. Întreaga familie va rămîne cu nostalgia sudului. După ce se instalează într-o casă din rue du Parc-Royal, Jean-Pierre exclamă : „Oare aici cerul e totdeauna mohorît ?"

1819 Micul Théophile e înscris ca elev intern la colegiul Louis-le-Grand. Încearcă un sentiment de inadaptare.

1820 Se transferă la colegiul „Charlemagne" ca elev extern.

Victor Hugo publică în 1823 romanul istoric *Han d'Islande*.

1828 Théophile Gautier începe să frecventeze atelierul de pictor al lui Armand Rioult.

Apare romanul de evocare istorică *Cinq-Mars* de Alfred de Vigny.
In *1828* Gérard de Nerval termină de tradus *Faust*. Goethe îi mulţumeşte într-o scrisoare extrem de călduroasă, din care spicuim: „Nu m-am înţeles niciodată mai bine decît citindu-vă".

1829 După ce se instalase mai înainte în fundătura Decanatului, participă la activitatea cenaclului, „Boema galantă", din care fac parte Gérard de Nerval, Pétrus Borél, Camille Rogier, Celestin Nanteuil (ilustrator al cărţilor lui Victor Hugo), arhitectul Jules Vabre şi Joseph Bouchardy. Mai vin Arsène Houssaye şi August Macquet.

1830 La 23 februarie Gérard de Nerval îi face cunoştinţă cu Victor Hugo. E invitatul acestuia, de la care primeşte bilete şi pentru ceilalţi cenaclişti la premiera dramei *Hernani*. Ocazie pentru Gautier să apară îmbrăcat într-o jiletcă roşie şi să aplaude frenetic.

Hernani repurtează un mare succes. Va fi jucată numai în 1830 de 39 de ori.

Lui Théophile Gautier îi apare o plachetă intitulată *Poésies* a cărei desfacere e stingherită de izbucnirea revoluției din iulie. Debutează — publicistic — cu articolul nesemnat *Un Répas au désert d' Egypte* în *Le Gastronome*.

1831 Stendhal editează *Le Rouge et le Noir (Roșu și Negru)*.

1832 Apare poemul *Albértus*.

La Paris izbucnește o epidemie de holera.
Vede lumina tiparului *Stello* de Alfred de Vigny și *Feuilles d'automne (Frunze de toamnă)* de Victor Hugo.

1833 Publică o serie de povestiri sub titlul *Les Jeunes France*, comparabile cu nuvelele lui E. Th. A. Hoffmann.

1835 Semnează romanul *Mademoiselle de Maupin*, violent atac la adresa ipocriziei burgheze.

Apare *Jocelyn*, poem de Lamartine.

1836 Se împrietenește cu Eugénie Fort, care îi naște un fiu. Peste ani Toto va iscăli Théophile Gautier-fils. Intră în redacția ziarului *La Presse*.[1]

---

[1] Într-o discuție purtată cu Emile de Girardin prin 1862 sau 1863, Maxime du Camp află de la directorul

Apar *Les Confessions d'un enfant du siècle* de Alfred de Musset.

1837 Îi apare *Fortunio*, al cărui titlu inițial fusese *L'Eldorado.*

1838 Întrerupe pentru a doua oară *Căpitanul Fracasse*, roman pe care îl începuse în 1836. Publică poemul *La Comédie de la mort (Comedia morții)* însoțit de aproximativ 50 de scurte poezii lucrate în ultimii ani.

1839 După o lectură din Shakespeare, regăsește plăcerea teatrului. Scrie o „fantezie dialogată", *Une larme du Diable (O lacrimă a diavolului).*

Apare *La Chartreuse de Parme (Mînăstirea din Parma)* de Stendhal.

1840 Face o călătorie în Spania.

Apare *Les Rayons et les Ombres* de Victor Hugo.

Cunoaște la Paris pe balerina Carlotta Grisi, de care se îndrăgostește. Dar Carlotta se căsătorește cu maestrul de balet Julien Perrot, care o și lansează.

---

acestui ziar că Gautier nu fusese deloc „dibaci", altminteri foiletonul pe care l-a deținut aici mulți ani i-ar fi adus un venit suplimentar de 30—40.000 de franci ..

1841 Prin Carlotta face cunoştinţă cu sora acesteia, cîntăreaţa Ernesta Grisi, care devine tovarăşa lui de viaţă.
Scrie libretul la baletul *Giselle*.

1842 Moare Stendhal.

1844 Adună foiletoanele şi studiile tipărite în revista *La France littéraire* într-un volum, *Les Grotesques*, consacrat poeţilor francezi din secolele al XV-lea—XVII-lea : Villon, *Saint-Amant, Cyrano, Tabourt, d'Aubigny*, Du Bartos, Scudèry, Scarron.

1845 Se naşte fiica sa, Judith, la 24 august.
Publică memorialul de drum *España*, şi un volum de miniaturi *Zig-zags*.

Balzac anunţă planul *Comediei umane*.

1846 Tipăreşte *Regardez mais n'y touchez pas (Priviţi, dar nu atingeţi)*.

După ce dăduse un roman, *Volupté (1834)*, Sainte-Beuve publică *Portraits contemporains*.

1847 Apare *Militona* şi *Les Roués innocents (Încarceraţii nevinovaţi)*.

1848 Se naşte fiica sa Estelle, la 27 noiembrie.

1850 Însoțit de Louis de Cormenin pleacă în Italia, pe care o vizitează de la Domo d'Ossola pînă la sud de Napoli.

Sainte-Beuve începe în coloanele ziarului *Le Constitutionnel* ciclul *Causeries du lundi.*

Se ceartă cu cei de la *Revue des Deux Mondes* și depune stăruințe pentru a pune pe picioare *Revue de Paris*.

1851 Lovitura de stat a lui Napoleon Bonaparte împotriva Republicii.

1852 Face un voiaj la Constantinopol. Se întoarce prin Grecia plin de admirație pentru arta antică.

Reunește nuvelele și schițele sale în volumul *Peau de tigre (Pielea de tigru).*

Dă la tipar *Émaux et Camées (Smalțuri și camee),* selecție din versurile sale reprezentative.

1853 Cu venituri modice din tipăriturile sale, Gautier se vede silit să se întrețină pe sine și familia din foiletoane. La cotidianul *La Presse,* unde deține o rubrică fixă, este plătit mai mult decît modest. De n-ar fi prețuirea față de doamna de Girardin, Gautier ar pleca de la ziar.

1855 Apare *Voyage aux Pyrénèes* de Hippolyte Taine.

1857 Scoate de sub teascuri romanul *Avatar*.
Se mută din Paris la Neuilly, unde va locui o vilă pe malul Senei, rue de Longchamp 32. În vecinătate, domiciliază Alexandre Dumas-fiul, Édmond About, Baudelaire și arhitectul André Robelin.

Debutează strălucit Gustave Flaubert cu *Madame Bovary* și peste puțină vreme Charles Baudelaire cu *Les fleurs du Mal (Florile răului).*

1858 Apare *Le roman de la Momie (Romanul mumiei).*
Emaux et Camées iese într-o ediție adăugită.

1862 De la Londra Gautier cere vești lui Flaubert despre *Salâmmbo*. După ce cartea apare, o recenzează entuziasmat. Flaubert, citindu-i aprecierile, răspunde : „Dacă mi s-ar fi spus acum 20 de ani că acel Théophile Gautier cu care îmi hrăneam închipuirile va scrie despre mine lucruri atît de frumoase, înebuneam de mîndrie".

1863 Apare *Le Capitain Fracasse*.[1]

---

[1] De o mare bogăție lexicală, romanul confirmă elogiul lui Balzac din 1844 : *„Il n'y a que Gautier, Hugo et moi qui sachions la langue"* (Doar Gautier, Hugo și

1865 Apar într-un elegant format *Poésies nouvelles.*

Sainte-Beuve e numit senator. La 30 aprilie Gautier îi telegrafiază :

„Quel bonheur
Quel honneur
Monsieur le Sénateur !"

Au loc celebrele dinee de la Magny, la care iau parte Flaubert, frații Goncourt, Sainte-Beuve, George Sand.

Taine se afirmă și ca prozator cu *Vie et opinions de Thomas Graindorge.*

1867 După ce în 1859 călătorise pînă la Petersburg, dă acum la iveală reportajul *Voyage en Russie.*

1869 Crochiuri psihologice intitulate *Ménagerie intime (Menagerie intimă).*

Apare *L'Éducation sentimentale* de G. Flaubert.
Moare Sainte-Beuve.
1870. Izbucnește războiul franco-prusac. Înfrîngerea de la Sédan.

1871 Gautier editează *Tableaux de siège (Scene de asediu).*

---

cu mine știm limba). Tot în 1863, dar incitat de a patra reeditare a *Smalțurilor și cameelor,* Sainte-Beuve îi dedică lui Gautier trei foiletoane în ale sale *Nouveaux Lundis.*

1872 Constată că e grav bolnav de cord.
Publică în *Le Bien public*, *Amintiri romantice*.
Maladia evoluează repede.

H. Taine editează celebrele sale *Notes sur l'Angleterre*.

Îi apare *Théâtre complet*.

1873 Moare la 23 octombrie.
La 25 octombrie i se fac funeralii naționale.
E înmormîntat în cimitirul Montmartre.

1874 Apare postum *Histoire du romantisme*.

1877 I se tipăresc *Portraits Littéraires*, *L'Orient* și *Poésies complètes*. O ediție de *Opere* cu un total de 60 de volume va fi perfectată pînă la finele deceniului.

I

CASTELUL MIZERIEI

Pe povîrnişul uneia dintre colinele dezgolite care se înalţă ca nişte cocoaşe peste lande, între Dax şi Mont-de-Marsan, în vremea domniei lui Ludovic al XIII-lea se afla locuinţa unui nobil de ţară, de un gen atît de obişnuit în Gasconia, şi căruia sătenii îi dau numele pompos de castel.

Două turnuri rotunde, cu acoperişuri ţuguiate ca nişte stingătoare de luminări, se ridicau de o parte şi de alta a unei clădiri, în a cărei faţadă, două scobituri săpate adînc, trădau existenţa străveche a unei podişti de castel medieval, devenită acum inutilă prin acoperirea cu pămînt a şanţului, altădată plin cu apă ; şi aceste turnuri dădeau clădirii un aspect destul de feudal, cu posturile lor de pază zidite în piatră la colţurile bastioanelor şi cu giruetele în chip de coadă de rîndunică, ce se înălţau peste acoperişuri. Iedera, care se întinsese învăluind pe jumătate unul din turnuri, con-

trasta plăcut prin verdele său închis cu fondul cenuşiu al pietrei, deja foarte veche la acea epocă.

Călătorul ce ar fi zărit din depărtare castelul, proiectîndu-şi acoperişurile ascuţite pe cer, deasupra grozamelor şi bălăriilor, l-ar fi socotit drept o locuinţă cuviincioasă pentru un boiernaş de provincie ; dar, apropiindu-se, s-ar fi văzut nevoit să-şi schimbe părerea. Drumul care ducea de la şosea la locuinţă se îngustase de tot, într-atît îl năpădiseră muşchiul şi tot felul de buruieni, şi fusese redus la o cărăruie albă, asemănătoare unui şiret spălăcit de pe o manta jerpelită. Două urme adînci de roţi, pline cu apă de ploaie şi în care îşi făcuseră sălaşul o sumedenie de broaşte, stăteau mărturie că odinioară trecuseră pe acolo trăsuri ; însă siguranţa şi calmul broscărimii lăsau să se întrevadă o îndelungată posesiune a locurilor şi certitudinea că ea nu va fi nicicînd tulburată. Pe fişia croită printre buruieni şi desfundată de ploaia căzută de curînd, nu se vedea nici o urmă de paşi omeneşti, iar rămurelele mărăcinişurilor, pline de picături strălucitoare, păreau că nu au mai fost date în lături de tare multă vreme.

Pete mari, galbene şi urîte, brăzdau ţiglele înnegrite şi fără de rînduială de pe acoperişuri, iar căpriorii putreziţi, pe alocuri, se rupseseră ; rugina împiedica să se mai învîrtească giruetele, care arătau alandala direcţia vîntului ; lucarnele erau astupate cu obloane din lemne strîmbe şi crăpate.

Grămezi de pietriş umpleau barbacanele din zidurile turnurilor, pe unde se trăgea altădată cu puşcoacele ; din cele douăsprezece ferestre ale faţadei, opt erau acoperite cu scînduri ; celelalte aveau nişte geamuri plesnite ce tremurau în reţeaua lor de plumb la orice adiere a vîntului. Printre ferestre, tencuiala desprinsă ca nişte solzi, asemenea scuamelor de pe o piele bolnavă, lăsa dezgolite cărămizi dizlocate şi bucăţele de piatră crăpată sub influenţa vătămătoare a lunii ; poarta era încadrată într-un pervaz de piatră, ale cărui zgîrieturi şi rosături regulate trădau o veche ornamentaţie, tocită de scurgerea vremii şi de lipsa de îngrijire ; deasupra acestui fronton se găsea un blazon şters, pe care nici cel mai dibaci specialist în heraldică n-ar fi fost capabil să-l mai descifreze şi ale cărui ornamente, cu numeroase lipsuri, imaginau zvîrcoliri fantastice. Canaturile porţii mai păstrau încă, în partea de sus, cîteva urme de pictură, de culoarea sîngelui de bou, încît ţi se părea că roşesc din cauza stării lor de decădere ; numeroase cuie erau bătute în scîndurile pline de crăpături şi alcătuiau simetrii întrerupte ici şi colo. Numai un singur canat se deschidea, ceea ce era îndeajuns pentru circulaţia oaspeţilor castelului, vădit puţin numeroşi, iar de tocul uşii stătea rezemată o roată sfărîmată, mai degrabă o grămadă de lemne, ultima rămăşiţă a unei trăsuri decedată în timpul regelui precedent.

Cuiburi de rîndunele astupau vîrfurile hornurilor şi acopereau colţurile ferestrelor, şi, fără un firicel de fum ce ieşea dintr-un coş zidit din cărămizi, firicel ce se răsucea ca un burghiu, întocmai ca în desenele pe care le zmîngălesc şcolarii pe marginea cărţilor şi abecedarelor lor cînd vor să înfăţişeze o casă, ai fi putut crede că nimeni nu locuia acolo ; de post afurisit trebuie să fi fost bucatele ce se găteau la această vatră, fiindcă pînă şi luleaua unui ostaş bătrîn ar fi stîrnit nişte nori de fum mai groşi. Acesta era de altminteri singurul semn de viaţă pe care îl mai dădea casa, asemenea muribunzilor a căror viaţă nu se mai trădează decît prin aburul răsuflării.

Împingînd canatul ce se putea mişca, dar care nu se lăsa urnit fără să protesteze, învîrtindu-se cu o vădită proastă dispoziţie în ţîţînile ruginite şi gălăgioase, te găseai sub un fel de boltă ogivală, mai veche decît restul locuinţei şi despărţită de patru contraforturi din granit albăstrui. La punctul de intersecţie al acestora se ivea o lespede ieşită în afară, unde puteau fi revăzute, ceva mai puţin degradate, armoriile sculptate afară, pe poartă : trei berze de aur pe un cîmp azuriu, sau ceva asemănător, deoarece umbra bolţii nu îngăduia să le desluşeşti bine. În zid erau fixate lăcaşuri pentru stingătoare din tablă, înnegrite de torţe, şi mai erau prinse inele de fier de unde, odinioară, erau legaţi caii oaspeţilor, eveniment

foarte rar întîlnit astăzi, judecînd după praful care se așternuse peste ele.

Din acest portic, sub care se deschideau două uși, una ce ducea la apartamentele de la parter, iar cealaltă ce da într-o sală care odinioară putuse să slujească pentru corpul de gardă, se ajungea într-o curte tristă, goală și rece, înconjurată de ziduri înalte, vărgate cu lungi dîre negre, urmare a ploilor de peste ierni. În ungherele curții, printre molozurile căzute din cornișele știrbite, năpădiseră urzicile, ovăzul sălbatic și cucuta, iar iarba verde se răsfăța printre dalele de piatră.

În fund, o scară, mărginită de parmalicuri din piatră, împodobite cu sfere, terminate cu vîrfuri ascuțite, ducea la o grădină aflată mai jos de nivelul curții. Treptele rupte și desprinse se mișcau sub pașii trecătorului, nemaifiind legate între ele decît de straturile de mușchi și de sumedenia de plante care cresc pe lîngă ziduri ; pe fundalul terasei crescuseră barba țapului, ridichi sălbatice, anghinare și cîte altele.

În ceea ce privește grădina, ea se reîntorcea încetul cu încetul la starea de hățiș sau de pădure virgină. Cu excepția unui loc pătrat, bălțat de niște verze cu foi străbătute de sumedenie de vinișoare, de culoarea coclelii, și de constelații de floarea-soarelui cu miez negru, a căror prezență dovedea existența unui fel de cultură a pămîntului, natura își relua drepturile sale asupra acestui loc părăsit

şi ştergea urmele muncii omeneşti, pe care căuta să o înlăture.

Arborii netăiaţi îşi înălţau ramurile crescute liber în toate direcţiile. Tufele de merişor, menite să indice lizierele şi aleele, deveniseră adevăraţi arbuşti, într-atît, de ani şi ani de zile, nu mai avuseseră de-a face cu foarfeca grădinarului. Seminţe purtate de vînt încolţiseră la întîmplare şi creşteau cu vigoarea rapidă caracteristică buruienilor, în locurile pe care altădată le ocupaseră florile delicate şi plantele rare. Mărăcinii cu spini ascuţiţi se încrucişau de la o margine la alta a potecilor şi se agăţau de tine dacă voiai să treci, parcă pentru a te împiedica să păşeşti mai departe şi pentru a-ţi ascunde taina aceasta plină de tristeţe şi de dezolare. Singurătăţii nu-i place să fie surprinsă în goliciunea ei şi de aceea seamănă în jur tot felul de piedici.

Dacă totuşi, fără să te temi de zgîrieturile mărăcinişurilor şi de palmele ramurilor, ai fi stăruit să urmezi pînă la capăt antica alee ce ajunsese mai stufoasă şi mai greu de străbătut decît cea mai neumblată potecă dintr-un codru, ai fi ajuns la un fel de nişă construită din scoici, închipuind o peşteră rustică. Alături de plantele semănate odinioară printre bucăţile de stîncă, stînjenei, gladiole, iederă neagră, crescuseră şi altele — iarbă roşie, limba cerbului, viţă sălbatică — ce atîrnau ca nişte bărbi şi ascundeau pe jumătate o statuie

din marmoră, care înfățișa o divinitate mitologică. Flora sau Pomona, ce fusese de bună seamă foarte delicată la vremea sa și făcuse cinste făuritorului ei, dar care, acum, cu nasul spart, era cîrnă ca Moartea. Sărmana zeiță purta în coșulețul ei, în loc de flori, ciuperci mucegăite și, după înfățișare, veninoase; ea însăși părea să fi fost otrăvită, deoarece pete de mușchi întunecate îi zebrau corpul atît de alb odinioară. La picioarele sale, într-o scoică mare de piatră, sub un strat verde de lintiță, zăcea o mocirlă de apă stătută, neagră, rămășiță a ploilor, deoarece din botul leului, care la nevoie mai putea fi deosebit, nu se mai revărsa apa, întrucît țevile astupate sau distruse îi opreau calea.

Acest cabinet grotesc, cum i se spunea pe atunci, așa ruinat cum era, stătea drept mărturie a unei oarecari îndestulări apuse și a gustului pentru arte al vechilor proprietari ai castelului. Curățită bine de murdărie și frumos restaurată, statuia ar fi trădat stilul florentin al Renașterii, în maniera sculptorilor italieni veniți în Franța odată cu maestrul Roux sau cu Primatice [1], epoca probabilă de splendoare a familiei astăzi decăzută.

Grota se sprijinea pe un zid de culoare verzuie, acoperit cu silitră; pe el se mai încrucișau încă resturi de rețele din lemn, destinate fără îndoială

---

[1] *Francesco Primatice* — 1504—1570) — pictor și arhitect italian.

să acopere laturile zidului, cînd fusese construit, cu o perdea de plante agățătoare, cu frunze bogate. Zidul, care de-abia se zărea prin frunzișul stufos și dezordonat al arborilor crescuți în chip nemăsurat, mărginea grădina pe această latură. Dincolo se întindeau landele, cu orizontul lor trist și coborît, pătat doar de bălării.

Reîntorcîndu-te spre castel, se putea observa fațada opusă, mai devastată și mai degradată decît aceea pe care am descris-o ; ultimii stăpîni, încercînd să salveze cel puțin aparențele, își concentraseră slabele lor resurse asupra fațadei principale.

În grajd, unde douăzeci de cai ar fi putut sta tihniți, un căluț slăbănog de i se vedeau toate oasele căuta să apuce cu vîrful dinților galbeni și dezlipiți de gingii cîteva fire de paie, dintr-o iesle goală, și din vreme în vreme își întorcea către poartă niște ochi vîrîți în fundul unor orbite unde șobolanii din Montfaucon [1] n-ar fi găsit nici cea mai ușoară urmă de grăsime. În pragul cuștilor pentru cîinii de vînătoare, un singur cîine, ce înota în pielea devenită prea largă, în care mușchii slăbiți se conturau în linii fleșcăite, moțăia cu botul sprijinit pe perna așa de puțin moale și plină a labelor ; părea atît de obișnuit cu singurătatea locului, încît renunțase la orice veghe

[1] *Montfaucon*, la nord-est de Paris. Aci erau instalate spînzurătorile Parisului.

şi nu mai tresărea deloc, aşa cum fac toţi cîinii, chiar aţipiţi fiind, cînd aud cel mai mic zgomot.

Dacă voiai să pătrunzi în casă, te întîmpina o scară enormă, cu o rampă alcătuită din mici balustri de lemn. Scara nu avea decît două paliere, corespunzînd celor două etaje ale clădirii. Pînă la primul etaj scara era din piatră, iar de aici încolo din cărămizi şi din lemn. Pe pereţi, zugrăveli în culori cenuşii, devorate de umezeală, păreau că ar fi vrut să simuleze relieful unei arhitecturi bogat ornate, cu efectele clar-obscurului şi ale perspectivei. Puteai să mai ghiceşti aici o serie de Herculi terminaţi în chip de suporturi, care susţineau o cornişă cu mici console, de unde pornea, rotunjindu-se, un umbrar împodobit cu frunze de viţă de vie şi ciorchini de struguri, iar pe bolta umbrarului se putea zări un cer cu culori şterse şi geografiat cu insule necunoscute, datorită infiltrării apelor de ploaie. Între Herculi, în nişe pictate, se împăunau busturi de împăraţi romani şi alte personalităţi ilustre ale istoriei; dar toate acestea atît de vag, atît de veştejit, de distrus, de apus, încît era mai degrabă spectrul unei picturi decît o pictură reală şi despre care ar fi fost poate mai potrivit să se fi folosit umbre de cuvinte, vorbele obişnuite fiind prea pline de substanţă pentru a descrie aşa ceva. Ecourile iscate în această cuşcă goală păreau să fie foarte mirate că repetă zgomotul unor paşi.

O ușă cu căptușeala verde, ce se îngălbenise de-a binelea, și prinsă doar cu cîteva cuie ce își pierduseră poleiala, dădea într-o încăpere care ar fi putut să servească drept sufragerie în timpurile fabuloase în care se mînca în această locuință pustie. O bîrnă groasă împărțea tavanul în două compartimente tărcate de grinzi aparente. Spațiile dintre ele fuseseră acoperite altădată de un strat de culoare albastră, șters de colb și de pînzele de păianjen pe care nici un fel de mătură nu le mai deranjase la această înălțime. Deasupra căminului de formă antică, un cap de cerb de șapte ani, împăiat, își deschidea ramurile bogate, și, de-a lungul pereților, se sclifoseau, pe pînzele întunecate, portrete afumate ce reprezentau căpitani cuirasați, cu casca alături de ei sau ținută de vreun paj, pironindu-și asupra ta ochii de un negru adînc, singurii vii în moartele lor figuri ; seniori în sutane de catifea, cu capul prins în largile gulere rotunde și înțepenite de scrobeală, ca niște capete de Ioan Botezătorul zăcînd pe tipsii de argint ; bătrîne nobile îmbrăcate după moda veche, înfricoșător de livide, din pricina descompunerii culorilor căpătaseră aspectul de strigoaice, de monștri și de vampiri. Toate aceste picturi, ale unor zugravi de provincie, căpătau, prin însuși modul simplist în care fuseseră lucrate, un aspect eteroclit și îngrozitor. Cîteva erau fără cadre, altele aveau auriul ramelor pătat și înroșit. Toate

purtau într-un colț blazonul familiei și vîrsta personajului reprezentat; dar, fie că numărul anilor personajelor era mai mare sau mai mic, nu exista o diferență apreciabilă între aceste capete cu lumini și nuanțe galbene, cu umbre carbonizate, afumate de-a lungul anilor și pudrate cu colb; două sau trei din aceste pînze jilave și acoperite de mucegai aveau tonuri și nuanțe de cadavru în descompunere și dovedeau, din partea ultimului descendent al acestor oameni de neam și cu tradiții militare, o totală indiferență cu privire la efigiile nobililor săi strămoși. De bună seamă că seara această galerie mută și nemișcată se transforma, la răsfrîngerile pîlpîinde ale luminărilor, într-un șir de fantome înspăimîntătoare și totodată ridicule. Nu-i nimic mai trist decît aceste portrete uitate în asemenea încăperi pustii; sînt ele însele reproduceri pe jumătate șterse ale unor forme descompuse de multă vreme și reduse la neființă sub pămînt.

Așa cum erau, aceste fantome pictate însemnau musafiri foarte potriviți cu singurătatea jalnică a locuinței. Niște locuitori reali ar fi părut prea vii pentru această casă moartă.

În mijlocul sălii se afla o masă din lemn de păr, înnegrită, cu picioarele răsucite în formă de spirale asemenea coloanelor solomonice, împunse de carii cu mii de găurele, fără să-i fi tulburat cineva în munca lor. Un strat fin, cenușiu, peste

care degetul ar fi putut trasa felurite semne, acoperea suprafaţa mesei şi arăta că aici nu se aşternea prea des faţa de masă.

Două policioare sau console pentru veselă, făcute din acelaşi lemn şi împodobite cu cîteva sculpturi, cumpărate probabil în acelaşi timp cu masa, într-o epocă mai fericită, erau aşezate simetric, în două colţuri ale sălii; faianţe sparte, pahare şi sticlărie desperecheată şi două sau trei figurine rustice de Bernard Palissy [1], reprezentînd ţipari şi alţi peşti, crabi şi scoici, smălţuite pe un fond de culoare verde, umpleau într-un chip tare sărăcăcios goliciunea duşumelelor.

Din cinci sau şase scaune acoperite cu catifea, care ar fi putut odinioară să fie de un carmin aprins, dar pe care anii şi întrebuinţarea îl aduseseră la o nuanţă de roşcat spălăcit, curgeau toţi cîlţii prin găurile stofei şi, lipsindu-le cîte un picior, şchiopătau ca nişte versuri iambice cazone sau ca nişte ostaşi schilodiţi ce se întorc acasă după o bătălie crîncenă. N-ar fi fost deloc prudent pentru cineva să se aşeze pe vreun scaun, afară, bineînţeles, dacă n-ar fi fost spirit şi, fără îndoială, aceste jilţuri nu slujeau decît atunci cînd soborul strămoşilor coborîţi din ramele lor venea să ia loc la masa ce nu mai era folosită şi cînd, înaintea unei cine imaginare, discutau între ei, în

[1] Artist în ceramică, scriitor şi savant francez (1510—1589).

timpul lungilor nopți de iarnă atît de prielnice agapelor strigoilor, despre decadența familiei.

Din această sală pătrundeai într-o altă sală, ceva mai puțin spațioasă. O tapițerie de Flandra denumită „verdură"[1] îi împodobea pereții. Dar acest cuvînt — tapițerie — să nu trezească în imaginația dumneavoastră nici o idee de lux inoportun. Aceasta era uzată, grozav de subțiată, iar culorile șterse de tot ; rupturile formau sute de găuri și tapițeria nu se mai ținea decît prin cîteva fire și prin forța obișnuinței. Arborii decolorați erau galbeni de o parte și albaștri de cealaltă parte. Cocostîrcul, ce se ținea într-un picior în mijlocul trestiilor, suferise grozav de mult de pe urma moliilor. Ferma flamandă, cu fîntîna împodobită cu fire de hamei, nu se mai distingea aproape deloc și, din figura gălbejită a vînătorului ce urmărește un boboc de rață sălbatică, numai gura roșie și ochii negri, pentru care se folosiseră, după cît se părea, o vopsea mai bună decît celelalte nuanțe, își păstraseră coloritul primitiv, făcînd să semene cu un cadavru de o paloare de ceară, căruia i s-a dat cu roșu pe buze și i s-au înnegrit sprîncenele. Aerul se juca printre pereți și țesătura slăbită, căreia îi imprima ondulări suspecte. Hamlet, prinț al Danemarcii, dacă ar fi stat de vorbă în această încăpere, și-ar fi tras spada și l-ar fi țintuit pe Polonius aflat înapoia

[1] Tapițerie cu peisaje verzi.

tapiţeriei, strigînd „Un şobolan !". Mii de zgomote uşoare, de şoapte imperceptibile ale singurătăţii, care fac să simţi şi mai mult tăcerea, ar fi neliniştit urechea şi spiritul vizitatorului destul de îndrăzneţ pentru a pătrunde pînă aici. Şoarecii ronţăiau, leşinaţi de foame, cîteva capete de lînă ce ieşeau din urzeală. Carii rodeau lemnul bîrnelor cu un zgomot înăbuşit de pildă, iar orologiul morţii bătea ora pe lambriurile de lemn ale pereţilor.

Din timp în timp trosnea pe neaşteptate cîte o tablie de la vreo mobilă, ca şi cum singurătatea pătrunsă de plictiseală îşi întindea încheieturile, ceea ce fără să vrei îţi provoca o tresărire nervoasă. Un pat cu baldachin şi cu coloane în formă de fus, acoperit cu perdele din imitaţie de brocart, tăiate şi deşirate mai la toate cutele, ale căror felurite desene înflorate, verzi şi albe, se confundau într-o aceeaşi nuanţă galbenă, ocupa un colţ al încăperii, şi n-ai fi îndrăznit nicidecum să dai la o parte poalele pologului de groaza să nu găseşti în obscuritate, ghemuită, cine ştie ce stafie, sau vreo formă ţeapănă, scoţînd la iveală, sub albeaţa cearşafului, un nas ascuţit, niscaiva pomeţi osoşi, mîini împreunate şi picioare alungite ca ale statuilor culcate deasupra mormintelor ; cît de repede lucrurile destinate omului şi dintre care el este absent capătă o aparenţă supranaturală ! Ai fi putut să-ţi închipui de asemenea că vreo tînără prinţesă fermecată se odih-

ură acolo într-un somn de veacuri, ca Frumoasa din pădurea adormită, însă cutele aveau o rigiditate prea sinistră şi prea misterioasă pentru aşa ceva şi se împotriveau oricărei idei plăcute şi senine.

O masă din lemn negru, acoperită cu incrustaţii de aramă ce se desprindeau mai peste tot, o oglindă tulbure şi întunecată, al cărei amalgam fugise aproape cu totul, dezgustat că nu mai reflecta chipuri omeneşti, un fotoliu a cărui tapiţerie era lucrată cu acul, rod al răbdării şi al răgazului, operă terminată de cine ştie ce străbunică, dar care astăzi nu mai îngăduia să se deosebească decît cîteva fire de argint printre bucăţile de mătase şi lînurile decolorate, completau mobilierul acestei camere, în cazul cel mai rău locuibilă de un om care nu s-ar fi temut nici de spirite şi nici de strigoi.

Aceste două camere răspundeau în dreptul celor două ferestre necondamnate ale faţadei. O lumină palidă şi verzuie pătrundea prin geamurile fără pic de lustru, care nu mai fuseseră spălate de un secol şi care păreau cositorite pe dinafară. Perdele mari, mototolite şi găurite, care s-ar fi sfîşiat dacă ai fi vrut să le faci să alunece pe vergelele roase de rugină, făceau încă şi mai slabă lumina crepusculară şi sporeau melancolia locului.

Deschizînd uşa care se găsea în fundul acestei ultime camere, cădeai în tenebre adînci, dădeai de

vid, de obscur și de necunoscut. Încetul cu încetul, totuși, ochii se obișnuiau cu această obscuritate străbătută de cîteva raze livide ce se strecurau prin crăpăturile dintre scîndurile care astupau ferestrele și descopereau, confuz, un șir lung de camere dărăpănate, cu pardoseala desprinsă, presărată de geamuri sparte, cu pereți goi sau pe jumătate acoperiți de cîteva zdrențe de tapițerie destrămată, cu tavanele surpate de se vedeau grinzile și lăsau să treacă apa ploilor, admirabil aranjate pentru sanhedrinele[1] de șobolani și statele generale[2] ale liliecilor. În cîteva locuri n-ai fi fost în siguranță de voiai să înaintezi, deoarece podeaua se unduia și se încovoia sub greutatea pașilor, însă nimeni nu se aventura vreodată în această Tebaidă de umbră, de colb și de pînze de păianjen. Încă din prag, un miros greu, de stătut, o duhoare de mucegai și de loc părăsit, frigul umed și negru caracteristic locurilor sumbre, îți izbeau violent nările, ca și cînd ai fi ridicat piatra grea a unui cavou și ai fi pătruns în bezna lui glacială. Într-adevăr, cadavrul trecutului se prefăcea încetul cu încetul în pulbere în aceste săli unde nimic din ceea ce însemna prezent nu punea piciorul, iar anii adormiți se legănau ca niște hamacuri în pînzele cenușii de prin unghere. Deasupra, prin

[1] Consilii, adunări.

[2] Adunările reprezentanților poporului francez (1302—1789).

poduri, își aveau sălașul, peste zi, bufnițele, cucuvelele și stăncuțele cu urechile de pene, cu capetele de pisică și pupilele rotunde și fosforescente. Acoperișul, surpat în douăzeci de locuri, le îngăduia acestor păsări „nostime" să intre și să iasă în voie; erau în largul lor, ca în ruinele din Montlhéry sau în dărîmăturile castelului Gaillard. În fiecare seară, stolul prăfuit își lua zborul țipînd îndelung și scoțînd vaiete jalnice — ce ar fi băgat în sperieți pe superstițioși — spre a porni departe să-și caute bruma de hrană pe care nu și-o putea găsi în acest turn al foametei.

În încăperile de la parter se găseau doar cîteva maldăre de paie, niște știuleți de porumb și cîteva mici unelte de grădinărie. Într-una din încăperi se afla o saltea umplută cu frunze uscate de porumb și o pătură de lînă cenușie, care părea să fie patul unicului argat al conacului.

De bună seamă că cititorul trebuie să fie plictisit de această plimbare prin singurătate, mizerie și părăsire; de aceea să-l conducem în singura cameră nițel mai vie din castelul pustiu, anume la bucătărie, al cărei coș înălța către cer acel ușor norișor alburiu pomenit cu prilejul descrierii exterioare a castelului.

Un foc sărăcăcios se prelingea, cu limbile sale galbene, pe tăblia vetrei și, din vreme în vreme, atingea fundul unui ceaun de fontă atîrnat de

unul din cîrligele cremalierei[1] și slaba sa pîlpîire proiecta, în umbră, fluturări roșietice, pe marginile celor două sau trei cratițe atîrnate de perete. Lumina zilei, care își făcea loc prin hogeacul larg ce se urca pînă la acoperiș, fără de nici un cot, se risipea domol peste cenușă, în nuanțe albăstrii, făcînd să pară și mai palid focul, încît, în această vatră rece, însăși flacăra părea înghețată. De nu s-ar fi luat măsuri de prevedere, acoperind oala cu un capac, desigur că în caz de furtună ar fi plouat în ea și ar mai fi subțiat fiertura.

Încălzită încetul cu încetul, apa începuse într-un sfîrșit să bombăne și ceaunul horcăia în liniștea din jur ca un astmatic; cîteva foi de varză, ce dădeau în fiert cu spumă multă, arătau că bucata cultivată din grădină fusese pusă la contribuție pentru acest terci mai mult decît spartan.

Un bătrîn motan negru, slab, năpîrlit și jupuit ca un manșon care nu mai e bun de nimic, cu părul căzut de i se vedea ici-colo pielea albăstruie, stătea așezat pe labele dinapoi, atît de aproape de foc, că ți-era teamă să nu i se pîrlească mustățile, iar ochii lui verzi, străbătuți de pupilele în formă de I, și-i îndrepta neîncetat, cu un aer de supraveghere interesată, către oala de pe foc. Urechile îi fuseseră retezate la nivelul capului, iar coada de la șira spinării, ceea ce îi dădea în-

[1] Un fel de cuier de fier plasat deasupra vetrei, pentru atîrnat vase de bucătărie.

fățișarea himerelor japoneze expuse in cabinetele colecționarilor, printre alte curiozități, sau a animalelor fantastice, cărora vrăjitoarele, ce trebuie să meargă la adunările nocturne, le dau în grijă să ia spuma din oalele unde își fierb filtrele.

Acest motan, singur cuc în întreaga bucătărie, părea că își pregătește fiertura pentru el însuși, și fără îndoială că tot el așezase pe masa de stejar o farfurie împodobită cu flori verzi și roșii, o cupă din cositor, lustruită desigur cu ghearele sale într-atît era de zgîriată, și o oală mare de gresie pe care erau zugrăvite, în mod cam grosolan, în trăsături albastre, armoriile portalului de pe cheia de boltă și de pe portrete.

Cine urma oare să se așeze la această modestă masă pusă aici, în conacul nelocuit? Poate spiritul familial al casei, *genius loci*, duhul Kobold[1], credincios căminului pe care îl adoptase, iar motanul negru, cu ochii atît de pătrunși de mister, îi aștepta sosirea spre a-l servi la masă cu șervetul ținut frumos pe labă.

Oala fierbea într-una, iar motanul rămînea nemișcat la postul său, ca o santinelă pe care au uitat s-o schimbe. În sfîrșit, se auziră niște pași, apăsați și greoi, ca de om în vîrstă; persoana era precedată de un zgomot de tuse seacă, apoi scîrțîit

[1] Nume dat în vechea Germanie spiritului care patrona familia.

ivărul de la ușă și un uncheș, jumătate țăran, jumătate servitor, păși în bucătărie.

La apariția noului venit, motanul negru, care părea să fie un vechi prieten de-al său, își părăsi culcușul de pe cenușa vetrii și porni să se frece amical de picioarele bătrînului, arcuindu-și spinarea, scoțîndu-și și vîrîndu-și din nou ghearele în tecile labei, în timp ce emitea din gîtlej acel tors răgușit care reprezintă cel mai înalt semn de satisfacție la rasa felinelor.

— Bine, bine, Belzebut, spuse batrînul aplecîndu-se pentru a-și trece de două-trei ori mîna bătătorită peste spinarea pleșuvă a motanului, spre a nu rămîne dator în materie de politețe față de un motan ; știu că mă iubești și sîntem destul de singuri aici, bietul meu stăpîn și cu mine, ca să nu ne bucure mîngîierile unei ființe lipsite de minte, dar care totuși pare să te înțeleagă.

Aceste schimburi de politețe odată terminate, motanul începu să meargă înaintea bătrînului, călăuzindu-l spre vatră, ca pentru a-i arăta direcția oalei de pe foc, pe care o privea cu o poftă de ființă leșinată de foame, cu un aer înduioșător, cum rar ai mai fi putut întîlni, deoarece Belzebut începea să îmbătrînească ; auzul îi era mai puțin ascuțit, ochii mai puțin pătrunzători, laba mai puțin sprintenă și îndemînatecă decît altădată, iar resursele pe care i le oferea odinioară prinsul păsărelelor sau vînătoarea de șoareci scădeau în mod sensibil ; din această pricină nu mai părăsea

din ochi oala de pe vatră, din al cărei conținut spera să-și aibă partea, ceea ce îl făcea să-și lingă botul cu anticipație.

Pierre, așa se numea bătrînul servitor, luă un pumn de vreascuri și le aruncă peste focul pe jumătate stins; ramurile începură să trosnească și să se răsucească, și îndată flacăra, scoțînd un val de fum, se înălță vie și luminoasă în mijlocul unei ploi vesele de scîntei. Ai fi spus că salamandrele erau în toiul petrecerii și dansau sarabande printre flăcări. Un sărman greier ofticos, tare bucuros de atîta căldură și lumină, încercă chiar să bată măsura cu tobița sa, dar nu izbuti și reuși să scoată doar niște sunete răgușite.

Pierre se opri apoi sub acoperișul vetrei, împodobit cu niște franjuri vechi de mătase verde, decupat în formă de dinți de lup, îngălbenit de fum, și se așeză pe un scăunel fără spetează, cu Belzebut alături.

Răsfrîngerile focului îi luminau fața, pe care anii, soarele, viața în aer liber și intemperiile de peste ani o afumaseră și uscaseră, ca să spunem astfel, și îi dăduseră o culoare mai închisă chiar decît aceea a unui indian din Insulele Caraibe; cîteva șuvițe de păr alb, ce îi scăpau de sub bereta albastră, i se lipeau de tîmple și făceau să iasă și mai mult în evidență nuanțele arămii ale feței; sprîncenele negre contrastau puternic cu părul alb ca zăpada. Ca toți oamenii din neamul bascilor, avea figura prelungă și nasul ca un cioc de pasăre

de pradă. Zbîrcituri mari, perpendiculare şi asemănătoare cu nişte tăieturi de sabie îi brăzdau obrajii de sus în jos.

Un fel de livrea cu galoane, cărora li se dusese urma de vopsea, de o culoare pe care şi un pictor de profesie cu greu ar fi definit-o, îi acoperea pe jumătate pieptarul din piele de căprioară, devenită lucie şi înnegrită pe alocuri din pricina rosăturilor platoşei, formînd pe fondul galben al pielii umbre amintind apele verzi ce apar pe pîntecul potîrnichilor fezandate: fiindcă Pierre fusese ostaş, iar cîteva rămăşiţe din uniforma sa militară mai erau folosite şi în îmbrăcămintea civilă. Purta nişte pantaloni nu tocmai largi, cărora li se vedea urzeala şi bătaia unei stofe tot aşa de rară ca o canava de broderie; şi ar fi fost cu neputinţă de ştiut dacă fuseseră croiţi din postav, din stofă de lînă încreţită sau din serj. Orice urmă de păr dispăruse de tare multă vreme de pe nădragii săi pleşuvi; nicicînd vreo bărbie de eunuc nu a fost mai spină. Cîrpeli destul de vizibile şi făcute de o mînă mai obişnuită să ţină spada decît acul, întăreau locurile slabe şi aduceau mărturie despre grija pe care o avea posesorul acestui veşmînt de a-i prelungi longevitatea pînă la ultimele limite. Asemenea lui Nestor [1], pantalonii aceştia seculari trăiseră cît vieţuiseră trei oameni. Serioase proba-

---

[1] *Nestor*, personaj mitologic, a luat parte la războiul troian, simbol al înţelepciunii.

bilități ne îndeamnă să credem că nădragii fuseseră roșii, dar punctul acesta important nu este absolut dovedit.

Nişte tălpice din fire de cinepă prinse cu şireturi albastre de un fel de ciorapi de lînă fără talpă îi slujeau lui moş Pierre de încălțăminte şi aminteau alpargatele spaniole. Aceşti coturni grosolani fuseseră aleşi fără îndoială ca fiind mai economici decît pantofii cu ciucuri sau decît cizmele cu carîmbi : întrucît o neînduplecată, rece şi lucie sărăcie se desprindea de la cele mai mici detalii ale îmbrăcăminții unchiaşului şi pînă la atitudinea sa, ce trăda o resemnare posacă.

Stătea rezemat cu spatele de peretele interior al căminului şi îşi ținea încrucişate, deasupra genunchilor, mîinile mari, înroşite, cu nuanțe violacee, ca frunzele viței de vie la sfîrşit de toamnă, alcătuind un fel de pereche nemişcată a motanului.

Belzebut, în fața sa, în cenuşă, aşezat pe labele dinapoi, lihnit de foame şi cu un aer ce-ți stîrnea mila, urmărea cu o adîncă atenție clocotul astmatic din ceaun.

„Tînărul nostru stăpîn zăboveşte tare mult astăzi, murmură Pierre, văzînd prin geamurile afumate şi galbene ale singurei ferestre care lumina bucătăria, cum se micşora şi dispărea ultima dîră luminoasă a soarelui ce apunea la fruntariile unui cer brăzdat de nori grei şi aducători de ploaie. Ce plăcere o fi putînd găsi el oare să se plimbe aşa singur prin lande ? Nu-i mai puțin adevărat că este

atît de trist castelul ăsta, încît nu e cu putință să te plictisești mai mult în altă parte."

Deodată răsună voios un lătrat răgușit ; calul din grajd izbi din picior, făcînd să zornăie de marginea ieslei lanțul cu care era legat ; motanul negru își întrerupse bruma de toaletă pe care și-o făcea trecîndu-și laba umezită în prealabil cu salivă, peste fălcile-i mititele și pe deasupra urechilor retezate, și făcu cîțiva pași spre ușă ca un animal afectuos și politicos, care își cunoaște îndatoririle și le respectă.

Canatul ușii se deschise ; Pierre se ridică, își scoase respectuos bereta, iar noul venit își făcu apariția în încăpere, precedat de cîinele cel bătrîn, despre care am mai vorbit, și care la încercarea de a țopăi a mare bucurie nu-l mai ținură picioarele și căzu greoi, încărcat de anii săi mulți. Belzebut nu nutrea față de Miraut antipatia pe care semenii săi o arată de obicei neamului cîinesc. Belzebut îl privea, dimpotrivă, foarte amical, rotindu-și ochii verzi în toate direcțiile și încovoindu-și spinarea a răsfăț. Se vedea bine că se cunoșteau de vreme îndelungată și că își țineau de urît adeseori în singurătatea castelului.

Baronul de Sigognac, deoarece chiar seniorul acestui castel ruinat era cel ce intrase în bucătărie, era un tînăr de douăzeci și cinci sau douăzeci și șase de ani, deși la prima vedere i s-ar fi dat poate mai mult, într-atît părea de grav și de serios. Sentimentul neputinței, care întovără-

şeşte sărăcia, izgonise veselia de pe trăsăturile sale şi ofilise acea floare primăvăratică ce catifelează chipurile tinere. Cearcăne negricioase îi încercuiau deja ochii vineţi şi obosiţi, iar obrajii scofilciţi scoteau destul de mult în evidenţă pomeţii ; mustăţile, în loc să se înalţe semeţe şi răsucite în sus, cădeau pleoştite şi păreau să jelească alături de gura sa tristă ; părul, neglijent pieptănat, atîrna în şuviţe negre de-a lungul feţei palide, cu o absenţă de cochetărie rară la un tînăr care ar fi putut trece drept frumos, şi trăda o renunţare absolută la orice gînd de a place. Obişnuinţa unei tristeţi secrete săpase cute dureroase într-o fizionomie pe care un pic de fericire ar fi făcut-o încîntătoare, iar înfăţişarea de om hotărît, firească la această vîrstă, părea să se încline aici în faţa unei soarte nenorocite, împotriva căreia socotea zadarnic să lupte.

Deşi sprinten şi de o constituţie mai degrabă robustă decît slabă, tînărul baron se mişca cu o încetineală apatică, asemenea unuia care şi-a dat demisia din viaţă. Mişcările îi erau adormite şi moarte, atitudinea inertă, şi se vedea că îi era perfect egal dacă este aici sau acolo, dacă a plecat sau s-a reîntors.

Capul îi era acoperit cu o pălărie veche de pîslă cenuşie, gheboasă şi ruptă toată, mult prea largă, care îi cobora pînă la sprîncene, ceea ce îl silea, pentru a putea vedea, să-şi ridice mereu nasul. O pană, ce se potrivea bine cu pălăria, cu fire atît

de rare incît semăna cu șira spinării unui pește, avea intenția vădită de a reprezenta un panaș, dar cădea fără vlagă pe spate, ca și cum i-ar fi fost rușine de înfățișarea ei. Gulerul, dintr-o dantelă antică, ale cărui găurele nu se datorau toate îndeminării meșteșugarului, și căruia vechimea îi adăugase și ea numeroase tăieturi, se răsfrîngea peste surtucul său, ale cărui pliuri largi trădau că fusese croit pentru un bărbat mai mare și mai plin decît subțirelul baron. Mînecile surtucului îi ascundeau miinile la fel ca mînecile unei rase de călugăr, și intra pînă la brîu în niște cizme largi ca un cazan, împodobite cu pinteni de fier. Aceste vechituri heteroclite aparținuseră răposatului său tată, mort cu cîțiva ani în urmă, și ale cărui haine el le uza acum de tot, deși încă de pe vremea morții primului lor posesor erau destul de obosite pentru a fi vîndute la haine vechi. Împopoțonat cu asemenea haine, poate foarte la modă la începutul celeilalte domnii, tînărul baron avea un aer în același timp ridicol și înduioșător ; ar fi putut fi luat drept propriul său strămoș. Cu toate că nutrea pentru memoria tatălui său o venerație cu adevărat filială, iar adeseori îl podideau lacrimile pe cînd se îmbrăca cu aceste scumpe relicve, care păreau să păstreze în cutele lor gesturile și atitudinile bătrînului gentilom defunct, nu se putea spune că tînărului Sigognac îi era tocmai pe plac cînd se inzorzona cu garderoba paternă. El nu avea

alte veşminte şi fusese foarte fericit să dezgroape din fundul unui cufăr această parte din moştenirea ce i se cuvenea. Hainele sale de adolescent îi rămăseseră prea mici şi prea strîmte. Cel puţin se simţea în largul său în hainele răposatului tată. Ţăranii, obişnuiţi să le venereze pe cînd le purta bătrînul baron, nu le găseau ridicole nici cînd erau purtate de baronul cel tînăr şi ei le salutau cu aceeaşi deferenţă ; nu băgau în seamă rupturile surtucului la fel cum nu dădeau vreo atenţie deosebită crăpăturilor din zidurile castelului. Oricît de sărac ar fi fost Sigognac, în ochii lor reprezenta totdeauna seniorul, şi pentru ei decadenţa acestei familii nu era izbitoare, aşa cum ar fi apărut unor străini ; era totuşi un spectacol destul de grotesc şi melancolic să-l vezi pe tînărul baron în hainele-i vechi, călare pe bătrînul său cal, întovărăşit de bătrînul cîine, asemenea cavalerului Morţii din gravura lui Albrecht Dürer [1].

Baronul se aşeză, tăcut, în faţa măsuţei, după ce răspunsese, cu un gest binevoitor, la salutul respectuos al lui Pierre.

Acesta desprinse ceaunul din cîrligul de deasupra focului şi vărsă fiertura peste pîinea tăiată mai dinainte, într-un blid de lut, pe care îl puse în faţa baronului ; era o ciorbă foarte obişnuită de varză, cu puţină slănină, care se mai găteşte încă

---

[1] Pictor, gravor, sculptor şi arhitect german (1471—1528).

în Gasconia, numită „garbură"; apoi scoase din dulap o bucată de mămăligă numită „*miasson*", tremurîndă, într-un șervet presărat cu mălai, și o întinse pe masă împreună cu tava de lemn pe care era așezată.

Acest soi de mîncare local, împreună cu garbura căreia i se adăugase o bucățică de slănină, șterpelită, fără îndoială, din momeala unei curse de prins șoareci, ținînd seama de proporțiile ei minuscule, alcătuiau prînzul frugal al baronului, care mînca cu gîndul aiurea, între Miraut și Belzebut, amîndoi căzuți în extaz și cu botul adulmecînd în aer, de fiecare parte a scaunului său, așteptînd să le cadă și lor cîteva fărîmituri de la festin. Din timp în timp, baronul îi arunca lui Miraut cîte o îmbucătură de pîine pe care acesta o prindea din zbor, avînd grijă ca în prealabil s-o atingă de felia de slănină, spre a-i da cel puțin aroma de carne. Bucata de șorici reveni motanului, a cărui satisfacție se exteriorizǎ prin mîrîituri surde și prin întinderea rapidă a unei labe, cu toate ghearele scoase în afară, parcă gata să-și apere prada.

Acest sărăcăcios ospăț odată terminat, baronul păru să se cufunde în niște reflecții dureroase, sau cel puțin într-o stare de visare al cărei subiect nu avea nimic agreabil. Miraut își culcase capul pe genunchiul stăpînului și îl privea țintă cu ochii voalați — din pricina vîrstei — de o ceață albăstrie, dar pe care voia parcă să o străbată o scînteie de inteligență aproape omenească. S-ar fi zis că

înțelegea gîndurile baronului și căuta să-i mărturisească simpatia sa. Belzebut torcea și sforăia din vîrtelnița sa, tot atît de zgomotos ca și Berta țesătoarea [1], și scotea din cînd în cînd schieunături tînguitoare, căutînd să atragă atenția fugară a baronului. Pierre stătea în picioare, la o oarecare distanță, nemișcat ca acele lungi și țepene statui de piatră ce străjuiesc la porticele catedralelor, respectînd reveria stăpînului și așteptînd să i se dea vreo poruncă.

Între timp noaptea se coborîse de-a binelea, și umbre mari se îngrămădeau în ungherele bucătăriei, ca niște lilieci ce se agață prin colțurile încăperilor cu degetele aripilor membranoase, formînd niște ciorchini vii. O rămășiță de foc, pe care îl mai însuflețeau rafalele de vînt prăvălite cu furie în cămin, colora cu răsfrîngeri bizare grupul strîns în jurul mesei, pătruns de o timiditate tristă, care accentua și mai mult melancolica singurătate a castelului. Dintr-o familie odinioară puternică și bogată, nu mai rămăsese decît un vlăstar răzleț, rătăcind ca o umbră prin castelul populat de strămoșii săi ; dintr-o mulțime de valeți și servitori nu mai exista decît unul singur, slugă din devotament, care era de neînlocuit ; dintr-o haită de treizeci de copoi nu mai supraviețuia decît unul, aproape

---

[1] *Berta*, regină de Bourgogne, Italia și Arles (937—966), care, spre deosebire de toate reginele din acea epocă, se îndeletnicea cu lucrul manual și torcea lînă din fuior în plimbările sale de la un castel la altul.

orb și cărunt de bătrînețe, iar un motan negru era sufletul locuinței pustii.

Baronul făcu semn lui Pierre că dorește să se retragă. Pierre, aplecîndu-se către cămin, aprinse o despicătură de lemn de pin îmbibată cu rășină, un fel de mică făclie ieftină, pe care o folosesc țăranii săraci, și porni inaintea tînărului senior; Miraut și Belzebut se alăturară cortegiului : lumina slabă și fumegîndă a făcliei făcea să tremure, pe pereții ce mărgineau scara, frescele palide, și dădea o aparență de viață portretelor afumate din sala de mîncare, iar ochii lor negri și ficși păreau să privească la descendentul lor cu o milă dureroasă.

Ajuns în acea cameră de culcare fantastică pe care am descris-o mai înainte, bătrînul slujitor aprinse o mică lampă de aramă, a cărei feștilă se încolăcea în ulei ca o tenie în spirt, în vitrina unui spițer, după care se retrase urmat de Miraut. Belzebut, bucurîndu-se de drepturi deosebite de acces, se ghemui pe unul din fotolii. Baronul se lăsă pe celălalt, copleșit de singurătate, de lipsă de ocupație și de plictiseală.

Dacă în timpul zilei camera avea aerul unei încăperi vizitate de strigoi, seara, la lumina pîlpîindă a lămpii, era și mai și. Tapițeria căpăta tonuri livide, iar vînătorul, pe un fond de verdeață sumbră, devenea, luminat astfel, o ființă aproape reală. Semăna, cu archebuza sa, gata de tras, cu un asasin ce își pîndește victima ; iar buzele roșii se

remarcau şi mai straniu pe faţa-i palidă. Ai fi spus că este o gură de vampir împurpurată de sînge

Din pricina atmosferei umede, lampa pîriia şi arunca luciri intermitente ; vîntul scotea suspine de orgă trecînd prin coridoare, iar zgomote înfricoşătoare şi ciudate se auzeau în încăperile pustii.

Vremea se stricase, iar picături grele de ploaie, împinse de rafale de vînt, băteau în geamurile ce se zguduiau în cercevelele de plumb. Cîteodată ferestrele păreau gata să cedeze şi să se deschidă, ca şi cum s-ar fi opintit în ele cineva din afară. Era genunchiul furtunii, care se sprijinea pe plăpîndul obstacol. Uneori, pentru a se adăuga o notă în plus armoniei, vreuna din bufniţele cuibărite sub acoperiş scotea un sunet sinistru, asemănător strigătul unui copil gîtuit, sau, speriată de lumină, se izbea de ferestre cu un zgomot puternic de aripi.

Castelanul acestui trist lăcaş, obişnuit cu asemenea simfonii lugubre, nu le mai dădea nici o atenţie. Doar Belzebut, cu neliniştea naturală animalelor din neamul său, îşi agita la fiecare zgomot cioturile urechilor tăiate şi privea fix spre unghierele obscure, ca şi cum, cu pupilele sale, obişnuite să străbată întunericul, ar fi zărit acolo ceva invizibil pentru ochii omeneşti.

Acest motan vizionar, cu nume şi înfăţişare diabolice, ar fi înspăimîntat pe un om mai puţin brav decît baronul ; deoarece avea aerul că ştie multe lucruri aflate în timpul curselor sale nocturne prin podurile şi camerele nelocuite ale castelului ; de

bună seamă că nu odată, la răscruci de coridoare, va fi avut felurite întîlniri care ar fi albit părul unui bărbat.

Sigognac luă de pe masă un mic volum, pe a cărui legătură ştearsă era imprimată stema familiei sale, şi începu să-i întoarcă foile cu un aer de nepăsare. Dacă ochii parcurgeau cu precizie rîndurile, gîndurile îi zburau aiurea sau nu acordau decît un interes mediocru micilor ode și sonetelor de dragoste ale lui Ronsard, în ciuda frumoaselor lor rime și a savantelor invenții, înnoitoare față de poeții greci. Curînd azvîrli cartea și începu să-și descheie încet nasturii de la surtuc, ca un om care nu are chef să doarmă, dar se culcă, învins de plictiseală, pentru că nu știe ce să facă altceva și încearcă să-și înece urîtul în somn. Atît de trist cad firele de nisip în clepsidră într-o noapte mohorîtă și ploioasă, în fundul unui castel ruinat, înconjurat de un ocean de buruieni, fără măcar o singură ființă vie la zece leghe de jur-împrejur !

Tînărul baron, unicul supraviețuitor al familiei Sigognac, avea, într-adevăr, multe motive să fie melancolic. Strămoșii săi se ruinaseră în diferite chipuri, fie la joc, fie în războaie, fie prin dorința deşartă de a străluci, astfel încît fiecare generație lăsase moştenire alteia un patrimoniu din ce în ce mai micşorat.

Feudele, domeniile arendate, fermele şi pămînturile care ţineau de castel zburaseră unul cîte unul ; și ultimul Sigognac, după strădanii nemai-

nuzile pentru a reface averea şi a da o nouă strălucire familiei, strădanii fără de rezultat, întrucit este prea tîrziu să astupi găurile unei corăbii cind a început să se scufunde, nu îi lăsase fiului său decît acest castel dărăpănat şi plin de crăpături şi cele cîteva prăjini de pămînt sterp care îl înconjurau ; restul trebuise să fie abandonat în mîinile creditorilor şi ale cămătarilor.

Sărăcia îl legănase aşadar de copil, cu mîinile ei slabe, iar buzele sale cătaseră spre un sîn secat. Lipsit din fragedă copilărie de mama sa, stinsă de tristeţe în acest castel dărăpănat, gîndind la sărăcia care avea să apese mai tîrziu asupra fiului ei şi să-i închidă drumul spre orice carieră, el nu cunoscuse dulcile mîngîieri şi îngrijirile duioase care ocrotesc şi înseninează copilăria şi tinereţea, chiar şi în familiile cele mai puţin fericite. Grija tatălui său, pe care îl regreta totuşi, nu se exprimase decît prin cîteva lovituri de picior în spate, sau prin porunca de a fi biciuit. În aceste clipe el se plictisea atît de tare, încît ar fi fost fericit să primească una din aceste admonestări paterne, a căror amintire îi înlăcrima ochii : întrucît o lovitură de picior în dos, de la tată la fiu, însemna totuşi o legătură omenească, iar de patru ani încoace, de cînd baronul îşi dormea somnul de veci sub lespedea grea din cavoul familiei Sigognac, el trăia în mijlocul unei profunde singurătăţi. Tinerei sale mîndrii îi repugna să apară la sărbători şi la

vînători fără echipajul potrivit titlului şi calităţii sale.

Într-adevăr, ce s-ar fi putut spune văzîndu-l pe baronul de Sigognac înţolit ca un cerşetor sau ca un biet nevolnic ce-i tocmit cu ziua să culeagă mere ? Aceste motive îl împiedicaseră să se ducă la vreun prinţ, spre a-şi oferi serviciile în suita acestuia. De aceea mulţi credeau că se stinsese neamul Sigognac-ilor, iar uitarea, care creşte peste morţi mai repede chiar decît iarba, arunca în negura trecutului şi ştergea din amintiri această familie, însemnată şi bogată altădată, şi puţini erau aceia care ştiau că mai există încă un vlăstar al acestui neam pe cale de dispariţie.

De cîteva clipe, Belzebut părea agitat, îşi ridica mirat capul ca şi cum ar fi adulmecat semnele unei primejdii ; se duse la fereastră, se ridică sprijinindu-se cu labele de ochiurile acesteia, căută să străpungă întunericul adînc al nopţii, brăzdată de liniile repezi ale ploii ; nările i se dilatau şi se agitau tot mai mult. Un urlet prelung al lui Miraut, dezlănţuit în mijlocul tăcerii, veni să confirme numaidecît pantomima cotoiului ; hotărît lucru, ceva cu totul neobişnuit se petrecea în împrejurimile castelului, de obicei atît de liniştit. Miraut continua să latre cu toată energia pe care i-o îngăduia răguşeala sa cronică. Baronul, pentru a fi pregătit pentru orice eveniment, îşi reîncheie nasturii de

în surtuc, pe care tocmai voia să și-l scoată, și se ridică în picioare.

„Ce l-o fi găsit pe Miraut de face o asemenea gălăgie ? El, care sforăie ca dulăul din povestea cu cei șapte adormiți, de cum se tolănește pe paiele din culcuș, la apusul soarelui. Să fie oare vreun lup care dă tîrcoale în jurul zidurilor ?“ rosti Sigognac încingîndu-și spada cu gardă grea din fier, pe care o desprinse din perete. Tînărul își încătărămă centironul la ultima gaură, întrucît cureaua de piele, croită pentru talia bătrînului baron, ar fi putut s-o înfășoare de două ori pe cea a fiului.

Trei lovituri destul de puternice răsunară în poarta castelului, la intervale egale, stîrnind un vaiet de ecouri prin încăperile pustii.

Cine putea să vină oare la acest ceas tîrziu să tulbure singurătatea castelului și liniștea nopții ? Ce călător nechibzuit bătea la această poartă care nu se mai deschisese de atîta amar de vreme pentru un oaspete, nu din lipsă de curtenie din partea stăpînului, ci din lipsa musafirilor ? Cine cerea oare să fie primit în acest han al foamei, în această înaltă curte a postului mare, într-un lăcaș al sărăciei lucii și al caliciei ?

II

CARUL LUI THESPIS

Sigognac coborî scara, protejînd cu mîna flacăra lămpii împotriva curentului de aer ce amenința s-o stingă. Reflexele flăcării îi străbăteau falangele subțiri ale mîinii și le colorau cu o nuanță roșiatică diafană, astfel încît, deși era plină noapte și mergea urmat de o pisică neagră, în loc să preceadă soarele, i se potrivea epitetul acordat de către bunul Homer degetelor Aurorei.

Tînărul baron dete jos drugul porții, întredeschise canatul mobil și se trezi față în față cu un personaj în nasul căruia pironi lumina lămpii. Luminată de razele de lumină, pe fondul de umbră se desena o figură destul de grotescă : în lumină și sub picăturile de ploaie strălucea un craniu de culoarea untului rînced. Părul cărunt lipit de tîmple, un nas stacojiu de prea multă băutură, garnisit în întregime de o sumedenie de bubulițe, lăfăindu-se ca o ceapă între doi ochi mici și ceacîri, umbriți de sprîncene foarte stufoase și ciudat

de negre, obraji fleșcăiți, pătați de tonuri roșietice, brăzdate de firișoare sîngerii, o gură și niște buze groase de bețiv și de satir, o bărbie pe care înflorea un neg de toată frumusețea, pe care creșteau cîteva fire de păr sălbatice și țepene de parcă ar fi fost smulse dintr-o perie, alcătuiau în totul o fizionomie demnă să fie cioplită în piatră, pentru a întruchipa acele figuri grotești de carnaval, sculptate sub cornișa de pe Pont-Neuf. O anumită bonomie spirituală îndulcea efectul puțin atrăgător pe care l-ar fi putut isca aceste trăsături la prima vedere. Coada ochilor era plină de încrețituri, iar colțurile buzelor ridicate înspre urechi trădau de altminteri intenția unui surîs grațios. Această căpățînă de paiață, așezată peste un guler plisat, de un alb echivoc, se înălța deasupra unui trup spînzurat într-o manta păcătoasă de pînză neagră, iar trupul porni să se arcuiască, spre a saluta, afectînd o politețe exagerată.

Plecăciunile odată îndeplinite, burlescul personaj, citind pe buzele baronului întrebarea ce avea să pornească, luă cuvîntul cu un ton ușor emfatic și declamatoriu.

— Să binevoiți a mă scuza, nobile castelan, dacă vin să bat eu însumi la poterna[1] cetății domnieivoastre, fără să fiu precedat de vreun paj sau de vreun pitic care să sune din corn, și aceasta la o oră înaintată din noapte. Nevoia nu ține seamă de

[1] Poartă ascunsă care dădea spre șanțul castelului.

legi şi sileşte pe oamenii de lume cei mai politicoşi să se abată de la bunele purtări.

— Ce voiţi ? îl întrerupse scurt baronul, plictisit de vorbăria bătrînului caraghios.

— Ospitalitate pentru mine şi pentru camarazii mei, prinţi şi prinţese, Leandri şi Isabelle, doctori şi căpitani, care se plimbă prin tîrguri şi oraşe, cu carul lui Thespis, iar carul acesta, tras de boi după obiceiul antic, este acum împotmolit în noroi la cîţiva paşi de castelul domniei-voastre.

— Dacă înţeleg bine ceea ce spuneţi, dumneavoastră sînteţi comedianţi de provincie în turneu şi v-aţi abătut de la drumul bun ?

— Nici că s-ar putea tălmăci mai bine cuvintele mele, răspunse actorul, şi vorbiţi atît de minunat. Aş putea spera ca senioria-voastră să accepte rugămintea mea ?

— Cu toate că locuinţa mea este destul de dărăpănată şi nu pot să vă ofer mare lucru, vă veţi simţi totuşi ceva mai bine aici decît afară, pe o aşa ploaie straşnică.

Pedantul, deoarece acest rol părea să îndeplinească în trupă, se înclină în semn de aprobare.

În timpul acestei conferinţe, Pierre, trezit de lătratul lui Miraut, se sculase şi venise după stăpînul său, sub portic. Aducîndu-i-se la cunoştinţă cele ce se petreceau, bătrînul aprinse un felinar, şi apoi toţi trei se îndreptară spre carul împotmolit.

Leandru şi Matamore împingeau la roată, iar Regele împungea şi îmboldea boii cu pumnalul său tragic. Femeile, înfăşurate în mantii, erau desperate, gemeau şi suspinau într-una. Acest ajutor neaşteptat şi mai cu seamă priceperea lui Pierre, la un loc, scoaseră din impas căruţa greoaie, care, îndreptată pe un pămînt mai bătătorit, ajunse la castel, trecu pe sub bolta ogivală şi pătrunse în curte.

Boii dejugaţi fură duşi în grajd alături de căluţul sur ; comediantele săriră jos din car şi, după ce îşi mai aranjară o leacă fustele mototolite, călăuzite de către Sigognac, se urcară în sufragerie, încăperea cea mai locuibilă a casei. Pierre găsi în fundul magaziei de lemne o legătură de surcele şi cîteva braţe de uscături, pe care le aruncă în cămin, stîrnind o flacără mare, voioasă. Deşi nu ne aflam încă decît la începutul toamnei, un pic de foc era trebuincios pentru a usca veşmintele ude ale doamnelor ; de altminteri noaptea era răcoroasă şi vîntul şuiera prin lemnăriile crăpate şi desprinse din încăperea nelocuită.

Comedianţii, cu toate că erau obişnuiţi prin însăşi viaţa lor rătăcitoare cu cele mai felurite adăposturi şi culcuşuri, priveau cu mirare această stranie locuinţă, despre care ai fi zis că oamenii o abandonaseră de tare multă vreme spiritelor, şi care, fără să vrei, îţi ducea gîndurile la istorii tragice ; totuşi actorii, ca nişte persoane bine crescute,

nu lăsară să li se citească pe faţă nici groaza şi nici surpriza.

— Nu vă pot oferi decît tacîmurile, spuse tînărul baron, cît despre dulapurile şi cămara mea, în ele nu găseşti nici cît să ospătezi un şoricel. Trăiesc singur aici, în acest conac nu primesc niciodată pe cineva şi, după cum vedeţi, nu mai este nevoie să v-o spun, norocul nu şi-a stabilit aici lăcaşul.

- Lucrul acesta nu are nici o importanţă, replică Pedantul ; dacă pe scenă ni se servesc pui fripţi din carton şi sticle de vin din lemn strunjit, în schimb, în viaţa noastră de toate zilele, ne luăm precauţiile necesare şi ne procurăm bucate mai substanţiale. Fripturile goale pe dinăuntru şi băuturile imaginare ar cădea greu la stomacurile noastre ; de aceea, în calitatea pe care o am de a asigura aprovizionarea trupei, am totdeauna în rezervă cîte o şuncă de Bayonne, cîteva plăcinte din carne de vînat, vreo pulpă de viţel de Rivière, la care să adăugăm şi o duzină de sticle de vin de Cahors şi de Bordeaux.

— Ai vorbit pe cinste, Pedantule, exclamă Leandru ; du-te de adu proviziile şi dacă seniorul de faţă va îngădui şi va binevoi să cineze cu noi, vom organiza chiar aici festinul. Există desigur suficientă veselă prin bufete, iar doamnele vor aşeza masa.

După ce baronul făcu un semn de aprobare din cap, cu totul zăpăcit de întorsăturile aventurii, Isabella şi *donna* Sérafina, care stăteau lîngă foc şi se odihneau, se ridicară şi aşezară tacîmurile şi farfuriile pe masă, pe care Pierre o ştersese cu multă grijă mai înainte şi aşternuse o faţă de masă veche şi uzată, dar albă.

Pedantul reapăru numaidecît cu cîte un coş în fiecare mînă şi aşeză triumfal în mijlocul mesei o plăcintă mare, în chip de fortăreaţă, cu zidurile blonde şi aurite, care conţinea în pîntecele sale o garnizoană de smochinari şi de potîrnichi. Strategul înconjură acest fort gastronomic cu şase sticle, în chip de lucrări de apărare avansate, ce trebuiau cucerite mai înainte de a fi luată cu asalt cetatea. O limbă de bou afumată şi o bucată de şuncă completau simetria.

Belzebut, care se cocoţase pe un bufet şi urmărea curios aceste preparative extraordinare, încerca să-şi apropie, cel puţin pe calea mirosului, toate aceste lucruri alese, etalate din abundenţă pe masă. Nările motanului, de culoarea trufelor, aspirau profund emanaţiile parfumate ; pupilele verzi jubilau şi scînteiau, iar un rîuşor de bale argintii izvorîte din poftă şi lăcomie, i se scurgea pe bărbie. Tare ar mai fi vrut să se apropie de masă şi să-şi ia partea din acest chiolhan ce amintea de ospeţele lui Gargantua, atît de deosebite de mesele cumpătate, de adevăraţi pustnici, ale casei ;

dar tabloul tuturor acestor figuri noi îl înspăimînta, iar poltroneria sa lupta împotriva lăcomiei.

Găsind că lumina lămpii nu este destul de strălucitoare, Matamore se sculă să aducă din car două candelabre de teatru, făcute din lemn, peste care se lipise de jur-împrejur hîrtie poleită, şi prevăzute fiecare cu mai multe luminări, adaos care produse o iluminaţie am putea spune magnifică. Aceste candelabre, a căror formă amintea de candelabrul cu şapte braţe din *Sfînta Scriptură*, erau aşezate de obicei pe altarul la care se celebrau căsătoriile, la deznodămîntul pieselor, cu decoruri mecanice, sau pe masa festinului, în *Mariana* lui Mairet [1] şi *Herodiada* lui Tristan [2].

La lumina lor şi la văpaia uscăturilor ce ardeau cu flăcări vioaie, camera moartă recăpătase puţină viaţă. Uşoare nuanţe roşietice colorau obrajii palizi ai portretelor, şi dacă bătrînele şi virtuoasele nobile, cu gîturile uscate vîrîte în gulere de dantele şi ţepene sub turnelă, luau un aer înţepat la privelişttea tinerelor comediante ce zburdau în această gravă reşedinţă, în schimb, războinicii şi cavalerii de Malta [3] păreau să le surîdă din adîncul ramelor şi să fie fericiţi că asistă la o asemenea

---

[1] *Jean Mairet* (1604—1686), autor dramatic francez.

[2] *François Tristan L'Hermite* (1601—1655), autor dramatic şi scriitor francez.

[3] Ordinul cavalerilor de Malta — ordin religios-militar, creat în 1530 Originea ordinului datează din 1048.

sărbătoare, cu excepția a doi sau trei mustăcioși bătrîni care, încăpățînați, se țineau îmbufnați, sub lacul galben, și își păstrau, orice s-ar fi întîmplat, mutrele respingătoare, cu care îi hărăzise pictorul.

Un aer mai călduț și mai viu circula prin vasta sală, unde nu se respira de obicei decît o umezeală mucegăită de mormînt. Grozava deteriorare a mobilelor și a tapițeriilor era mai puțin vizibilă, iar spectrul palid al mizeriei părea să fi abandonat pentru cîteva clipe castelul.

La început, pentru Sigognac această surpriză fusese dezagreabilă, dar acum se lăsă în voia unei senzații de tihnă și de satisfacție necunoscută pînă atunci. Isabella, *donna* Sérafina și chiar Subreta îi tulburau în mod plăcut imaginația și îi lăsau mai degrabă impresia unor divinități coborîte pe pămînt decît a unor simple muritoare. Erau, într-adevăr, femei foarte frumoase, care ar fi stîrnit interesul chiar și unora mai puțin novici decît tînărul nostru baron. Tot ce vedea și i se întîmpla îi dădea impresia unui vis și tînărul se temea, în fiece clipă, să nu se trezească.

Baronul dădu brațul *donnei* Sérafina, pe care o așeză la dreapta sa. Isabella luă loc în stînga sa, subreta se așeză în față, *dueña* [1] se plasă alături de Pedant, iar Leandru și Matamore acolo unde mai găsiră loc. Tînărul stăpîn al castelului putu

---

[1] Actriță care joacă în comediile vechi rolul de femeie bătrînă, doamnă, stăpînă, femeie posacă, acră, ursuză, doamnă de companie.

atunci să studieze pe îndelete și după plac fizionomiile oaspeților săi, viu luminate și admirabil reliefate. Examinarea se îndreptă mai întîi asupra femeilor, cărora socotim că nu ar fi deplasat să le facem aici un portret fugar, în timp ce Pedantul execută o breșă în fortificațiile pateului.

Sérafina era o femeie tînără, cam de douăzeci și patru — douăzeci și cinci de ani, iar datorită obișnuinței de a juca roluri de mari cochete căpătase manierele înaltei societăți și tot atîta șiretenie cît întîlnești la o doamnă de la Curte. Figura sa, de un oval puțin alungit, nasul ușor acvilin, ochii mari, cenușii, gura roșie, cu buza de jos brăzdată de o mică dungă, ca aceea a Anei de Austria, și semănînd cu o cireașă coaptă, alcătuiau o fizionomie drăgălașă și nobilă, la care mai contribuiau și două cascade de plete castanii ce cădeau în valuri de-a lungul obrajilor, unde însuflețirea și căldura iscaseră admirabile nuanțe trandafirii. Două șuvițe lungi, numite mustăți, și înnodate fiecare cu cîte trei fundulițe din panglică neagră, se desprindeau capricioase din unduirile părului, scoțîndu-i și mai bine în valoare grația vaporoasă, ca acele ultime trăsături viguroase de penel pe care le așterne un pictor cînd isprăvește un tablou. O pălărie de pîslă cu boruri rotunde, împodobită cu pene, dintre care ultima era arcuită în chip de panaș pe umerii doamnei, iar celelalte erau adunate într-un frumos mănunchi, îi dădeau Sérafinei un aer semeț; un guler bărbătesc răsfrînt,

împodobit cu dantelă de Alençon şi încheiat cu un ciucure negru, la fel ca şi „mustăţile", se etala pe o rochie de catifea verde cu mîneci despicate, împodobită cu găitane şi brandenburguri, iar prin tăieturile mînecilor răzbătea înspumată cămaşa; o eşarfă de mătase albă, aşezată în bandulieră, dădea întregii sale ţinute un aer galant şi hotărît.

Astfel gătită, Sérafina avea aerul unei Pentesilee [1] sau al unei Marfize [2], foarte adecvat pentru aventurile şi comediile de capă şi spadă. Fără îndoială, toaleta şi celelalte podoabe nu se mai găseau la prima lor prospeţime; catifeaua fustei devenise pe alocuri cam lucioasă, din pricina purtatului; pînza de Frise era cam mototolită, la lumina zilei dantelele ar fi părut roşcate; broderiile de pe eşarfă, dacă le priveai mai de aproape, apăreau roşcate şi trădau imitaţia; mai multe găitane îşi pierduseră bumbii de metal, iar ceaprazurile destrămate ale brandenburgurilor pe alocuri erau deşirate de-abinelea; penele istovite loveau molatec peste marginile pălăriei, părul bogat era cam ciufulit şi cîteva fire de paie, adunate din căruţă, se amestecau destul de jalnic în opulenţa pletelor.

---

[1] Regina Amazoanelor.

[2] Una din frumoasele războinice din poemul *Orlando furioso* al lui Ariosto.

[3] Regiune la Marea Nordului, împărţită între Olanda şi Germania.

Aceste mici defecte de detaliu nu o împiedicau pe *donna* Sérafina să aibă o ținută de regină fără de regat. Dacă îmbrăcămintea îi era ofilită, figura îi era fragedă, și, de altminteri, această toaletă i se părea cea mai strălucitoare găteală din lume tînărului baron de Sigognac, puțin obișnuit cu asemenea măreții, el care nu văzuse niciodată decît țărănci îmbrăcate cu fuste de dimie și cu pelerine cu glugă din lînă aspră. Baronul era, de altminteri, prea ocupat să privească la ochii frumoasei pentru a mai da vreo atenție la cusururile costumului său.

Isabella era mai tînără decît *donna* Sérafina, așa cum cereau și rolurile sale de ingenuă ; nici nu mergea atît de departe ca să poarte un costum mai îndrăzneț și se mărginea la o simplitate elegantă și burgheză, așa cum îi șade bine fiicei lui Casandru [1]. Avea chipul micuț, aproape de copil încă, un păr frumos, de o nuanță castanie mătăsoasă, ochii umbriți de gene lungi ; o gură mică în chip de inimă, și un aer de modestie fecioreInică mai degrabă natural decît prefăcut. Un corsaj din tafta cenușie, împodobit cu catifea neagră și mărgele de sticlă neagră, se prelungea în formă de săgeată peste o fustă de aceeași culoare ; un guler de dantelă plisată, ușor scrobit, se ridica înapoia unei cefe drăguțe, unde se răsfățau mici zulufi de puf auriu, mătăsos, iar la gît purta un șirag de perle false ; deși, în primul moment atrăgea mai

[1] Personaj din comedia italiană, tipul credulului.

puţin privirile decît Sérafina, ea le reţinea mai îndelung. Dacă nu strălucea, în schimb te vrăjea, ceea ce înseamnă, nici vorbă, un succes.

Subreta îşi merita deplin numele de *morena*, pe care spaniolii îl dau brunetelor. Pieliţa ei fină bătea în nuanţe aurii şi roşcate, ca ale unei gitane. Părul bogat şi ondulat era negru, un negru ca de iad, iar din ochii căprui, cu ape galbene, scăpăra o răutate diabolică. Din gura mare, cu buze de un roşu viu, străluceau în fulgere albe nişte dinţi care ar fi făcut cinste şi unui pui de lup. Altfel era slabă şi parcă mistuită de pasiune şi de neastîmpăr, dar avea o slăbiciune de om tînăr şi sănătos, plăcută la vedere.

Fără nici o îndoială, era tot atît de expertă să primească şi să înmîneze un bileţel de dragoste în viaţa de toate zilele ca şi la teatru! însă trebuia să se bizuie serios pe farmecele sale personale acea doamnă care se slujea de o asemenea Darioletta![1] Cîte declaraţii de iubire, trecînd prin mîinile sale, nu mai ajunseseră la destinaţie, iar amorezul uituc zăbovise peste măsură în anticameră. Era una din acele femei pe care semenele lor le găsesc urîte, dar care sînt irezistibile pentru bărbaţi şi par să fie plămădite din sare, ardei iuţi şi cantaridă, ceea ce nu le împiedică să fie reci ca nişte cămătari

[1] Confidenta infantei Eleseria (din poemul *Amadis de Gaule*, roman cavaleresc spaniol de Montalvo, apărut în 1508) şi care introducea bileţelele de dragoste destinate stăpînei sale în prăjiturile pe care i le servea.

atunci cînd este vorba de interesele lor. Purta un costum fantezist, albastru și galben, iar pe cap un fel de șal din imitație de dantelă îi completa toaleta.

Doamna Leonarda, mama nobilă a trupei, era îmbrăcată din cap pînă în picioare ca o *dueña* spaniolă. O bonetă din etamină îi încadra fața grasă, cu mai multe rînduri de guși, gălbejită și parcă uzată de cei patruzeci de ani de dresuri și sulimanuri. Nuanțe de ivoriu îngălbenit și de ceară veche dădeau o anumită paloare grăsimii nesănătoase, consecință mai degrabă a vîrstei, decît a sănătății. Ochii, peste care coborau niște pleoape moi, aveau o expresie de viclenie și păreau ca două pete negre peste fața lividă. Cîteva fire de păr începuseră să-i adumbrească colțurile buzelor, deși doamna Leonarda îi smulgea cu multă grijă cu ajutorul pensetelor. Aproape că-i dispăruse caracterul feminin de pe figura în ridurile căreia ai fi putut descoperi multe povești și întîmplări, dacă ți-ai fi dat osteneala să le cercetezi. Comediantă încă din copilărie, doamna Leonarda era foarte pricepută într-o carieră în care îndeplinise rînd pe rînd toate rolurile, pînă la acela de *dueña,* acceptat cu atîta dificultate de cochetăria sa, nefiind niciodată îndeajuns de convinsă de ravagiile timpului. Leonarda avea talent și, așa bătrînă cum era, știa să atragă aplauze, chiar alături de femei tinere și frumoase, foarte surprinse să vadă cum aplau-

țele și bis-urile se îndreaptă către această vrăjitoare.

Cam acestea ar fi de spus despre personalul feminin. Principalele roluri de comedie erau reprezentate în trupă, și, dacă lipsea cumva un personaj, îl recrutau pe drum dintre comedianții ambulanți sau dintre amatorii de teatru, fericiți să primească un rolișor și să se afle astfel în intimitatea Angelicelor și a Isabellelor. Personalul masculin se compunea din Pedant, pe care l-am descris mai înainte, și asupra căruia nu este necesar să mai revenim, din Leandru, Scapin, Tiranul tragic și Fanfaron.

Obligat prin rolul pe care îl interpreta să facă blînde ca oițele tigroaicele cele mai feroce, să înșele Truffaldinii, să îndepărteze Ergastii și să calce totdeauna superb și triumfător de-a lungul acțiunii pieselor, Leandru era un tînăr de treizeci de ani; dar pe care îngrijirile excesive cu privire la persoana sa îl făceau să pară mult mai tînăr. Nu este lucru ușor să întruchipezi, în ochii spectatoarelor, amantul, această ființă misterioasă și perfectă, pe care fiecare și-o modelează în chipul ei, după eroii romanelor *Amadis* sau *Astrée* [1]. De aceea, *messer* Leandru își ungea botul cu spermanțet și se înfăina în fiecare seară cu pudră de talc; sprîncenele, din care smulgea cu penseta firele rebele, semănau cu o linie trasă cu tuș chinezesc și se terminau în coadă de șobolan.

[1] Roman pastoral de Honoré d'Urfé (1567—1625).

Dinții, periați cu înverșunare și frecați cu opiat, străluceau ca niște perle din Orient în gingiile roșii pe care le descoperea la tot pasul, necunoscînd de bună seamă proverbul grecesc care spune că nimic nu este mai prostesc decît un rîs prostesc. Camarazii săi susțineau că își punea un vîrf de roșu chiar și în oraș, cînd nu juca, spre a da mai multă strălucire ochilor. Un păr negru, frizat cu mare grijă, cobora de-a lungul obrajilor în bucle strălucitoare, puțin cam fleșcăite din pricina ploii, ceea ce îi dădea prilejul să și le îndrepte și să le rotunjească cu degetele și să-și arate astfel o mînă foarte albă, la care strălucea un solitar mult prea mare pentru a fi veritabil. Gulerul răsfrînt lăsa să i se vadă gîtul rotund și alb, ras așa de grijuliu încît nu i se vedea un fir de barbă. Un val de lenjerie, destul de curată, se revărsa între vestă și pantalonii plisați și vărgați cu o sumedenie de panglici, buna lor stare părînd să-l preocupe în cea mai mare măsură. Chiar și cînd privea spre pereți avea aerul că moare de îndrăgostit ce este, iar cînd cerea de băut ziceai că leșină de dor. Își accentua fiecare frază cu cîte un suspin, și chiar cînd vorbea despre lucrurile cele mai puțin importante, își întorcea ochii peste cap, își lua o mină suferindă și își dădea niște ifose să plesnești de rîs, nu altceva ; însă femeile găseau că toate acestea sînt pur și simplu încîntătoare.

Scapin avea un cap de vulpe, ascuțit, șiret, în care citeai șmecheria ; sprîncenele i se ridicau pe frunte în chip de accent circumflex, umbrind niște ochi vii, ce cătau mereu încoace și încolo, iar lumina ochilor, galbenă, tremura ca o monedă de aur pe argint viu ; zbîrcituri de răutate, ca niște labe de gîscă, se cutau la fiecare colț al pleoapelor ce trădau minciuni, viclenii și pungășii ; buzele subțiri și flexibile se agitau neîncetat și descopereau, printre surîsurile echivoce, niște canini ascuțiți și feroci la înfățișare ; iar cînd își scotea bereta tărcată cu dungi albe și roșii, datorită părului tuns în chip de perie i se putea vedea și mai bine conturul capului, neobișnuit de cucuiat și de vălurit. Părul, ai fi zis niște cîlți roșcați, semăna cu perii de lup, desăvîrșind caracterul de fiară răufăcătoare, zugrăvit pe fizionomia sa. Ai fi fost ispitit să-i privești miinile acestui păcătos ca să vezi de nu are teribilele bătături provocate de mînuirea vîslelor pe galere, deoarece tare mult avea aerul de a-și fi petrecut cîțiva anișori pentru a-și scrie memoriile pe ocean cu o pană lungă de cincisprezece picioare. Vocea îi era falsă și vorbea cînd tare, cînd încet, folosind schimbări bruște de ton și lătrături bizare, care te surprindeau și te făceau să rîzi fără ca să ai poftă de așa ceva ; mișcările și gesturile sale, neașteptate și parcă determinate de declanșarea bruscă a unui resort ascuns, aveau ceva ilogic și neliniștitor, și

păreau mai degrabă să slujească la reținerea atenției interlocutorului, decît la exprimarea vreunui gînd sau a unui sentiment. Îți amintea de pantomima vulpii ce se agită și dă sumedenie de tircoale, făcînd sute de scamatorii și de coțcării sub arborele din vîrful căruia o privește fascinat curcanul înainte de a se prăvăli.

Scapin purta o manta păcătoasă din pînză groasă cenușie, peste costumul său obișnuit de teatru, cu vărgături ce se zăreau prin mantaua rău încheiată ; și aceasta fie din pricină că nu avusese vreme să-l dezbrace după ultima reprezentație, fie deoarece garderoba sa foarte redusă nu-i îngăduia să aibă un rînd complet de haine pentru oraș și un costum pentru teatru.

În ceea ce-l privește pe Tiran, era un om tare cumsecade, pe care natura îl înzestrase, fără îndoială din glumă, cu toate semnele exterioare ale ferocității. Nicicînd un suflet mai blajin nu îmbrăcase o înfățișare exterioară mai rebarbativă. Niște sprîncene groase, parcă trase cu cărbunele, largi de două degete și negre de parc-ar fi fost din piele de cîrtiță, se întîlneau la rădăcina nasului, un păr creț și o barbă deasă și bogată ce-i creștea pînă la ochi și pe care nu și-o tăia niciodată spre a nu fi cazul să-și lipească una falsă cînd trebuia să joace rolul lui Irod sau al lui Polyfont, o față pîrlită de soare, ce aducea cu o piele de Cordoba, îi compuneau o fizionomie violentă și

înfricoşătoare, aşa cum le place pictorilor să-i înfăţişeze în pînzele lor pe călăii şi pe ajutoarele lor care l-au jupuit de viu pe sfîntul Bartolomeu sau l-au decapitat pe Sfîntul Ioan Botezătorul. O voce, mai mult un muget de taur, care făcea să zornăie geamurile şi să se mişte paharele pe masă, contribuia nu în mică măsură la întreţinerea teroarei pe care o inspira această sperietoare, căreia îi mărea şi mai mult efectul o tunică de catifea neagră, croită după moda veche ; este explicabil, aşadar, de ce obţinea un succes teribil, urlînd versurile lui Garnier [1] şi Scudery [2]. Altminteri se înfăţişa umplut ca un cîrnat şi în măsură să ocupe din plin un tron.

Cît despre Fanfaron, era slab, jigărit, negru şi uscat ca un spînzurat pe care l-au bătut vînturile şi zăduful. Pielea îi semăna cu un pergament lipit de oase ; un nas mare, încovoiat ca un cioc de pasăre de pradă, şi a cărui muchie subţire lucea ca osul, se înălţa în chip de perete între cele două părţi ale figurii ascuţite ca o suveică, alungită şi mai mult de un barbişon subţire. Aceste două profiluri lipite unul de altul puteau constitui cu multă greutate o figură, iar ochii, spre a-şi găsi şi ei un locşor pe aici, se ridicau înspre tîmple ca la chinezi. Sprîncenele pe jumătate rase se curbau

---

[1] *Robert Garnier* (1534—1590), poet dramatic francez.

[2] *Georges de Scudery* (1601—1667), poet, autor dramatic şi romancier francez.

ca nişte virgule negre deasupra unor ochi neliniştiţi, iar mustăţile, neobişnuit de lungi, unse cu un soi de clei și susţinute la fiecare capăt de cosmetice, se înălţau în arc de cerc și străpungeau cerul ; urechile, depărtate de cap, aduceau destul de bine cu toartele unei oale și dădeau un strașnic prilej pişcăturilor și bobîrnacelor. Toate aceste trăsături bizare, care ţineau mai degrabă de caricatură decît de natural, păreau să fi fost sculptate de o fantezie cam nebună într-o coadă de violă veche sau copiate după acele vietăţi închipuite şi himere pantagruelice care, pictate, se învîrtesc seara într-o sarabandă nebună pe felinarele plăcintarilor ; strîmbăturile sale de Matamore deveniseră, cu timpul, fizionomia sa obişnuită și, odată ieşit din culisele teatrului, păşea despicat ca un compas, cu capul dat pe spate, cu pumnul la șold şi cu mîna dreaptă înţepenită pe mînerul spadei. Un surtuc de culoare galbenă și bombat în chip de cuirasă, împodobit cu garnituri verzi și crestat cu tăieturi în lungul coastelor, după moda spaniolă, un guler scrobit, susţinut de sîrme şi de cartoane, larg cît masa rotundă în jurul căreia cei doisprezece pairi ar fi putut să prînzească, nişte pantaloni bufanţi pînă la genunchi, prinşi cu șnururi, cizme din piele albă de Rusia, în care picioarele sale de cocoș se bălăbăneau ca nişte fluiere în cutia lor, cînd o poartă lăutarii, o spadă neobişnuit de lungă, pe care n-o lăsa din mînă

niciodată şi al cărei mîner de fier lucrat frumos în găurele cîntărea mai bine de cincizeci de livre, alcătuiau bizara îmbrăcăminte a caraghiosului personaj, iar pentru mai multă bravadă, peste această înzorzonare se drapase cu o pătură săltată la margine de vîrful spadei. Să mai spunem, pentru a nu uita nimic, că două pene de cocoş, bifurcate ca nişte coarne de soţ încornorat, îi împodobeau în mod grotesc pălăria cenuşie, alungită în chip de pîlnie de strecurat.

Meşteşugul scriitorului se află în inferioritate faţă de acela al pictorului, deoarece nu poate înfăţişa lucrurile decît în mod succesiv. O singură aruncătură de ochi ar fi fost suficientă pentru a cuprinde totul într-un tablou, unde pictorul ar fi grupat în jurul mesei diferitele figuri, a căror descriere am făcut-o mai sus ; ar fi putut fi văzute astfel umbrele, luminile, atitudinile contrastante, coloritul propriu al fiecărui lucru, precum şi o infinitate de detalii de fineţe, care lipsesc din această descriere şi aşa prea lungă, deşi am încercat să o redăm cît mai pe scurt cu putinţă ; dar trebuia să vă fac cunoştinţă cu această trupă comică picată atît de neaşteptat în singurătatea castelului lui Sigognac.

Începutul mesei s-a desfăşurat în tăcere ; marile poîte sînt la fel de mute ca şi marile pasiuni ! dar primele furii odată potolite, limbile porniră să se dezlege. Tînărul baron, care poate că nu mai fusese sătul din ziua cînd fusese înţărcat, deşi

I-ar fi plăcut teribil să pară îndrăgostit și visător în fața Sérafinei și a Isabellei, mînca sau mai degrabă înfuleca cu o ardoare care nu te-ar fi lăsat să bănuiești că mai cinase odată. Pedantul, pe care această năprasnică foame tinerească îl amuza nespus, îngrămădea în farfuria domnului de Sigognac sumedenie de aripi de potîrnichi și felii de șuncă, care dispăreau tot atît de iute ca și fulgii de zăpadă căzuți pe o lopată încinsă. Belzebut, împins de lăcomie, se hotărîse, cu toate spaimele ce-l stăpîneau, să-și părăsească postul inatacabil pe care îl ocupa pe un ciubuc al dulapului cu vase și, după multă chibzuință, ajunsese la raționamentul triumfal că ar fi fost tare greu să fie tras de urechi, pentru că nu mai poseda așa ceva, și că nu putea constitui obiectul glumei vulgare de a i se atîrna vreo crațiță la spate, întrucît absența cozii interzicea acest gen de poznă, mai demnă desigur de ștrengari și de haimanale decît de persoane din societatea aleasă, așa cum păreau să fie musafirii adunați în jurul acestei mese încărcate de bunătăți de o suculență și de un parfum rar întîlnite.

Profitînd de întuneric, motanul se apropie pe brînci, și atît de turtit și de una cu pămîntul era, încît încheieturile labelor formau niște coate ce se ridicau deasupra trupului, asemenea unei pantere negre ce pîndește o gazelă, fără ca cineva să-l bage în seamă. Ajuns pînă la scaunul baronu-

lui de Sigognac, Belzebut se ridică şi, pentru a-i atrage atenţia stăpînului, începu să-i cînte, pe genunchi, o arie la chitară, cu cele zece gheare. Sigognac, indulgent faţă de umilul său prieten care ţinuse atît de lungi posturi în slujba sa, îl făcu părtaş la norocul său strecurîndu-i pe sub masă oase şi alte felurite resturi, ce erau primite cu o recunoştinţă frenetică. Miraut, care găsise mijlocul de a pătrunde în sala festinului pe urmele lui Pierre, îşi avu şi el partea sa de bunătăţi.

Părea că viaţa se înapoiase în această locuinţă moartă ; acum era lumină, căldură şi zgomot. Comedienele, după ce băură două degete de vin, piuiau ca nişte papagali aşezaţi pe beţele lor şi se complimentau reciproc asupra succeselor repurtate. Pedantul şi Tiranul discutau cu aprindere asupra superiorităţii poemului comic ori a celui tragic ; unul susţinea că este mai greu să-i faci să rîdă pe oamenii de treabă decît să-i înspăimînţi cu poveşti de groază, care nu aveau alt merit decît antichitatea lor ; celălalt pretindea că vulgaritatea şi bufoneria de care se foloseau autorii de comedii le înjoseau mult demnitatea de scriitor.

Leandru îşi scoase o oglinjoară din buzunar şi se privea cu tot atîta satisfacţie ca şi răposatul Narcis cînd îşi admira nasul în unda izvorului. Contrar obiceiului unui Leandru, el nu era îndrăgostit de Isabella ; el ţintea mai sus. Spera, prin graţiile şi manierele sale de gentilom, să amă-

gească şi să cucerească vreo văduvă nobilă, bogată şi focoasă, a cărei caleaşcă trasă de patru telegari să vină să-l ia la ieşirea din teatru şi apoi să-l conducă la un castel unde să-l aştepte sentimentala şi sensibila frumuseţe, în *neglijé*-ul cel mai ispititor, în faţa unei mese încărcate cu cele mai delicate bunătăţi. Această viziune se realizase ea vreodată ? Leandru susţinea că da... Scapin nega cu hotărîre, controversă ce constituia subiectul unor interminabile dispute. Blestematul valet, răutăcios ca un maimuţoi, pretindea că în zadar bietul om îşi dădea ochii peste cap, degeaba arunca priviri asasine prin loji, sau rîdea cu toată gura ca să-şi arate toţi cei treizeci şi doi de dinţi, inutil îşi etala gambele şi îşi cambra talia, zadarnic îşi prindea cochet un pieptănuş în buclele perucii şi îşi schimba cămaşa la fiecare reprezentaţie, chiar de ar fi fost să se lipsească de masă pentru a plăti spălătoreasa, că tot nu reuşise vreodată să trezească cea mai neînsemnată dorinţă pentru persoana sa nici măcar în inima celei mai neînsemnate baroane, fie ea în vîrstă de peste patruzeci şi cinci de ani, cu bube pe faţă şi cu semne de mustaţă.

Scapin, văzîndu-l pe Leandru absorbit în contemplarea sa, adusese cu dibăcie vorba despre vechea lor dispută, iar închipuitul furios declară că e gata să se ducă să caute printre bagajele sale un cufăraş plin cu scrisori de dragoste mirosind

a mosc și a smirnă, scrisori adresate lui de o mulțime de doamne de vază, contese, marchize și baroane, toate nebune de iubire ; dar, ca să fim drepți, nu era numai laudă goală în vorbele înfumuratului, această toană pentru comedianți și măscărici întîlnindu-se destul de des în purtările dezmățate ale vremii. Sérafina spunea că, de-ar fi ea una dintre acele doamne, ar pune să-l biciuiască pe Leandru pentru obrăznicia și indiscreția sa ; iar Isabella se jura în glumă că, dacă nu va fi mai modest, n-o să-l mai ia de bărbat la sfîrșitul piesei. Sigognac, deși sugrumat de o rușine rar întîlnită, care nu-i îngăduia să scoată decît niște cuvinte fără noimă, o admira foarte mult pe Isabella, iar ochii săi vorbeau în locul gurii. Fata observase ce efecte produsese asupra tînărului baron și îi răspundea prin priviri languroase, spre marea neplăcere a Fanfaronului, îndrăgostit în secret de această frumusețe, deși fără de speranță, dat fiind rolul său grotesc.

Un altul mai îndemînatic și mai îndrăzneț decît Sigognac ar fi trecut la un atac susținut ; dar sărmanul nostru baron nu învățase nicidecum, în castelul său dărăpănat, manierele alese de la Curte și, cu toate că nu era lipsit nici de cultură și nici de spirit, în acest moment părea destul de stupid.

Cele zece sticle fuseseră golite cu religiozitate, iar Pedantul întoarse ultima sticlă cu gîtul în jos și o ținu așa pînă se scurse ultima picătură,

atît de mică, încît rămase pe unghie ; Matamore înțelese gestul și porni spre căruță să mai caute alte sticle. Baronul, deși era puțin cam amețit, nu se putu opri să închine și el un pahar cu vin roșu în sănătatea prințeselor, ceea ce îl dădu complet gata.

Pedantul și tiranul trăgeau la măsea ca niște bețivi emeriți, care, dacă nu sînt niciodată complet treji, nu sînt în schimb niciodată beți morți ; Fanfaronul era sobru după moda spaniolă, și ar fi putut să trăiască asemenea acelor hidalgos care prînzesc cu trei măsline terciuite și se mulțumesc drept cină cu o arie la mandolină. Această extremă cumpătare își avea explicația ei : personajul nostru se temea că, de va mînca și va bea prea mult, are să-și piardă slăbiciunea fenomenală, care reprezenta calitatea sa principală de comic. Dacă s-ar fi îngrășat, talentul său s-ar fi micșorat, și el nu continua să viețuiască decît cu condiția să moară de foame : de aceea trăia într-o emoție continuă și adesea privea la catarama curelei spre a verifica dacă nu cumva, din întîmplare, nu se îngrășase peste noapte. Tantal de bună voie, comediant și dușman înverșunat al vinului, martir al slăbiciunii, anatomie disecată de la sine, el nu se atingea de bucate decît cu vîrful buzelor și, dacă ar fi ținut atîtea posturi cu gînduri pioase, l-ar fi așteptat paradisul ca pe sfinții Antonie și Macarie. *Dueña* nu contenise o clipă și dădea pe gît

atît solide cît şi lichide într-un ritm nemaipomenit : obrajii fleşcăiţi şi gura sbîrcită tremurau de zor la mişcările energice ale unor fălci încă în bună stare. În ceea ce le priveşte pe Séraflna şi Isabella, neavînd evantaie la indemînă, căscau de zor, care mai de care, înapoia meterezului diafan al degetelor frumoase. Sigognac, deşi un pic ameţit de dampful vinului, băgă de seamă că erau pe jumătate adormite, şi le spuse :

— Domnişoarelor, cu toate că politeţea vă face să luptaţi împotriva somnului, văd bine că picaţi de oboseală şi vreţi să vă culcaţi. Aş fi ţinut mult să vă pot oferi fiecăreia o cameră tapetată, spaţioasă şi cu anticameră, însă bietul meu castel se năruie, ca şi neamul meu, al cărui ultim urmaş sînt... Vă cedez camera mea, singura aproape unde nu plouă ; o să vă aranjaţi acolo cît mai bine dumneavoastră două, împreună cu doamna ; patul este larg, şi o noapte trece repede. Domnii de faţă vor rămîne aici şi se vor mulţumi cu fotoliile şi cu laviţele... Mai cu seamă, să nu vă fie teamă nici de unduirile tapiţeriei, nici de gemetele vîntului ce răbufneşte prin cămin şi nici de sarabandele şoarecilor ; vă garantez că deşi camera este destul de lugubră, nu este vizitată cîtuşi de puţin de fantome.

— Eu joc pe scenă şi rolul Bradamantei [1] şi nu sînt fricoasă : am s-o liniştesc pe timida mea Isa-

[1] Eroină războinică în poemul *Orlando furioso*.

bella, spuse Sérafina rîzînd ; în ceea ce-o priveşte pe *dueña* noastră, ea este puţintel vrăjitoare, iar dacă diavolul ar avea chef să vină, o să aibă cu cine schimba o vorbă.

Sigognac luă o torţă şi conduse doamnele în camera de dormit, care li se păru, într-adevăr, că are un aspect cu totul fantastic, întrucît lumina tremurătoare a lămpii, din pricina aerului ce răbufnea în încăpere, făcea să joace pe grinzile tavanului umbre bizare, iar forme monstruoase păreau să se ghemuiască prin ungherele neluminate.

— Ce decor excelent ar mai fi încăperea asta pentru actul al cincilea al unei tragedii, exclamă Sérafina plimbîndu-şi privirile în jurul ei, în timp ce Isabella nu putea să-şi stăpînească fiorii, pe jumătate din cauza frigului, iar pe de altă parte din pricina groazei, simţindu-se învăluită de acea atmosferă de întuneric şi pătrunsă de aerul jilav.

Cele trei femei, fără să se mai dezbrace, se strecurară sub cuvertură. Isabella se ghemui între Sérafina şi *dueña* : dacă avea să iasă de sub pat vreo labă păroasă de fantomă sau de demon mascul, să dea mai întîi peste una din tovarăşele ei. Cele două viteze adormiră de îndată, dar tînăra fată, sperioasă, rămase încă mult timp cu ochii deschişi şi aţintiţi asupra uşii închise, ca şi cum ar fi bănuit dincolo existenţa unor lumi cu fantome şi grozave spaime nocturne. Totuşi uşa nu se deschise, şi nici un spectru nu-şi făcu apariţia, învăluit în giulgiu

și scuturîndu-și lanțurile, cu toate că uneori răzbăteau din apartamentele goale zgomote ciudate; dar într-un sfîrșit somnul își presără pulberea de aur peste pleoapele sperioasei Isabella, iar răsuflarea ei liniștită se auzi în curînd alături de respirația mai pronunțată a tovarășelor sale.

Pedantul dormea tun, cu nasul pe masă, în fața Tiranului, care sforăia ca un tub de orgă și mormăia, prin vis, niște hemistihuri alexandrine. Matamorul, cu capul sprijinit de marginea unui fotoliu și cu picioarele întinse pe grătarul căminului, se înfășurase în capa sa cenușie și semăna cu o scrumbie învelită în hîrtie. Pentru a nu-și strica frizura, Leandru își ținea capul drept și dormea țeapăn. Sigognac se cuibărise într-un fotoliu rămas liber, dar întîmplările petrecute peste seară îl tulburaseră prea mult pentru ca să poată ațipi.

Două tinere femei nu năvălesc, așa, pe neașteptate, in viața unui tînăr, fără s-o tulbure, mai ales cînd acest tînăr a trăit pînă atunci trist, neprihănit, singuratic, oprit de la toate plăcerile vîrstei sale de către acea aspră mamă vitregă ce se numește sărăcia.

Se va spune că nu este de crezut ca un băiat de douăzeci și cinci de ani să fi trăit fără vreo mică pasiune: dar Sigognac era mîndru și, neputînd să se înfățișeze cu echipajul potrivit rangului și numelui său, prefera să rămînă în castelul său. Părinții lui, la care ar fi putut să apeleze fără

să se ruşineze, plecaseră din această lume. El se cufunda zi de zi tot mai mult în singurătate şi în uitare. Nu-i mai puţin adevărat că, nu o singură dată, în timpul plimbărilor sale solitare, o întîlnise pe Yolanda de Foix, la o vînătoare de cerbi, în tovărăşia tatălui ei şi a unor tineri seniori, călărind o splendidă iapă albă. Viziunea aceasta strălucitoare îi apărea deseori în vis ; dar ce legătură s-ar fi putut crea între frumoasa şi bogata castelană şi el, biet boernaş ruinat şi năpăstuit de soartă ? Departe de a căuta să se facă remarcat de ea, Sigognac, ori de cîte ori o întîlnea, dispărea cît mai iute, nevoind să stîrnească rîsul cu pălăria-i pleoştită şi vrednică de milă, cu penele roase de şobolani, cu hainele tocite şi prea largi, cu căluţu-i bătrîn şi paşnic, mult mai potrivit să-l încalece un preot de ţară decît un gentilom : fiindcă nimic nu este mai trist, pentru o inimă sensibilă, decît să apară ridicol în faţa fiinţei iubite ; iar el, spre a-şi înăbuşi pasiunea care începea să se înfiripe, îşi făcuse în repetate rînduri toate raţionamentele reci pe care le inspiră sărăcia. Reuşise el oare ?... Nu putem spune prea multe despre asta. El, cel puţin, o credea şi respinsese acest gînd ca pe o himeră ; era destul de nenorocit şi aşa, cu necazurile sale, dar să se mai lupte şi cu chinurile unei iubiri imposibile !

Noaptea trecu fără alt incident decît o spaimă a Isabellei, provocată de Belzebut, care se ghemuise

la sînul ei, în chip de Smarra, şi nu voia să se urnească deloc, găsind perniţa foarte dulce.

Cît despre Sigognac, nu putu să închidă ochii toată noaptea, fie din pricină că nu era obişnuit să doarmă decît în patul său, fie că vecinătatea unor femei frumoase îi înflăcărase imaginaţia. Credem mai de grabă că un proiect vag începuse să mijească în mintea sa, gonindu-i somnul şi stîrnindu-i serioase nedumeriri. Sosirea acestor comedianţi îi apărea ca o întîmplare fericită şi ca o ambasadoare a Fortunei pentru a-l invita să părăsească această dărăpănătură feudală unde anii săi tineri mucegăiau în umbră şi se ofileau zadarnic.

Începuse să mijească de ziuă, iar lucirile albăstrii ce se strecurau prin geamurile prinse în reţele de plumb dădeau luminărilor murinde o nuanţă de galben livid şi bolnav. Figurile celor ce dormeau erau bizar luminate de acest dublu reflex şi parcă erau tăiate în două felii, de culori diferite, asemenea mantalelor scurte din evul mediu. Leandru căpătase nuanţe de făclie de ceară galbenă şi semăna cu statuile de ceară din biserici, întruchipînd pe Sfîntul Ioan cu perucă pe cap, şi de pe faţa cărora s-au desprins vopselele, deşi erau aşezate în dulapuri de sticlă. Fanfaronul, cu ochii strîns închişi, cu pomeţii obrajilor ieşiţi mult în afară, cu muşchii fălcilor încordaţi, cu nasul tare subţire, ca şi cum l-ar fi ciupit degetele slabe ale morţii, avea aerul propriului său cadavru.

O roșeață puternică și pete apoplectice brăzdau și colorau obrazul buhăit de mîncare al Pedantului : rubinele de pe nas se prefăcuseră în ametiste, iar pe buzele groase îmbobocea floarea vînătă a vinului. Cîteva broboane de sudoare, rostogolindu-se peste rîpele și șanțurile frunții, se opriseră in mărăcinișurile sprîncenelor cărunte ; obrajii moi atîrnau fleșcăiți. Buimăceala provocată de somnul greu făcea hidoasă această figură care, atunci cînd era trează și însuflețită de spirit, părea jovială ; stînd rezemat astfel de marginea mesei, Pedantul îți dădea impresia unui bătrîn satir doborît de desfrîu, la marginea unui șanț, după o bacanală. Tiranul se ținea destul de bine, cu figura palidă și barba ca o coamă, neagră și zbîrlită ; capul său de Hercule naiv și de călău patern nu putea să ia altă înfățișare. Subreta suporta și ea binișor vizita discretă a luminii zilei : nu avea figura prea descompusă. Numai cearcănele ceva mai negre din jurul ochilor și obrajii brăzdați de vinișoare viorii, trădau oboseala unei nopți dormite chinuit. O rază de soare lubrică, strecurîndu-se printre sticlele golite, printre paharele pe jumătate pline și printre resturile de provizii, se duse să mîngîie bărbia și gura tinerei fete, asemenea unui faun care necăjește o nimfă adormită. Castele și nobilele văduve de pe tapiserie, cu figuri vinete ca fierea, se sileau să roșească sub lustrul culorilor, văzînd cum singurătatea lor este pîngărită de această tabără de boemi, care dădu-

feră sălii festinului un aspect în același timp sinistru și grotesc.

Prima trezită de sărutul acesta matinal a fost subreta, care se înălță pe picioruşe, îşi aranjă fustele asemenea unei păsărici ce-şi scutură penele, îşi trecu mîinile peste cosițe ca să le dea o oarecare strălucire şi, văzînd că baronul de Sigognac sta într-un fotoliu cu ochii limpezi şi scînteietori ca ai unui bazilic[1], se duse spre el şi îl salută cu o drăguță reverență de comedie.

— Regret tare mult, spuse Sigognac răspunzînd la salutul subretei, că starea de dărăpănare a locuinței mele, mai potrivită să găzduiască fantome decît ființe vii, nu mi-a permis să vă primesc aşa cum s-ar fi cuvenit ; aş fi vrut să vă puteți odihni între cearşafuri de olandă, sub un baldachin din damasc de India, în loc să vă chinuiți pe acest scaun viermănos.

— Să nu regretați nimic, domnule, răspunse subreta ; fără dumneavoastră am fi petrecut noaptea într-o căruță împotmolită în noroi, am fi tremurat sub o ploaie cu băşici, iar dimineața ne-ar fi găsit pe toți mai mult morți decît vii. De altminteri, acest culcuş pe care dumneavoastră îl dispreţuiţi, este magnific dacă îl compari cu şurele prin care răzbat neturburate toate vînturile, în care sîntem adeseori nevoiți să dormim pe maldăre de paie, tirani şi victime, prinți şi prințese, Leandri şi

[1] Şopîrlă mare.

subrete. în cursul vieții noastre rătăcitoare de comedianți, colindind tîrguri și orașe.

În timp ce baronul și subreta făceau acest schimb de politețuri, Pedantul se rostogoli la pămînt cu un vacarm teribil de lemnărie sfărîmată. Scaunul pe care sta, plictisit să-l mai suporte, se rupsese, și mătăhălosul nostru, întins cu picioarele în sus, se zvîrcolea ca o broască țestoasă răsturnată pe spate, scoțînd niște cotcodăceli nearticulate. În cădere, se agățase involuntar de fața de masă și provocase o cascadă de tacîmuri și de farfurii, ale cărei valuri se rostogoleau peste el. Vacarmul trezi brusc întreaga companie, care sări în sus nu altceva. Tiranul, după ce se întinse de-i trosniră brațele și-și frecă ochii dădu o mînă de ajutor bătrînului comic și îl reașeză pe picioare.

— Un asemenea accident n-ar putea să i se întîmple niciodată lui Matamore, spuse Irod cu un fel de mormăit nervos, care îi slujea drept rîs; ar fi în stare să cadă peste o pînză de păianjen fără să o rupă.

— Este adevărat, replică actorul astfel interpelat, desfășurîndu-și membrele lungi, articulate ca niște labe imense de păianjen, nu toată lumea poate să aibă avantajul de a fi un Polifem [1], un Cacus [2], un munte de carne și oase ca tine și nici de a fi un burduf cu vin, un butoi pe două picioare ca Blazius.

---

[1] Cel mai cunoscut dintre Ciclopi, fiul lui Poseidon.
[2] Brigand mitologic.

Din pricina zgomotului asurzitor își făcură apariția în pragul ușii Isabella, Sérafina și *dueña*. Cele două tinere, deși puțin obosite și palide, arătau încîntător chiar și la lumina zilei. Ele îi apăreau lui Sigognac drept cele mai strălucitoare făpturi din lume, cu toate că un observator meticulos ar fi putut să cîrtească împotriva eleganței lor un pic cam șifonate și învechite ; dar ce însemnătate puteau să aibă acolo cîteva panglici spălăcite, niște peticuțe de stofă destrămate și tocite, cîteva cusururi și neglijențe ale toaletei, cînd cele care le poartă sînt tinere și frumoase ? De altminteri, ochii baronului, obișnuiți cu spectacolul atîtor lucruri învechite, prăfuite, decolorate și prăpădite, nu mai erau în stare să observe asemenea nimicuri. Sérafina și Isabella îi apăreau gătite în chipul cel mai minunat, în mijlocul acestui castel sinistru, unde totul se prăbușea sub povara anilor. Aceste grațioase figuri îi dădeau senzația de vis

În ceea ce o privea pe *dueña*, ea se bucura, grație vîrstei, de privilegiul unei urîțenii imuabile ; nimic nu putea să altereze această fizionomie de lemn sculptat în care străluceau doi ochi de cucuvea. Lumina soarelui sau a luminărilor pentru ea era tot una.

În acest moment intră și Pierre în încăpere, ca să facă ordine, să arunce lemne în cămin, unde o mantie de cenușă albă ca plușul acoperea niște tăciuni mistuiți, și să înlăture rămășițele festinului,

atît de respingătoare, odată foamea și setea potolite.

Flacăra strălucitoare din cămin atingea ușor o placă de fontă cu armele nobililor Sigognac, puțin obișnuită cu asemenea mîngîieri. Și în jurul acestei flăcări prietenoase toată banda comică se reuni luminată de lucirile-i vii. Cît este de plăcut un foc luminos, cu pîlpîiri vioaie, după o noapte, dacă nu albă, cel puțin cenușie ; starea de proastă dispoziție care se trăda pe toate fețele prin grimase și cearcăne mai mult sau mai puțin vizibile, se risipi ca prin farmec, grație acestei influențe binefăcătoare. Isabella își întindea spre vatră palmele micuțe, luminate de reflexe trandafirii și, rumenită de acest fard ușor, nu i se mai observa paloarea. *Donna* Sèrafina, mai înaltă și mai robustă, rămăsese în picioare înapoia ei, ca o soră mai mare, care, mai puțin obosită, o lasă să stea jos pe surioara sa. În ceea ce-l privește pe Fanfaron, cocoțat pe unul din picioarele sale de cocostîrc, visa pe jumătate treaz, ca o pasăre de apă la malul bălții, cu ciocul sub aripă și un picior îndoit sub pîntec. Blazius, Pedantul, lingîndu-și într-una buzele, tot sucea și întorcea sticlele, una după alta, să vadă de n-a mai rămas într-însele vreun strop de băutură.

Tînărul baron îl luă deoparte pe Pierre și îl întrebă dacă nu se putea face rost, în sat, de cîteva zeci de ouă pentru dejunul comedianților, sau de cîțiva pui de găină, să-i pună la frigare. Bătrînul

slujnic dispăru numaidecît spre a împlini cît mai repede însărcinarea primită, trupa exprimîndu-şi intenţia de a pleca cît mai devreme, spre a străbate o bună distanţă şi pentru a nu ajunge prea tîrziu la popasul de peste noapte.

— Mi-e tare teamă că o să serviţi un dejun cam prost, spuse Sigognac oaspeţilor săi, şi că va trebui să vă mulţumiţi cu o masă pitagoreică ; dar tot mai bine este să dejunezi prost decît să nu dejunezi deloc, şi nu există, dealtminteri, la o distanţă de şase leghe de jur-împrejur, nici cel mai mic han sau cea mai neînsemnată cîrciumă. Starea acestui castel vă spune că nu sînt bogat, dar, cum sărăcia mea nu are altă cauză decît cheltuielile făcute de strămoşii mei în războaie duse pentru apărarea regilor noştri, eu nu am deloc de ce să roşesc.

— Nu, cu siguranţă că nu, domnule, răspunse Irod cu vocea sa de bas, şi acel ce se făleşte cu averile sale, s-ar găsi foarte încurcat de ar fi să le arate izvorul. Cînd perceptorul se îmbracă în ţesături de aur, nobilimea are mantiile găurite, dar prin aceste găuri se poate vedea onoarea.

— Ceea ce mă miră, adăugă Blazius, este faptul că un gentilom desăvîrşit, cum se arată a fi domnul baron, lasă să i se prăpădească astfel tinereţea în văgăuna unei singurătăţi unde Fortuna nu poate veni să-l caute, oricît de multă poftă ar avea , dacă ea ar fi să treacă acum prin faţa acestui castel, a cărui arhitectură putea să facă o impresie foarte bună acum două sute de ani, ea şi-ar vedea

de drum mai departe, crezîndu-l nelocuit. Ar trebui ca domnul baron să meargă la Paris, ochii și buricul lumii, locul de întîlnire al spiritelor alese și al viteJilor, Eldorado „spaniolilor“ francezi și Canaanul „evreilor“ creștini, pămîntul binecuvîntat luminat de razele soarelui de la Curte. Acolo, el nu va întîrzia să fie apreciat după meritele sale și să se ridice fie intrînd în serviciul vreunei mărimi, fie făcîndu-se remarcat printr-o faptă strălucită, al cărei prilej se va ivi negreșit.

Cuvintele rostite de bătrînul actor, cu toate întortocherile neinteligibile și frazele burlești, reminiscențe involuntare ale rolurilor sale de pedant, nu erau lipsite de sens. Sigognac simțea adevărul vorbelor, iar el, în timpul lungilor sale plimbări prin lande, își spusese adeseori, cu glas încet, ceea ce Blazius îi spunea cu voce tare.

Dar îi lipseau banii pentru o călătorie atît de lungă, iar el nu știa cum ar putea să și-i procure. Deși brav, Sigognac era mîndru, și îi era teamă mai mult de un surîs decît de o lovitură de spadă. Fără să fie prea bine la curent cu moda, tînărul baron se simțea ridicol în straiele sale prăpădite, vechi chiar și în timpul domniei trecute. După obișnuința oamenilor pe care sărăcia și lipsurile îi fac timizi, el nu ținea deloc seamă de calitățile proprii și nu vedea decît părțile rele ale situației sale. Poate că i-ar fi venit în ajutor unii dintre vechii prieteni ai tatălui său, dacă i-ar fi cultivat un pic, dar aceasta ar fi însemnat un efort peste firea sa,

şi mai degrabă s-ar fi lăsat să moară, aşezat pe cufărul său, mestecînd o scobitoare ca un hidalgo spaniol, alături de blazonul lui, decît să ceară un ban avans sau împrumut. Făcea parte dintre acei care, deşi cu burta goală, aflaţi în faţa unei mese straşnice la care sînt invitaţi, se prefac că au cinat, de teamă să nu fie bănuiţi că le este foame.

— M-am gîndit uneori la toate acestea, dar nu am nici un prieten la Paris, iar descendenţii acelora care au putut să-mi cunoască familia pe vremea cînd era bogată şi deţinea funcţii la Curte, nu se vor sinchisi prea mult de un Sigognac slab şi uscat, venind din înaltul turnului său ruinat, cu pliscul şi ghearele deschise, să-şi ia partea din prada comună. Şi apoi, nu văd de ce mi-ar fi ruşine să mărturisesc, eu nu am echipaj, şi n-aş putea să apar într-un chip demn de numele meu ; nici nu ştiu chiar de ar fi să adun laolaltă toţi banii mei şi pe cei ai lui Pierre, de-aş putea să ajung pînă la Paris.

— Dar nu vă obligă nimeni, replică Blazius, să intraţi triumfal în marea capitală, ca un Cezar roman urcat într-un car tras de patru armăsari albi. Dacă umilul nostru car cu boi nu revoltă orgoliul senioriei-voastre, veniţi cu noi la Paris, deoarece într-acolo se îndreaptă trupa noastră. Cutare străluceşte acolo astăzi, cu toate că şi-a făcut intrarea în Paris pedestru, cu legăturica în vîrful spadei şi ţinîndu-şi ghetele în mînă de teamă să nu le tocească pingelele.

O ușoară roșeață se ivi în obrajii lui Sigognac, pe jumătate de rușine, pe jumătate de plăcere. Dacă, pe de o parte, orgoliul neamului său se revolta în el la gîndul de a rămîne îndatorat unui biet saltimbanc, pe de altă parte, bunătatea sa sufletească înnăscută se simțea mișcată de propunerea sinceră și care răspundea atît de bine dorințelor sale secrete. Apoi, de avea să-l refuze pe Blazius, îi mai era teamă să nu rănească amorul propriu al comediantului și, poate, să nu piardă un prilej care nu se va mai ivi niciodată. Fără îndoială, imaginea descendentului neamului Sigognac, claie peste grămadă cu niște histrioni nomazi în carul lui Thespis, avea ceva neplăcut și necuviincios în sine, de ar fi făcut să necheze licornii și să ragă leii cu limbile smălțuite de pe armoriile familiei; dar, la urma urmei, tînărul baron se ciorovăise destul cu pîntecele lui, înapoia zidurilor feudale.

Baronul șovăia, indecis între da și nu, și cîntărea aceste două monosilabe hotărîtoare în cumpăna chibzuinței, cînd Isabella, înaintînd cu un aer grațios, veni în fața baronului și a lui Blazius și rosti această frază care puse capăt nehotărîrii tînărului nobil:

— Poetul nostru, căpătînd o moștenire, ne-a părăsit, și domnul baron ar putea să-l înlocuiască: deoarece cînd am deschis un volum de Ronsard, aflat pe masa de lîngă pat, am găsit, fără să vreau, un sonet plin de ștersături, care de bună seamă că este opera sa: ar putea să revadă textele, să facă

tăieturile şi adăogirile necesare, şi, la nevoie, să ne scrie o piesă după ideile pe care i le vom da. Tocmai mi-a căzut în mînă o schiță italiană, de unde s-ar putea scoate un rol drăguț pentru mine, dacă cineva ar voi să-şi dea osteneala s-o prelucreze puțin.

Spunind acestea, Isabella îşi îndreptă spre baron o privire atît de dulce, de pătrunzătoare, încît Sigognac nu-i putu rezista. Sosirea lui Pierre, care aducea o serioasă omletă cu slănină şi o bucată destul de respectabilă de şuncă întrerupse discuția. Întreaga trupă luă loc în jurul mesei şi începu să mănînce cu multă poftă. Cît despre Sigognac, de-abia se atinse, doar din politețe, de mîncărurile puse dinainte ; sobrietatea sa obişnuită nu putea suporta mese atît de dese şi, de altminteri, gîndurile îi zburau în multe alte direcții.

Masa odată terminată, în timp ce văcarul adusese vitele şi le punea jugul, Isabella şi Sérafina avură fantezia să coboare în grădina ce se zărea din curte.

— Mi-e teamă, spuse Sigognac, oferindu-le brațul pentru a cobori treptele desprinse şi acoperite cu muşchi, să nu lăsați cîteva fîşii din rochiile dumneavoastră în ghearele mărăcinilor : deoarece, dacă se spune că nu există trandafiri fără spini, există, în schimb, spini fără trandafiri.

Tînărul baron rostea aceste cuvinte cu tonul de ironie melancolică ce îi era obişnuit cînd făcea aluzie la sărăcia sa ; dar, ca şi cum grădina dispre-

ţuită ar fi fost pusă la ambiţie, doi mici trandafiri sălbateci, ce îşi deschiseseră de-abia pe jumătate cele cinci petale în jurul pistilelor galbene, străluciră deodată pe o ramură piezişă ce tăia calea tinerelor. Sigognac culese cele două flori, mai degrabă boboci, şi le oferi galant Isabellei şi Sérafinei, rostind :

— Nu-mi închipuiam grădina mea atît de înflorită ; nu cresc pe aici decît buruieni, şi n-ai putea aduna decît buchete de urzici şi de cucută ; dar dumneavoastră aţi săvîrşit minunea să înflorească aceste două floricele, ca un surîs în lumea dezolării, ca o poezie printre ruine.

Isabella îşi puse cu osebită grijă floricica de trandafir în sîn, aruncînd tînărului o lungă privire de mulţumire, care dovedea preţuirea pe care o acorda sărăcăciosului dar.

Sérafina îşi duse floarea la gură şi-începu să-i frămînte codiţa. Trandafiriul palid al petalelor parcă se lupta cu roşul aprins al buzelor sale.

Merseră astfel pînă la statuia mitologică a cărei fantomă se desena la capătul aleii. Sigognac avînd grijă să dea la o parte ramurile ce ar fi putut biciui obrajii celor două musafire. Tînăra ingenuă privea cu un fel de interes înduioşat această grădină aflată în paragină, ce se armoniza atît de bine cu castelul ruinat. Ea se gîndea la tristele ceasuri pe care tînărul le va fi numărat, de bună seamă, în acest lăcaş al plictiselii, al mizeriei şi

al singurătății, cu fruntea rezemată de geam, cu ochii ațintiți spre drumul pustiu, ținîndu-i de urît doar un cîine alb și o pisică neagră. Trăsăturile mai aspre ale Sérafinei nu exprimau decît un dispreț rece, mascat de politețe; hotărît lucru, ea îl considera prea prăpădit pe tînărul gentilom, cu toate că avea un anumit respect față de persoanele cu titluri de noblețe.

— Aici se sfîrșesc domeniile mele, rosti baronul, odată ajuns în fața nișei zidită din scoici și pietriș, unde mucezea Pomona[1]. Odinioară, atît de departe cît puteai cuprinde cu vederea din înaltul acestor foișoare crăpate și dărăpănate, muntele și șesul, cîmpurile mănoase și pîrloagele, toate aparțineau strămoșilor mei; dar mi-a mai rămas exact atîta cît am nevoie spre a aștepta ceasul în care ultimul din neamul Sigognac se va duce să-și întîlnească strămoșii în cavoul familiei, de aici înainte singura lor posesiune.

— Dar știți că sînteți lugubru, așa dis-de-dimineață? rosti Isabella, mișcată de aceste gînduri care-i trecuseră prin minte și ei, luînd un aer vesel pentru a risipi norul de tristețe așternut pe fruntea tînărului Sigognac; Fortuna este femeie, și, deși se spune că este oarbă, din înaltul roții sale ea alege cîteodată din mulțime un cavaler de neam mare și de merit deosebit; totul este să te găsești în calea ei. Haideți, decideți-vă, veniți cu noi și

[1] Divinitate romană a fructelor și grădinilor.

poate că, în cîţiva ani, turnurile castelului Sigognac, acoperite şi împodobite cu olane noi, refăcute şi albite, vor avea o înfăţişare pe atît de mîndră, pe cît de jalnică este starea lor astăzi ; şi apoi, ca să spun drept, m-ar mîhni tare mult să vă las în acest lăcaş plin cu bufniţe, adăugă ea cu jumătate glas, destul de încet pentru a nu fi auzită de Sérafina.

Dulcea lucire din ochii Isabellei învinse împotrivirea baronului. Farmecul unei aventuri amoroase îi ascundea, în proprii săi ochi, tot ceea ce putea să aibă umilitor o asemenea călătorie. Nu însemna să-ţi calci demnitatea şi să te înjoseşti dacă urmai, din dragoste, o comediană şi dacă te înhămai ca adorator la carul comedianţilor ; nici cei mai fini cavaleri nu şi-ar fi făcut vreo mustrare de cuget din această pricină. Zeul înarmat cu tolba cu săgeţi îi sileşte cu plăcere pe ceilalţi zei şi pe eroi la nenumărate fapte şi deghizări bizare : Jupiter ia înfăţişarea unui taur pentru a o seduce pe Europa ; Hercule şi-a tors fuiorul la picioarele Omfalei ; Aristotel, prea învăţatul, mergea în patru labe, ducîndu-şi în spate iubita care voia să călărească neapărat un filozof (hazliu soi de echitaţie !), toate lucruri potrivnice demnităţii divine şi omeneşti. Era însă Sigognac îndrăgostit de Isabella ? Tînărul nu căută să aprofundeze lucrurile, dar simţea bine că ar încerca, de aici înainte, o groaznică tristeţe de ar mai rămîne în

acest castel, însuflețit o clipă de prezența unei ființe tinere și grațioase.

De aceea se hotărî repede ; îi rugă pe comedianți să-l aștepte cîteva clipe și, luîndu-l deoparte pe Pierre, îi împărtăși planurile sale. Oricît ar fi suferit din pricina despărțirii de stăpînul său, credinciosul servitor nu-și ascundea neajunsurile unei șederi mai îndelungate a tînărului baron în castelul ruinat. Bătrînul vedea cu durere cum i se stinge tinerețea într-o odihnă posomorîtă și într-o tristețe trîndavă și, cu toate că o trupă de saltimbanci îi apărea drept un ciudat cortegiu pentru un senior de Sigognac, prefera totuși mijlocul acesta de încercare a norocului, profundei lipse de vlagă care pusese stăpînire pe tînărul baron, mai cu seamă de doi-trei ani încoace. Bătrînul strînse la repezeală într-un cufăr puținele haine și schimburi ale tînărului său stăpîn, adună într-o pungă de piele cei cîțiva pistoli risipiți prin sertarele unui vechi scrin, la care avu grijă să adauge, fără să spună nimic, și umilele sale economii, act de devotament modest, trecut poate neobservat de baron, deoarece Pierre, în afară de diversele funcții pe care le cumula la castel, o îndeplinea și pe aceea de vistiernic, de altminteri o adevărată sinecură.

Căluțul bălan fu înșăuat, deoarece Sigognac nu voia să se suie în carul comedianților decît la două-trei leghe depărtare de castel, pentru a-și ascunde plecarea ; lăsa, astfel, impresia că își

conduce oaspeții ; Pierre trebuia să-l urmeze pe jos și să aducă înapoi calul la grajd.

Boii fuseseră înjugați și încercau, cu tot jugul greu ce le apăsa pe grumaz, să-și ridice boturile umede și negre, din care se scurgeau firicele de bale argintii ; soiul de tiară roșie și galbenă împletită din rogoz, cu care le erau acoperite capetele și cioltarele din pînză albă care-i acopereau ca niște cămăși, pentru a-i apăra de înțepăturile muștelor, le dădeau un aer grozav de maiestuos, de animale de cult. În picioare, în fața lor, văcarul, un om zdravăn, pîrlit de soare și sălbatec ca un păstor din străvechea cîmpie romană, se rezema de ciomagul cu care-și îmboldea vitele, într-o imagine ce reamintea, desigur fără să știe acest lucru, de imaginea eroilor greci de pe basoreliefurile antice. Isabella și Sérafina se așezaseră în partea din față a carului, pentru a se putea bucura de priveliștea cîmpiei ; *Dueña*, Pedantul și Leandru ocupau partea dinapoi, mai preocupați să-și continue somnul decît să admire perspectiva landelor. Toată lumea era gata ; văcarul își îmboldi vitele, care își aplecară capetele, se proptiră pe picioarele strîmbe și se repeziră înainte ; carul se zgudui, scîndurile începură să geamă, osiile roților, neunse, scîrțîiau violent, iar bolta portalului răsună sub copitele grele ale animalelor. Plecaseră.

În timpul acestor pregătiri, Belzebut și Miraut, pricepînd că se întîmpla ceva neobișnuit, nu stăteau

o clipă-locului, arătînd tare înspăimîntaţi şi îngrijoraţi şi încercînd, cu minţile lor obscure de animale, să-şi explice prezenţa atîtor oameni într-un loc de obicei aşa de pustiu. Cîinele alerga, nehotărît, de la Pierre la stăpînul său, de parcă voia să-i întrebe cu ochii lui albaştri, mîrîind după necunoscuţi. Motanul, mai înţelept, mirosea cu nările-i precaute roţile, examină ceva mai de departe boii, a căror mărime îi insufla respect ; datorită unei mişcări neaşteptate a coarnelor, ei îl făcură să execute prudent o straşnică săritură înapoi ; după care se duse şi se aşeză pe labele dindărăt, în faţa calului bătrîn ; era legat de el prin vechi înţelegeri tainice şi parcă încerca să-i pună nişte întrebări ; blajinul animal îşi apleca încetişor capul spre motan, care, la rîndul său, şi-l înălţă pe al său, şi, tot mişcînd pielea cenuşie a botului cu peri lungi, ca să strivească desigur nişte fire de iarbă rămase între dinţii bătrîni şi lungi, părea cu adevărat că stă de vorbă cu prietenul său felin. Ce-i spunea oare ? Numai Democrit, care pretindea că poate tălmăci limbajul animalelor, l-ar fi putut înţelege ; fapt este că Belzebut, după această conversaţie tacită, pe care i-o comunică lui Miraut prin cîteva semne din ochi şi prin două sau trei mici ţipete tînguitoare, păru că este complet lămurit asupra motivelor acestei mari harababuri. Cînd baronul se aruncă în şa şi apucă frîiele, Miraut se aşeză de-a dreapta calului şi Belzebut

de-a stînga, iar seniorul de Sigognac ieși din castelul părinților și strămoșilor săi între cîinele și pisica lui. Pentru ca prudentul cotoi să se fi decis la acest act de îndrăzneală așa de puțin obișnuit neamului său, de bună seamă că va fi ghicit că era vorba de o hotărîre supremă.

În clipa cînd părăsi acest trist lăcaș, Sigognac simți cum i se strînge inima de durere. Îmbrățișă încă o dată cu privirea zidurile, negre de atîta amar de vreme ce trecuse peste ele și verzi din pricina mușchiului, și pe care le cunoștea piatră cu piatră ; turnurile cu gîruetele ruginite pe care le contemplase de-a lungul atîtor ceasuri de plictiseală, cu acei ochi ațintiți și distrați care nu văd nimic ; ferestrele camerelor devastate, pe care le străbătuse ca fantoma unui castel blestemat, fiindu-i aproape teamă de zgomotul propriilor săi pași ; grădina neîngrijită și năpădită de buruieni, unde săltau, pe pămîntul jilav, broaștele rîioase iar năpîrcile se strecurau printre rugii de mure ; capela cu acoperișul prăbușit, cu arcele de boltă năruite, peste dalele înverzite, sub care își dormeau somnul de veci, unul lîngă altul, bătrînul său tată și mama sa, icoană grațioasă, nedeslușită și vagă ca amintirea unui vis, de-abia întrevăzută în primele zile ale copilăriei. Gîndurile îl duseră și la portretele din galerie, care îi ținuseră de urît în singurătatea lui și îi zîmbiseră timp de douăzeci de ani cu surîsul lor imobil ; la

vînătorul de rațe sălbatice de pe tapițerie, la patul său cu stîlpi subțiri ca fusul, cu perna de atîtea ori muiată în lacrimi; toate aceste lucruri vechi, sărăcăcioase, plicticoase, posace, prăfuite, somnolente, care îi inspiraseră atîta dezgust și mahmureală, îi apăreau acum pline de un farmec pe care nu știuse să-l prețuiască. Se socotea acum nerecunoscător față de acest sărman și vechi castel dărăpănat ce-l adăpostise totuși cît putuse și el mai bine și care, cu toată șubrezenia sa, se încăpățînase să rămînă drept, spre a nu-l strivi prin prăbușirea sa, ca un servitor octogenar care se mai ține pe picioarele slabe și tremurînde, atîta vreme cît stăpînul său se află acolo; mii de amare clipe dulci, mii de triste plăceri, mii de voioase melancolii îi reveneau în minte; obișnuința, această domoală și palidă tovarășă de viață, stînd în pragul cunoscut, îl privea cu ochii scăldați de o tandrețe mohorîtă, murmurînd cu o voce nespus de domoală un cîntec vechi din copilărie, un cîntec cu care-l adormea doica; și i se păru deodată, străbătînd portalul, că o mînă invizibilă îl trăgea de manta, spre a se întoarce înapoi. Cînd trecu dincolo de poartă, cum se afla în fața carului, o adiere de vînt îi aduse în nări o boare proaspătă de buruieni spălate de apele ploii, dulce și pătrunzătoare aromă a pămînturilor natale; în depărtări se auzea un dangăt de clopot, iar sunetele argintii călătoreau spre el pe

aripile aceleiași brize ce îi aduceau miresmele landelor. Era prea mult, și Sigognac, cuprins de o profundă nostalgie, deși se găsea de-abia la cîțiva pași de casă, făcu iute o mișcare din frîie spre a întoarce calul; bătrînul căluț își și îndreptase gîtul în direcția arătată, cu mult mai multă sprinteneală decît ar fi părut să i-o îngăduie vîrsta; Miraut și Belzebut își ridicară capul în același timp ca și cum ar fi fost conștienți de sentimentele stăpînului lor și, oprindu-se din mers, își ațintiră asupra lui ochii întrebători. Dar această mișcare de răzgîndire avu un rezultat cu totul diferit de acela la care ne-am fi putut aștepta, deoarece privirea lui Sigognac se încrucișă cu aceea a Isabellei, iar tînăra fată picură în privirea ei o sfîrșeală atît de mîngîietoare și o rugăciune mută atît de lesne de înțeles, încît baronul simți cum pălește și se înroșește; tînărul uită cu totul de zidurile crăpate ale castelului, și de miresmele buruienilor, și de dangătul clopotelor, care, cu toate acestea, își repetau mereu apelurile melancolice; smuci violent hățurile calului, care, după o apăsare viguroasă a cizmelor o porni iarăși drept înainte. Lupta era terminată; Isabella învinsese.

Carul o apucă pe drumeagul despre care am mai vorbit în cea dintîi filă a cărții, punînd pe goană broteceii de prin făgașurile pline cu apă. Cînd ajunseră la șosea, boii dădură de un pămînt mai uscat, și putură să tragă ceva mai repede

greoiul vehicul în care erau înhămați, iar Sigognac se schimbă de la avangardă la ariergardă, nevoind să arate o asiduitate prea vizibilă față de Isabella, poate și pentru a se lăsa mai liber în voia gîndurilor care îi frămîntau sufletul.

Turnurile țuguiate ale castelului Sigognac erau deja ascunse pe jumătate de buchetele de arbori; baronul se înălță în șa pentru a le mai putea vedea încă și, îndreptîndu-și ochii spre pămînt, îi zări pe Miraut și pe Belzebut, ale căror fizionomii jalnice exprimau întreaga durere pe care o pot resimți ființele necuvîntătoare. Miraut, profitînd de clipele de oprire trebuincioase pentru contemplarea turnurilor castelului, își încordă mușchii bătrîni și slăbiți și încercă să sară pînă la fața stăpînului, spre a-l linge pe obraz pentru ultima dată. Ghicind gîndul bietei ființe, Sigognac se plecă din șa pînă în dreptul cizmei și-l apucă de pielea lăbărțată a gîtului, îl trase pe oblîncul șeii și-l sărută pe Miraut pe botul negru și zbîrcit ca un burete, fără a încerca să se sustragă de la mîngîierea umedă cu care animalul recunoscător îi lustrui mustățile. În tot timpul acestei scene Belzebut, mai sprinten și ajutîndu-se cu ghearele încă ascuțite, acționase de cealaltă parte și escaladase cizma și coapsa lui Sigognac prezentîndu-și, cam la nivelul oblîncului, capul negru și fără urechi. Torcea formidabil și își rostogolea într-una ochii mari și galbeni: implora și el un

semn de adio. Tînărul baron își trecu de două-trei ori mîna peste căpățîna rotundă a motanului, care se tot înălța și se tot împingea spre a se bucura cît mai mult de prietenescul scărpinat. Nădăjduim că nimeni nu va rîde de eroul nostru dacă vom spune că umilele dovezi de afecțiune ale acestor creaturi lipsite de suflete, dar nu și de sentimente, îl făcură să resimtă o emoție ciudată, iar două lacrimi, pornite din inimă și însoțite de un hohot de plîns, picurară pe capul lui Miraut și al lui Belzebut, botezîndu-i prieteni ai stăpînului lor, în sensul omenesc al cuvîntului.

Cele două creaturi își mai urmăriră cîtva timp din ochi stăpînul, care își porni calul la trap spre a ajunge din urmă carul și apoi, pierzîndu-l din privire la o cotitură a drumului, porniră înapoi, frățește, spre castel.

Furtuna de peste noapte nu lăsase pe pămîntul nisipos al landelor urmele care însoțesc ploile abundente din cîmpiile mai puțin aride ; peisajul, răcorit numai, oferea un fel de frumusețe cîmpenească. Apele cerului curățaseră stratul de praf de pe feluritele bălării, ai căror mugurași violeți se înălțau strălucitori, la marginea povîrnișurilor. Măceșii reînverziți își clătinau florile de aur, plantele de apă se lăfăiau în bălțile reîmprospătate, chiar și pinii își scuturau mai puțin funebru frunzișul lor sumbru și răspîndeau parfum de rășină ; dîre mici de fum albăstrui se înălțau voios

din sînul unui mănunchi de castani, trădînd lăcașul vreunui plugar și, de-a lungul ușoarelor ondulații ale cîmpiei ce se desfășura pînă unde cuprindeai cu ochii, se zăreau, ca niște pete, berbeci și mioare risipite ici și colo, sub paza ciobanului ce visa cocoțat pe picioroange. La capătul orizontului, asemenea unor arhipelaguri de nori albi umbriți de azur, se iveau vîrfurile îndepărtate ale Pirineilor, pe jumătate estompați de cețurile ușoare ale unei dimineți de toamnă.

Uneori drumul era săpat printre două povîrnișuri, ale căror coaste surpate dezgoleau doar un nisip alb ca pulberea de gresie.

Pe crestele rîpilor creșteau smocuri de mărăcinișuri, ierburi încîlcite ce biciuiau și zgîriau coviltirul de pînză al carului care își făcea cu greu drum. În unele locuri terenul era atît de nesigur, încît fură nevoiți să-l întărească așezînd trunchiuri de brazi de-a curmezișul drumului, prilej de hurducăieli zdravene, de țipete înspăimîntate din partea comediantelor. Alteori trebuiau să treacă pe podețe ce tremurau, aruncate peste băltoace cu apă stătută, și peste rîulețele ce tăiau drumul. Acolo unde era vreun loc mai primejdios, Sigognac o ajuta să coboare din car pe Isabella, mai sperioasă sau mai puțin leneșă decît Sérafina și *Dueña*.

Cît despre Tiran și Blazius, dormeau nepăsători, aruncați de colo-colo, printre cufere și lăzi, ca niște oameni care trecuseră prin multe în viață. Matamore pășea alături de car, pentru a-și menține,

prin exerciții fizice, slăbiciunea fenomenală, față de care nutrea cea mai mare grijă și, văzîndu-l de departe, ridicîndu-și picioarele teribil de lungi, l-ai fi luat drept un paianjen de cîmp ce pășește peste ogoare. Atît de mare îi era pasul, încît era nevoit adeseori să se oprească, spre a aștepta restul trupei ; obișnuindu-se de pe scenă să tot calce cu șoldul înainte și să meargă rășchirat ca un compas, Matamore nu se mai putea dezbăra de acest mers nici în oraș, nici la țară, și acum nu făcea decît pași geometrici.

Carele cu boi nu merg repede, mai cu seamă în ținutul landelor, unde roțile se afundă uneori în nisip pînă la butuc, și unde drumurile nu se deosebesc de pămînturile virane decît prin făgașele roților adînci de unul sau două picioare ; și, cu toate că bravele animale, încordîndu-și grumazul nervos, se opinteau și pășeau curajoase la îmboldirile văcarului, nu făcuseră decît două leghe, deși soarele se și înălțase multișor la orizont, leghe de drum de țară, este adevărat, tot așa de lungi ca o zi de post, asemenea leghelor care, după o călătorie de cincisprezece zile, aveau să însemne popasurile amoroase ale perechilor cărora Pantagruel le poruncise să așeze borne kilometrice în frumosul său regat din Mirebalais. Țăranii ce pășeau pe drum, purtînd vreun braț de fîn sau vreo legătură de surcele, deveneau tot mai rari, și cîmpia landelor se întindea în goliciunea sa pustie la fel de sălbatică și dezolantă ca și un *despoblado* din

Spania sau pampas din America. Sigognac socoti că este zadarnic să-și mai obosească bietul său cal bătrîn, sări jos din șa și aruncă frîiele slujnicului, ale cărui trăsături arse de soare, chiar pe sub două zeci de pojghițe de piele pîrlită, lăsau să răzbată paloarea unei profunde emoții. Sosise clipa despărțirii dintre stăpîn și slujitor, clipă dureroasă, deoarece Sigognac se născuse și crescuse sub ochii bătrînului Pierre, care îndeplinea, în viața baronului, mai degrabă rolul unui umil prieten, decît slujba unui valet.

— Dumnezeu să aibă în paza Lui pe senioria-voastră, spuse Pierre închinîndu-se în fața mîinii pe care i-o întinse baronul, și să vă ajute să adunați la loc averea neamului Sigognac ; îmi pare rău că senioria-voastră nu mi-a îngăduit s-o întovărășesc.

— Ce-aș fi făcut cu tine, bietul meu Pierre, în această viață necunoscută în care am să pășesc ? Cu așa de slabe mijloace, nu pot într-adevăr să las la voia întîmplării grija a două existențe. La castel, ai să ai cît de cît cu ce trăi ; vechii noștri arendași nu-l vor lăsa să moară de foame pe credinciosul servitor al stăpînului lor. De altminteri, nu trebuie să dispărem pe furiș din castelul seniorilor de Sigognac și să-l lăsăm pradă șoimilor și năpîrcilor ca pe o cocioabă vizitată de moarte și bîntuită de stafii ; sufletul acestui vechi lăcaș îl mai simt încă în mine și, atîta timp cît vei fi în viață, va dăinui lîngă portalul său un paznic spre

a-i împiedica pe ştrengari să ţintească blazonul şi să tragă cu praştia în el.

Slujitorul dădu din cap a încuviinţare, deoarece, ca toţi bătrînii servitori ataşaţi şi devotaţi familiilor nobile, avea cultul castelului seniorial ; şi cel al familiei Sigognac, cu toate crăpăturile, stricăciunile şi lipsurile sale, i se părea încă, unul dintre cele mai frumoase castele de pe lume.

— Şi apoi, adăugă surîzînd baronul, cine ar mai avea grijă de Bayard, de Miraut şi de Belzebut ?

— Este adevărat, stăpîne, răspunse Pierre ; şi apucă hăţurile lui Bayard, în timp ce Sigognac bătea uşurel cu mîna peste gîtul calului, în semn de mîngîiere şi de rămas bun.

Despărţindu-se de stăpînul său, blajinul căluţ necheză de mai multe ori, şi mult timp încă Sigognac mai auzi, din ce în ce mai slab, din depărtare, chemarea afectuoasă a fiinţei recunoscătoare.

Rămas singur, Sigognac încercă sentimentul oamenilor care se îmbarcă pe o corabie şi pe care prietenii îi părăsesc pe cheiul portului ; poate că este clipa cea mai amară a plecării ; lumea în care trăiai se îndepărtează, şi te grăbeşti să-ţi regăseşti tovarăşii de călătorie, într-atît ţi-e de tristă inima şi simţi un gol în suflet, într-atîta ochii simt nevoia să întîlnească o faţă omenească : de aceea tînărul grăbi pasul spre a ajunge din urmă carul care înainta anevoios, făcînd să scîrţîie nisipul, în

care roțile lăsau urme la fel ca brăzdarul plugului pe un ogor.

Zărindu-l pe Sigognac mergînd alături de car, Isabella se plînse că stă rău și că vrea să coboare spre a-și mai desmorți puțin picioarele ; așa spunea ea, dar, în realitate, dintr-un sentiment de bunătate și de milă față de tînărul senior, spre a nu-l lăsa pradă melancoliei și pentru a-l distra cu cîteva glume și vorbe drăguțe.

Valul de tristețe care acoperea fața lui Sigognac se sfîșie ca un nor străbătut de o rază de soare, în clipa în care fata veni să-i ceară sprijinul brațului său pentru a face cîțiva pași împreună pe drumul neted prin care treceau acum.

Pășeau astfel unul lîngă altul, Isabella recitindu-i lui Sigognac cîteva versuri dintr-unul din rolurile ei, versuri de care nu era mulțumită și pe care ar fi dorit să i le mai îndrepte tînărul, cînd, deodată, în dreapta drumului, în hățișuri, răsună puternic și strident un corn, iar crengile se dădură înlături împinse de pieptutile cailor ce călcau în picioare ramurile fragede ale lăstărișurilor ; și tînăra Yolanda de Foix apăru în mijlocul drumului în toată splendoarea sa de Diană vînătoriță. Însuflețirea goanei îi adusese în obraji o rumeneală și mai bogată, nările-i trandafirii palpitau și pieptul bătea mai grăbit sub catifelele și aurăriile corsajului. Fusta lungă ce i se agățase în cîteva locuri și zgîrieturile sîngerînde de pe coapsele calului

dovedeau că îndrăzneața amazoană nu se temea nici de desișuri și nici de mărăcinișuri ; deși avîntul superb al nobilului animal n-ar mai fi fost nevoie să fie ațîțat, iar noduri de vine, încordate și pline de un sînge aprig, se suceau și se răsuceau pe gîtul albit de spume, amazoana îi mai gîdila crupa cu șfichiul unei cravașe, al cărei capăt era format dintr-un ametist unde era gravat blazonul ei, din care pricină animalul începu să cabreze și să execute o serie întreagă de salturi, spre marea admirație a trei sau patru tineri gentilomi, bogat investmîntați și încălecați pe niște cai splendizi. Tinerii nu mai conteneau să aplaude grația îndrăzneață a acestei noi Bradamante.

Apoi Yolanda, lăsînd frîu liber calului, încetă toate aceste demonstrații și trecu repede prin fața lui Sigognac, căruia îi aruncă o privire plină de dispreț și de aristocratică insolență.

— Ia uitați-vă, spuse ea celor trei filfizoni care galopau în urma ei, baronul de Sigognac a devenit cavalerul unei nomade !

Și grupul dispăru, hohotind de rîs, învăluit într-un nor de praf. Sigognac făcu un gest de mînie și de rușine, și duse iute mîna la garda spadei ; dar el era pe jos, și ar fi însemnat o nebunie să alergi după niște călăreți ; și, de altminteri, nici nu putea să o provoace la duel pe Yolanda. O privire languroasă și supusă a comediantei îl făcu pe tînăr să uite îndată privirea trufașă a castelanei.

Ziua se scurse fără alte întîmplări, şi către orele patru ajunseră la locul de popas, unde aveau să cineze şi să rămînă peste noapte.

Seara a fost tare tristă la castelul Sigognac ; portretele aveau un aer mai posac şi mai aspru decît de obicei, lucru pe care nu l-ai fi crezut cu putinţă ; scara răsuna mai sonoră şi mai pustie, sălile păreau mai mari şi mai goale. Vîntul scîncea şi se tînguia ciudat prin coridoare, păianjenii coborau din tavan la capătul unui fir, neliniştiţi şi curioşi. Crăpăturile zidurilor căscau straşnic, ca nişte fălci larg deschise din pricina plictiselii ; bătrîna casă ruinată părea că ştie de plecarea stăpînului şi de aceea era atît de mîhnită.

Sub acoperămîntul vetrei, Pierre îşi lua cina săracă, împărţind-o cu Miraut şi Belzebut, la lucirea fumegîndă a unui opaiţ de răşină, iar în grajd se auzea cum Bayard îşi smucea lanţul, lovind într-una în iesle.

XI

HANUL „LA SOARELE ALBASTRU"

O biată adunătură de colibe păcătoase, pe care în orice alte ținuturi mai puțin sălbatice nu te-ai fi gîndit s-o botezi cu numele de cătun, acesta era locul unde boii obosiți se opriră singuri, scuturîndu-și cu un aer de satisfacție firele lungi de bale ce atîrnau din boturile umede.

Cătunul era alcătuit din cinci sau șase colibe risipite pe sub niște arbori destul de impunători, cărora le ajutase să crească viguroși un pic de pămînt vegetal, unde se aruncau bălegarul și tot felul de resturi. Colibele — făcute din lut amestecat cu paie tocate, din pietriș, trunchiuri pe jumătate curățate, bucăți de scînduri, cu învelișuri mari din stuf, acoperit de un mușchi gros și întunecat, ajungînd pînă aproape de pămînt, cu niște șoproane deschise unde zăceau cîteva unelte de arat strîmbe și murdare de noroi — păreau mai nimerite să adăpostească animale murdare, decît creaturi plămădite după chipul și asemănarea lui Dumnezeu ; de aceea cîțiva porci negri își împărțeau

aceste lăcaşuri cu stăpînii lor fără a arăta nici cel mai mic dezgust, ceea ce dovedea nu prea multă delicateţe din partea acestor mistreţi familiari.

În faţa uşilor stăteau cîţiva plozi cu burta umflată, cu mîinile şi picioarele firave, cu feţe încinse de friguri, îmbrăcaţi cu nişte cămăşi zdrenţuite, prea scurte în spate sau în faţă, sau purtînd chiar numai un simplu pieptar, strîns cu o sfoară : goliciunea lor nu părea să le tulbure inocenţa într-un grad mai mare decît dacă ar fi sălăşluit în paradisul pămîntesc. Prin hăţişurile părului, care nu cunoscuse vreodată pieptenele, pupilele copiilor, fosforescente din cauza curiozităţii, străluceau asemenea ochilor păsărilor de noapte printre ramurile copacilor. În mintea lor, teama şi dorinţa îşi disputau întîietatea ; ar fi vrut din toată inima s-o ia la sănătoasa şi să se ascundă înapoia vreunui gard, însă carul şi încărcătura lui îi ţintuiau pe loc printr-un fel de fascinaţie.

Ceva mai înapoi, în pragul unei colibe, o femeie slabă, cu faţa palidă şi ochii negri, legăna în braţe un copil de ţîţă lihnit de foame. Copilul frămînta cu mînuţa-i deja înnegrită, un sîn secat, ceva mai alb decît restul pieptului, care mai amintea de o femeie încă tînără, în această fiinţă devastată de mizerie şi de sărăcie lucie. Femeia privea la comedianţi cu fixitatea întunecată a abrutizării, fără să pară că-şi dă bine seama despre ceea ce vede. Ghemuită alături de fiica ei, bunica, mai încovo-

iată şi mai zbîrcită decît Hecuba, soția lui Priam, regele Ilionului, era adîncită în visare, cu bărbia rezemată de genunchi şi cu mîinile încrucişate pe oasele picioarelor, asemenea unui idol antic egiptean. Nişte falange tocmai bune de jucat arşice cu ele, rețele de vine ieşite mult în afară, nervi încordați ca nişte corzi de chitară, toate făceau ca aceste biete mîini bătrîne şi tăbăcite să semene cu nişte preparate anatomice uitate de multă vreme în dulap de vreun chirurg neglijent. Brațele nu mai erau decît nişte bețe peste care se întindea o piele ca pergamentul, cutată la încheieturi cu nişte zbîrcituri transversale, asemănătoare unor tăieturi cu satîrul. Lungi smocuri de peri îi acopereau bărbia ; un muşchi încărunțit îi astupa urechile ; sprîncenele, ca nişte ierburi ce au crescut la intrarea unei grote, atîrnau deasupra cavernelor orbitelor unde dormitau ochii pe jumătate acoperiți de pielița fleşcăită a pleoapei. Cît despre gură, o înghițiseră gingiile, iar locul ei nu mai era de recunoscut decît printr-o stea de zbîrcituri concentrice.

La vederea acestei sperietori centenare, Pedantul, care mergea pe jos, strigă uluit :

— Oh ! îngrozitoare, nenorocită şi afurisită bătrînă ! În comparație cu ea, Parcele sînt nişte păpuşici ; e atît de zaharisită şi de îmbîcsită de bătrînețe, atît de putregăită şi de mucegăită, încît nici un izvor al tinereții n-ar mai putea s-o înti-

nerească. Este însăși mama Eternității, iar cînd s-a născut, dacă a venit vreodată pe lume, căci de bună seamă că nașterea ei a precedat facerea lumii. Timpul avea desigur barba albită. De ce oare maestrul Alcofribas Nasier nu a văzut-o mai înainte de a o zugrăvi pe sibila sa din Panzoust sau pe bătrîna pe care un leu o apără de muște cu o coadă de vulpe ? Ar fi știut atunci cîte riduri, crăpături, brazde, șanțuri și contrașanțuri poate cuprinde o ruină omenească, și ar fi putut realiza, pe această temă, o magistrală descriere. Fără îndoială că vrăjitoarea asta a fost frumoasă în primăvara vieții sale, fiindcă cele mai drăguțe fete devin cele mai oribile babe. Să luați aminte, domnișoarelor, continuă Blazius adresîndu-se Isabellei și Sérafinei care se apropiaseră spre a-l asculta ; cînd mă gîndesc că ar fi îndeajuns vreo șaizeci de ierni aruncate peste primăverile voastre spre a face și din voi niște babe la fel de spurcate, de abominabile și de halucinante ca această mumie scăpată din sarcofagul ei, gîndul acesta mă mîhnește adînc, într-adevăr, și mă face să țin tare mult la păcătoasa mea mutră de bețivan, care nu ar putea fi preschimbată nicidecum în strigoi tragic, ci, dimpotrivă, trecerea anilor îi perfecționează în chip comic urîțenia.

---

[1] Rabelais a publicat opera sa *Pantagruel* sub acest pseudonim, care în realitate era anagrama numelui său.

Femeilor tinere nu le place să le fie înfățișată, nici chiar în viitorul cel mai învăluit în negură, perspectiva că vor ajunge și ele bătrîne și urîte, pentru că faptul rămîne același. De aceea, cele două comediante întoarseră spatele Pedantului cu o ușoară ridicare din umeri, plină de dispreț, ca și cum ar fi fost obișnuite să asculte asemenea prostii, și venind lîngă car, de unde se dădeau jos cuferele, părură foarte preocupate de grija de a nu li se mototoli lucrurile; nu se putea da vreun răspuns vorbelor Pedantului: Blazius, jertfindu-și dinainte urîțenia, suprimase orice posibilitate de replică. Uza adesecori de acest subterfugiu pentru a putea înțepa, fără să i se poată răspunde în același chip.

Casa în fața căreia se opriseră boii, mînați de acel instinct al animalelor care nu uită niciodată locul unde au găsit altădată grăunțe și așternut de paie, era una din cele mai arătoase din sat. Se înălța cu o oarecare siguranță la marginea drumului, de unde celelalte colibe se retrăseseră, rușinate de starea de dărăpănare în care se aflau, și acoperindu-și goliciunea cu cîteva brațe de frunziș, ca niște biete fete urîte surprinse pe cînd se îmbăiază. Convins că sălășluiește în cea mai frumoasă casă din partea locului, hanul parcă voia să provoace privirile, iar firma lui își întindea brațele peste drum, ca pentru a opri trecătorii „pe jos și călare".

Această firmă, proiectată în afara faţădei printr-un sistem de stîlpi şi bîrne ce aducea cu o spînzurătoare, şi de care la nevoie s-ar fi putut atîrna un om, era alcătuită dintr-o bucată de tablă ruginită ce scîrţîia pe vergeaua de fier, la bătaia vîntului.

Vreun măzgălici vagabond zugrăvise pe tablă astrul zilei nu cu faţa şi cu peruca sa de aur, ci printr-un disc şi raze albastre după modelul acelor „umbre de soare" cu care arta heraldică îşi presară uneori cîmpul blazoanelor sale. Care fusese oare motivul pentru care se alesese „soarele albastru" drept emblemă a acestui han ? Există atîţia şi atîţia sori de aur pe drumurile bătute încît nu-i mai deosebeşti pe unii de alţii şi un dram de ciudăţenie nu şade rău cînd este vorba de o firmă. Acest motiv nu era cel adevărat, deşi ar fi putut să pară plauzibil.

Pictorul care zugrăvise această imagine nu mai avea pe săraca sa paletă decît albastru şi numai albastru, iar pentru a se reaproviziona în materie de culori ar fi trebuit să bată cale lungă pînă la vreun oraş mai măricel. De aceea propovăduia el superioritatea azurului asupra celorlalte culori şi picta dumnealui, în această nuanţă celestă, lei albaştri, cai albaştri şi cocori albaştri pe firmele diverselor hanuri, fapt pentru care tare l-ar mai fi lăudat chinezii, ei preţuind cu atît mai mult artistul cu cît se îndepărtează de natură.

Acoperişul hanului „La soarele albastru“ era din ţigle, unele înnegrite de vreme, altele de o nuanţă încă roşiatică, ceea ce însemna că se făcuseră reparaţii de curînd şi cel puţin nu ploua în încăperi.

Zidul dinspre drum era lipit şi dat cu var, ceea ce ascundea crăpăturile şi stricăciunile, casa luînd astfel un anumit aer de curăţenie. Grinzile care susţineau peretele în paiantă, dispuse în formă de X-uri şi de romburi, ieşeau şi mai bine în relief, datorită faptului că erau vopsite în roşu, după moda bască. Cît despre celelalte laturi ale casei, se renunţase la acest lux, iar tonurile pămîntii ale vălătucilor te izbeau neplăcut. Mai puţin sălbăticit sau mai puţin sărac decît ceilalţi locuitori ai cătunului, stăpînul casei făcuse cîteva concesii fineţilor vieţii civilizate. Fereastra încăperii principale avea geamuri, lucru rar întîlnit în acea vreme şi în acele locuri ; celelalte ochiuri de fereastră aveau rame îmbrăcate în canava sau în hîrtie îmbibată în ulei, ori se închideau cu obloane vopsite în aceeaşi culoare roşie sîngerie, ca şi lemnăria faţadei.

Un şopron deschis, învecinat cu casa, putea adăposti mulţumitor porcii şi vitele. Smocuri abundente de fîn treceau printre zăbrelele ieslelor ca printre dinţii unui pieptene enorm, şi jgheaburile lungi, scobite în trunchiuri bătrîne de brazi proptiţi pe ţăruşi, erau pline cu apa cea mai puţin fetidă care putea fi scoasă din bălţile din apropiere.

Așadar, pe bună dreptate pretindea jupînul Chirriguirri că nu se afla, oricît ai fi căutat de jur-împrejur, cale de zece leghe, nici un han cu case și atenanse atît de atrăgătoare, așa de bine aprovizionat cu de-ale gurii, atît de bine încălzit, cu un foc plăcut, să tot stai în jurul lui, cu culcușuri moi ca puful, cu atît de multe cearșafuri, tacîmuri, farfurii, ca hanul „La soarele albastru"; și cînd spunea astea nu se înșela nici pe sine, nici nu amăgea pe cineva, întrucît cel mai apropiat han se afla la o depărtare de cel puțin două zile de mers.

Totuși, fără voia lui, baronul de Sigognac resimți o oarecare rușine văzîndu-se amestecat în această trupă de comedianți ambulanți și ezită să pășească pragul hanului, întrucît, pentru a-i arăta prețuirea ce o nutreau față de el, Blazius, Tiranul, Matamore și Leandru îl lăsară să treacă înainte. Atunci Isabella, ghicind timiditatea plină de onestitate a baronului, înaintă spre el și, aruncîndu-i o privire hotărîtă și ușor îmbufnată, exclamă :

— Vai, domnule baron, arătați față de femei o rezervă mai glacială chiar decît Iosif și Hipolit. Nu-mi oferiți oare brațul ca să intru în han ?

Sigognac, după ce făcu o plecăciune, se grăbi să prezinte brațul Isabellei, care își sprijini vîrful degetelor delicate de mîneca jerpelită a baronului spre a da acestei ușoare atingeri prețul unei încurajări. Sprijinit astfel, curajul îi reveni, și tînărul pătrunse în han cu un aer glorios și triumfător ;

acum puțin i-ar mai fi păsat, chiar de l-ar fi văzut întreg pămîntul. În acest plăcut regat al Franței, cel ce acompaniază o femeie frumoasă nu va fi niciodată ridicul și nu va stîrni decît gelozie.

Chirriguirri ieși în întîmpinarea oaspeților și își puse casa la dispoziția călătorilor cu o emfază care făcea să se simtă vecinătatea Spaniei. O vestă de piele, după portul Maregaților, încinsă peste șolduri cu o cingătoare cu cataramă de aramă, scotea în relief bustul viguros al hangiului; dar un capăt al șorțului sumes la un colț, un cuțit lat, vîrît într-o teacă de lemn, temperau înfățișarea sa puțin cam sălbatică, și amestecau, în portretul vechiului *contrabandist* o porție liniștitoare de bucătar; după cum surîsul său blajin cumpănea impresia neliniștitoare a unei cicatrici profunde, care, pornind din mijlocul frunții, mergea de se pierdea sub părul tuns ca peria. Chirriguirri, cînd se aplecă să salute, cu bereta în mînă, își arătă, vrînd-nevrînd, cicatricea, ce se deosebea de restul pielii prin culoarea vineție și printr-o denivelare a cărnii, care nu mai putuse să umple complet oribilul șanț. Trebuia să fi fost un voinic și jumătate ca să nu ți se înmoaie picioarele văzînd o asemenea crăpătură, într-adevăr. Chirriguirri era un vlăjgan zdravăn, iar sufletul său fără îndoială că nu se grăbea de loc să se ducă să vadă ce-i rezerva lumea de dincolo. Niște călători meticuloși și fricoși ar fi găsit poate că meseria de proprietar de han era prea

pașnică pentru un hangiu cu o asemenea înfățișare; dar, după cum am mai spus, „Soarele albastru“ era singurul han la care puteai să tragi prin aceste pustietăți.

Încăperea în care pătrunseră Sigognac și comedianții nu era chiar așa de magnifică cum îi încredințase Chirriguirri: podeaua era din pămînt bătătorit, iar în mijlocul încăperii, un fel de estradă, ridicată din niște pietroaie, alcătuia căminul. O deschizătură făcută în tavan și barată cu o vergea de fier, de care atîrna un lanț unde era prins cîrligul pentru pus căldările la foc, ținea loc de coș și de burlan al căminului, astfel încît întreaga parte de sus a încăperii dispărea pe jumătate într-o pîclă de fum, ale cărui rotogoale luau agale drumul deschizăturii, dacă din întîmplare vîntul nu le abătea din drum. Fumul învăluise bîrnele acoperișului cu un strat subțire de funingine, asemenea pojghiței ce se poate vedea pe tablourile vechi, contrastînd cu văruiala recentă a zidurilor.

Pentru a îngădui bucătarului să se apropie nestingherit de oale, vatra era înconjurată numai din trei părți de bănci de lemn, care de-abia se țineau în echilibru, pe glodurile podelei zbîrcită asemenea cojii unei portocale uriașe și asta cu ajutorul unor cioburi de oale sau bucăți de cărămidă. Ici și colo erau răspîndite cîteva scăunele, alcătuite din trei țăruși înfipți într-o bucată de scîndură, prin care ieșea afară unul dintre țăruși, de el fiind bătută.

de-a curmezişul, o bucată de lemn ce putea servi la nevoie drept spătar unor persoane cărora puţin le păsa de comoditate, dar pe care un sibarit cu siguranţă că l-ar fi privit ca pe un instrument de tortură. Un fel de căpistere, aşezate într-un ungher, completau acest mobilier, iar stîngăcia cu care fuseseră lucrate nu era egalată decît de grosolănia materialului. Despicături de lemn de brad, ce ardeau înfipte în nişte cîrlige de fier, aruncau o lumină roşie şi fumegîndă peste lucruri şi oameni, iar vîrtejurile de fum iscate se întîlneau şi se amestecau, la o oarecare înălţime, cu norii ce se ridicau din vatră. Două sau trei tingiri agăţate de-a lungul peretelui ca nişte scuturi prinse de flancurile unei trireme [1], dacă această comparaţie nu va fi prea nobilă şi prea eroică pentru un asemenea subiect, erau slab luminate de licăririle tremurînde şi aruncau prin umbră reflexe de culoarea sîngelui. Jos, pe o scîndură, un burduf de apă pe jumătate golit se turtise de tot, fleşcăit şi mort ca un trunchi de om decapitat. Din tavan atîrna, sinistru, la capătul unui cîrlig de fier, o bucată lungă de slănină, care, printre norişorii de fum ce se ridicau din vatră, luase înfăţişarea neliniştitoare a unui spînzurat.

Desigur, cocioaba, cu toate pretenţiile gazdei, era lugubră la vedere, iar imaginaţia vreunui trecător

---

[1] Corabie de război, cu pînze şi trei rînduri de rame, în antichitate.

singuratic, dar nu neapărat fricos, ar fi putut să dea frîu liber unor fantasmagorii teribile și să se teamă că va găsi printre bucatele meniului obișnuit al casei, niscaiva plăcinte preparate din carnea și măruntaiele călătorilor solitari ; dar trupa comedianților era prea numeroasă pentru ca asemenea spaime și gînduri groaznice să încolțească în mintea bravilor histrioni, obișnuiți, de altminteri, datorită vieții lor rătăcitoare, cu cele mai stranii locuri de popas.

Cînd comedianții își făcură apariția în han, la un capăt de bancă moțăia o fetiță cam de opt-nouă ani, sau care, cel puțin, nu părea să aibă mai mulți, într-atît era de slabă și de plăpîndă. Sprijinită cu umerii de spătarul băncii, își lăsase capul pe piept, iar șuvițele lungi de păr se revărsau asemenea unei ploi peste chipul ei, de nu-i puteai distinge trăsăturile. Vinele gîtului subțire, ca al unei păsări jumulite, erau tare încordate și păreau că fac sforțări spre a nu împiedica părul bogat să se reverse pînă la pămînt ! Brațele lăsate în voie atîrnau de o parte și de alta a trupului, cu palmele deschise, iar picioarele, prea scurte pentru a ajunge pînă la pămînt, și le așezase unul peste altul. Pulpele fine și subțiri ca niște fuse căpătaseră o nuanță roșie-cărămizie din pricina frigului, a soarelui și a asprimilor vremii. Numeroasele zgîrieturi, unele cicatrizate, altele proaspete, trădau mersul și alergările obișnuite

prin crînguri și desișuri. Picioarele micuțe și de o formă delicată erau încălțate cu ciuboțele de colb cenușiu, fără îndoială singura încălțăminte pe care o purtaseră vreodată.

În ceea ce privește îmbrăcămintea, era din cele mai simple și era alcătuită din două părți : o cămașă dintr-o țesătură atît de grosolană, încît chiar corăbiile foloseau una mai fină pentru pînzele lor și o fustă din barchet galben, după portul aragonez, croită odinioară din partea cea mai puțin uzată a vreunei fuste materne. Pasărea brodată în diverse culori, care împodobește de obicei acest soi de fuste, se nimerise în petecul folosit pentru fetiță, fără îndoială pentru că firele de lînă mai apăraseră un pic stofa destrămată. Această pasăre era astfel așezată încît producea o impresie ciudată : ciocul se găsea așezat la cingătoare, iar ghearele la marginea tivului, în timp ce trupul mototolit și stîlcit de cute căpăta anatomii bizare și se asemăna acelor zburătoare himerice din cărțile medievale cu viețuitoare fantastice sau din vechile mozaicuri bizantine.

Isabella, Sérafina și Subreta se așezară și ele pe această bancă, iar greutatea lor, unită cu aceea, neînsemnată, a fetiței, de-abia ajungea pentru a contrabalansa volumul *Dueñei*, așezată la celălalt capăt. Bărbații se împrăștiară pe celelalte bănci, lăsînd din deferență un spațiu neocupat între ei și baronul de Sigognac.

Cîteva brațe de uscături și surcele înviorară din nou flacăra iar pîrîiturile uscăturilor care se răsuceau și se zvîrcoleau pe jăratec mai strecurară puțină bucurie în sufletele călătorilor, cam înțepeniți din pricina oboselii de peste zi, resimțindu-se, în plus, fără să-și dea seama, și de pe urma miasmelor ce umpleau ținutul, înconjurat de ape stătute și stricate, pe care pămîntul impermeabil nu putea să le absoarbă.

Chirriguirri se apropie de ei curtenitor și cu toată grația și amabilitatea pe care i le îngăduia înfățișarea sa firească atît de aspră, rosti :

— Cu ce-aș putea să servesc pe senioriile-voastre ? Casa mea este plină cu tot ceea ce poate plăcea unor gentilomi. Ce păcat însă că n-ați sosit, de pildă, ieri ! Pregătisem o căpățînă strașnică de mistreț cu fistic, cu o aromă așa de delicioasă, cu niște mirodenii pe cinste, și atît de fină și de gustoasă, încît din nefericire n-a mai rămas nici cît să astupi un dinte găunos.

— Ce aud este într-adevăr tare dureros, spuse Pedantul, lingîndu-și buzele de poftă la gîndul acestor desfătări imaginare ; căpățîna cu fistic este mîncarea mea favorită și o prefer tuturor celorlalte specialități : tare bucuros mi-aș mai fi provocat o indigestie.

— Și ce-ați mai fi spus de un pateu grozav cu carne de vînat pe care seniorii ce i-am ospătat azi de dimineață l-au devorat pînă la ultima

fărîmă de coajă, după ce înfulecaseră conținutul cetății asediate, fără să cruțe nimic ?

— Aș fi spus că era excelent, jupîn Chirriguirri, și aș fi lăudat așa cum se cuvine meritul fără de egal al bucătarului ; dar la ce mai servește să ne ațîți pofta cu atîta cruzime, cu bucate amăgitoare, digerate în clipa de față, fiindcă n-ai cruțat nici piperul, nici ardeiul roșu, nici nucșoarele și nici alți pinteni ce îndeamnă la băut. În locul acestor bucate de frunte al căror gust delicios nu poate fi pus la îndoială, dar care în nici un caz nu mai pot să ne hrănească, recită-ne felurile ce le ai astăzi, deoarece aoristul [1] este deosebit de supărător în probleme de bucătărie, și foamei îi place la masă indicativul prezent. La naiba cu trecutul ! înseamnă deznădejde și post ; viitorul, cel puțin, îngăduie stomacului reverii agreabile. Fie-ți milă și nu mai pomeni de aceste vechi gastronomii unor bieți oameni înfometați și rupți de oboseală ca niște cîini de vînătoare.

— Aveți dreptate, maestre, amintirile nu-ți potolesc cîtuși de puțin pofta, spuse Chirriguirri, însoțindu-și vorbele cu un gest de aprobare ; însă nu mă pot opri să nu regret nespus că am putut rămîne fără provizii, într-un chip atît de imprudent. Ieri cămara și dulapurile îmi erau ticsite, și nici n-au trecut două ore de cînd am fost atît de

[1] Trecut nedeterminat în greaca veche

nesocotit să trimit la castel ultimele șase castroane cu ficați de rață ; niște ficați grozavi, fenomenali ! Niște delicatese demne și de un rege.

— Oh ! ce ospăț ca la nunta din Cana Galileii și ca la a lui Gamahe[1] s-ar mai putea face din toate felurile și bucatele pe care nu le mai ai și pe care le-au devorat niște oaspeți mai fericiți ! Dar prea ne faci să suferim ; mărturisește-ne fără multă retorică ceea ce ai, după ce ne-ai spus atît de bine ceea ce nu ai.

— Este foarte adevărat. Am ciorbă de varză, șuncă și pește, merlușcă, răspunse hangiul apărîndu-i pe față o pudică roșeață, ca unei gospodine cumsecade luată pe nepregătite, căreia soțul îi aduce la masă trei-patru prieteni.

— Atunci dă-ne merlușcă, șuncă și ciorbă de varză, strigă în cor trupa leșinată de foame.

— Dar o să vedeți ce mai ciorbă de varză ! continuă hangiul, reluîndu-și îndrăzneala și dîndu-și drumul la voce de răsuna ca o trîmbiță ; cu bucățile de pîine prăjite bine în cea mai fină untură de gîscă și niște verze crețe cu gust ambrozian, așa cum nici Milanul n-a produs ceva mai de soi, și gătite cu o slănină mai albă decît zăpada ce acoperă piscul Maladetta ; o ciorbă s-o servești chiar și la masa zeilor !

---

[1] Personaj din *Don Quijotte*, la a cărui nuntă a fost un mare ospăț.

— Îmi lasă gura apă. Da ad-o repede, că turbez nu altceva și crăp de foame, rosti Tiranul cu aerul unui căpcăun ce a adulmecat carne fragedă.

— Zagarriga, du-te de pune repede masa în salon, strigă Chirriguirri unui băiat poate imaginar, deoarece chematul nu dădu nici un semn de viață, deși tonul folosit de patron era dintre cele mai grăbite și poruncitoare.

— În ceea ce privește șunca, sper că senioriile-voastre vor fi satisfăcute ; ea poate să țină piept celor mai alese șunci de Mancha și de Bayonne ; să știți că a fost preparată într-o saramură extra, cu sare fină de salină, iar carnea, împănată cu slănină albă și trandafirie, este cea mai gustoasă de pe lume.

— Credem tot ce ne spui, asemenea învățămintelor *Scripturii*, exclamă Pedantul exasperat ; dar adu-ne odată această minune de șuncă, sau altminteri au să se petreacă niște acte de canibalism ca pe galioanele și caravelele naufragiate. Nici unul dintre noi nu a făptuit fărădelegi ca domnul Tantal, ca să fim chinuiți cu închipuirea unor bucate fugare.

— Aveți perfectă dreptate, replică Chirriguirri cu tonul cel mai liniștit. Hei, voi de acolo, toată bucătăria, rîndași, bucătari, mișcați-vă, puneți mîna, alergați ! Acești nobili călători sînt înfometați și nu pot să aștepte !

Bucătarii și rîndașii nu se urniră din loc mai mult decît sus pomenitul Zagarriga, pentru motivul mai mult adevărat decît aparent, că nu existau și nu existaseră vreodată. Întregul personal al hanului consta dintr-o fată deșirată, gălbejită și cu părul vîlvoi, cu numele de Mionetta ; dar această servitorime ideală pe care o interpela neîncetat jupînul Chirriguirri dădea, după el, o aparență de casă mare hanului, îl însuflețea, îl popula și justifica prețul piperat al notelor de plată. Tot strigîndu-i mereu pe nume pe acești chelneri și rîndași himerici, hangiul de la „Soarele albastru" ajunsese să creadă în existența lor reală, și aproape că se mira că nu-și cer leafa, discreție pentru care, de altminteri, le era foarte recunoscător.

Ghicind după zgomotele înăbușite de farfurii și de tacîmuri ce răzbăteau din camera alăturată că masa nu era încă așezată, hangiul, pentru a mai cîștiga timp, începu să facă elogiul merluștei, temă destul de sterilă, și care cerea oarecari eforturi de elocință. Din fericire Chirriguirri era obișnuit să pună în lumină favorabilă bucatele fără de gust cu ajutorul mirodeniilor cuvintelor sale.

— Grațiile voastre sînt de părere, fără îndoială, că merlușca înseamnă o mîncare vulgară și n-aș putea spune că se înșeală cînd susțin acest lucru ; dar există merlușcă și merlușcă. Merlușca noastră a fost prinsă din bancuri ce înotau chiar prin me-

leagurile Terrei Nova, de cel mai îndrăzneț marinar din golful Gasconiei. Este o merluscă aleasă, albă, de cel mai delicat gust, cu carnea foarte fragedă ; prăjită în untdelemn de Aix este grozavă, să n-o dai nici pe somon, nici pe ton, nici pe espadon. Prea-sfîntul nostru Papă, iarte-ne păcatele prezente și viitoare, nu pune în gură altceva în postul Paștilor ; ba se găsește pe masa sanctității-sale chiar și vinerea și sîmbăta, și în celelalte zile de post, cînd este plictisit de lișițe și de rațe negre. Pierre Lestorbat, cel care mă aprovizionează pe mine, este și furnizorul sanctității-sale. Merlușca prea-sfîntului nostru Papă ! bucățica asta, pe sfîntul Dumnezeu ! nu este deloc de disprețuit, iar senioriile-voastre nu sînteți persoane capabile de un atare dispreț ! altminteri ar însemna că senioriile-voastre nu sînt buni catolici.

— Nici unul dintre noi nu se abate de la dogmele bisericii noastre catolice, răspunse Pedantul, și am fi măguliți să ne înfruptăm cu această merlușcă papală ; dar, la naiba, mirificul pește de care ne tot vorbești să binevoiască odată să sară din tigaie în farfurie, sau altminteri o să ne destrămăm și o să ne prefacem în fum, așa cum se întîmplă cu stafiile și cu strigoii cînd cîntă cocoșul și răsare soarele.

— Nu ar fi deloc cuviincios să mîncați peștele prăjit înaintea ciorbei, ar însemna, din punct de vedere culinar, să pui plugul înaintea boilor, ex-

clamă jupîn Chirriguirri cu un aer de suprem dispreț, iar senioriile-voastre sînt de o spiță prea aleasă pentru a-și îngădui o asemenea abatere. Un dram de răbdare, ciorba mai trebuie să dea odată sau de două ori în clocot.

— Pe coarnele lui Scaraoțchi și pe buricul Papei ! mugi Tiranul, m-aș mulțumi și cu un terci lacedemonian, numai să fie servit chiar acum !

Baronul de Sigognac nu scotea un cuvînt și nu trăda nici un fel de nerăbdare : mîncase doar în ajun ! În timpul îndelungatei sărăcii lucii ce domnise în castelul foamei, el se deprinsese de-a binelea cu posturile de pustnic, și mulțimea de mese îi uimea stomacul atît de sobru.

Isabella și Sérafina nu se plîngeau, întrucît lăcomia nu șade bine deloc unor tinere doamne, despre care credem că se hrănesc cu rouă și cu nectar de flori ca albinele. Matamore, grijuliu cu slăbiciunea sa, părea chiar încîntat, deoarece mai strînsese cureaua cu un deget, iar limba cataramei se juca în voie în borta curelei. Leandru căsca într-una și își arăta dantura. *Dueña* ațipise, iar sub bărbia ei prăvălită se revărsau ca niște caltaboși trei cute mari de carne fleșcăită.

Fetița, care dormea la celălalt capăt al băncii, se trezise și se sculase în picioare. Acum i se putea vedea și fața, după ce își dăduse în lături părul ce parcă transmisese culoarea sa frunții, într-atît era de roșcată. De sub culoarea brună căpă-

tată la arșița soarelui și la bătaia vîntului, răzbea pe figura ei o paloare de ceară, o paloare mată și adîncă. Nici o culoare pe chipul ei, iar umerii obrajilor erau ieșiți mult în afară. Un surîs bolnav descoperea niște dinți de o albeață de sidef. Pe buzele vinete pielea i se crăpase în foițe subțiri. Întreaga ei viață părea că se refugiase în ochi.

Din pricina slăbiciunii figurii, ochii îi păreau enormi, iar cearcănele mari, negricioase, care îi înconjurau ca niște aureole le dădeau o strălucire febrilă și ciudată. Albul ochilor părea aproape albastru, într-atît luminile ochilor se distingeau prin negrul mohorît, și atît de deasă și de bogată era linia genelor. În aceste clipe, ochii ciudați ai fetiței exprimau o admirație copilărească, amestecată cu o lăcomie feroce și erau ațintiți cu o teribilă fixitate spre bijuteriile Isabellei și ale Sérafinei, fără ca mica sălbatică să bănuiască, desigur, neînsemnata valoare a gătelilor. Scînteierea ceaprazurilor din imitație de aur, apele frumoase, cu luciu minunat dar amăgitor, ale unui șirag de perle de Veneția, o orbeau și o țintuiau într-un fel de extaz. Fără îndoială că micuța nu mai văzuse în viața ei ceva atît de frumos; nările i se dilataseră, o ușoară roșeață îi apăruse în obraji, un rîs sardonic îi flutura pe buzele palide, întrerupt din vreme în vreme de un clănțănit de dinți, repede și sec, ca de friguri.

Din fericire, nimeni din trupa de comedianți nu se uita la biata grămăjoară de zdrențe scuturată

de un tremurat nervos, altminteri ar fi fost înspăimîntat de expresia sălbatică și sinistră întipărită pe trăsăturile acestei măști livide.

Neputîndu-și stăpîni curiozitatea, fetița își întinse mîna negricioasă, delicată și rece ca o labă de maimuță, înspre rochia Isabellei, iar degetele micuțe mîngîiară stofa cu un vădit sentiment de plăcere, încercînd un fel de gîdilare voluptoasă. Această catifea învechită, tocită și lucioasă pe la toate cutele, îi părea cea mai nouă, cea mai bogată și cea mai moale din lume.

Deși atingerea fusese foarte ușoară, Isabella își întoarse capul și văzu mișcările fetiței, căreia îi surîse cu un aer matern. Simțindu-se privită, fetița își reluă brusc o neroadă fizionomie puerilă, pe care nu se citea decît o stupoare prostească, cu o știință instinctivă a mimicii, care ar fi făcut cinste unei comediene foarte pricepute în arta sa, și, cu o voce jalnică rosti în graiul ei :

— Parc-ar fi vestmîntul Maicii Domnului din altar !

Apoi, plecîndu-și genele, care, ca niște ciucuri negri coborau pînă la pomeții obrajilor, fetița își sprijini umerii de spătarul băncii, își împreună mîinile, cu degetele încrucișate, și se prefăcu că a ațipit, ca frîntă de oboseală.

Mionetta, slujnica voinică și speriată, își făcu în sfîrșit apariția și anunță că masa era gata. Toată trupa se ridică și trecu în camera învecinată.

Comedianții căutară să se ospăteze cît mai bine cu bucatele jupînului Chirriguirri și, fără să găsească printre ele bunătățile și delicatesele făgăduite, își potoliră foamea, și mai cu seamă setea prin lungi îmbrățișări ale burdufului aproape desumflat, ce arăta ca un cimpoi din care s-a scurs aerul.

Tocmai erau gata să se ridice de la masă, cînd în apropiere de han se auzi lătrat de cîini și tropot de cai. Trei lovituri puternice în ușă răsunară autoritar și nerăbdător, vestind un călător care nu era obișnuit să aștepte locului. Mionetta se repezi spre ușă, trase zăvorul și un cavaler, aproape trîntindu-i canatul în față, păși înăuntru, în mijlocul unei vijelii de cîini care erau cît pe-aci s-o răstoarne pe jupîneasă. Haita de cîini se răspîndi în sală, sărind, țopăind, căutînd resturi de mîncare prin farfuriile murdare, îndeplinind în mai puțin de un minut, cu limbile lor, munca pe care ar fi trebuit s-o facă trei slujnice cu spălatul farfuriilor.

Cîteva lovituri de bici aplicate viguros peste spinările cîinilor, fără vreo alegere între inocenți și vinovați, potoliră ca prin farmec zarva ; cîinii se refugiară pe sub bănci, care gîfîind și scoțînd limba de un cot, care punîndu-și boturile pe labe, care adunîndu-se ghem, iar cavalerul, făcînd să răsune zgomotos pintenii cizmelor, păși, în camera unde luau masa comedianții, cu siguranța unei persoane ce se afla totdeauna la el acasă, oriunde s-ar găsi.

Chirriguirri călca în urma lui, cu bereta în mîini, cu un aer respectuos şi aproape temător, el care, totuşi, nu era deloc timid.

Cavalerul, drept, în pragul camerei, îşi atinse uşor marginea pălăriei sale largi, şi parcurse cu o privire liniştită cercul comedianţilor, care îi răspunseră la salut.

Putea să aibă între treizeci şi treizeci şi cinci de ani ; un păr blond, ondulat în bucle, îi încadra capul sangvin şi jovial, ale cărui nuanţe trandafirii băteau înspre roşu din pricina vieţii petrecute în aer liber şi a exerciţiilor violente. Ochii strălucitori, de un albastru aspru, erau uşor bulbucaţi ; nasul puţin ridicat în sus se termina printr-o mică suprafaţă tăiată net. Două mustăcioare roşcate, cu vîrfurile pomădate şi întoarse în chip de cîrlige se răsuceau pe sub nas ca nişte virgule, dispuse simetric cu musca de sub buză, ce semăna cu o frunzuliţă de anghinare. Între mustaţă şi muscă se afla gura, a cărei buză de sus cam subţire, corecta nota prea senzuală a buzei de jos, lată, roşie şi vărgată de linii perpendiculare. Bărbia îi ieşea brusc înainte, iar curba ei scotea mult în afară smocul de peri ai ciocului. Fruntea, rămasă descoperită cînd îşi aruncă pălăria pe un scaun, dădu la iveală nuanţe albe şi catifelate, fiind apărată de obicei, împotriva arşiţelor soarelui, de umbra borurilor largi ale pălăriei, şi trăda faptul că acest gentilom, mai înainte de a fi părăsit

Curtea pentru a se retrage la țară, trebuie să fi avut tenul foarte delicat. În totul, fizionomia îi era agreabilă, iar veselia omului de viață tempera foarte nimerit mîndria nobilului.

Costumul noului venit demonstra, prin eleganța sa, că din fundul de provincie în care se afla, marchizul — acesta era titlul său — nu rupsese legăturile cu croitorii și croitoresele de mîna întîi. Un guler brodat îi lăsa destul de liber gîtul, răsfrîngîndu-se peste o vestă de postav de culoarea lămîii, împodobită cu fire de argint, foarte scurtă, care lăsa să se reverse între ea și pantalonii bufanți, un val de lenjerie fină. Mînecile vestei, sau mai degrabă ale acestui pieptar, lăsau descoperită cămașa pînă la cot ; pantalonii albaștri, împodobiți cu un fel de șorțuleț din dantele și panglici de un galben deschis, coborau ceva mai jos de genunchi, unde se întîlneau cu cizmele moi cu pinteni lucitori, din argint. O mantie albastră cu galoane de argint, aruncată pe un umăr și prinsă cu un șiret, completa acest costum, cam prea cochet poate pentru asemenea locuri și asemenea anotimp, dar pe care sîntem datori să-l justificăm în cîteva cuvinte : marchizul tocmai se întorcea de la vînătoare, unde o întovărășise pe frumoasa Yolanda, și se gătise cît putuse mai bine, vrînd să-și apere vechea reputație de cuceritor, întrucît de multe ori fusese admirat printre nobilii rafinați și distinși

care își făceau apariția pe promenada Cours-la-Reine [1].

— Supă ciinilor, un mertic de ovăz calului, pentru mine o bucată de pîine și niște șuncă, niște resturi argatului, exclamă jovial marchizul, așezîndu-se în capul mesei, alături de subretă, care, văzînd un senior chipeș și atît de bine gătit, îi aruncă o ochiadă incendiară și un surîs triumfător.

Jupîn Chirriguirri așeză înaintea marchizului o farfurie de cositor și o cupă ; subreta, cu grația unei Hebe [2], îi umplu cupa pînă sus, iar marchizul o dădu pe gît dintr-odată. Primele minute fură consacrate să reducă la tăcere o foame de vînător, cea mai feroce foame, egală în grozăvie cu aceea pe care grecii o numesc *bulimie* ; apoi marchizul își plimbă privirea în jurul mesei, și remarcă printre comedianți, așezat lîngă Isabella, pe baronul de Sigognac, pe care îl cunoștea din vedere, și cu care se întîlnise chiar în acea zi, cînd trecuse cu grupul de vînători prin fața carului cu boi.

Isabella surîdea baronului, care îi vorbea încetișor, cu acel surîs galeș și vag, mîngîiere a sufletului, mărturie a simpatiei mai degrabă decît expresie a veseliei, și asupra căruia nu s-ar putea înșela cei care se pricep cît de cît la femei ; și această experiență nu-i lipsea marchizului. Pre-

---

[1] Promenadă din Paris, între Piața Concordiei și Piața Canada, creată în 1616 de Maria de Medicis.

[2] Zeița tinereții, fica lui Zeus și a Herei.

zența lui Sigognac în această trupă de boemi nu-l mai surprinse, iar disprețul inspirat de hainele prăpădite ale bietului baron se micșoră simțitor. Faptul că își urma iubita în carul lui Thespis, înfruntînd hazardul aventurilor comice sau tragice, îi apăru ca rodul unei imaginații curtenitoare și al unui spirit hotărît. Îi făcu lui Sigognac un ușor semn cu ochiul pentru a-i arăta că l-a recunoscut și că i-a priceput planurile ; dar, ca un adevărat om de Curte, îi respectă anonimatul și păru să nu se mai ocupe decît de Subretă, căreia îi debita galanterii superlative, pe jumătate adevărate, pe jumătate în zeflemea, pe care ea le accepta la fel, cu hohote de rîs foarte potrivite spre a-și arăta pînă în fundul gîtlejului magnifica dantură.

Marchizul, dornic să ducă cît mai departe o aventură care se prezenta în condiții atît de favorabile, găsi nimerit să se declare dintr-odată foarte îndrăgostit de teatru și mare specialist și critic în materie de comedie. Se plînse că în provincie lipsește această plăcere atît de potrivită să exerseze intelectul, să purifice limbajul, să sporească respectul față de regulile politeței și să desăvîrșească moravurile și, adresîndu-se Tiranului, care părea șeful trupei, îl întrebă dacă trupa nu avea cumva alte angajamente care să-i împiedice să dea cîteva reprezentații, cu cele mai bune piese din repertoriul trupei, la castelul de Bruyères, unde ar

fi fost uşor de instalat o scenă, fie în sala mare a castelului, fie în oranjerie.

Tiranul, surîzînd în barba-i stufoasă, cu un aer de bunătate naivă, răspunse că nimic nu era mai uşor şi că trupa sa, una din cele mai excelente trupe care cutreieră provincia, se afla la dispoziţia senioriei-sale, de la Rege pînă la Subretă, adăugă el cu o prefăcută naivitate amabilă.

— Atunci cade cum nu se poate mai bine, raspunse marchizul, iar în ceea ce priveşte condiţiile, nu va exista nici o dificultate : suma aveţi s-o fixaţi dumneavoastră înşivă ; nu trebuie să se tocmească nimeni cu Thalia, care este o muză foarte apreciată de Apollo, şi la fel de bine văzută atît la Curte cît şi în oraşe şi în provincie, unde lumea nu este chiar aşa topinambu [1] cum, în mod exagerat, se crede la Paris.

Acestea fiind spuse, marchizul, după ce dădu o lovitură de genunchi semnificativă Subretei, care nu se înspăimîntă deloc, se sculă de la masă, îşi înfundă pe cap pălăria de fetru, pînă în dreptul sprîncenelor, salută cu mîna întreaga adunare, şi porni din nou la drum în mijlocul lătratului şi chelălăitului haitei sale de cîini ; marchizul o lua înainte pentru a pregăti la castel primirea comedianţilor.

---

[1] Nume dat în secolul al XVI-lea mai multor grupuri de indieni din Brazilia.

Se făcuse tîrziu, iar a doua zi trebuiau să pornească iarăşi la drum, dis de dimineaţă, deoarece castelul de Bruyères se afla destul de departe, iar dacă un cal arab putea străbate cu uşurinţă, pe drumeaguri mai scurte, o distanţă de trei sau patru leghe, un car împovărat din greu şi tras de boi deja obosiţi, pe un drum nisipos, avea nevoie de un timp mult mai îndelungat. Femeile se retraseră într-o chiţimie de sub o scară, unde se aşternuseră cîteva maldăre de paie ; bărbaţii rămaseră în sală, aranjîndu-se cît putură mai bine pe bănci şi pe scaune.

IV

BRIGANZI BUNI DE SPERIAT PĂSĂRILE

Să ne reîntoarcem acum la fetița pe care am lăsat-o dormind pe banca din han, căzută într-un somn prea adînc pentru a nu fi simulat. Atitudinea ei ni se pare, pe bună dreptate, suspectă, iar feroce lăcomie cu care își ațintea ochii sălbatici asupra colierului de perle al Isabellei ne silește să-i supraveghem mișcările.

Într-adevăr, de îndată ce ușa se închise în urma comedianților, își ridică încetișor pleoapele lungi și negricioase, își plimbă privirea inchizitorială prin toate ungherele încăperii și cînd fu pe deplin convinsă că nu mai se află nimeni acolo, se lăsă să alunece de pe marginea banchetei, pînă ajunse cu picioarele de podea, se ridică, își aruncă părul pe spate, cu un gest ce îi era familiar, și se îndreptă spre ușă, pe care o deschise fără nici un zgomot, ca o umbră. O închise la loc cu multă precauție, fiind atentă ca zăvorul să nu cadă prea brusc, apoi se furișă cu pași înceți pînă la colțul unui gard, căruia îi dădu ocol.

Sigură atunci că nu mai putea fi văzută dinspre han, o apucă la fugă, sărind peste șanțurile cu apă stătută, trecînd peste brazii doborîți și luînd pieptiș, în goană, bălăriile și buruienile, ca o ciută urmărită de o haită. Șuvițele lungi de păr îi biciuiau obrajii ca niște șerpi negri și, uneori, căzîndu-i pe frunte și pe ochi, îi împiedicau vederea ; atunci, fără să-și încetinească goana, își ducea mîna la păr și îl dădea după urechi, cu un gest de nerăbdare îndărătnică ; dar picioarele ei sprintene păreau că nici nu au nevoie să fie călăuzite de ochi, într-atît cunoșteau de bine drumul.

Peisajul, atît cît putea fi deslușit la lucirea lividă a lunii, ascunsă pe jumătate și purtînd drept mască un nor de catifea neagră, era cu totul dezolant și lugubru. Cîțiva brazi crestați adînc spre a li se scurge rășina și semănînd cu niște spectre de arbori asasinați, își etalau plăgile roșietice la o margine de drum nisipos, a cărui linie alburie nu putuse fi întunecată de negurile nopții. Dincolo, de fiecare parte a drumului, se întindeau bălăriile de un violet mohorît, unde pluteau pături de vapori cenușii, cărora razele astrului nocturn le dădeau înfățișarea unei procesiuni de fantome, foarte nimerită pentru a vîrî groaza în sufletele superstițioase sau puțin obișnuite cu fenomenele naturii de prin aceste singurătăți.

Copila, obișnuită fără îndoială cu aceste fantasmagorii ale deșertului, nu le dădea nici o atenție și își continua cursa. Ajunse în sfîrșit la un colnic

încununat de douăzeci sau treizeci de brazi, care alcătuiau un soi de pădurice. Cu o sprinteneală deosebită, și care nu trăda nici o oboseală, ea străbătu povîrnișul destul de abrupt și ajunse în vîrful colnicului. În picioare, pe movilă, își plimbă cîtva timp, de jur-împrejur, ochii, pentru care întunecimea părea să nu însemne nici o piedică și, nezărind decît imensitatea solitară, își duse la gură două degete și scoase, de trei ori, una din acele șuierături pe care călătorul ce străbate pădurile la vreme de noapte, nu le aude niciodată fără să-l treacă fiorii și fără să-l cuprindă o spaimă ascunsă, cu toate că le crede scoase de cucuvăi sperioase sau de alte viețuitoare inofensive.

Șuierăturile erau despărțite de cîte o pauză, altminteri ar fi putut fi confundate cu țipetele vulturilor, ale uliilor și buhelor, într-atît de perfect erau imitate.

Îndată un maldăr de frunze păru că se agită, se încovoaie, apoi se scutură ca un animal adormit, trezit din somn, și o formă omenească se ridică încet în fața micuței.

— Tu ești Chiquita ? spuse bărbatul. Ce noutăți îmi aduci ? Nu te mai așteptam, și am tras un pui de somn.

Personajul trezit de chemările Chiquitei era un bărbat de douăzeci și cinci—treizeci de ani, de talie mijlocie, suplu, nervos și lăsa impresia că se pricepe bine la cele mai urîte îndeletniciri ; putea fi braconier, contrabandist, traficant de sare, hoț

și tîlhar, ocupații cinstite pe care le practica pe rînd sau toate deodată, după împrejurări.

O rază de lună strecurată printre nori, ce se abătea asupra lui ca dîra de lumină a unui felinar orb, îl desprindea clar de fundalul întunecos al brazilor și ar fi îngăduit unui spectator ce s-ar fi găsit pe acolo să-i cerceteze fizionomia și costumul ciudat, la care te izbeau culorile țipătoare. Fața, arsă de soare și arămie ca a unui caraib sălbatic, făcea să-i strălucească și mai mult, prin contrast, ochii de pasăre răpitoare și dinții de o extremă albeață, cu caninii foarte ascuțiți, ca niște colți de lup tînăr.

O batistă îi încingea fruntea, ca o legătură peste o rană, strîngîndu-i smocurile unei claii de păr, ondulat și rebel, și zbîrlit ca un moț în creștetul capului ; o vestă de catifea albastră, decolorată de o îndelungată întrebuințare și împodobită cu bumbi făcuți din bănuți lipiți pe o tijă de metal, îi acoperea pieptul ; niște pantaloni largi de pînză îi cam jucau peste coapse, iar șireturile alpargatelor se încrucișau peste pulpele tot atît de sigure și de suple ca și picioarele unui cerb. Costumul îi era completat de un brîu lat de lînă roșie, care îi încingea de mai multe ori trupul, de la șolduri pînă la subțiori. Cam pe la mijlocul pîntecului, un fel de gheb arăta locul cămării și al vistieriei tîlharului ; și de s-ar fi întors, i s-ar fi putut vedea la spate, depășind cele două margini ale brîului,

un imens *navaja*[1] de Valencia, unul din acele *navaja* alungite ca un pește, și a cărui lamă se fixează prin rotirea unui inel de aramă, iar pe oțelul lamei sînt crestate atîtea dungi roșii, cîte omoruri a făptuit posesorul armei. Noi nu sîntem în măsură să știm cîte crestături stacojii puteai număra pe cuțitoiul lui Agostin, dar, după chipul pezevenghiului, îți era îngăduit să crezi, fără teamă de exagerare, că nu erau deloc puține.

Astfel arăta personajul cu care Chiquita avea înțelegeri misterioase.

— Ei bine, Chiquita, rosti Agostin, trecîndu-și cu un gest prietenesc mîna aspră peste căpșorul fetiței, ce ai observat mai deosebit la hanul jupînului Chirriguirri ?

— A sosit un car plin cu călători, răspunse micuța ; au transportat sub șopron cinci cufere mari, care păreau destul de grele, pentru că au trebuit să pună mîna cîte doi oameni la fiecare.

— Hm ! făcu Agostin, cîteodată călătorii își umplu bagajele cu pietre ca să facă impresie bună în fața hangiilor ; s-a mai văzut așa ceva.

— Dar cele trei doamne care sînt cu ei au rochii cu fireturi și ceaprazuri de aur, răspunse Chiquita. Ba una dintre ele, cea mai frumoasă, are la gît un șirag de boabe mari albe, ce bat în argintiu, și care strălucesc nespus la lumină ; oh ! cît de frumos ! ce minunat sclipesc !

[1] Cuțit spaniol cu lama lungă și ascuțită

— Vasăzică perle ! asta-i bine, rosti banditul printre dinți, numai să nu fie false ! La Murano au reușit să facă niște imitații așa de minunate, iar craii din ziua de azi au o morală așa de dubioasă !

— Dragul meu Agostin, continuă Chiquita pe un ton dulce ca o dezmierdare, dacă ai să-i tai gîtul doamnei aceleia frumoase, să-mi dai mie șiragul.

— Chiar că are să-ți stea bine, într-adevăr, și o să se potrivească de minune cu claia ta de păr netesălată, cu cămașa din pînză bună de făcut cîrpe și cu fusta galbenă ca penele canarului.

— Nu uita de cîte ori am stat la pîndă pentru tine, de cîte ori am alergat într-un suflet ca să-ți dau de știre, cînd ceața se lăsa grea și cînd roua dimineții îmi scălda bietele picioare goale. Te-am lăsat eu vreodată să aștepți, să nu-ți aduc de mîncare în ascunzătorile tale, chiar și atunci cînd din pricina frigului îmi clănțăneau dinții din plisc de parcă eram o barză la marginea bălții și cînd de-abia puteam să-mi mai tîrăsc picioarele prin hățișuri și mărăcinișuri ?

— Da, așa este, răspunse brigandul, ești o fată vitează și credincioasă ; dar, vezi bine, nu avem încă în mînă șiragul ăsta. Și cîți bărbați ai numărat ?

— Oh ! mulți. Unul gros și puternic cu o barbă mare de îi acoperă tot mijlocul feței, unul bătrîn, doi slăbănogi, unul care aduce la înfățișare cu o

vulpe şi altul care pare să fie un gentilom, deşi hainele de pe el sînt tare răpănoase.

— Şase oameni, rosti Agostin, tot mai visător, pe măsură ce socotea pe degete. Vai ! Altădată nu m-ar fi înspăimîntat cîtuşi de puţin acest număr ; dar am rămas singurul din banda pe care o conduceam. Au cumva arme, Chiquita ?

— Gentilomul are o spadă, iar slăbănogul cel mare poartă o sabie lungă şi ascuţită.

— Ceva pistoale, archebuze ?

— Nu am văzut aşa ceva, răspunse Chiquita, afară numai dacă nu le-or fi lăsat în căruţă ; însă mi-ar fi făcut vreun semn despre asta, fie Chirriguirri, fie Mionetta.

— Haidem, să dăm lovitura şi să aranjăm capcana, rosti Agostin în urma hotărîrii luate. Cinci cufere, broderii de aur, un colier de perle : am lucrat şi pentru mai puţin.

Brigandul şi micuţa pătrunseră în păduricea de brazi ; şi, odată ajunşi în locul cel mai tainic, se porniră zoriţi să înlăture nişte pietre şi grămezi de crengi şi mărăcinişuri pînă ce dădură de cinci sau şase scînduri, acoperite cu un strat subţire de pămînt. Agostin ridică scîndurile, le aruncă deoparte şi coborî pînă la brîu în groapa neagră ce se căscase adînc. Să fi fost oare intrarea unei subterane sau a unei caverne, locul obişnuit de refugiu al brigandului ? tainiţa unde ascundea lucrurile furate ? groapa unde îngrămădea cadavrele victimelor sale ?

Această ultimă presupunere ar fi părut cea mai verosimilă spectatorului, dacă scena ar fi avut alți martori decît ciorile și stăncuțele cocoțate prin brădet.

Agostin se aplecă, păru să scormonească în fundul gropii, se îndreptă apoi, ținînd în brațe o formă omenească de o rigiditate cadaverică, pe care o aruncă fără multă ceremonie pe marginea gropii. Chiquita nu păru să încerce nici o spaimă la spectacolul acestei ciudate exhumări și, apucîndu-l de picioare, trase corpul ceva mai încolo de groapă, cu mai multă forță decît te-ar fi lăsat să bănuiești plăpînda sa înfățișare. Agostin, continuîndu-și lugubra activitate, mai scoase din această Haceldama[1] încă cinci cadavre pe care fetița le rîndui alături de primul, surîzînd ca o tînără vampiră gata să se ospăteze în lege într-un cimitir. Mormîntul deschis, banditul ce smulge din somnul lor de veci ceea ce a mai rămas din victimele sale, fetița care dă o mînă de ajutor la această treabă funebră, toate acestea, în umbra neagră a brazilor, alcătuiau un tablou menit să stîrnească spaimă chiar și în sufletul celor mai curajoși oameni.

Banditul luă unul dintre cadavre, îl duse pe creasta povîrnișului, îl săltă în sus și înfipse în pămînt țărușul de care era legat trupul. Așa spri-

---

[1] Cîmp situat lîngă Ierusalim, cumpărat cu prețul trădării lui Iuda și destinat îngropării străinilor.

jinit, cadavrul aducea destul de bine, prin vălurile întunericului, cu un om viu.

— Vai ! în ce stare am ajuns din pricina vitregiei timpurilor ! se văicări Agostin icnind greu din rărunchi ca Sfîntul Iosif. În locul unei bande de haidamaci zdraveni, care mînuiau cuțitul și archebuza ca niște ostași de elită, nu mi-au mai rămas decît niște manechine acoperite de zdrențe, sperietori să bage în groază călătorii, simpli figuranți la isprăvile mele solitare ! Acesta era Matasierpes, viteazul spaniol, fratele meu de cruce, un băiat fermecător, care cînd punea mîna pe *navaja* picta pe fața *gavachi*-lor [1] niște cruci tot atît de izbutite ca și cînd le-ar fi făcut cu o pensulă muiată în vopsea roșie ; băiat nobil de altminteri, semeț de parcă ar fi ieșit chiar din coapsele lui Jupiter, oferea brațul doamnelor spre a coborî din trăsură sau din diligență și îi jefuia pe burghezi uzînd de niște maniere de-a dreptul grandioase și regale ! Uite-i mantia, gulerul și frumosul sombrero cu pană purpurie pe care le-am șterpelit cu evlavie din ghearele călăului, ca pe niște relicve, și cu care mi-am înțolit omul de paie care l-a înlocuit pe acest tînăr, demn de o soartă mai bună. Sărmanul Matasierpes ! cît s-a mai supărat cînd a fost vorba să fie spînzurat, nu că i-ar fi păsat prea mult de moarte, dar, ca nobil, pretindea că are dreptul să fie decapitat. Din nefe-

[1] În limba spaniolă, străini sau locuitori de la munte.

ricire, nu-și purta genealogia în buzunar și a fost nevoit să-și dea duhul în poziție perpendiculară.

Reîntorcîndu-se lîngă groapă, Agostin ridică de jos un alt manechin, cu o beretă albastră pe cap :

— Ăstălalt este Isquibaïval, un tip faimos, un viteaz, plin de rîvnă la treabă, dar uneori avea prea mult zel și se pornea să ucidă pe oricine îi ieșea în cale : la dracu ! nu trebuie să compromiți meseria ! Altminteri nu se arăta lacom la împărțirea prăzii, totdeauna era mulțumit cu partea sa. Disprețuia aurul și nu îndrăgea decît sîngele ; vitează fire ! Și ce frumoasă purtare a avut sub loviturile călăului, cînd a fost zdrobit pe roată în piața Orthez ! Nici Regulus [1] sau sfîntul Bartolomeu n-au avut o ținută mai demnă în timpul torturilor. Să știi că era tatăl tău, Chiquita ; cinstește-i memoria și spune o rugăciune pentru odihna sufletului său.

Micuța făcu semnul crucii și buzele i se mișcară ca pentru a murmura cuvintele sfinte.

Cea de-a treia sperietoare avea un fel de oală de fier pe cap, în chip de cască, și cînd Agostin o luă în brațe stîrni un zgomot de fiare vechi. O platoșă de fier lucea vag peste un pieptar zdrențuit, din piele de bivol, iar niște benzi mici de piele se bălăbăneau peste coapsele sperietorii.

---

[1] General roman ucis de cartaginezi în cele mai grozave chinuri.

Banditul se apucă să frece armura cu mîneca spre a-i da un pic de lustru.

— O lucire metalică ce sclipește în umbră inspiră cîteodată o groază tare binevenită. Călătorii cred că au de-a face cu ostași în vacanță. Mai rar așa specialiști în jafuri ca fostul nostru ostaș ! Lucra la drumul mare la fel ca pe cîmpul de bătălie, cu sînge rece, metodă și disciplină. Mi l-au răpit cu o descărcătură de pistol trasă drept în față. Ce pierdere ireparabilă ! Dar am să-i răzbun moartea cu vîrf și îndesat !

Cea de-a patra fantomă, înveștmîntată cu o mantie ce se termina în dinți de fierăstrău, fu onorată și ea, la fel ca și celelalte, cu un discurs funebru. Își dăduse sufletul pe cînd era supus la cazne, nevrînd să recunoască, din modestie, marile sale isprăvi și refuzînd, cu o eroică îndărătnicie, să dea în vileag, justiției prea curioase, numele celorlalți părtași.

Cea de-a cincea fantomă, întruchipîndu-l pe Florizel din Bordeaux, nu se bucură de elogiul funebru al lui Agostin, ci de un simplu regret amestecat cu o brumă de speranță. Florizel, mîna cea mai ușoară de prin partea locului pentru a șterpeli la iuțeală tot soiul de veșminte, fie de mătase, fie de lînă, mai ales pe poduri, nu se bălăbănea la fel cu ceilalți, mai puțin norocoși, de funia spînzurătorii, spălat de ploi și sfîrtecat de corbi. El călătorea pe cheltuiala statului, pe galerele regelui, pe întinsul nemărginit al oceanului și al Mării

Mediterane. Nu fusese decît un borfaș printre briganzi, o vulpe rătăcită într-o haită de lupi ; dar avea predispoziții și, perfecționat la școala ocnașilor, ar fi putut deveni un element de mîna întîi : nimeni nu este desăvîrșit de la prima lovitură. Agostin aștepta cu multă nerăbdare ca simpaticul personaj să scape cît mai repede de la ocnă și să vină înapoi la el.

Gros și scurt, îmbrăcat cu o manta din pînză ordinară, strîns la mijloc cu o curea lată de piele, iar pe cap avînd o pălărie cu boruri largi, cel de-al șaselea manechin fu înfipt ceva mai înaintea celorlalți, ca un șef de căprărie.

— Meriți cu prisosință acest loc de onoare, exclamă Agostin adresîndu-se sperietoarei, tu patriarh al isprăvilor la drumul mare, Nestor al șterpelitului din buzunare, Ulise al rângii și al altor unelte tîlhărești, o, mare Lavidalotte, călăuza mea, maestrul meu, tu care m-ai primit printre cavalerii cerului liber și care, din școlarul prost de altădată, ai făcut banditul emerit de astăzi. Tu m-ai învățat să vorbesc păsărește, să mă deghizez în douăzeci de chipuri diferite, ca răposatul Proteus cînd era la strîmtoare și îl hărțuiau dușmanii ; să înfig cuțitul în nodul unei scînduri de la treizeci de pași depărtare ; să retez mucul unei lumînări cu un foc de pistol ; să trec ca o adiere de vînt prin lacăte și încuietori ; să mă plimb invizibil prin case, ca și cum aș fi fost în stăpînirea unor haine fermecate ce mă făceau ne-

văzut; să găsesc ascunzișurile cele mai tainice și asta fără vergeaua magică de alun! Cu cîte sfaturi prețioase nu m-am ales eu oare de la tine, prea înțeleptule! și cum m-ai lămurit prin raționamente dovedite în chip elocvent, că munca este făcută numai pentru proști! De ce a trebuit oare ca soarta vitregă să te facă să pieri de foame în acea cavernă, ale cărei ieșiri erau păzite cu strășnicie și unde jandarmii nu îndrăzneau să pătrundă; fiindcă nimeni, oricît de viteaz ar fi, nu are curajul să înfrunte leul chiar în bîrlogul lui; chiar cînd își dă sufletul, poate să mai doboare cinci sau șase vrăjmași, cu ghearele sau cu dinții! Haide acum, maestre, căruia ți-am urmat eu, nedemnul, comandă cu înțelepciune această mică trupă himerică și caraghioasă, aceste manechine, fantome ale vitejilor pe care i-am pierdut, și care, deși morți de-a binelea, își vor împlini mai departe, întocmai ca și Cidul[1] răpus, datoria de viteji. Umbrele voastre, glorioși tîlhari, vor fi de ajuns ca să-i prădăm pe neghiobii ce-or să pice acum.

Odată munca terminată, banditul se duse în mijlocul drumului spre a-și da mai bine seama de impresia produsă de mascaradă. Briganzii de paie aveau un aer destul de îngrozitor și de feroce, și ochii unor fricoși puteau să se înșele asupra lor, în umbra nopții sau în crepusculul dimineții,

---

[1] *Cid Campeador*, cavaler spaniol care s-a luptat vitejește cu maurii (secolul al XI-lea).

în acele ceasuri tulburi cînd sălciile bătrîne de pe marginea drumului, pline de cioturi de crăci, iau înfățișarea unor oameni ce ridică amenințător pumnul sau agită în aer săbii și cuțite.

— Agostin, exclamă Chiquita, ai uitat să-ți înarmezi manechinele !

— Ai dreptate ! răspunse brigandul. La ce naiba mă gîndeam oare ? Chiar și cele mai geniale minți își au momentele lor de distracție, dar lucrul se poate îndrepta ușor.

Și Agostin începu să pună în mîinile inerte niște paturi vechi de archebuze, săbii ruginite, sau chiar simple ciomege, toate parcă gata de atac ; dotată cu acest arsenal, trupa instalată la marginea povîrnișului căpătase o înfățișare îndeajuns de înfricoșătoare.

— Cum din sat și pînă la popasul pentru masă înseamnă o cale tare lungă, de bună seamă c-or să plece cam pe la trei dimineața ; și, cînd vor trece prin fața ambuscadei, au să mijească zorile, moment foarte favorabil, deoarece vitejilor noștri nu le priește nici prea multă lumină, dar nici prea mult întuneric. Lumina zilei i-ar trăda, noaptea i-ar ascunde. Să-i așteptăm să vină și pînă atunci să tragem un pui de somn. Scîrțîitul roților neunse ale carului, care face o zarvă de pune pe fugă lupii înspăimîntați, se aude hăt, din depărtări, astfel încît o să ne trezească. Noi ăștia care nu dormim decît cu un ochi, ca pisicile, o să fim în picioare într-o clipită.

Acestea fiind zise, Agostin se lungi pe niște grămezi de buruieni. Chiquita se întinse lîngă el spre a se acoperi și ea cu un colț din *capa muestra* de Valencia, pe care Agostin și-o așternuse peste el în chip de pătură, și spre a-și mai încălzi puțin micuțele și sărmanele mădulare cuprinse de friguri. Curînd o năpădi o căldură ușoară, dinții se opriră din clănțănit și micuța porni să călătorească în țara visurilor. Trebuie să mărturisim însă că în visele sale copilărești nu pluteau drăgălași heruvimi trandafirii, cu aripi albe ca neaua, nu behăiau mielușeii înväluiți parcă în spumă de săpun și împodobiți cu panglicuțe, nu se înălțau palate și castele din acadele și din zahăr ars cu stîlpi de anghelică. Nu ; Chiquita vedea în vis capul tăiat al Isabellei, care ținea între dinți șiragul de perle, și sărind într-una, în salturi dezordonate și bruște, căuta să-l ferească și să-l ascundă de mîinile întinse ale copilei. Din pricina visului, Chiquita începu să se frămînte, și Agostin, pe jumătate trezit de mișcările și de agitația fetiței, mormăi printre sforăituri :

— Dacă nu stai liniștită, îți dau un picior de te trimit de-a dura pînă jos, să țopăi cu broaștele.

Chiquita, care-l cunoștea pe Agostin ca pe un om ce se ține de cuvînt, îi ascultă vorbele, fără să mai fie nevoie să i le repete, și nu se mai clinti din loc. Curînd respirațiile nu li se mai deosebiră una de alta și doar zgomotul lor mai putea trăda prezența

unor ființe vii în singurătatea cufundată în întuneric.

Brigandul și micuța sa complice sorbeau cu înghițituri lacome din cupa neagră a somnului, în mijlocul landei, în timp ce la hanul „La soarele albastru“ văcarul se porni să izbească în pămînt cu bățul cu care îmboldea vitele, dînd de știre comedianților că era timpul să pornească la drum.

Se aranjară cum putură mai bine în car, peste cuferele și lăzile care formau niște unghiuri dezordonate, iar Tiranul se compară cu jupîn Polifem, culcat peste o creastă de munte, ceea ce nu-l împiedică să se pornească numaidecît pe niște sforăituri demne de un dascăl de biserică; femeile se înghemuiseră în fundul carului, sub coviltir, unde pînzele strînse ale decorurilor alcătuiau un fel de saltea, despre care doar cu destulă bunăvoință s-ar fi putut spune că era moale. Cu tot scîrțîitul îngrozitor al roților care hohoteau de plîns, miorlăiau, gemeau ca tigrii, sau horcăiau, toată lumea căzu într-un somn chinuit, presărat cu vise incoerente și bizare, în care zgomotele căruței se transformau în urlete de fiare sălbatice sau în țipete de copii gîtuiți.

Cu mintea agitată de noutatea aventurii și de tumultul vieții de nomad, atît de diferită de liniștea mănăstirească a castelului său, Sigognac pășea alături de car. Îi era gîndul la farmecele adorabile ale Isabellei, a cărei frumusețe și modestie păreau mai degrabă ale unei domnișoare înnăscute

decît ale unei comediene rătăcitoare ; și Sigognac se frămînta să afle calea spre a-i cîștiga dragostea, nebănuind că lucrul se și înfăptuise, și că dulcea făptură, tulburată în tainițele cele mai duioase ale sufletului, nu aștepta altceva, spre a-i dărui inima, decît ca el să i-o ceară. În mintea sa timidul baron țesea o mulțime de întîmplări teribile sau romanțioase, de devotament fără de margini, așa cum se întîlnesc în cărțile cavalerești, pentru a-i ușura grozava mărturisire, dar numai la gîndul acestei mărturisiri inima îi stătea în loc. Și totuși văpaia ochilor, tremurul vocii, suspinele nu îndeajuns de bine înăbușite, graba și zelul, puțin cam stîngace, cu care o înconjura pe Isabella, răspunsurile distrate pe care le dădea celorlalți comedianți, rostiseră în chipul cel mai limpede această mărturisire care îi pricinuia atîtea frămîntări. Deși baronul nu-i șoptise încă vreo vorbă de iubire, tînăra fată nu se înșelase asupra sentimentelor tînărului.

Dimineața începuse să devină cenușie. O dungă subțire de lumină palidă se întindea la marginile cîmpiei, zugrăvind în negru, în chip clar, cu toată depărtarea, buruienile tremurătoare și chiar vîrfurile ierburilor mărunte. Cîteva bălțoace cu apă puțină, tulburate de razele încă palide, luceau ici și colo ca niște cioburi de oglindă spartă. Zgomote ușoare prindeau să se deslușească, iar din hornuri se ridicau în văzduhul liniștit dîre de fum, dînd de știre, în depărtări, că puținii oameni din mij-

locul acestui pustiu şi-au reînceput truda de zi cu zi. În regiunea luminoasă, care se colora într-o nuanţă trandafirie, se profila o formă bizară, care, de departe, semăna cu un compas deschis, ţinut de un geometru invizibil ce măsura landa. Forma ciudată era un păstor cocoţat pe picioroange, ce păşea ca un păianjen uriaş peste mlaştini şi nisipuri.

Priveliştea ce i se desfăşura în faţă nu prezenta nimic nou pentru Sigognac, şi ca atare nu-i dădu nici o atenţie deosebită; dar oricît ar fi fost de cufundat în reveria sa, tînărul începu să fie preocupat de un mic punct strălucitor ce lucea în umbra încă foarte neagră a mănunchiului de brazi la poalele căruia i-am lăsat pe Agostin şi Chiquita. Nu putea fi vorba de un licurici ; anotimpul în care dragostea se serveşte de fosfor, spre a ilumina micuţele gîze, trecuse de mai multe luni. Să fi fost oare ochiul vreunei păsări de noapte chioare ? deoarece nu se zărea decît un punct luminos. Dar presupunerea aceasta nu-l mulţumea pe Sigognac ; s-ar fi zis mai degrabă că este pîlpîirea unei feştile aprinse de archebuză.

În acest răstimp carul îşi continua drumul lent, şi, pe măsură ce se apropia de brădet, lui Sigognac i se păru că desluşeşte la poalele povîrnişului un şir de fiinţe bizare, postate ca pentru o ambuscadă, iar primele raze ale răsăritului de soare schiţau vag ciudatele forme ; dar dîndu-şi seama de imobilitatea lor absolută, le luă drept nişte buşteni

uscați sau niște cioturi de arbori și începu să rîdă, în sinea lui, de neliniștea ce-l cuprinsese o clipă și nu-i mai trezi pe comedianți, așa cum avusese de gînd la început.

Roțile carului se rostogoleau înainte. Punctul strălucitor, pe care ochii tînărului îl fixau cu mare atenție, începu să se miște. O țîșnitură lungă de foc brăzdă un val de fum albicios, iar o detunătură puternică răsună pînă în depărtări, și un glonte se turti de jugul boilor, care se zvîrliră brusc în lături, trăgînd după ei căruța, pe care, din fericire, o grămadă de nisip o opri chiar la marginea șanțului.

Din pricina detunăturii și a zguduiturii întreaga trupă se trezi brusc, iar femeile, cele mai tinere, se porniră pe niște țipete asurzitoare. Numai bătrîna, hîrșită în tot felul de întîmplări, nu scoase o vorbă, și cu multă prudență luă vreo doi-trei dubloni [1], pe care îi ținea bine într-o pungă de la brîu, și îi strecură între ciorap și talpa pantofului.

Drept, proțăpit în fața carului din care comedianții se înghesuiau să coboare, Agostin, cu capa de Valencia înfășurată pe braț, și cu *navaja* în mînă, începu să strige cu glas tunător :

— Banii sau viața ! orice rezistență este de prisos ; la cel mai mic semn de nesupunere trupa mea o să vă ciuruie cu plumbii archebuzelor !

În timp ce banditul își făcea cunoscut ultima-

---

[1] Monedă de aur spaniolă.

tum-ul de drumul mare, baronul, a cărui inimă generoasă și curajoasă nu putea să îngăduie obrăznicia unui asemenea bădăran, după ce-și trase liniștit spada din teacă, țîșni, cu arma întinsă, spre bandit. Agostin pară loviturile baronului cu capa și pîndi cu atenție prilejul să-i zvîrle navaja; sprijinind mînerul cuțitului de încheietura mîinii și balansînd brațul cu o mișcare bruscă, trimise lama cuțitului în spre pîntecele lui Sigognac, căruia îi prinse foarte bine faptul că nu era obez. O ușoară săritură în lături îl făcu să se ferească de vîrful ucigător; cuțitul căzu cîțiva pași mai departe. Agostin păli, deoarece era dezarmat și știa prea bine că trupa sa de sperietori de ciori nu putea să-i fie de nici un ajutor. Totuși, bazându-se pe un efect de groază, urlă :

— Foc ! Voi cei de acolo !

Comedianții, temîndu-se de salva archebuzelor, se dădură îndărăt și se refugiară înapoia carului, unde femeile piuiau ca niște gaițe jumulite de vii. Însuși Sigognac, cu tot curajul său, nu se putu stăpîni să nu-și plece un pic capul.

Chiquita urmărise întreaga scenă ascunsă îndărătul unui tufiș, după ce dăduse cu prudență ramurile înlături. Văzînd situația periculoasă în care se afla prietenul ei, se tîrî ca o năpîrcă prin pulberea drumului, puse mîna pe cuțit fără ca cineva s-o bage în seamă și, sărind dintr-odată în picioare, îl înapoie banditului. Ar fi fost cu ne-

putință de găsit o expresie mai mîndră și mai sălbatică decît aceea care strălucea pe figura palidă a copilei ; fulgere țîșneau din ochii ei întunecați, nările îi palpitau ca niște aripi de uliu, buzele întredeschise lăsau să se vadă două șiruri de dinți feroci, asemeni celor care lucesc în rînjetul unei fiare încolțite din toate părțile. Întreaga sa făptură firavă respira, de neîmblînzit, ură și revoltă.

Agostin își balansă pentru a doua oară cuțitul, și poate că baronul de Sigognac și-ar fi încheiat cariera încă la începutul aventurilor sale, dacă o mînă de fier n-ar fi apucat tocmai la timp pumnul banditului. Iar mîna aceasta, strîngînd ca o menghină căreia i se răsucește șurubul, zdrobea mușchii, strivea oasele, făcea să se umfle vinele și să aducă sîngele în unghii. Agostin încercă să scape din cumplita strînsoare cu zvîrcoliri desperate ; banditul nu îndrăznea să se întoarcă, deoarece baronul l-ar fi străpuns în spate ; Agostin mai para încă loviturile cu brațul stîng și totuși simțea că mîna-i, strînsă tot mai cumplit, avea să-i fie smulsă din braț, cu nervi, cu vine cu tot, dacă mai stăruia să o elibereze. Durerea deveni atît de violentă, încît degetele-i amorțite se descleștară și dădură drumul armei.

Mîna de fier era a Tiranului, care, trecînd în spatele lui Agostin, reușise să-i vină la timp în ajutor lui Sigognac. Deodată actorul scoase un strigăt :

— La dracu! mă mușcă cumva vreo viperă? am simțit cum mi s-au înfipt doi colți ascuțiți în picior!

Într-adevăr, Chiquita, întocmai ca un cîine, îl mușca de pulpă, spre a-l face să se întoarcă; Tiranul, fără a slăbi din strînsoare mîna banditului, se descotorosi de fetiță și îi dădu un brînci de-o rostogoli la zece pași, în drum.

Matamore, îndoindu-și membrele lungi, articulate de parcă ar fi fost picioarele unei lăcuste, se aplecă, luă de jos cuțitul, îl închise în teacă și-l puse în buzunar.

Cît a durat scena de mai sus, soarele răsărise și se ridicase încetul cu încetul la orizont; o bucată din discul de aur trandafiriu se ivea deasupra liniei landelor, iar manechinele, în bătaia acestor raze adevărate, își pierdeau din ce în ce mai mult aparența lor omenească.

— Aha! rosti Pedantul, s-ar părea că archebuzele acestor domni se descarcă tare greu din pricina umezelii de peste noapte. Oricum, nu sînt deloc bravi dumnealor, de vreme ce-și lasă șeful în impas și nu se clintesc din loc, ca și zeii Termi [1] mitologici!

— Au motive foarte serioase ca să procedeze astfel, replică Matàmore escaladînd taluzul; nu sînt decît niște oameni de paie, îmbrăcați în zdrențe, înarmați cu fiare vechi, foarte potriviți

[1] Zei latini, protectori ai limitelor dintre proprietăți.

ca să pună pe goană păsările cerului, ce vor să ciugulească cireșe și struguri.

Din șase lovituri de picior făcu să se rostogolească în mijlocul drumului cele șase fantoșe grotești care rămaseră late în pulbere, cu acele gesturi, de un comic irezistibil, ale marionetelor care nu mai sînt ținute de sfori. Dezmembrate și turtite, manechinele parodiau într-un chip, pe cît de bufon pe atît de sinistru, cadavrele întinse pe cîmpurile de bătălie.

— Puteți să coborîți, doamnele mele, se adresă baronul comediantelor, nu mai există nici un motiv să vă fie teamă ; pericolul era doar în aparență.

Dezolat din pricina gravului insucces al unui șiretlic care îi reușea de obicei — într-atît de mare este lașitatea oamenilor, și într-atît de mult frica dă proporții mari tuturor lucrurilor —, Agostin își ținea capul plecat, cu o mutră jalnică. Lîngă el se ținea Chiquita, înspăimîntată, cu ochii rătăciți ca ai unei păsări de noapte surprinsă de lumina zilei. Banditului îi era teamă ca nu cumva comedianții, destul de numeroși, să-i tragă o bătaie zdravănă sau să-l dea pe mîna justiției ; dar farsa manechinelor îi dispusese strașnic și se tăvăleau de rîs, nu altceva. Rîsul nu este crud prin firea sa ; el deosebește pe om de animal și, după spusele lui Homer, este harul zeilor nemuritori și atotfericiți care, în chip olimpian, rîd pe săturate în clipele de răgaz ale eternității.

De aceea Tiranul, care era bun din fire, își slăbi strînsoarea degetelor, dar ținîndu-l mai departe pe bandit în puterea sa, rosti cu vocea sa groasă și tragică, ale cărei intonații le mai păstra uneori în vorbirea familiară :

— Mă caraghiosule, ai băgat doamnele în sperieți, și pentru asta ai merita să fii spînzurat îndată, fără discuție ; însă dacă, așa cum bănuiesc, dumnealor te iartă, fiindcă au suflet bun, eu n-am să te iau de guler ca să te dau pe mîna jandarmeriei. Meseria de agent al poliției nu mă ispitește deloc și nu țin cîtuși de puțin să aprovizionez spînzurătorile cu vînat. De altminteri, stratagema ta e destul de picarescă și de comică. Strașnic renghi ca să storci pistoli și ludovici de la burghezii poltroni. Eu, ca un actor priceput în șiretlicuri și în subterfugii, pot să apreciez festa, iar imaginația ta mă îndeamnă la indulgență. Nu ești un hoț de tip josnic și bestial, și ar fi păcat să-ți întrerupem o carieră atît de frumoasă.

— Vai ! răspunse Agostin, nu-mi stă în putință să-mi aleg alta, și sînt mai de plîns decît credeți ; numai eu am mai rămas din trupa mea, odinioară la fel de bine alcătuită ca și a dumneavoastră ; călăul mi-a răpit atît primul, cît și pe cel de-al doilea și de-al treilea rol ; sînt nevoit să joc eu singur întreaga mea piesă pe teatrul de la drumul mare, imitînd voci felurite, îmbrăcînd în zdrențe niște manechine, ca să las impresia că sînt susținut de o bandă numeroasă. Ah ! ce tristă soartă

mi-a fost scris să am! Şi, pe deasupra, pe drumul ăsta nu trece mai nimeni; are o faimă atît de proastă, e aşa de brăzdat de surpături, încît e la fel de greu pentru drumeţi ca şi pentru cai şi trăsuri; şi apoi drumul ăsta nu vine de nicăieri şi nici nu duce undeva; dar n-am posibilitatea să-mi cumpăr unul mai bun. Fiecare drum ceva mai umblat îşi are banda sa. Leneşii care muncesc îşi închipuie că totul este trandafiriu în viaţa unui hoţ; oho, există şi atîţia spini! Aş vrea tare mult să fiu şi eu un om cinstit; dar cum să mă înfăţişez la porţile tîrgurilor cu o mutră atît de bătătoare la ochi şi cu nişte haine înfiorător de zdrenţuite! Dulăii m-ar apuca de picioare şi oamenii de strajă m-ar înhăţa de guler, dacă aş avea aşa ceva. Şi uite aşa, lovitura mea a dat greş, o lovitură bine ticluită, pusă la punct cu mare grijă, care trebuia să-mi aducă cu ce să trăiesc două luni şi cu ce să-i cumpăr sărmanei Chiquita o mănteluţă. N-am noroc şi pace; sînt născut într-o zodie afurisită. Ieri am prînzit strîngîndu-mi cureaua cu încă o gaură. Curajul dumneavoastră, atît de nepotrivit, îmi ia pîinea de la gură, şi deoarece n-am putut să vă prad, daţi-mi cel puţin de pomană.

— Asta-i adevărat, răspunse Tiranul, noi te-am împiedicat să-ţi faci meseria, şi de aceea îţi sîntem datori o despăgubire. Uite, ţine doi pistoli ca să bei în sănătatea noastră.

Isabella luă din car o bucată mare de stofă pe care i-o dărui Chiquitei.

— Oh ! șiragul de boabe albe, pe acela l-aș vrea, spuse copila cu o privire în care se citea o lăcomie aprinsă.

Comedianta își desfăcu șiragul și-l prinse de gîtul micuței, nebună de fericire. Chiquita învîrtea într-una, în liniște, boabele albe, între degetele negricioase, aplecîndu-și capul și încercînd să privească cum îi vine colierul pe pieptul micuț și slab. Apoi ridică brusc capul, își scutură părul pe spate și, fixîndu-și ochii scînteietori spre Isabella, îi spuse, cu o intonație adîncă și ciudată în glas :

— Sînteți bună ; n-am să vă ucid niciodată !

Trecînd dintr-o săritură peste șanț, alergă repede pînă la o movilă de pămînt. Aici, după ce se așeză jos, se apucă iarăși să-și contemple comoara.

Cît despre Agostin, după ce se înclină în chip de salut, își adună de pe jos manechinele schilodite, le cără în brădet și le înhumă din nou în așteptarea unei ocazii mai bune. Văcarul, care o ștersese vitejește la detunătura archebuzei, lăsîndu-i pe călători să se descurce cum credea fiecare de cuviință, se reîntorsese la post, iar carul se urni greoi din loc, pornind din nou la drum.

Dueña își scoase dublonii din pantofi și în chip misterios îi strecură din nou în fundul buzunarului tainic.

— V-ați purtat ca un erou dintr-un roman, se adresă Isabella lui Sigognac, și sub ocrotirea dumneavoastră se poate călători în deplină siguranță; cît de vitejește l-ați înfruntat pe bandit, deși socoteați, de bună seamă, că era sprijinit de o întreagă bandă bine înarmată!

— Pericolul de care vorbiți n-a însemnat mare lucru, abia o încăierare, răspunse cu modestie baronul; ca să vă apăr aș despica uriași din creștet pînă la brîu, aș pune pe goană o oaste întreagă de sarazini, m-aș lupta printre vîrtejuri de flăcări și de fum, cu delfini, balauri și alte jivine, aș străbate codri fermecați, cu vrăji grozave, aș coborî în Infern ca Enea, chiar fără ramura de aur. Sub privirile frumoșilor dumneavoastră ochi totul mi s-ar părea lesne de împlinit, deoarece prezența dumneavoastră sau chiar numai gîndul ființei dumneavoastră revarsă în mine ceva supraomenesc.

Poate că această retorică era puțin cam exagerată și, cum ar fi spus Longin [1], hiperbolică într-un chip asiatic, dar era sinceră. Isabella nu se îndoi cîtuși de puțin că Sigognac ar fi stat pe gînduri și n-ar fi îndeplinit, în cinstea ei, toate acele fapte de vitejie fabuloase, demne de Amadis de Gaule, de Esplandian și de Florimart d'Hyrcanie [2]. Și

---

[1] *Longin*, filozof și retor grec din Antichitate, care a lăsat un *Tratat de retorică* și un *Tratat despre sublim*.

[2] Eroi din romanele picarești.

avea dreptate; toate aceste fraze emfatice îi erau dictate baronului de sentimentele cele mai sincere, iar tînărul era din ceas în ceas tot mai îndrăgostit. Iubirea nu găsește niciodată. pentru a se exprima, vorbe îndeajuns de mari și de convingătoare. Séraﬁna. care auzise și ea cuvintele lui Sigognac, nu se putu stăpîni să nu surîdă, pentru că orice femeie tînără socotește cu mare plăcere, drept ridicole. toate declarațiile și jurămintele de amor adresate altei femei; dar dacă li s-ar schimba cumva destinația. le-ar aprecia ca pe cele mai firești de pe lume. O clipă îi trecu prin minte gîndul să-și încerce puterea farmecelor și să-l răpească pe Sigognac prietenei sale; dar această dorință o părăsi repede. Fără să fie cu totul interesată, Séraﬁna își spunea că frumusețea este un diamant care trebuie montat în aur. Ea avea diamantul, dar lipsea aurul. și baronul era așa de îngrozitor de jerpelit, încît nu era în stare să-i pună la dispoziție nici montura pietrei, ba nici măcar cutiuța de catifea. Marea cochetă se răzgîndi și nu mai lansă ochiada pregătită, spunîndu-și că o asemenea joacă de-a iubirea era bună doar pentru ingenue, și nu pentru titularele rolurilor principale; drept care își reluă înfățișarea indiferentă și senină.

Liniștea se așternuse pe deplin în car, iar somnul închidea tot mai mult pleoapele călătorilor. cînd, deodată, văcarul exclamă:

— Priviți, se vede castelul de Bruyères!

V

LA DOMNUL MARCHIZ

În razele unei splendide dimineți, castelul de Bruyères se înfățișa în chipul cel mai atrăgător din lume. Domeniile marchizului se aflau la marginea landei, în plin pămînt vegetal, fertil, iar nisipul neroditor își împingea ultimele valuri albe pînă sub zidurile parcului. Un aer de prosperitate, ce contrasta în totul cu mizeria din împrejurimi, te bucura și îți încînta privirea de îndată ce pășeai hotarul castelului ; era asemenea unei insule Macaree în mijlocul unui ocean de dezolare și de întristare.

Un șanț de apărare larg și adînc, dublat de un zid scund din piatră frumos lucrată, delimita incinta castelului, fără a-l masca privirilor. În șanț se oglindea, în unduiri verzi, o apă limpede și curgătoare, a cărei puritate nu era întinată de nici o plantă acvatică, totul trădînd o foarte îngrijită întreținere. Pentru a traversa apa era construit un pod din cărămidă și din piatră și mărginit de parmalîcuri alcătuite din baluștri și destul de larg pen-

tru ca două trăsuri să poată trece în același timp. Podul ducea la o poartă magnifică, cu grilaj în fier forjat, un adevărat monument de lăcătușerie, pe care l-ai fi crezut făurit de însuși ciocanul zeului Vulcan. Porțile erau prinse în doi stîlpi de metal în patru muchii, lucrați și scobiți ca o dantelărie, care păreau să aibă un anume stil, și se terminau cu o arhitravă deasupra căreia se răsfăța, sculptat, un tufiș cu multe ramuri răsucite, de unde se desfăceau de-o parte și de alta a crengii frunze și flori ce se încovoiau și se curbau simetric. În centrul acestui amestec ornamental strălucea blazonul marchizului, alcătuit astfel : fondul scutului era auriu, iar banda orizontală care împărțea scutul în două era crenelată și contra-crenelată de dungi roșii, avînd ca suport trupurile a doi oameni sălbatici. De fiecare parte a grilajului, pe volute de fier arcuite în acolade, asemănătoare acelor trăsături de pană pe care caligrafii le aștern pe pergamentele cele mai fine, se zbîrleau niște anghinare din metal cu frunze ascuțite, menite să împiedice pușlamalele sprintene să sară de pe pod, înăuntrul domeniului, pe la colțurile grilajului. Cîteva flori și cîteva ornamente aurite, amestecate, în mod discret, cu severitatea metalului, îndepărtau aspectul de mijloc de apărare al masivelor garnituri forjate, spre a le lăsa doar aparența unei bogății elegante. Era o intrare aproape regească, iar cînd valetul, purtînd livreaua cu însemnele marchizului, deschise porțile, boii,

care trăgeau din greu căruța, șovăiră să pășească pragul, parcă înmărmuriți de atîta măreție și rușinați de rusticitatea lor. A fost nevoie de imboldul energic al bățului văcarului spre a-i hotărî să se urnească iarăși din loc. Domoalele și atît de modestele ființe nu știau că cei care ară și muncesc cîmpul hrănesc nobilimea.

Desigur, printr-o asemenea poartă, n-ar fi trebuit să-și facă intrarea decît calești cu roți aurite, cu interiorul îmbrăcat numai în catifele, cu portiere incrustate cu oglinzi de Veneția, sau cu burdufuri din piele de Cordoba; dar comedia își are privilegiile sale, iar carul lui Thespis pătrunde pretutindeni.

O alee așternută cu nisip, largă cît podul, ducea la castel, străbătînd o grădină plantată după ultima modă. Garduri vii din merișor, tuns cu multă rigurozitate, conturau diferite cadre, unde se etalau, ca pe o stofă de Damasc, sumedenie de desene vii, croite din verdeață, de o perfectă simetrie. Foarfecele grădinarului nu îngăduiau nici măcar unei frunze să depășească vreo alta, iar natura, cu toate răzvrătirile ei, era silită să devină sluga smerită a artei. În mijlocul fiecărui compartiment se înălța, într-o atitudine mitologică și galantă, cîte o statuie a vreunei zeițe sau nimfe, sculptată în stil flamand italienizat. Straturi de nisip de diferite culori serveau drept fundal acestor desene vegetale, care n-ar fi putut fi trasate cu mai multă precizie nici chiar pe hîrtie.

La jumătatea grădinii, o alee tot atît de lată se încrucișa cu cea dintîi, fără să se întretaie în unghiuri drepte, ci formînd un fel de suprafață rotundă, al cărei centru era ocupat de o fîntînă, împodobită cu o stîncă, ce servea drept piedestal unui pui de triton, care revărsa dintr-o scoică țîșnituri de cristal lichid.

Laturile grădinii erau dominate de carpeni tineri, plantați și aranjați în chip de garduri, tunși foarte scurt și pe care toamna începuse să-i acopere cu nuanțe aurii. O savantă dexteritate transformase acești arbori, pe care ar fi fost foarte greu să-i recunoști ca atare, într-un portic cu multe arcade, ce îngăduiau să se zărească, prin spațiile lăsate libere, perspective și convergențe de linii îndepărtate, aranjate după dorință, spre desfătarea ochilor, care puteau privi spre cîmpiile învecinate.

De-a lungul aleii principale, arbori de tisă, tăiați în formă de piramide, de sfere, de oale de bucătărie alternau din distanță în distanță, deslușindu-se clar prin frunzișul întunecat, veșnic verde, și stînd rînduiți ca un șir de servitori cînd trec oaspeții.

Toate aceste măreții și splendori îi minunau în cel mai înalt grad pe bieții comedianți, rareori admiși să intre în asemenea reședințe. Sérafina, care privea la toate aceste splendori doar cu coada ochiului, se jura să-i ia apa de la moară Subretei ; să nu îngăduie amorului marchizului nici o dero-

gare; deținătoarea rolului de mare cochetă socotea că acest Alcandru[1] îi revenea de drept. De cînd s-a mai văzut oare o fată în casă să aibă întîietate față de stăpînă? Subreta, sigură de farmecele sale, negate de femei dar recunoscute fără nici o tăgadă de către bărbați, se și vedea aproape ca la ea acasă, și nu fără temei; își spunea că marchizul o remarcase în mod deosebit, și că privirea aceea asasină țintită drept în inima marchizului era pricina dorinții lui subite pentru comedie. Isabella, pe care n-o preocupa nici un gînd ambițios, își întorsese privirile spre Sigognac, ce luase loc în spatele ei în car, unde se refugiase din pricina unui sentiment înrudit cu pudoarea. Cu surîsul ei duios și fermecător tînăra încercă să risipească involuntara melancolie a baronului. Ea simțea cum contrastul dintre bogatul castel de Bruyères și jalnica locuință a lui Sigognac provoca de bună seamă un sentiment dureros în sufletul bietului gentilom, silit de soarta vitregă să se alăture aventurilor unei căruțe cu comedianți rătăcitori și, cu gingașul ei instinct de femeie, Isabella înconjură cu o nesfîrșită duioșie sufletul rănit, demn în toate privințele de o soartă mai bună.

Tiranul amesteca într-una în minte, asemenea unor bile într-un sac, cifra pistolilor pe care avea să-i ceară marchizului drept plată pentru spectacolul dat de trupă, adăugînd cîte un zero la fiecare

---

[1] *Alcandru*, personaj din comediile lui Molière, tipul duelistului.

învîrtitură de roată. Blazius pedantul, trecîndu-și limba de Silen [1] peste buzele arse de o sete de nepotolit, se gîndea în chip desfrînat la vedrele, butoaiele și poloboacele de vin, din cele mai alese recolte, pe care de bună seamă că le adăposteau pivnițele castelului. Pe cînd încerca să-și dreagă cu un pieptănuș de baga estetica puțin cam compromisă a perucii, Leandru se întreba, cu serioase bătăi de inimă, dacă această feerică reședință nu adăpostea cumva și o castelană. Chestiune capitală ! Dar înfățișarea trufașă și fanfaronă, deși jovială, a marchizului, îi mai modera un pic îndrăzneala pe care și-o îngăduise deja în imaginație.

Reclădit din temelii în timpul domniei precedente, castelul de Bruyères se desfășura în toată masivitatea sa, în plină perspectivă, la capătul grădinii, ocupînd aproape toată lărgimea acesteia. Stilul arhitecturii castelului amintea de stilul palatelor din Place Royale din Paris. Corpul principal al clădirii și două aripi orientate în echer, spre a forma o curte de onoare, alcătuiau o ordine foarte bine concepută și majestuoasă, fără a fi totuși plictisitoare. Zidurile din cărămizi roșii unite și întărite la colțuri prin lanțuri din piatră scoteau în relief cadrele ferestrelor, tăiate de asemenea într-o frumoasă piatră albă. Grinzi late din același material marcau împărțirea etajelor, în număr de trei. Deasupra arcelor ferestrelor,

---

[1] *Silen*, tatăl satirilor, bătrîn grotesc din cortegiul lui Bacchus.

un cap de femeie sculptat în piatră, cu obrajii bucălaţi, cu pieptănătura cochet aranjată, surîdea bine dispus, urîndu-ţi parcă bun venit. Stîlpi pîntecoşi susţineau planşeele balcoanelor. Geamurile curate, strălucitoare, lăsau să se întrevadă, printre razele reflectate ale soarelui ce răsărea, vag, perdele lungi şi grele, croite din stofe bogate.

Pentru a întrerupe linia corpului central al clădirii, arhitectul, elev abil al lui Androuet Du Cerceau [1], proiectase, ca un ieşind, un fel de pavilion mai împodobit decît restul clădirii, incluzînd şi poarta principală de intrare, la care se ajungea după ce străbăteai un peron. Patru coloane, grupate două cîte două, după ordinul denumit rustic, cu rînduri de piatră rotunde şi pătrate dispuse alternativ, aşa cum se pot vedea în picturile maestrului Peter Paul Rubens, stil atît de frecvent folosit de către regina Maria de Médicis, susţineau o cornişă blazonată, ca şi poarta zăbrelită, cu armele marchizului, şi alcătuiau platforma unui balcon spaţios, cu balustradă din piatră, deasupra căruia se deschidea fereastra principală a salonului cel mare. Nişte ieşinduri, cu găuri asemeni celor făcute de carii şi cu crestături despărţitoare, împodobeau laturile şi arcada porţii, închisă de două canaturi din stejar lăcuit, sculptate în chip curios şi cu ferecături ce luceau ca oţelul sau argintul.

---

[1] *Androuet Du Cerceau* (1510—1585), renumit arhitect şi gravor francez.

Acoperișurile înalte, din plăci de ardezie, ușor încălecate și meșteșugit îmbinate, trasau pe cerul senin linii plăcute și corecte, pe care le întrerupeau simetric corpuri mari de coșuri, împodobite pe toate fețele cu sculpturi reprezentînd trofee și alte ornamente. Buchete mari de flori turnate în plumb, stufoase și bogate, se înălțau la fiecare colț al acoperișurilor ce băteau într-un albastru vioriu, și care, pe alocuri, răsfrîngeau voios razele soarelui. Deși era încă dis-de-dimineață, iar anotimpul în care ne aflam nu cerea încă în chip riguros să se aprindă focul în cămine, din hornurile înalte se ridicau mici rotocoale de fum ușor, mărturii ale unei vieți fericite, abundente, active. În această mînăstire din Thélème[1], bucătăriile se și treziseră.

Călări, pe niște cai voinici, paznicii de vînătoare aduceau vînat pentru mesele de peste zi ; arendașii și cei ce lucrau pămînturile feudalului cărau provizii pe care le luau în primire slujbașii de la aprovizionare.. Lacheii străbăteau încoace și încolo curtea, ducînd sau îndeplinind porunci.

Nimic nu putea fi mai plăcut pentru desfătarea ochilor decît înfățișarea acestui castel, cu zidurile ridicate din cărămizi și pietre noi, ce păreau să aibă culorile cu care sănătatea împodobește chipul omului sănătos. Ea dădea imaginea unei prosperități ascendente, în plină înflorire, dar nu subită,

[1] Loc al fericirii în *Gargantua și Pantagruel* a lui Rabelais.

așa cum îi place capricioasei zeițe Fortuna — în echilibru pe roata sa de aur ce se învîrtește mereu — să împartă favoriților ei de o zi. Dedesubtul acestui lux nou se ghicea o bogăție veche.

Ceva mai înapoia castelului, de fiecare latură a aripilor, se înălțau coroanele unor falnici copaci seculari, cu creste ce se colorau în nuanțe de șofran, dar ale căror ramuri de pe poale păstrau încă un frunziș verde, viguros și bogat. Era parcul ce se întindea departe, vast, umbros, profund, seniorial, stînd mărturie pentru prevederea și bogăția strămoșilor. Pentru că aurul poate face să se înalțe repede edificii, dar nu va putea niciodată grăbi creșterea copacilor, ale căror ramuri se adună și se îngrămădesc, încetul cu încetul, ca și acelea ale arborelui genealogic al caselor, pe care le acoperă și le proteguiesc cu umbra lor.

Fără îndoială că prea bunul tînăr Sigognac nu simțise niciodată dinții veninoși ai invidiei mușcînd din inima sa cinstită și infiltrîndu-i acea otravă verde, care se strecoară numaidecît prin vine, și care, purtată odată cu sîngele pînă la capătul celor mai fine vinișoare, sfîrșește prin a strica și cele mai bune caractere din lume. Totuși, tînărul nu putu să-și înăbușe cu totul un suspin gîndindu-se că odinioară cei din familia Sigognac aveau întîietate față de cei din familia Bruyères, ca unii ce erau de o obîrșie nobilă mai veche și bine cunoscută încă de pe vremea primei cruciade. Castelul acesta proaspăt, nou, spilcuit, alb și rumen

ca obrăjorii unei fete tinere, dotat cu toate atracțiile și plin de măreție, întruchipa, fără să vrei, o satiră crudă la adresa sărmanului conac dărăpănat, surpat, căzut în ruină în mijlocul liniștii și al uitării, ascunzătoare de șobolani, bîrne și cuib pentru buhe, azil de păianjeni, gata să se prăbușească peste nenorocitul său stăpîn, care îl părăsise în ultima clipă, spre a nu fi strivit sub prăvălirea sa. Toți anii de plictiseală și de sărăcie pe care Sigognac îi petrecuse aici îi defilară prin fața ochilor, cu părul murdar de cenușă, acoperiți cu vestminte cenușii, cu brațele atîrnînde, într-o atitudine de disperare adîncă, și cu gura strîmbă de rictusul căscatului. Fără să-l invidieze, Sigognac nu se putea opri să nu-l găsească foarte fericit pe marchiz.

Ajuns în fața peronului, carul se opri, scoțîndu-l pe Sigognac din reveria sa, care nu avea nici o notă optimistă. Izgoni, pe cît putu mai bine, aceste melancolii ce nu își aveau locul acum, își înghiți, printr-un efort de curaj bărbătesc, două lacrimi care mijeau pe furiș la coada ochilor, și sări jos, cu hotărîre, spre a întinde mîna Isabellei și comediantelor încurcate în fustele pe care le umfla vîntul dimineții.

Marchizul de Bruyères, care văzuse de departe sosind cortegiul comic, aștepta în picioare pe peronul castelului într-o vestă de catifea cafeniu-închis, la fel cu pantalonii, cu ciorapi cenușii de mătase și botine albe cu vîrful pătrat, totul impo-

dobit cu eleganță, cu ceaprazuri și panglici asortate. Marchizul coborî cîteva trepte ale scării în formă de potcoavă, ca o gazdă politicoasă care nu privește prea de-aproape la calitatea invitaților săi ; de altminteri prezența baronului de Sigognac în trupă putea să justifice la nevoie această condescendență. Se opri la cea de-a treia treaptă, apreciind că n-ar fi demn să coboare mai departe ; de acolo făcu comedianților un semn cu mîna, amical și protector.

În această clipă Subreta își scoase prin deschizătura coviltirului capul răutăcios și șiret, care se detașa, pe fondul obscur, scînteietor de lumină, de spirit și de înfocare. Ochii și gura aruncau fulgere. Se apleca, pe jumătate ieșită din car, sprijinindu-se cu mîinile de traversa de lemn și lăsînd să i se vadă un pic sînii, prin cuta întredeschisă a plastronului de dantelă, parcă așteptînd să i se vină în ajutor. Sigognac, ocupat cu Isabella, nu dădea nici o atenție prefăcutei încurcături a șiretei pehlivane, care își înălță spre marchiz o privire mieroasă și rugătoare.

Castelanul de Bruyères pricepu apelul. Străbătu repede ultimele trepte ale scării și se apropie de car pentru a-și îndeplini îndatoririle de cavaler servant, cu brațul întins și piciorul așezat înainte, ca un dansator. Cu o mișcare sprintenă și cochetă ca a unei pisicuțe, Subreta se repezi pînă la marginea carului, ezită o clipă, se prefăcu că-și pierde echilibrul, își aruncă brațele pe după gîtul marchi-

zului și cobori ușoară ca fulgul. abia lăsînd pe nisipul greblat urma picioarelor sale micuțe, de păsărică.

— Scuzați-mă, spuse ea marchizului. simulînd o încurcătură. pe care însă era departe de a o încerca cu adevărat, mi-a fost teamă că am să cad și m-am prins de o bucată a gulerului dumneavoastră ; cînd te îneci sau cînd cazi te agăți de ce poți. De altminteri o cădere înseamnă un lucru grav și de rău augur pentru o comediană.

— Îngăduiți-mi să consider acest mic accident drept o favoare, răspunse seniorul de Bruyères, foarte emoționat după ce simțise lipiți de el sînii palpitînd cu multă artă ai tinerei actrițe.

Cu capul pe jumătate întors spre umăr și privind cu coada ochiului, Sérafina urmărise această scenă aproape cu spatele. cu acea perspicacitate geloasă a rivalelor cărora nu le scapă nimic. și care face cît cei o sută de ochi ai lui Argus. Nu se putu stăpîni să nu-și muște buzele. Printr-o acțiune îndrăzneață, întreprinsă în mod familiar, Zerbina (acesta era numele Subretei) se vîrîse în intimitatea marchizului și făcea acum, pentru a spune astfel. să i se dea onorurile castelului în detrimentul celor care jucau rolurile principale și ale primilor actori ; grozăvie condamnabilă și subversivă față de întreaga ierarhie teatrală ! „S-o arzi pe arăpoaica asta, nu altceva ; îi trebuie marchizi ca s-o ajute să coboare din căruță“, rosti în sinea ei Sérafina. într-un stil prea puțin demn de tonul manie-

rat și prețios pe care îl afecta cînd vorbea ; dar ciuda și invidia dintre femei utilizează cu multă plăcere metaforele halelor și ale piețelor, chiar de-ar fi vorba de ducese sau de actrițe ce interpretează roluri de mari cochete.

— Jean, se adresă marchizul unui valet, care se apropiase la un gest al stăpînului, ai grijă să fie dus carul în curtea dependințelor, iar decorurile și toate accesoriile dinăuntru să fie bine adăpostite sub vreun șopron ; dă dispoziții ca bagajele și cuferele acestor domni și doamne să fie transportate în camerele indicate de intendentul meu și să le fie puse la dispoziție toate cele necesare. Vreau ca toți să fie tratați cu respect și curtenie. Poți să pleci.

Toate aceste ordine fiind date, seniorul de Bruyères urcă din nou în mod grav treptele peronului, dar, mai înainte de a dispărea după ușă, trimise o ochiadă libertină Zerbinei, care îi surîdea într-un chip prea ispititor, după părerea *donnei* Sérafina, indignată de nerușinarea Subretei.

Carul cu boi, însoțit de Tiran, de Pedant și de Scapin, o porni spre o curte mai dosnică și, cu ajutorul rîndașilor castelului, fură scoase, într-o clipă, din lada căruței, o piață publică, un palat și o pădure, toate sub forma a trei suluri lungi de pînză veche ; mai fură scoase de asemenea niște sfeșnice, turnate după modelul antic, pe care le foloseau la celebrarea căsătoriilor, o cupă din lemn aurit, un pumnal din tinichea a cărui lamă

intra înapoi în plăsele, jurubițe de ață roșie destinate să simuleze sîngele scurs din răni, o sticluță cu otravă, o urnă pentru depunerea cenușii și alte accesorii indispensabile pentru deznodămintele tragice.

Un car comic cuprinde o întreagă lume. Într-adevăr, teatrul nu înseamnă oare viața în mic, adevăratul microcosm pe care îl caută filozofii în nesfîrșitele lor visări hermetice? Nu închide el oare în cercul său un ansamblu de lucruri și felurite destine omenești reprezentate impresionant prin ficțiuni bine închegate? Grămezile de haine vechi, uzate, prăfuite, pline de pete de ulei și de seu, garnisite cu ceaprazuri din fire de aur fals, devenit roșu, ordinele și decorațiile cavalerești confecționate din foițe de aramă și din pietricele de Rin, spadele lucrate după moda antică, în teacă de aramă, cu fierul lamei tocit și știrb, căștile și diademele lucrate după tipare grecești sau romane, nu semănau oare toate acestea cu o hală de vechituri a omenirii unde ai spune că vin, spre a se îmbrăca în costume de odinioară, pentru a retrăi o clipă, la lumina licărindă a luminărilor, eroii vremurilor care au apus de mult? Unui spirit bicisnic și prozaic nu i-ar fi făcut decît o impresie foarte mediocră aceste biete bogății, aceste mizere comori cu care se mulțumește poetul spre a-și învestmînta fantezia și care îi sînt deajuns, împreună cu iluzia luminilor și cu prestigiul limbii

zeilor, spre a-i fermeca pe cei mai dificili spectatori.

Valeţii marchizului de Bruyères, ca nişte lachei de casă mare, la fel de insolenţi ca şi stăpînii, de-abia atingeau cu vîrful degetelor zdrenţele dramatice, şi ajutau cu un aer de dispreţ să fie cărate sub un şopron, rînduindu-le după ordinele Tiranului, administratorul trupei ; se simţeau cam înjosiţi să slujească nişte histrioni ; însă marchizul poruncise, deci trebuia să i se dea ascultare : fiindcă marchizul nu era deloc delicat în privinţa nesupunerilor şi se arăta de o generozitate asiatică în materie de lovituri de bici.

Cu un aer tot atît de respectuos ca şi cum ar fi avut de-a face cu regi şi prinţese adevărate, îşi făcu apariţia intendentul castelului, cu pălăria în mînă, spre a-i lua pe comedianţi şi a-i conduce în încăperile respective. Apartamentele şi camerele destinate oaspeţilor castelanului de Bruyères se găseau în aripa stîngă a castelului. Pentru a ajunge acolo, urcai scări frumoase, cu trepte din piatră albă lustruită, cu paliere şi locuri pentru odihnă, bine orînduite ; trebuia să străbaţi apoi lungi coridoare, cu lespezi pătrate de piatră, albe şi negre, luminate de cîte-o fereastră ce se găsea la fiecare capăt ; în aceste coridoare dădeau uşile camerelor, care îşi căpătaseră numele după culoarea tapetelor, culoare la fel cu cea a draperiilor uşii exterioare, pentru ca fiecare oaspete să-şi poată recunoaşte cu uşurinţă camera ce îi era destinată.Exista

camera galbenă, camera roșie, camera verde, camera albastră, camera cenușie, camera cafenie, camera cu tapiserii, camera îmbrăcată în piele de Boemia, camera căptușită cu lemn, camera cu fresce, și încă alte denumiri asemănătoare, pe care vi le puteți imagina după plac, întrucît o înșirare mai lungă ar fi prea plictisitoare și ar fi mai degrabă opera unui tapițer decît a unui scriitor.

Toate camerele, aranjate cu foarte mult gust, erau mobilate nu numai cu cele necesare, dar și cu multe alte lucruri agreabile. Subretei Zerbina îi fu destinată camera cu tapiserii, datorită amorurilor și poveștilor mitologice voluptoase care se răsfățau pe urzeala tapițeriilor ; Isabella căpătă camera albastră, culoare care stă atît de bine blondelor ; cea roșie fu hotărîtă pentru Sérafina, iar camera cafenie o găzdui pe *Dueña*, ca fiind potrivită cu vîrsta însoțitoarei prin severitatea posomorîtă a nuanței. Sigognac a fost instalat în camera îmbrăcată în piele de Boemia, nu departe de ușa Isabellei, o atenție delicată a marchizului ; salonul, destul de impunător, nu era acordat decît oaspeților de marcă, iar castelanul de Bruyères ținea să trateze în mod deosebit, prin acești măscărici, pe un om de neam mare și să-i dovedească prețuirea sa, respectîndu-i totodată taina incognito-ului. Restul trupei, Tiranul, Pedantul, Scapin, Matamore și Leandru fură plasați în celelalte încăperi.

După ce a fost condus în apartamentul său, unde fusese adus și plăpîndul său bagaj, tot reflectînd la ciudățenia situației, Sigognac, cu ochii plini de uimire, pentru că niciodată nu se mai aflase într-o asemenea atmosferă de sărbătoare, privea la încăperea în care avea să locuiască pe tot timpul șederii sale la castel. Pereții, așa cum arăta și denumirea camerei, erau tapisați cu piele de Boemia, în care erau gravate flori himerice și tot felul de crengi și frunze extravagante, care își scoteau și mai bine în relief, pe un fond de lac auriu, corolele, lujerele și petalele pictate, în culori cu reflexe metalice, ce străluceau ca niște fluturi de aur. Toate acestea alcătuiau o tapițerie pe cît de bogată pe atît de potrivită, ce cobora de la cornișe pînă la un lambriu din stejar negru, foarte bine împărțit în panouri, romburi și alte figuri geometrice.

Perdelele de la ferestre erau dintr-o imitație de brocart galben și roșu, ce reamintea de fondul tapițeriei și de culoarea dominantă a florilor. Din aceeași imitație de brocart era croită și garnitura patului, al cărui căpătîi se sprijinea de perete, iar picioarele se prelungeau în cameră, lăsînd un spațiu liber de o parte și de alta a patului. Perdelele de la uși, ca și mobilele, erau croite dintr-o stofă asemănătoare și în nuanțe ce se potriveau între ele.

Scaune cu spătar pătrat, cu picioarele răsucite în formă de spirală, înstelate cu ținte de aur și

împodobite cu ciucuri țesuți, jilțuri ce-și deschideau larg brațele căptușite cu lînă, se înșirau de-a-lungul lambriurilor în așteptarea oaspeților și arătau, lîngă cămin, locul convorbirilor intime. Căminul, zidit din marmoră serancolină [1] albă, cu pete roșii-sîngerii, era înalt, amplu și adînc. Focul vioi din cămin nu putea decît să te bucure într-o dimineață răcoroasă, iar flăcările strălucitoare, atît de bine venite, luminau cu reflexele sale vesele o placă masivă, cu armele marchizului de Bruyères. Pe pervazul căminului, un mic orologiu, ce înfățișa un pavilion cu partea superioară imitînd un dom, arăta ora pe un cadran de argint încrustat cu email, gol la mijloc, ceea ce îngăduia să observi complicațiile interioare ale rotițelor. În mijlocul salonului se afla o masă, cu picioarele răsucite ca niște coloane solomonice, acoperită cu un covor turcesc. În fața ferestrei, o măsuță de toaletă își apleca oglinda de Veneția, cu marginile fin șlefuite, peste o față de masă din dantelă, pe care se răsfăța întregul arsenal cochet al gătelilor.

Privindu-se în oglinda nespus de clară, încadrată în chip cam curios în rame de baga și de cositor, sărmanul nostru baron nu se putu opri să nu se simtă foarte prost dispus și groaznic de zdrențăros. Eleganța camerei, lucrurile noi și pline de prospețime care îl înconjurau, îl făceau să

---

[1] Varietate de marmură din Pirinei.

aluntă și mai mult ridicolul și starea jalnică a costumului demodat încă înainte de asasinarea răposatului rege. O ușoară roșeață, deși se afla singur în cameră, trecu peste obrajii slabi ai baronului. Pînă atunci găsise că mizeria sa era doar de plîns, dar acum i se părea grotescă, și pentru prima oară îi fu rușine din pricina ei. Sentiment puțin filozofic, dar scuzabil la un tînăr.

Voind să se aranjeze cît de cît, Sigognac desfăcu pachetul în care Pierre adunase bietele catrafuse ale stăpînului său. Despături puținele veșminte dinăuntru, dar nu găsi nimic pe placul său. Cînd surtucul era prea lung, cînd pantalonii prea scurți. Ieșiturile coatelor și ale genunchilor, mai expuse la frecături, ieșeau la iveală prin niște rotocoale roase pînă la urzeală. Printre părțile desfăcute, cusăturile rîdeau cu hohot și își arătau dinții de ață. Cîrpeli făcute și refăcute de multă vreme, astupau găurile cu tot felul de zăbrele complicate, ce aminteau pe cele ale ferăstruicilor de închisoare sau ale porților spaniole. Pălite de soare, de vînt și de ploi, culorile acestor zdrențe deveniseră atît de neprecise, încît chiar și unui pictor i-ar fi venit greu să le denumească prin numele lor adevărat. Nici rufăria nu făcea mai multe parale. Deoarece fusese de prea multe ori spălată, ajunsese la cea mai subțirică expresie. Puteai să vorbești mai degrabă de umbre de cămăși, decît de cămăși reale. Ai fi spus că sînt croite din pînzele de păianjen de la conacul ba-

ronului. Ca o culme a nenorocirii, șobolanii, ne-maigăsind nimic prin cămară, se apucaseră să roadă cîteva din cămășile mai puțin păcătoase, operînd cu dinții lor incisivi tot atîtea găuri cît are un guler cu dantelă, podoabă foarte nepotrivită, de care garderoba sărmanului baron s-ar fi putut lipsi atît de bine.

Această inspecție melancolică îl absorbea în așa măsură pe Sigognac, încît nici nu auzi o discretă bătaie în ușă, care se întredeschise, lăsînd să treacă mai întîi capul stacojiu, apoi corpul obez al lui jupîn Blazius, care își făcu apariția în cameră cu o sumedenie de plecăciuni exagerate și servil de comice sau comic de servile, trădînd un respect pe jumătate real, pe jumătate prefăcut.

Cînd Pedantul ajunse lîngă Sigognac, acesta tocmai ținea de cele două mîneci, în dreptul luminii, o cămașă semănată cu găuri ca o roză de catedrală și scutura din cap cu un aer desnădăjduit, nespus de jalnic.

— Pe Bacchus ! exclamă Pedantul, la al cărui glas baronul tresări foarte surprins, această cămașă are o înfățișare bravă și triumfală. S-ar spune că a luat parte la asaltul nu știu cărei cetăți, pe chiar pieptul Zeului Marte în persoană, într-atît este de ciuruită, de perforată, de găurită glorios de salve de muschete, de arbalete, lănci, săgeți și alte arme de soiul acesta. Nu trebuie să roșiți, baroane ; găurile acestea sînt guri prin care se proclamă onoarea, și cutare pînză fină sau cu-

tare pînză de Olanda, fie ea cît de nouă și de scrobită și aranjată după ultima modă de la Curte, ascunde adeseori infamia vreunei secături parvenite, care fură averea țării și pune la mezat cele sfinte; mulți eroi vestiți, ale căror fapte vitejești istoria le consemnează pe larg, nu stăteau prea bine în ceea ce privește albiturile; mărturie Ulise, personaj cu greutate, prudent și subtil, care s-a înfățișat atît de frumoasei prințese Nausicaa îmbrăcat numai cu o mînă de ierburi de mare, așa cum aflăm din *Odiseea* maestrului Homer.

— Din nenorocire, scumpul meu Blazius, răspunse Sigognac, eu nu mă asemăn acestui viteaz grec, regele Itacii, decît prin lipsa de cămăși. Isprăvile mele de pînă acum nu compensează cîtuși de puțin mizeria mea prezentă. Niciodată nu mi s-a ivit prilejul să-mi arăt vitejia, și tare mă îndoiesc că am să fiu cîntat vreodată de poeți în versuri hexametrice. Deși n-ai de ce să te rușinezi de o sărăcie care nu te dezonorează, mărturisesc că mă mîhnește amarnic să apar în niște haine atît de ridicole în societatea și atmosfera castelului. Fără nici o îndoială că marchizul de Bruyères m-a recunoscut, deși n-a arătat-o, dar s-ar putea să-mi dezvăluie secretul.

— Lucrul acesta, într-adevăr, este cum nu se poate mai supărător, replică Pedantul, dar există leac pentru toate, numai pentru moarte nu, după cum spune proverbul. Vedeți, noi, bieții comedieni, umbre ale vieții omenești și fantome ale perso-

najelor de orice condiție, în lipsa *existenței*, avem cel puțin la îndemînă *aparența*, care îi seamănă așa cum un lucru seamănă cu palida sa răsfrîngere. Dar cînd ne place, datorită garderobei noastre, în care se află toate regatele, averile și domeniile noastre, luăm aparența de prinți, de înalți baroni, de gentilomi cu călcătură semeață și înfățișare ademenitoare. Pentru cîteva ceasuri, sîntem, în ceea ce privește luxul costumelor, deopotrivă cu cei ce se ocupă în mod deosebit de ele: tineri spilcuiți și juni pretențioși imită eleganța noastră de împrumut și o preschimbă din falsă în reală, înlocuind postavul fin cu serjul, aurul cu tinicheaua, diamantul cu marcasita, pentru că teatrul este școala moravurilor și academia modei. În calitatea mea de costumier al trupei, eu mă pricep să fac dintr-un netrebnic un Alexandru cel Mare, dintr-un biet om de care a fugit toată viața norocul, un senior putred de bogat, dintr-o stricată o doamnă din lumea mare, și, dacă n-o să-mi luați în nume de rău propunerea, aș vrea să mă folosesc de talentul și dibăcia mea și în privința persoanei dumneavoastră. Pentru că ați binevoit să împărtășiți soarta noastră rătăcitoare, folosiți-vă cel puțin și de resursele noastre. Părăsiți aceste costume de slugi, peceți ale melancoliei și ale mizeriei, ce vă umbresc darurile cu care v-a hărăzit natura și care vă fac să fiți în chip nedrept neîncrezători în dumneavoastră înșivă. Tocmai am într-un cufăr, pus de-o

parte, un costum foarte bun și foarte curat, din catifea neagră cu panglici ca focul, care nu miroase deloc a teatru și pe care l-ar putea îmbrăca și un nobil de la Curte, întrucît adeseori întîlnești astăzi, la autori și la poeți, fantezia de a reprezenta pe scenă aventuri ce se petrec chiar în zilele noastre, sub nume false ; pentru ele este nevoie de costume de oameni cumsecade și nu de vestminte de măscărici deghizați, în chip extravagant, după moda antică sau romanțioasă. Am de toate : cămașă cu piept fin, ciorapi de mătase, pantofi cu ciucuri, capă ; într-un cuvînt toate accesoriile costumului care pare croit chiar după măsura dumneavoastră, de ai putea spune că ne-am fi așteptat la această întîmplare. Nimic nu lipsește, nici chiar spada.

— Oh ! cît despre aceasta, nu este nevoie, rosti Sigognac cu un gest semeț, în care apărea din nou întreaga mîndrie a nobilului pe care nici o vitregie a soartei n-o poate doborî. O am pe cea a tatălui meu.

— Păstrați-o cu mare grijă, răspunse Blazius, o spadă este o prietenă credincioasă, apărătoare a vieții și a onoarei stăpînului ei. Ea nu-l părăsește la nenorocire, la primejdie și în împrejurări grele, cum fac lingușitorii, șleahtă mîrșavă, parazită a prosperității. Săbiile noastre de teatru nu au nici tăiș ascuțit, nici vîrf, deoarece ele au menirea să provoace doar răni închipuite, de care te vindeci pe dată, la sfîrșitul piesei, și asta fără alifii, oblo-

jeni sau doctorii. Sabia dumneavoastră vă va putea apăra la nevoie, cum a și făcut-o atunci cînd banditul, cu momîile sale, a pus la cale acel atac nesocotit la drumul mare, înfricoșător și caraghios. Dar îngăduiți-mi să mă duc să caut țoalele în fundul cufărului, unde le-am ascuns, și să vi le aduc ; ard de nerăbdare să văd cum se transformă crisalida în fluture.

Odată debitate toate aceste cuvinte, cu emfaza grotescă ce-i era obișnuită și pe care o strămuta, din rolurile pe care le juca, în viața de toate zilele, Pedantul ieși din cameră și se reintoarse foarte repede, ținînd în brațe un pachet destul de voluminos, învelit într-un ștergar mare, și pe care îl așeză, în mod respectuos, pe masă.

— Dacă binevoiți să acceptați drept valet pe un vechi pedant de comedie, rosti Blazius frecîndu-și mîinile cu un åer de mulțumire, am să vă ferchezuiesc ca pe un Adonis și am să vă frizez pe cinste. Toate doamnele au să se topească după dumneavoastră, și asta pe dată : deoarece, fie zis între noi, fără să facem de ocară bucătăria castelului de Sigognac, dumneavoastră ați postit în Turnul Foamei tocmai bine ca să căpătați fizionomia cea mai potrivită a celui care se stinge de dragoste. Femeile nu cred decît în pasiunile jigărite ; burtoșii nu le conving deloc, chiar de-ar avea în gură lanțurile aurite, simbolurile elocinței, care țineau atîrnați nobili, burghezi, țărani de buzele lui Ogmios, Herculele galic. Acesta este

motivul, și nu altul, pentru care am reușit atît de mediocru pe lîngă sexul frumos, și de aceea m-am avîntat foarte de timpuriu către divina sticlă, care nu face deloc pe mofturoasa și îi întîmpină cu bunăvoință pe cei pîntecoși, ca pe niște poloboace de capacitate mai serioasă.

Astfel, bunul și cumsecadele nostru Blazius în timp ce-l îmbrăca de zor, căuta să-l și înveselească pe baronul de Sigognac, deoarece volubilitatea limbii sale nu păgubea cu nimic activitatea mîinilor ; chiar cu riscul de a fi socotit drept flecar sau supărător, Blazius prefera să-l zăpăcească pe tînărul gentilom cu o avalanșă de vorbe, decît să-l lase sub povara gîndurilor dureroase.

Toaleta baronului fu terminată numaidecît : întrucît teatrul cere schimbări rapide de costume, comedianții capătă o deosebită dexteritate în aceste soiuri de metamorfoze. Blazius, mulțumit de opera sa, îl conduse pe baronul de Sigognac doar cu vîrful degetului cel mic, la fel cum este dusă o tînără mireasă la altar, în fața oglinzii de Veneția ce trona pe masă și îi spuse :

— Acum vă rog să binevoiți a arunca o privire asupra seniorici-voastre.

Sigognac zări în cadru o imagine pe care, la început, o luă drept a unei alte persoane, într-atît de mult se deosebea de a sa. În mod involuntar, tînărul își întoarse capul și privi peste umăr ca să vadă dacă nu cumva se află din întîmplare cineva în spatele său. Imaginea din oglindă îi re-

petă mișcarea. Fără nici o îndoială, era el însuși: dar nu mai era același Sigognac slab, trist, lamentabil, aproape ridicol de atîta mizerie, ci un Sigognac tînăr, elegant, superb, ale cărui veșminte vechi, aruncate pe podea, semănau cu pieile tulburi și cenușii pe care le leapădă omizile cînd își iau zborul către soare, fluturi cu aripi de aur, de chinovar și de nestemate, albastre ca azurul. Ființa necunoscută, prizonieră în acest înveliș prăpădit, se liberase pe neașteptate și strălucea sub lumina pură ce pătrundea dinspre fereastră, ca o statuie căreia tocmai i s-a ridicat vălul la o inaugurare fastuoasă. Sigognac se vedea așa cum își apăruse uneori în vis, actor și spectator al unei acțiuni imaginare, ce se petrecea în castelul său reclădit și împodobit de arhitecții îndemînatici din vis pentru a întîmpina o prințesă adorată, de sînge regal, ce sosea călare pe o minunată iapă bălană. Un surîs de glorie și de triumf flutură cîteva clipe, ca o lucire purpurie, pe buzele sale palide, iar tinerețea sa, îngropată de atîta amar de vreme sub povara nenorocirii, ieși din nou la iveală, cu trăsăturile înfrumusețate.

Blazius, în picioare, lîngă masa de toaletă, își contempla opera, dîndu-se cîțiva pași înapoi spre a o putea privi dintr-un unghi cît mai prielnic, întocmai ca un pictor ce a așternut ultima trăsătură de penel pe un tablou de care este pe deplin mulțumit.

— Dacă, așa cum sper, vă veți croi drum pînă la Curte și vă veți recîștiga averile, să-mi acordați, în loc de pensie, conducerea garderobei dumneavoastră, spuse el, maimuțărind, în fața baronului transformat, plecăciunea adîncă a unui solicitator.

— Iau notă de cerere, răspunse Sigognac cu un surîs melancolic, dumneavoastră sînteți, maestre Blazius, prima ființă omenească ce mi-a cerut ceva.

— După cina ce ne va fi servită în mod deosebit, va trebui să facem o vizită domnului marchiz de Bruyères pentru a-i arăta lista pieselor pe care putem să le jucăm, și să aflăm de la el în ce parte a castelului vom aranja sala de teatru. Dumneavoastră veți trece drept poetul trupei; deoarece nu arareori întîlnești prin provincie oameni luminați care se alătură alaiului Thaliei, în speranța de a mișca inima vreunei comediante; ceea ce este foarte curtenitor și de o bună inspirație. Isabella este un pretext drăguț, cu atît mai mult cu cît este inteligentă, frumoasă și virtuoasă. Ingenuele joacă adeseori mult mai natural decît bănuiește un public frivol și înfumurat.

Acestea fiind zise, Pedantul se retrase, deși nu era prea cochet din fire, pentru a se putea ocupa și de propria sa toaletă.

Frumosul Leandru, cu gîndul mereu la castelană, se ferchezuia de mama focului, în speranța acelei aventuri imposibile pe care o urmărea fără

încetare și care, după spusele lui Scapin, nu-i adusese pînă acum decît decepții și sumedenie de lovituri de bici. În ceea ce le privea pe comediene, cărora domnul de Bruyères le trimisese, în mod foarte curtenitor, bucăți de stofă și de mătase din belșug pentru a-și croi din ele, dacă era nevoie, costumele pentru rolurile în care aveau să joace, este lesne de înțeles că apelară la toate resursele de care se servește arta pentru a împodobi natura, și arborară toaletele cele mai cuceritoare, desigur atît cît le permitea sărmana lor garderobă de actrițe ambulante. Odată terminate toate aceste pregătiri, porniră spre sala unde cina era gata să fie servită.

Nerăbdător din fire, marchizul își făcu apariția înainte de sfîrșitul cinei, pentru a-i întîlni pe comedianți la masă ; nu le îngădui să se ridice în picioare, iar cînd li se turnă spre a se spăla pe mîini, marchizul îl întrebă pe Tiran ce piese aveau în repertoriu.

— Toate piesele răposatului Hardy [1], răspunse Tiranul cu vocea sa cavernoasă, *Pyrame* de Théophile, *Silvie, Chryséide* și *Sylvanire, Nebunia lui Cardénio, Confidenta infidelă, Philis de Scyre, Lygdamon, Înșelătorul pedepsit, Văduva, Inelul uitării,* și tot ceea ce au creat mai deosebit cei mai de seamă literați ai timpului.

---

[1] *Alexandre Hardy* (1570—1631), poet dramatic francez.

— De cîțiva ani încoace trăiesc departe de Curte și nu sînt la curent cu noutățile, rosti marchizul cu un aer modest; mi-ar fi tare greu să mă pronunț asupra atîtor piese excelente, dintre care cea mai mare parte îmi sînt necunoscute; părerea mea este că ar fi foarte nimerit să mă încred în alegerea dumneavoastră, care, fiind bazată pe teorie și pe practică, este exclus să nu fie înțeleaptă.

— Am prezentat adeseori o piesă, răspunse Tiranul, care s-ar putea să nu valoreze mult de va fi tipărită, dar care, datorită jocului de scenă, replicilor comice, bobîrnacelor și bufoneriilor, s-a bucurat totdeauna din plin de privilegiul de a-i face să rîdă chiar și pe cei mai serioși oameni.

— Nu mai căutați altele, exclamă marchizul de Bruyères; și cum se numește această prea fericită capodoperă?

— *Palavrele căpitanului Matamore.*

— Strașnic titlu, pe legea mea! Dar Subreta are un rol ca lumea? întrebă marchizul aruncînd o privire mai aparte înspre Zerbina.

— Cel mai cochet și mai ștrengăresc rol de pe lume, iar Zerbina îl joacă de minune. Este de altminteri triumful ei. Totdeauna a fost grozav de aplaudată, și asta fără aranjamente și fără să tocmim pe cineva să bată din palme.

La aceste complimente directoriale, Zerbina crezu că era de datoria sa să roșească puțin, însă nu-i era deloc lesne să aducă un norișor de ru-

meneală pe obrajii oacheși. Modestia, acest far interior, îi lipsea cu totul. Printre borcănașele de pe masa ei de toaletă, această nuanță de roșu nu era prezentă. Zerbina își plecă ochii, ceea ce îngădui să i se observe și mai bine lungimea genelor negre, și ridică mîna parcă pentru a opri din zbor cuvintele prea măgulitoare ce-i erau adresate, iar această mișcare scoase în lumină o mînă bine făcută, deși puțintel cam negricioasă, cu degetul mic răzlețit de celelalte într-un chip tare cochet, și cu unghii trandafirii care luceau ca niște agate, într-atît fuseseră de lustruite cu praf de mărgean și cu piele de căprioară.

Zerbina era astfel încîntătoare. Toate aceste pudicități prefăcute dau mult gust și farmec depravării autentice ; ele plac desfrînaților, cu toate că nu se lasă duși de nas, deoarece le oferă un contrast picant. Marchizul o privea pe Subretă cu niște ochi înfocați, de cunoscător priceput, iar celorlalte femei nu le acorda decît acea vagă politețe a omului bine crescut, care s-a fixat asupra alegerii.

„Nici nu s-a interesat măcar de rolul marii cochete, se gîndea Séraphina sufocată de ciudă ; lucrul mi se pare necuviincios, iar acest senior, atît de avut și plin de bogății, mi se pare teribil de puțin înzestrat în privința spiritului, a politeții și a bunului gust. Hotărît lucru, are niște înclinații grosolane. Șederea în provincie l-a stricat de tot, iar obiceiul de a face curte rîndășoaicelor

și păstorițelor l-a făcut să-i piară orice delicatețe !"

Reflecțiile ce i se perindau prin minte nu-i dădeau Sérafinei o înfățișare plăcută. Trăsăturile sale regulate, dar un pic cam aspre, care, pentru a place aveau nevoie să fie îndulcite de drăgălășenia studiată a surîsurilor și de întregul manej al privirilor și al clipitului din ochi, căpătau, astfel contractate, o uscăciune ursuză. Fără nici o îndoială, ea era mai frumoasă decît Zerbina, însă frumusețea sa avea ceva trufaș, agresiv și răutăcios. Poate că dragostea ar fi riscat atacul. Capriciul speriat se întorcea însă iute din drum.

De aceea marchizul se retrase fără a încerca cît de cît să-i facă curte *donnei* Sérafina sau Isabellei, pe care o considera de altminteri ca prietena baronului de Sigognac. Mai înainte de a trece pragul ușii, marchizul îi spuse Tiranului :

— Am dat ordine să fie golită oranjeria, care este încăperea cea mai vastă din castel, pentru ca să se amenajeze acolo sala de teatru ; trebuie că au și fost duse scînduri, căpriori pentru estradă, tapiserii, banchete, și tot ceea ce este necesar pentru o reprezentație improvizată. Supravegheați dumneavoastră lucrătorii, care nu sînt prea pricepuți în asemenea treburi ; dispuneți de ei tot așa cum dispune un staroste de galeră de condamnații săi. Au să asculte de dumneavoastră întocmai cum ascultă de mine.

Tiranul, Blazius și Scapin fură conduși la oranjerie de un valet. Ei erau aceia cărora le revenea de obicei grija tuturor acestor pregătiri materiale. Sala se potrivea cum nu se putea mai bine pentru o reprezentație teatrală prin forma sa alungită, care îngăduia să se plaseze scena la unul din capete și să se așeze în restul spațiului rînduri de fotolii, scaune, taburete și banchete, ținîndu-se seamă de rangul spectatorilor și de onoarea ce urma să li se acorde. Pictura pereților înfățișa rețele de verdeață pe un fond de culoarea cerului, imitînd o arhitectură rustică cu stîlpi, arcade, firide, domuri, bolți, totul foarte bine zugrăvit în perspectivă, și ușor împodobit cu ghirlande de frunze și de flori pentru a înlătura monotonia romburilor şi a liniilor drepte. Tavanul, pe jumătate boltit, înfățișa un văzduh fără de margini, tărcat de cîțiva nori albi și presărat cu păsărele pictate în culori vii, ceea ce alcătuia un decor cum nu se putea mai potrivit pentru noua destinație a locului.

O podea ușor înclinată fu instalată pe un șir de căpriori, la unul din capetele sălii. De fiecare latură a scenei se așezară stîlpi de lemn, destinați să susțină culisele. Perdele mari, lucrate în tapiserie, alunecau pe frînghii întinse și se puteau deplasa în voie, urmînd să servească drept cortină. Cînd erau trase, ele se strîngeau la dreapta și la stînga, ca faldurile unei mantii de arlechin. O bandă lată de stofă, crestată ca dinții unui

ferăstrău, asemenea garniturii unui polog de pat, alcătuia friza și completa cadrul scenei.

În timp ce se ridică scena și se aranjează sala, să ne ocupăm și de locuitorii castelului, despre care ar fi nimerit să dăm cîteva detalii. Am uitat să vă spunem că marchizul de Bruyères era căsătorit ; de lucrul acesta își amintea atît de puțin el însuși, încît este cazul să ne fie iertată omisiunea. Cum este lesne de închipuit, nu dragostea călăuzise această unire. Aceleași grade de descendență nobilă, ca și moșiile, care se potriviseră admirabil, deciseseră căsătoria. După o foarte scurtă lună de miere, resimțind prea puțină simpatie unul față de altul, marchizul și marchiza, ca niște oameni de lume. nu se încăpățînaseră, după obiceiul burghezilor, să alerge după o fericire imposibilă. Printr-un acord tacit, ei renunțaseră la așa ceva și trăiau în aceeași casă. despărțiți prin bună înțelegere. în modul cel mai politicos din lume și cu toate libertățile pe care le îngăduie buna-cuviință. Să nu cumva să vă închipuiți după cele spuse mai sus că marchiza de Bruyères era o femeie urîtă sau dezagreabilă. Ceea ce respinge soțul poate foarte bine să facă desfătarea amantului. Dragostea este legată la ochi, în timp ce căsătoria nu. De altminteri vom merge să vă prezentăm marchizei, spre a vă putea pronunța chiar dumneavoastră.

Marchiza locuia într-un apartament separat, unde marchizul nu pătrundea fără să se fi anun-

țat în prealabil. Noi vom comite această necuviință de la care nu s-a abținut nici un scriitor, din nici o epocă, și fără să spunem vreo vorbă micului lacheu, care s-ar fi dus apoi s-o anunțe pe cameristă, vom pătrunde în camera de culcare, convinși că nu vom deranja pe nimeni. Scriitorul ce brodează un roman poartă în chip firesc în deget inelul lui Gygès [1], care are darul să te facă invizibil.

Era o încăpere vastă, înaltă și mobilată în chip somptuos. Tapițerii de Flandra, reprezentînd aventurile lui Apollo, acopereau pereții cu nuanțe calde, bogate și catifelate. Perdele din damasc de India, de un roșu aprins, cădeau în falduri bogate de-a lungul ferestrelor și, străbătute de raze voioase de lumină, căpătau o transparență purpurie, de rubin. Garnitura patului era din aceeași stofă, cu reliefuri din șnururi ce formau despărțituri regulate, oglindind felurite reflexe. Decorații din stofă, asemănătoare cu acelea ale unui baldachin, înconjurau pologul, împodobit la cele patru colțuri cu panașe bogate de pene stacojii. Corpul căminului forma un ieșind mare în cameră și se înălța pînă în tavanul acoperit cu tapițerii. O oglindă mare de Veneția, prinsă într-un frumos cadru de cristal cu fațete și colțuri șlefuite ce străluceau în scînteieri multicolore, se apleca din ciubucăria peretelui înspre cameră.

---

[1] Păstor legendar din Lydia

pentru a ieși în intîmpinarea chipurilor. Pe barele grătarului căminului, formate parcă dintr-un șir de umflături gîtuite, deasupra cărora se afla o sferă enormă de metal lustruit, ardeau trosnind și aruncind scîntei trei buturugi, asemenea celor ce se aprind în ajunul Crăciunului. Căldura pe care o răspîndeau buștenii nu era de prisos, în această epocă a anului și într-o încăpere de asemenea dimensiuni.

Două dulapuri mari, lucrate după o arhitectură curioasă, cu coloane subțiri, din lapis-lazuli, cu incrustații, din pietra-dura, și cu sertare cu încuietori secrete, prin care marchizului nu i-ar fi trecut prin cap să-și vîre nasul, chiar de-ar fi știut cum să le deschidă, erau așezate simetric de fiecare parte a unei mese de toaletă, în fața căreia doamna de Bruyères stătea într-unul din acele fotolii caracteristice domniei lui Ludovic al XIII-lea, și al cărui spătar era prevăzut, la înălțimea umerilor, cu un fel de rezemătoare căptușită cu lînă și garnisită cu franjuri.

Înapoia marchizei stăteau două cameriste care o ajutau să se gătească, una întinzîndu-i o perniță cu ace și alta o cutiuță cu benghiuri din tafta neagră.

Marchiza, deși mărturisea că nu are decît douăzeci și opt de ani, nu era exclus să fi trecut de răscrucea celor treizeci de ani, pe care femeile o depășesc cu o silă atît de naivă, considerînd-o ca mult mai periculoasă decît Capul Furtunilor de

care se îngrozesc matelotii și cîrmacii. Cu cît? Nimeni n-ar fi fost în stare s-o spună, nici chiar marchiza, într-atît de ingenios stîrnise confuzia în această cronologie. Cei mai experți istorici în arta de a verifica datele ar fi încărunțit fără să afle ceva precis.

Doamna de Bruyères era o brunetă căreia plinătatea trupului, care urmează primei tinereți, îi luminase tenul; la ea, tonurile măslinii ale slăbiciunii, combătute odinioară cu albeața perlelor și cu pudra de talc, lăsaseră locul unei culori de un alb mat, puțin cam bolnăvicioasă la lumina zilei, dar strălucitoare sub reflexul luminărilor. Ovalul figurii marchizei se cam îngroșase din pricina plinătății obrajilor, fără a-și pierde totuși din noblețe. Bărbia se unea cu gîtul printr-o linie grăsuță, destul de grațioasă încă. Prea coroiat poate pentru o frumusețe feminină, nasul nu era lipsit de un aer de semeție și separa doi ochi ușor bulbucați, de culoarea tutunului de Spania, cărora niște sprîncene arcuite, destul de îndepărtate de pleoape, le dădeau un aer de mirare.

Părul bogat și negru tocmai ieșise din ultimele retușuri ale mîinilor coafezei, a cărei sarcină fusese, de bună seamă, destul de complicată, dacă ar fi fost să judecăm după mulțimea de moațe de hîrtie, răspîndite pe covor, în jurul toaletei. O linie de bucle subțiri, răsucite ca niște semne de întrebare îi încadrau fruntea și ondulau un

păr bogat, pieptănat peste cap, spre coc, în timp ce două tufe enorme, diafane, încreţite şi uşor răvăşite de o mînă ce trecuse nervos, repede, cu pieptenele peste ele, se învolburau de-a lungul obrajilor, cărora le ţineau cu graţie companie. O cocardă de panglici, împodobită cu pietre negre lucioase îngroşa bucla grea înnodată pe ceafă. Părul însemna una din podoabele marchizei, şi era îndeajuns pentru toate felurile de coafură, fără să aibă nevoie să recurgă la bucle false şi la artificii de perucă ; şi pentru acest motiv îngăduia bucuros să fie vizitată de doamne şi de cavaleri în timp ce o găteau cameristele.

Ceafa de care am pomenit călăuzea privirile, trecînd peste un contur plin şi curb, către nişte umeri foarte albi şi durdulii, pe care îi lăsa dezgoliţi tăietura corsajului, şi unde se adînceau, în rotunjimea plină a trupului, două gropiţe ispititoare. Pieptul, sub presiunea unui corset cu balene, urmărea să apropie acele jumătăţi de globuri pe care poeţii linguşitori, meşteri în ticluirea madrigalelor şi a sonetelor, se încăpăţînează să le numească fraţii inamici, deşi s-au împăcat prea adeseori, mai puţin înverşunaţi în această privinţă decît fraţii din Tebaida.

Un şnur mic de mătase neagră ce trecea printr-o inimă de rubin, şi care susţinea o cruciuliţă din pietre preţioase, înconjura gîtul marchizei, ca pentru a combate senzualităţile păgîne deşteptate de vederea acestor farmece dezgolite, şi pen-

tru a apăra de dorinţele profane pătrunderea spre aceşti sîni slab fortificaţi de un plăpînd meterez de dantelă.

Peste o fustă de satin alb, doamna de Bruyères purta o rochie de mătase roşie ca granatul, împodobită cu panglici mari şi cu garnituri din pietre negre, cu mîneci răsfrînte şi cu benzi scrobite, ce semănau cu mănuşile de oţel ale cavalerilor medievali.

Jeanne, una din cameristele marchizei, îi prezentă cutiuţa cu rondele din tafta neagră, „muştele", ultimul retuş al toaletei, indispensabil la acea epocă pentru o persoană care face caz grozav de eleganţă. Doamna de Bruyères plasă una către colţul gurii şi căută multă vreme locul celeilalte, aceea care este numită „asasina", pentru că şi celor mai semeţi şi mai curajoşi le dă nişte lovituri de care nu sînt în stare să se ferească. Cameristele, parcă înţelegînd cît de gravă era situaţia rămăseseră nemişcate şi îşi opriseră răsuflarea pentru a nu tulbura reflecţiile cochete ale stăpînei lor. În sfîrşit, degetul şovăitor se fixă, şi un petecuţ de tafta, astru negru pe un cer alb, punctă ca o aluniţă obîrşia sînului stîng. Aceasta însemna, în hieroglife galante, că nu se putea ajunge la gură decît trecînd prin inimă.

Mulţumită de sine, după ce aruncă o ultimă privire spre oglinda de Veneţia, aplecată pe masa de toaletă, marchiza se ridică şi făcu cîţiva paşi prin cameră ; dar se răzgîndi numaidecît, întrucît

observase că îi lipsește ceva ; se reîntoarse și luă dintr-un cufăraș un ceasornic mare, un ou de Nürnberg, cum se spunea pe atunci, smălțuit curios în diverse culori, constelat de briliante și atîrnat de un lanț terminat cu o agățătoare pe care o prinse la centură de oglinjioara de mînă încadrată cu argint aurit.

— Doamna este astăzi mai frumoasă ca oricînd, spuse Jeanne cu un glas ca o dezmierdare ; coafura o aranjează de minune, iar rochia îi șade cum nu se poate mai bine.

— Găsești ? răspunse marchiza, tărăgănînd cuvintele cu o nepăsare distrată ; mi se pare, dimpotrivă, că sînt urîtă de-i sperii pe cei care mă privesc. Am cearcăne la ochi iar culoarea asta mă îngroașă. Ce ar fi dacă mi-aș pune o rochie neagră ? Ce zici, Jeanne ? negrul subțiază.

— Dacă doamna dorește, am s-o îmbrac cu rochia de tafta, cea de culoarea cozii de mierlă, sau cu rochia de culoarea florilor de prun, și totul ar fi o chestiune de cîteva clipe ; dar mă tem că doamna renunță la o toaletă foarte reușită.

— Are să fie vina ta, Jeanne, dacă am să pun pe fugă pe Cupidon cu ceata sa și dacă nu fac o recoltă strașnică de inimi. Ia spune-mi, marchizul a invitat multă lume la spectacol ?

— Mai mulți vestitori călări au fost trimiși în diferite direcții. Fără discuție că societatea va fi numeroasă : va veni lume de prin toate castelele

din împrejurimi. Prilejurile de distracție sînt atît de rare prin ținutul acesta !

— Este foarte adevărat, spuse marchiza suspinînd ; trăim aici într-o grozavă cumpătare în ceea ce privește plăcerile. Dar pe comedianți i-ai văzut cumva, Jeanne ? Se află oare printre ei și tineri cu înfățișare plăcută și aerul curtenitor ?

— N-aș putea să spun prea multe lucruri doamnei ; oamenii ăștia au mai de grabă măști decît figuri : ceruza, fardurile, perucile, le dau o strălucire aparte la lumina luminărilor și îi fac să pară cu totul altfel decît sînt în realitate. Cu toate acestea mi s-a părut că unul dintre ei nu este tocmai de lepădat, și își dă aere de cavaler ; are dinți frumoși și piciorul destul de bine făcut.

— De bună seamă că acesta este amorezul, Jeanne, rosti marchiza ; pentru rolul acesta este ales tînărul cel mai drăguț din trupă, deoarece ar fi necuviincios să debitezi vorbe dulci cu un nas ca o trompetă și să te arunci în genunchi, spre a-i face iubitei o declarație de dragoste, cînd ai picioarele strîmbe.

— Ar fi într-adevăr de foarte prost gust, spuse rîzînd camerista. Soții sînt așa cum pot, dar amanții trebuie să fie fără cusur.

— Din această pricină îmi plac acești amorezi de teatru, totdeauna gata să spună cuvinte înflorite, iscusiți în a ațîța sentimentele gingașe, care leșină la picioarele unei femei crude, iau cerul drept martor, blestemîndu-și soarta, trag spada

din teacă spre a-și străpunge pieptul, aruncă foc și flăcări ca niște vulcani și rostesc cuvinte din acelea care fac să cadă în extaz pînă și virtuțile cele mai reci ; vorbele lor îmi gîdilă plăcut inima. și uneori mi se pare că-mi sînt adresate mie. Adeseori, chiar severitatea și neînduplecarea doamnei mă scot din răbdări, și în sinea mea o dojenesc aspru fiindcă îl face să tînjească și să se topească pe picioare pe un amant atît de desăvîrșit.

— Aceasta pentru că doamna are un suflet bun, replică Jeanne, și nu-i place cîtuși de puțin să vadă pe cineva cum suferă. În ceea ce mă privește. eu sînt mai crudă din fire și m-ar distra să văd pe vreunul murind de-a binelea din dragoste. Frazele frumoase nu mă înduplecă deloc.

— Ție îți trebuie numai lucruri sigure, Jeanne, și ai spiritul cam prea mult copleșit de materie. Tu nu citești. ca mine, romane și piese de teatru. Nu-mi spuneai oare mai adineaori că amorezul trupei este un băiat drăguț ?

— Doamna marchiză poate să aprecieze singură, spuse camerista. ce stătea în picioare. lîngă fereastră : priviți-l, tocmai traversează curtea, fără îndoială că se duce la oranjerie. unde se aranjează sala de teatru.

Marchiza se apropie de fereastră și îl văzu pe Leandru călcînd cu pași măsurați, cu un aer visător, ca o ființă absorbită de o pasiune profundă. Cu totul la întîmplare, el își compusese acea în-

fățișare melancolică, ce le preocupă nespus de mult pe femei, bănuind niscaiva chinuri ale dragostei ce ar fi de consolat. Ajuns sub balcon, Leandru înălță capul cu o mișcare aparte, care dădu ochilor săi o strălucire deosebită, ațintí înspre fereastră o privire lungă, tristă și împovărată de disperarea dragostei imposibile, deși exprima în același timp admirația cea mai vie și cea mai respectuoasă. Zărind-o pe marchiză, care-și rezemase fruntea de geam, își scoase pălăria, înclinînd-o pînă mătură pămîntul cu pana, și făcu un salut adînc, cum se face doar reginelor și zeităților, pecetluind distanța dintre Empireu și neant. Apoi se acoperi cu un gest plin de grație, reluîndu-și cu un aer superb aroganța de cavaler, abjurată o clipă la picioarele frumuseții. Totul a fost fără dibuieli, precis și bine executat. Un senior autentic, deprins cu manierele alese ale înaltei societăți, versat în obiceiurile Curții, n-ar fi prins mai bine nuanța.

Măgulită de acest salut, în același timp discret și profund respectuos, prin care se aducea atît de frumos rangului său omagiul ce i se cuvenea, doamna de Bruyères nu se putu stăpîni să nu-i răspundă printr-o ușoară înclinare a capului, însoțită de un imperceptibil surîs.

Aceste semne favorabile nu trecură cîtuși de puțin neobservate de Leandru, iar înfumurarea sa neroadă care-l caracteriza din fire nu întîrzie să le exagereze importanța. Nu se îndoi măcar o

clipă că marchiza n-ar fi îndrăgostită de el, iar imaginația sa extravagantă se porni apoi să clădească pe această temă un întreg roman himeric. Avea în sfîrşit să-şi împlinească visul întregii sale vieți, acela de a avea o aventură galantă cu o adevărată doamnă din lumea mare, într-un castel aproape princiar, el, un biet comedian de provincie, plin de talent, fără îndoială, dar care nu apucase să joace încă în fața Curții. Năpădit de asemenea gogomănii, nu-și mai încăpea în piele de atîta bucurie ; inima i se umflase de fericire, pieptul i se dilatase, și repetiția odată terminată, se întoarse în cameră pentru a așterne o scrisoare în stilul cel mai hiperbolic, pe care era hotărît s-o trimită marchizei.

Deoarece toate rolurile piesei erau știute de actori, de îndată ce sosiră și ultimii invitați ai marchizului, reprezentația *Palavrelor căpitanului Matamore* putu să înceapă.

Oranjeria, transformată în sală de teatru, oferea cea mai încîntătoare priveliște. Fixate de pereți, numeroase candelabre și brațe de metal purtau buchete de lumînări care răspîndeau în sală o lumină dulce, favorabilă podoabelor doamnelor, fără a dăuna bunei desfășurări a spectacolului de pe scenă. Îndărătul spectatorilor erau aranjate o serie de trepte din scînduri, pe care fuseseră rînduiți portocalii. Frunzele și fructele lor, încălzite de atmosfera călduță a sălii, răspîndeau o mireasmă din

cele mai suave, care se amesteca cu parfumurile de mosc, de smirnă, de ambră și de iris.

În primul rînd, foarte aproape de scenă, instalate în fotolii masive, străluceau Yolanda de Foix, ducesa de Montalban, baroana de Hagémeau, marchiza de Bruyères și alte persoane de vază, înveștmîntate în toalete de o bogăție și de o eleganță desăvîrșită, hotărîte să nu se lase nicidecum întrecute. Numai catifele grele, atlazuri, țesături din fire de argint sau de aur, dantele, ghipiuri, fire și broderii de aur, diademe de briliante, șiraguri de perle, cercei scumpi, broșe de pietre prețioase, care sclipeau în lumină și aruncau mii de scînteieri ; nu vom vorbi de scînteile mult mai vii pe care le aruncau diamantele ochilor. Nici la curtea regală nu s-ar fi putut vedea o adunare mai strălucitoare.

Dacă Yolanda de Foix nu s-ar fi aflat acolo, mai multe zeițe muritoare l-ar fi făcut să ezite pe un Paris chemat să dăruiască mărul de aur, însă prezența sa făcea orice luptă de prisos. Dar ea nu semăna totuși cu indulgenta Venus, ci mai de grabă cu sălbatica Diana. Tînăra castelană era de o frumusețe crudă, de o grație implacabilă, de o perfecțiune ce te arunca în deznădejde. Chipul său prelung și fin nu părea modelat din carne, ci tăiat în agată sau onix, într-atît îi erau de pure, de imateriale și de nobile trăsăturile. Gîtul ei subțiratic, mlădios ca acela al unei lebede, se unea, printr-o linie virginală, cu niște umeri încă puțin

cam slabi și cu un piept tineresc de o albeață de nea, pe care nu-l săltau bătăile inimii. Gura sa, ondulată ca arcul vînătoriței mitice, te săgeta cu o ironie batjocoritoare, chiar cînd rămînea mută, iar ochii săi albaștri aruncau fulgere reci, ce descumpăneau siguranța oricărei îndrăzneli. Cu toate acestea, farmecul său era irezistibil. Întreaga sa persoană, obraznic de strălucitoare, arunca dorințelor provocarea imposibilului. Nici un bărbat, de îndată ce ar fi zărit-o, n-ar fi putut să nu se îndrăgostească de Yolanda. Dar să fi fost iubit de ea însemna un vis himeric, pe care tare puțini și-ar fi îngăduit să-l nutrească.

Cum era îmbrăcată ea oare? Ar fi nevoie de mai mult sînge rece decît avem pentru a o spune. Vestmintele sale pluteau în jurul trupului ei ca un nor luminos, în care nu puteai deosebi decît făptura sa. Credem totuși că un ciorchine de perle se amesteca în buclele părului ei blond, strălucitor ca razele unei aureole.

Înapoia doamnelor luaseră loc pe taburete și pe banchete seniorii și gentilomii, părinți, soți sau frați ai acestor frumuseți. Unii se aplecau în chip grațios pe spătarul fotoliilor, murmurînd vreun madrigal unor urechi indulgente, alții își făceau vînt cu panașul pălăriilor, sau stăteau în picioare, cu o mînă în șold, într-o poziție care le punea în valoare înfățișarea impunătoare, plimbînd priviri satisfăcute peste întreaga adunare. Un zgomot ușor de frînturi de conversații plutea ca o ceață

lină peste capete, iar spectatorii începuseră să-și cam piardă răbdarea, cînd răsunară trei lovituri marcate în mod solemn, care făcură să se aștearnă numaidecît liniștea în sală.

Cortinele se dădură în lături încetișor, lăsînd să apară un decor ce înfățișa o piață publică, un loc nedeterminat, prielnic intrigilor și întîlnirilor din comedia primitivă. Era o răspîntie, cu case cu creste țuguiate, cu etaje ieșite în afară, cu ferestre mici, cu ochiurile în rame de plumb, cu hornuri de unde se înălța, în mod naiv, un tirbușon de fum ce pornea să se întîlnească cu norii de pe un cer, căruia mînuirea măturii nu îi putuse reda întreaga sa limpezime dintru început. Una dintre aceste case, ce forma colțul a două străzi care încercau să se vîre în pînză printr-un disperat efort de perspectivă, avea o ușă și o fereastră ce se puteau deschide în mod real. Cele două culise, care se întîlneau la vîrf cu o fîșie de cer pătată ici și colo cu ulei, se bucurau de același avantaj, și, în plus, una dintre ele avea un balcon în care te puteai urca cu ajutorul unei scări invizibile pentru spectatori, aranjament propice conversațiilor, escaladărilor și răpirilor după moda spaniolă. După cum vedeți, teatrul micii noastre trupe era destul de bine dotat pentru epoca respectivă. Nu-i mai puțin adevărat că pictura decorurilor ar fi apărut cunoscătorilor cam copilăroasă și primitivă. Olanele de pe acoperișuri băteau la ochi prin vivacitatea tonurilor roșii, frunzișul arborilor plan-

tați în fața caselor avea culoarea celei mai autentice cocleli, iar porțiunile albastre ale cerului etalau un azur neverosimil ; dar ansamblul lor crea destul de mulțumitor, unor spectatori binevoitori, impresia unei piețe publice.

Un șir de douăzeci și patru de luminări de seu, cu mucurile tăiate cu grijă, aruncau o lumină puternică asupra acestor decoruri modeste, puțin obișnuite cu o asemenea sărbătoare. Aspectul magnific stîrni un murmur de satisfacție printre spectatori.

Piesa începea printr-o ceartă a lui Pandolphe, un burghez naiv, cu fiica sa Isabella, care sub motiv că este îndrăgostită de un tînăr blond, se opunea în chipul cel mai îndărătnic cu putință să se mărite cu căpitanul Matamore, la care tatăl său ținea morțiș — rezistență pe care Zerbina, camerista Isabellei, bine plătită de Leandru, o susținea din răsputeri, cum se pricepea mai bine. La insultele pe care i le adresa Pandolphe, afurisita de subretă, gata totdeauna la ripostă, răspundea cu o sumedenie de sminteli, și-l sfătuia să se căsătorească el însuși cu Matamore dacă îl îndrăgea atîta. În ceea ce o privea, ea niciodată nu avea să îngăduie ca stăpîna ei să devină nevasta acestui hodorog, a unei mutre gata să primească bobîrnace, a acestei sperietori de ciori bună de pus în vii. Furios, bietul om, vrînd să vorbească cu Isabella între patru ochi, o tot împingea pe Zerbina să intre în casă ; dar ea își ferea umerii

de ghionții bătrînului, rămînînd locului, cu o mișcare atît de elastică a corsajului, cu o întorsătură din șold așa de ștrengărească și cu un foșnet de fuste atît de cochet, încît nici o balerină de profesie nu ar fi izbutit mai bine ; iar la fiecare încercare zadarnică a lui Pandolphe, fără să-i pese de lumea care ar fi putut spune că are gura mare, ea rîdea cu toate cele treizeci și două de perle de Orient, și mai strălucitoare încă în bătaia luminilor, iar rîsul ei ar fi fost în stare să însenineze pînă și melancoliile lui Heraclit [1]. O strălucire diamantină îi țîșnea din ochii aprinși de un strat de fard așternut cu grijă sub pleoape. Carminul îi întețea rumeneala buzelor, iar fusta nou-nouță, croită din taftaua dăruită de marchiz, lucea în ape ce tremurau înfiorate, părînd că aruncă scîntei.

Întreaga sală aplaudă jocul Zerbinei, iar seniorul de Bruyères își șopti în sinea sa că dăduse dovadă de tare mult bun gust cînd o alesese pe această perlă a subretelor.

După aceasta, un nou personaj își făcu intrarea în scenă, privind la dreapta, la stînga, ca și cum s-ar fi temut să nu fie surprins de cineva. Era Leandru, cel urît de tați, de soți, de tutori, însă dragostea fiicelor, a soțiilor și a copilelor de sub tutelă ; amantul, într-un cuvînt, acela care este visat, care este așteptat și căutat, care trebuie să

[1] Filozof antic grec (secolul al VI-lea î.e.n.)

îndeplinească promisiunile idealului, să înfăptuiască himera poemelor, a comediilor și a romanelor, să întruchipeze tinerețea, pasiunea, fericirea, să nu fie părtașul niciunei dureri a omenirii, căruia să nu-i fie vreodată nici foame, nici sete, nici cald, nici rece, nici frică, să nu fie niciodată obosit ori bolnav ; ci să fie totdeauna gata, fie noaptea, fie ziua, să scoată suspine, să gîngurească declarații de iubire, să corupă *dueñele*, să mituiască cameristele, să se cațere pe scări de frînghie, să scoată iute sabia din teacă în fața rivalilor, dacă a fost surprins ; și toate acestea, totdeauna, proaspăt ras, bine frezat, cu lenjeria albă ca zăpada și veșmintele foarte bine puse la punct, cu ochii mereu galeși, cu gura numai zîmbet, ca un erou de ceară ! Teribilă meserie, pe care n-o răsplătește îndeajuns nici iubirea tuturor femeilor.

Zărindu-l pe Pandolphe acolo unde socotea că n-o va întîlni decît pe Isabella, Leandru se opri într-o atitudine studiată îndelung în fața oglinzii, și pe care o știa foarte nimerită pentru a-i scoate în relief avantajele persoanei sale : corpul sprijinit pe piciorul stîng, dreptul ușor îndoit, o mînă pe garda spadei, iar cu cealaltă mîngîindu-și bărbia spre a face să strălucească mai bine faimosul solitar, cu ochii languroși plini de dor, dar și de flăcări, și cu gura întredeschisă într-un surîs ușor, lăsînd să-i lucească smalțul dinților. Era într-adevăr foarte bine : costumul, împrospătat cu panglici noi, rufele strălucind de atîta albeață, revăr-

sîndu-se în mici valuri între tunică și pantaloni, pantofii strîmți, cu tocurile înalte, împodobiți cu cocardă lată, toate contribuiau să-i dea aparența unui perfect cavaler. De aceea și reuși pe deplin în fața doamnelor; chiar și batjocoritoarea Yolanda nu-l găsi prea ridicol. Profitînd de acest joc mut, Leandru își purtă privirea seducătoare peste rampă și o opri asupra marchizei, cu o expresie pasionată și rugătoare, care o făcu să roșească fără să vrea; apoi, își îndreptă privirea din nou spre Isabella, o privire stinsă și distantă, ca pentru a marca așa cum se cuvine diferența dintre dragostea reală și cea simulată.

La vederea lui Leandru, mînia lui Pandolphe se transformă în exasperare. Le băgă în casă, pe fiică-sa și pe subretă, dar nu atît de repede încît Zerbina să nu fi avut timpul să strecoare în buzunar un bilet adresat Isabellei, bilet prin care i se cerea o întîlnire nocturnă. Tînărul, rămas numai cu tatăl Isabellei, îl asigură în chipul cel mai politicos din lume că intențiile sale erau cinstite și nu urmăreau decît să întărească cea mai sfîntă dintre uniuni, că era un tînăr de familie bună, că se bucura de stima celor mari și de oarecare trecere la Curte, și că nimic, nici chiar moartea, nu l-ar mai fi putut despărți de Isabella, la care ținea mai mult chiar decît la viața sa; cuvinte încîntătoare, pe care tînăra le asculta transportată de fericire, stînd aplecată în balconul ei și făcîndu-i lui Leandru tot felul de semne drăguțe de înțe-

legere și de aprobare. Cu toată această elocință, dulce ca mierea, Pandolphe, cu o înfățișare încăpățînată și senilă, se jura pe toți sfinții din cer că numai seniorul Matamore va fi ginerele său, iar de nu, își va trimite fata la mănăstire. Și chiar în acest moment se va duce să-l caute pe notar spre a definitiva lucrurile.

De cum se îndepărtă Pandolphe, Leandru se apropie de frumoasa lui, care stătea tot la fereastră, întrucît bătrînul răsucise de două ori cheia în ușă, și o rugă fierbinte, pentru a îndepărta orice tentative disperate, să consimtă la o răpire și să se lase dusă la un sihastru, o cunoștință de-a lui, care nu se opune să căsătorească tinerele perechi, ale căror sentimente de iubire sînt neînțelese și împiedicate de voința tiranică a părinților. La aceste cuvinte domnișoara răspundea cu modestie — mărturisind totuși că nu este insensibilă la pasiunea lui Leandru —, că se cuvine respect față de cei cărora le datorăm lumina zilei, și s-ar putea ca sihastrul să nu aibă toate încuviințările pentru a cununa niște tineri după rînduielile legii ; însă ea făgăduia că se va împotrivi cît va putea mai bine și că mai degrabă se va călugări decît să-și pună mîna sa în laba lui Matamore.

Îndrăgostitul se retrăgea pentru a-și organiza planul de bătălie cu ajutorul unui oarecare valet, o secătură fără pereche, personaj cu o imaginație la fel de fertilă în materie de pungășii, viclenii

și tertipuri ca și jupîn Polyen[1]. El urma să se reîntoarcă, pe seară, sub balcon și s-o informeze pe stăpîna viselor sale despre reușita acțiunilor întreprinse.

Isabella închidea fereastra, iar Matamore, cu felul său de-a sosi tocmai la țanc, care îl caracteriza, își făcea intrarea în scenă. Așteptata sa apariție produse un efect cu totul deosebit. Tipul acesta favorit avea darul să-i facă să rîdă pînă și pe cei mai posaci.

Deși nimic nu impunea o acțiune atît de furibundă, Matamore, deschizîndu-și picioarele ca un compas desfăcut peste măsură și făcînd niște pași de cîte șase picioare, ca acele cuvinte pomenite de Horațiu, ajunse în fața luminărilor și se postă acolo cu pieptul înainte într-o atitudine insultătoare și provocatoare, ca și cum ar fi voit să arunce o sfidare întregii săli. Își răsucea mustața. își învîrtea ochii holbați. pufnea din nări și sufla îngrozitor, ca și cum ar fi plesnit de mînie din pricina unei ocări ce ar fi meritat nimicirea întregului neam omenesc.

Pentru această ocazie solemnă Matamore își scosese din fundul cufărului un costum aproape nou, pe care nu-l îmbrăca decît la zile mari, și căruia slăbiciunea sa de șopîrlă îi punea și mai mult în relief bizareria comică și emfaza grotescă de gen spaniol. Acest costum consta dintr-o

[1] Filozof epicureic (secolul al III-lea î.e.n.).

tunică bombată ca o cuirasă ușoară și zebrată cu benzi diagonale, alternativ galbene și roșii, care convergeau spre un șir de bumbi, ca niște galoane răsturnate, formînd un unghi ascuțit. Poalele tunicii coborau foarte jos pe pîntec. Marginile tunicii și răscroielile mînecii la subțiori aveau garnituri rotunde, umplute cu lînă, colorate la fel ; vărgături asemănătoare cu acelea ale tunicii descriau spirale bizare în jurul mînecilor și pantalonilor, brațele și coapsele căpătînd astfel un aspect ridicol de fluieraș din trestie. Dacă i-ar fi trecut cuiva prin gînd să pună unui cocoș ciorapi roșii, ar fi avut imaginea tibiilor lui Matamore. Enormi ciucuri galbeni se lăfăiau ca niște verze peste pantofii cu garnituri roșii ; jareticere cu capetele atîrnînd libere îi încingeau deasupra genunchiului picioarele, tot atît de fără de pulpe ca picioarele unui cocostîrc. Un guler cu nenumărate crețuri, montat pe carton, ale cărui cute scrobite desenau o serie de 8-uri, îi încercuia gîtul și-l forța să-și țină ridicată bărbia, atitudine favorabilă impertinențelor rolului. Pe cap purta un fel de pălărie de pîslă, după moda din vremea lui Henric al IV-lea, ridicată la o margine și cu un soi de creastă alcătuită din pene roșii și albastre. O capă despicată ca mustățile racului, în aceleași culori ca și restul costumului, îi flutura înapoia umerilor, săltată în sus, în chip burlesc, de o imensă spadă cu o gardă foarte grea, ce făcea ca vîrful să-i fie îndreptat spre cer. La capătul acestei in-

terminabile spade, care ar fi putut sluji de frigare pentru zece Sarazini, atîrna un fel de rozetă, lucrată delicat în fire foarte subţiri de alamă, reprezentînd o pînză de păianjen, dovadă convingătoare că Matamore folosea tare puţin această teribilă armă de război. Acei dintre spectatori care aveau ochii mai ageri ar fi putut chiar să recunoască mica jivină cu luciu metalic, atîrnată de capătul firului ei, într-o desăvîrşită linişte şi parcă absolut convinsă că nu va fi tulburată în munca sa.

Matamore, urmat de valetul său Scapin, ameninţat mereu să fie chiorit de vîrful spadei, măsura de două-trei ori scena, făcînd să-i răsune tocurile şi pintenii, cu pălăria înfundată pe cap pînă la sprîncene şi maimuţărindu-se în fel şi chip de pantomime, încît spectatorii mai să leşine de atîta rîs ; în sfîrşit, se opri şi, în faţa rampei, începu o cuvîntare plină de lăudăroşenie, de exagerare şi de palavre, al căror cuprins îl redau mai jos, aproape întocmai, şi care ar fi putut demonstra eruditilor că autorul piesei citise pe *Miles gloriosus* [1] al lui Plaut, strămoş al neamului Matamorilor.

— Pentru ziua de astăzi, Scapin, aş dori tare mult să las cîteva clipe în teacă ucigaşa mea, şi să le transmit medicilor grija de a popula cimitirile, al căror furnizor principal sînt eu. Cînd l-ai detronat ca mine pe şahul Persiei, cînd l-ai

---

[1] *Militarul fanfaron* (lat.).

apucat cu o mînă de barbă pe Armorabaquin și l-ai smuls din tabăra sa, iar cu cealaltă mînă ai ucis zece mii de turci necredincioși, cînd numai dintr-o lovitură de picior ai făcut să se prăbușească întăriturile a o sută de cetăți, cînd ai sfidat soarta, ai biciuit pericolele, ai ars pe jeratic nenorocirile, cînd ai jumulit ca pe un boboc de gîscă pe vulturul de Jupin [1], ce refuza să vină pe cîmpul de luptă la provocarea mea, temîndu-se de mine mai tare decît de Titani, cînd ai scăpărat cremenea cu săgețile fulgerelor, cînd ai spintecat cerul cu vîrful mustăților, îți este îngăduit, cu siguranță, să-ți acorzi cîteva clipe de distracție și unele glume. De altminteri, universul supus nu mai opune nici o rezistență în fața curajului meu, iar ursitoarea Atropos mi-a trimis vorbă că foarfecele sale știrbindu-se, tăind într-una firul destinelor pe care le secera paloșul meu, a fost nevoită să le trimită la tocilar ca să le ascută. Așadar, Scapin, trebuie să-mi stăpînesc cu amîndouă mîinile vitejia, să mă abțin de la dueluri, războaie, masacre, devastări, jefuirile orașelor, trînte cu giganți, căsăpiri de monștri, după pilda lui Teseu și a lui Hercule, isprăvi cu care îmi potolesc de obicei cruzimile neînduplecatei mele vitejii. Acum mă odihnesc. Să mai respire și moartea! Dar, senior Marte, care pe lîngă mine nu este decît o biată calfă, în ce desfătări își petrece

[1] *Jupiter*, stăpînul zeilor la greci.

oare vacanțele și permisiile? Între brațele albe și drăguțe ale doamnei Venus, care, ca o zeiță cu scaun la cap, îi preferă pe ostași tuturor celorlalți oameni, disprețuindu-l foarte pe șchiopul și încornoratul ei de bărbat [1].

Pentru aceste motive am binevoit să catadicsesc să mă umanizez și, văzînd că zeul Cupidon nu îndrăznea să se avînte și să-și arunce săgeata cu vîrful de aur spre un viteaz de calibrul meu, i-am făcut eu un ușor semn de încurajare. Ba mai mult, pentru ca săgeata sa micuță să poată pătrunde în generoasa mea inimă de leu, mi-am lepădat cămașa de zale, făurite din inelele dăruite de către zeițe, împărătese, regine, infante, prințese și mari aristocrate de prin toate țările, ilustrele mele amante, cămașă vrăjită, care mă apără în cele mai nebunești și îndrăznețe acțiuni.

— După cîte mi se pare, rosti valetul, care lăsa impresia că ascultase fulgerătoarea tiradă cu prețul unei grozave opintiri a minții, asta înseamnă. atît cît poate bietul meu creier să înțeleagă, o elocință de o minunată retorică, atît de înfrumusețată cu vorbe potrivite și cu metafore după stilul asiatic, că imaginația prea vitezei voastre seniorii s-a aprins după vreo tinerică din oraș; *alias* [2]: sînteți amorezat ca un simplu muritor.

— Bine ai grăit, replică Matamore cu o sinceritate nepăsătoare și trufașă, ai nimerit chiar

[1] *Hefaistos*, zeul focului.
[2] Cu alte cuvinte (lat.).

în miezul lucrurilor și nu ești prea lipsit de minte pentru un valet. Da, am acest beteșug : sînt amorezat ; dar să nu-ți fie teamă că-mi va moleși curajul. I s-a putut întîmpla lui Samson să fie tuns, iar lui Alcide [1] să toarcă într-una la caiere. Dalila nici n-ar fi îndrăznit să se atingă de chica mea. Omphala mi-ar fi tras cizmele. La cel mai mic semn de nesupunere i-aș fi trîntit pe masă pielea leului din Nemeea ca pe o mantie spaniolă. O asemenea reflecție, umilitoare pentru un suflet nobil, mi-a trecut prin minte în aceste clipe de răgaz. Este adevărat că am învins neamul omenesc, dar n-am decimat decît din jumătatea bărbătească. Femeile, prin slăbiciunea lor, scapă de sub puterea mea. N-ar fi cuviincios să le retez capul, să le tai brațele și picioarele, să le despic în două pînă la brîu, așa cum am obiceiul să procedez cu inamicii mei masculini.

Astea sînt brutalități marțiale, pe care politețea le respinge. Să le frîng inimile, să-mi predea fără de condiții sufletul, să viu de hac virtuților, îmi este de ajuns. Este foarte adevărat că am supus mai multe inimi de femei decît nisipul mării și decît stelele de pe cer, că tîrăsc după mine, pe unde călătoresc, patru cufere pline cu scrisori de dragoste, bilete dulci și misive urgente și că dorm pe o saltea umplută cu bucle negre, castanii, blonde, roșcate, pe care mi le-au sacrificat cele mai pudice

---

[1] *Alcide*, numele dinspre tată al lui Hercule.

făpturi feminine. Însăși Junona mi-a făcut avansuri serioase, pe care le-am respins deoarece imortalitatea ei era ceva cam prea coaptă, deși dumneaei devine iarăși fecioară, în fiecare an, cînd se scaldă în fîntîna din Canathos ; dar toate aceste triumfuri eu le socotesc drept înfrîngeri și nu doresc o coroană de lauri căreia îi lipsește chiar și o singură frunză ; fruntea mea s-ar simți dezonorată. Fermecătoarea Isabella încearcă să-mi reziste și, cu toate că nu disprețuiesc cutezanțele, nu voi putea suferi această necuviință ; și țin ca ea însăși să-mi aducă, pe un talger de argint, cheile de aur ale inimii sale, în genunchi, despletită, cerîndu-mi iertare și îndurare. Scapin, somează această fortăreață să se predea fără întîrziere. Îi acord trei minute de gîndire : în timpul acestei așteptări, are să tremure clepsidra în mîna Timpului înspăimîntat.

După această perorație, Matamore se proțăpea într-o atitudine extravagantă, căreia unghiurile și colțurile membrelor sale neînchipuit de slabe îi sporeau ridicolul.

Fereastra rămase închisă la somațiile batjocoritoare ale valetului. Sigură de calitatea strașnică a zidurilor fortăreței, și nefiindu-i teamă că se va crea vreo breșă, garnizoana — alcătuită din Isabella și din Zerbina — nu dădu nici un semn de viață. Matamore, pe care nimic nu-l uimește, se miră totuși de această tăcere.

— *Sangre y fuego!*[1] Cer și pămînt! Fulgere și bubuituri! răcni el, de i se zbîrli podoaba capilară de sub nas, de parcă ar fi fost mustățile unui cotoi supărat. Stricatele astea nu dau un semn de viață, de parcă ar fi niște capre moarte. Să se înalțe stindardul de pace, să se sune semnalul de predare, că de nu, dintr-un bobîrnac fărîm casa! Nesimțitoarea ar merita să fie zdrobită sub ruine. Scapin, prietene, cum îți explici tu oare această apărare hyrcaniană, sălbatică, împotriva farmecelor mele, care, după cum este bine știut, nu au rival nici pe globul pămîntesc și nici chiar în Olimpul cel locuit de zei?

— Mi-o explic foarte firesc. Un anumit Leandru, mai puțin frumos decît dumneavoastră, fără îndoială, dar nu toată lumea are bun gust, este înțeles, pe ascuns, cu cea din cetate; bărbăția și meritele dumneavoastră atacă o fortăreață cucerită. Dumneavoastră ați sedus tatăl, Leandru a sedus fata. Asta e totul.

— Leandru ai spus? Oh, nu mai repeta acest nume execrabil și plin de scîrbă, sau altminteri, de turbare, mut soarele din loc, chiorăsc luna și săltînd pămîntul de capetele osiei sale, am să-l scutur de-o să iasă prăpădenie de potop, ca al lui Noe sau al lui Ogyges[2]. Să-și permită, sub

[1] Sînge și foc (Sp.).

[2] *Ogyges*, rege al Beoției, considerat în Beoția și Attica drept părintele omenirii. După legenda beoțiană, potopul ar fi avut loc pe vremea sa.

nasul meu, să facă curte Isabellei, doamna gîndurilor mele! filfizon afurisit, destrăbălat vrednic de spînzurătoare, crai ticălos, unde ești, ca să-ți crap botul, să-ți crestez cruci pe mutră, să te vîr în frigare, să te străpung, să te ciuruiesc, să te fac fărîme, să-ți scot măruntaiele, să te calc în picioare, să te zvîrl pe rug și să-ți arunc cenușa în cele patru vînturi?

Dacă ai fi apărut cînd mă aflam în culmea furiei, ar fi fost de ajuns trăznetul nărilor mele, ca să te expediez dincolo de lumi, în dogoarea focurilor elementare; te-aș fi azvîrlit în înaltul norilor, de n-ai mai fi căzut înapoi niciodată. Să mi te așezi în cale! Mă cutremur eu însumi la ideea nenorocirilor și a dezastrelor pe care le poate aduce bietei omeniri o asemenea îndrăzneală. N-aş putea să pedepsesc în mod demn o atare crimă fără a sfărîma în aceeași clipă planeta. Leandru, rivalul lui Matamore! Pe Mahom [1] și Tervagant [2]! Vorbele înspăimîntate se trag înapoi și refuză să exprime o asemenea enormitate. Nu se poate să le reunești; urlă cînd le iei de guler ca să le apropii, deoarece știu că ar avea de-a face cu mine dacă și-ar permite această libertate. De aici înainte, Leandru — o, limba mea, îți cer iertare că te-am făcut să pronunți acest nume infam —

[1] *Mahom*, nume dat în *Chansons de geste* unui idol adorat de musulmani.

[2] *Tervagant*, divinitate adorată de sarazini — după opinia celor din Evul Mediu.

poate să se considere defunct şi poate să se ducă el însuşi să-şi comande monumentul funerar la pietrar, dacă voi avea totuşi mărinimia să-i acord cinstea de a fi înmormîntat.

— Pe sîngele Dianei ! exclamă valetul, iată-l că a picat cum nu se poate mai la ţanc ; seniorul Leandru tocmai traversează piaţa, cu paşi gravi. O să-i cereţi pe şleau socoteală despre fapta sa, iar întîlnirea dintre două firi atît de curajoase şi de mîndre va constitui un spectacol magnific ; fiindcă n-am să vă ascund că acest gentilom, printre maeştrii de arme şi profesorii de scrimă din oraş, se bucură de faima de a fi un destul de bun gladiator. Trageţi-vă sabia din teacă ; cît despre mine, am să stau la pîndă, ca să nu fiţi deranjaţi de ofiţerii de poliţie, sau de oamenii lor, cînd veţi ajunge la încăierare.

— Scînteile spadelor noastre au să-i facă s-o ia la sănătoasa, şi n-au să îndrăznească, secăturile, să păşească în acest cerc de flăcări şi de sînge. Rămîi cît mai aproape de mine, dragul meu Scapin ; dacă, din întîmplare, am să capăt vreo lovitură de sabie şi am să fiu rănit serios, să poţi să mă prinzi în braţe, răspunse Matamore căruia îi plăcea tare mult să fie întrerupt în duelurile sale.

— Proţăpiţi-vă cu curaj în faţa lui, spuse valetul împingîndu-şi stăpînul, şi împiedicaţi-i trecerea.

Văzînd că nu mai există nici un mijloc de a bate în retragere, Matamore îşi înfundă pălăria

pe ochi, își răsuci mustața, apucă de mînerul imensei sale spade și înaintă spre Leandru, pe care îl măsură din tălpi și pînă în creștet, în chipul cel mai insolent cu putință; dar era bravadă curată, deoarece se auzea cum îi clănțăne dinții în gură și se vedea cum îi bîțîie și îi tremură picioarele sûbțiri, ca niște trestii în bătaia viscolului. Nu-i mai rămînea decît o speranță, să-l intimideze pe Leandru prin urlete și țipete, prin amenințări și palavre, adeseori sub piei de leu ascunzîndu-se niște bieți iepuri.

— Domnule, știți dumneavoastră că eu sînt căpitanul Matamoros, care aparține celebrei case Cuerno de Cornazan, și sînt aliat cu nu mai puțin ilustra familie Escobombardon de la Papirontonda? Eu cobor din Anteu după mamă.

— Eh! coborîți și din lună dacă asta vă distrează, răspunse Leandru ridicînd disprețuitor din umeri; ce mă privesc toate gugumăniile astea?

— Căpățînă și mațe! Domnule, au să vă privească numaidecît; este încă timp, tuliți-o și vă cruț. Tinerețea dumneavoastră mă înduioșează. Priviți-mă bine. Eu sînt teroarea universului, prietenul Cîrnei, providența groparilor; pe unde calc eu, cresc cruci. Abia dacă îndrăznește să mă urmeze chiar și umbra mea, într-atît o port prin locuri periculoase. De intru, pătrund printr-o breșă; de ies, pășesc pe sub un arc de triumf; cînd înaintez, atac; dacă mă dau înapoi, este pentru a distruge; dacă mă culc, îmi aștern pe jos

dușmanul ucis pe cîmpul de bătălie, dacă trec peste un rîu, acesta-i sîngele vrăjmașilor, iar arcadele podului sînt făcute din coastele dușmanilor. Îmi place nespus de mult să mă vîr în vălmășaguri, și să omor, să ciopîrțesc, să masacrez, să lovesc vîrtos cu tăișul sabiei, să împung cu vîrful. Azvîrl caii în aer cu călăreți cu tot și sfărîm oasele elefanților ca pe niște fire de paie. La asalturi escaladez zidurile slujindu-mă de două piroane și-mi vîr brațul pe țeava tunurilor ca să subtilizez ghiulelele. Vîntul iscat de sabia mea răstoarnă batalioanele cum doboară furtuna snopii de pe arie. Cînd Marte mă întîlnește pe vreun cîmp de bătălie, o ia iute din loc, de frică să nu-l ucid, cît este el coșcogeamite zeu al războiului ; în sfîrșit, vitejia mea este atît de mare, și spaima pe care o inspir atît de grozavă, încît, pînă în prezent, eu, spițer al cumetrei Morți, nu am putut să-i văd pe viteji decît din spate.

— Ei bine, ai să ai ocazia să vezi pe unul din față, spuse Leandru, lipindu-i lui Matamore pe unul din obraji o formidabilă palmă, al cărei ecou burlesc răsună pînă în fundul sălii. Nenorocitul de el se roti în loc, gata să cadă ; o a doua palmă, nu mai puțin energic cîrpită decît prima, dar pe celălalt profil, îl readuse la echilibrul vertical.

În timpul acestei scene, Isabella și Zerbina apăruseră din nou în balcon. Răutăcioasa subretă se ținea cu mîinile de pîntece de atîta rîs, iar stăpîna sa îi făcea semn din cap, prietenește, lui Leandru.

Din fundul pieţii, întovărăşit de notar, îşi făcea apariţia Pandolphe, cu degetele răşchirate şi cu ochii holbaţi de surpriză, privind la Leandru cum îl bătea pe Matamore.

— Solzi de crocodili şi cornuri de rinoceri ! vocifera fanfaronul, groapa îţi este deschisă, tîlharule, pungaşule, banditule, şi am să-ţi fac vînt în ea. Ar fi fost mai bine pentru tine să tragi tigrii de mustăţi şi şerpii de coadă în pădurile Indiei. Să-l întărîţi pe Matamore ! Nici Pluton, cu furca lui, nu s-ar încumeta la aşa ceva. L-aş deposeda de infern şi i-aş răpi-o pe Proserpina. Haidem, ucigaşa mea spadă, ieşi la aer, arată-te, străluceşte la soare, iar fulgerul tău să aibă drept teacă pîntecele acestui nechibzuit. Mi-e sete de sîngele, de măduva, de măruntaiele lui şi am să-i smulg sufletul printre dinţi.

Pe cînd rostea toate acestea, Matamore, într-o stare cumplită de nervi, rotindu-şi încoace şi încolo ochii, plescăind zgomotos din limbă, părea să facă cele mai uimitoare eforturi pentru a-şi scoate sabia rebelă din teacă. Năduşeala îi curgea şiroaie tot trăgînd de sabie, dar prudenta ucigaşă voia pesemne să rămînă acasă în acea zi, fără îndoială ca să nu-şi păteze oţelul lustruit, în aerul umed.

Obosit de toate aceste contorsiuni burleşti, tînărul amorez, cu o lovitură de picior bine plasată, îl dete de-a rostogolul pe fanfaron pînă în celă-

lalt capăt al scenei, şi apoi se retrase după ce mai întîi o salută pe Isabella cu o graţie aleasă.

Matamore, căzut pe spate, mişca din membrele subţiri ca o lăcustă răsturnată. Cînd, în fine, cu ajutorul valetului său şi al lui Pandolphe ajunse iar în picioare, şi după ce se asigură că Leandru plecase, Matamore se porni să strige cu o voce gîfîindă şi parcă sugrumată de furie :

— Te rog, Scapin, încinge-mă cu platoşa de fier, pleznesc de furie, am să explodez ca o bombă ! Şi tu, spadă perfidă, care-ţi trădezi stăpînul în clipa supremă, aşa mă răsplăteşti tu pe mine, care te-am adăpat întotdeauna cu sîngele celor mai mîndri căpitani şi al celor mai viteji duelişti ? Nu ştiu ce mă reţine să nu te sfărîm de genunchi în mii de bucăţi, ca laşă, sperjură şi trădătoare ; dar tu ai vrut să mă faci pesemne să înţeleg că adevăratul războinic trebuie să lupte necontenit, şi să nu-şi uite îndatoririle sălăşluind într-o Capua [1] a amorului. Într-adevăr, săptămîna aceasta nu am înfrînt nici o oaste, nu am luptat cu nici o jivină năpraznică sau cu vreun dragon, nu i-am furnizat morţii raţia sa de cadavre, iar rugina s-a aşternut pe paloşul meu ; rugină de ruşine, pecete a trîndăviei ! Chiar sub ochii alesei mele, un găgăuţă tinerel ca ăsta îşi bate joc de

[1] *Capua*, oraş cucerit de Hanibal în anul 215 î.e.n. După bătălia de la Cannae, Hanibal rămîne peste iarnă la Capua, fiind acuzat de a fi adormit în desfătările oraşului.

mine, mă insultă și mă provoacă. Lecție profundă! învățăminte filozofice! fabulă morală! De acum înainte am să omor totdeauna doi sau trei oameni înainte de a prînzi, ca să fiu sigur că spada mea iese ușor din teacă. Să-mi amintești asta.

— S-ar putea foarte bine ca Leandru să se reîntoarcă, spuse Scapin; dacă am încerca cu toții să scoatem formidabila dumneavoastră sabie din teacă?

Matamore se propti zdravăn de un pietroi mare, Scapin apucă vîrtos de mîner, Pandolphe de valet și notarul de Pandolphe; după cîteva zmucituri lama nu mai rezistă eforturilor celor trei caraghioși, care se rostogoliră într-o parte, cu picioarele în sus, în timp ce fanfaronul se prăvălea de cealaltă parte, cu picioarele desfăcute, ținînd încă încleștat în mîini teaca spadei.

Matamore se săltă repede în picioare, își reluă spada și exclamă cu emfază:

— Acum se poate spune că Leandru a trăit; ca să scape de moarte nu-i mai rămîne altceva de făcut decît să emigreze pe vreo planetă îndepărtată. Chiar de s-ar vîrî în măruntaiele pămîntului, l-aș scoate la suprafață, ca să-l străpung cu sabia asta, afară numai dacă nu-l voi fi prefăcut în stană de piatră, cînd îl voi privi cu ochii mei de Meduză, ce îngrozesc de moarte.

Cu toată înfrîngerea suferită, bătrînul și încăpățînatul Pandolphe nu se îndoi măcar o clipă în

ceea ce privea eroismul lui Matamore, și stăruia de zor în ideea caraghioasă de a-i da fiicei sale drept soț pe magnificul cavaler. Isabella se porni pe plîns și spuse că mai degrabă se duce la mănăstire decît să accepte o asemenea căsătorie ; Zerbina îl apără cît putu mai bine pe frumosul Leandru, și jură pe virtutea sa — o, ce grozav jurămînt — că această căsătorie nu se va încheia. Matamore atribui această primire glacială unui exces de pudoare, întrucît persoanelor bine crescute nu le place să-și dezvăluie pasiunea. Dealtminteri el nici n-o curtase încă pe Isabella și nu avusese prilejul să se arate în toată gloria sa, imitînd în această privință discreția lui Jupiter față de Semele, care pentru că a vrut să-și cunoască divinul amant în strălucirea puterii sale, s-a prăvălit cuprinsă de flăcări și a fost prefăcută într-o grămăjoară de cenușă.

Fără să-l asculte mai departe, cele două femei intrară din nou în casă. Matamore, care se credea curtenitor, porunci valetului să-i caute o chitară și, sprijinindu-și piciorul de o bornă din fața zidului, începu să gîdile pîntecul instrumentului, spre a-l face să rîdă. Apoi se porni să miorlăie un cuplet de *seguidilla*[1] în limba andaluză, cu niște stridențe în glas atît de bizare, cu sunete din gîtlej teribil de ciudate și cu niște note așa de imposi-

---

[1] Cîntec popular însoțit de dans (sp.).

bile, încît ai fi spus că este serenada lui Raminagrobis[1] sub streașina pisicii albe.

O oală cu apă vărsată de Zerbina sub pretextul răutăcios că vrea să ude florile, nu-i stinse furia muzicală.

— Astea sînt lacrimi de înduioșare căzute din ochii frumoși ai Isabellei, spuse Matamore; în mine eroul este dublat de virtuos, și mînuiesc lira la fel de bine ca și spada.

Din nefericire, neliniștit de zgomotul ce aducea a serenadă, Leandru, care dădea tîrcoale pe aproape, își făcu din nou apariția, și, nesuportînd ca acest păcătos să cînte sub balconul iubitei sale, smulse chitara din mîinile lui Matamore, năuc de spaimă. Apoi îl pocni cu ea atît de puternic în scăfîrlie, de se sparse pîntecele intrumentului, iar fanfaronul, trecînd cu capul prin chitară, rămase cu gîtul prins ca într-un butuc chinezesc de osîndă. Leandru, neslăbind din mînă coada chitarei, se apucă să-l tragă încoace și încolo pe sărmanul Matamore, smucindu-l și zgîlțîindu-l brusc, izbindu-l de culise, apropiindu-l de lumînări, gata-gata să-l pîrlească, ceea ce constituia efecte teatrale pe cît de ridicule, pe atît de amuzante. Săturîndu-se de atîta distracție, Leandru îi dete brusc drumul lui Matamore, care se întinse, la pămînt, pe burtă. Imaginați-vă ce înfățișare avea în acestă poziție

[1] *Raminagrobis*, nume dat de Rabelais poetului Guillaume Cretin și de către La Fontaine unei pisici bătrîne.

nefericitul Matamore, care părea că poartă pe cap o tigaie.

Dar nenorocirile sale nu se sfîrșeau aici. Valetul lui Leandru, renumit prin bogata sa imaginație, născocise o serie de stratageme pentru a împiedica cu orice preț căsătoria Isabellei cu Matamore.

Învățată de el, o anumită Doralisa, foarte cochetă și galantă, apărea însoțită de un frate, spadasin, reprezentat de către Tiran, înarmat cu înfățișarea sa cea mai feroce și purtînd sub braț două spade lungi, care întruchipau o cruce a Sfîntului Andrei, cu o înfățișare ce stîrnea groaza. Domnișoara se plîngea că a fost compromisă de domnul Matamoros și apoi părăsită pentru Isabella, fata lui Pandolphe, insultă care cerea o satisfacție sîngeroasă.

— Isprăviți repede cu tîlharul ăsta, îi spuse Pandolphe viitorului său ginere, n-are să fie decît un fleac pentru incomparabila dumneavoastră valoare, care nu s-ar speria de o întreagă oaste de sarazini.

Deși în contra voinței sale, Matamore după nenumărate mofturi amuzante se așeză în gardă, dar tremura ca un plop, iar spadasinul, fratele Doralisei, făcu să-i sară spada din mînă cît colo, încă de la prima ciocnire a lamelor, și îl lovi cu latul sabiei pînă ce Matamore începu să ceară îndurare.

Pentru ca ridicolul să fie complet, doamna Leonarda, îmbrăcată în chip de *dueña* spaniolă, își făcu apariția ștergîndu-și ochii de cucuvea cu o

batistă enormă, scoţînd niște suspine în stare să înmoaie și pietrele, și agitînd pe sub nasul lui Pandolphe o promisiune de căsătorie parafată cu semnătura contrafăcută a lui Matamore. O nouă grindină de lovituri se abătu peste mizerabilul vinovat de perfidii atît de complicate, și printr-o hotărîre unanimă fu condamnat s-o ia de nevastă pe Leonarda, drept pedeapsă pentru lăudăroșeniile sfruntate, pentru palavrele și lașitățile sale. Pandolphe, scîrbit de Matamore, nu mai făcu nici o greutate și acordă mîna fiicei sale lui Leandru, gentilom desăvîrșit.

Bufonada, însuflețită de jocul actorilor, fu viu aplaudată. Bărbații găsiră că Subreta este fermecătoare, femeile remarcară grația decentă a Isabellei, iar Matamore obținu cel mai mare succes ; era tare greu să găsești un fizic mai adecvat pentru un asemenea rol, o emfază mai grotescă, gesturi mai fantaste și mai neprevăzute. Leandru fu admirat de doamnele frumoase, deși cavalerii îl socotiră puțin cam înfumurat. Acesta era, într-adevăr, efectul pe care-l producea de obicei, și, la drept vorbind, nici nu urmărea altceva, fiind mai grijuliu cu persoana, decît cu talentul său. Frumusețea Sérafinei nu duse lipsă de admiratori și nu puțini gentilomi, cu riscul de a-și supăra frumoasele vecine, se jurau pe mustățile lor că Sérafina este o fată adorabilă.

Sigognac, ascuns îndărătul unei culise, se desfătase nespus privind la jocul Isabellei, cu toate că

uneori se simțea gelos în sinea lui din pricina glasului tandru cu care îi răspundea lui Leandru, nefiind încă obișnuit cu acele amoruri prefăcute din teatru, care ascund adeseori aversiuni profunde și dușmănii reale. De aceea, la sfîrșitul piesei, Sigognac o felicită pe tînăra comediană cu un aer forțat, pe care ea îl simți și nu-i veni deloc greu să bănuiască motivul.

— Dumneata, Isabella, joci admirabil rolul de îndrăgostită și cineva ar putea chiar să se înșele.

— Dar nu-i oare asta meseria mea ? răspunse fata surîzînd, și nu m-a angajat pentru aceasta directorul trupei ?

— Fără îndoială, spuse Sigognac ; dar ce sincer îndrăgostită păreai de acest înfumurat care nu știe altceva decît să-și arate dinții, ca un cîine pe care-l întărîți, să-și etaleze genunchii și să se fălească cu picioarele frumoase !

— Rolul îmi cerea așa ; trebuia cumva să stau ca un buștean, cu un aer dizgrațios și posac ? dealtminteri nu mi-am păstrat oare modestia unei tinere de familie bună ? Dacă n-am făcut-o, spuneți-mi, am să mă corijez.

— Oh ! nu. Păreai o domnișoară pudică, crescută cu multă grijă, în respectul celor mai alese purtări, și nu s-ar fi putut reproșa absolut nimic jocului dumitale atît de just, de adevărat, de decent, încît imita la perfecție realitatea însăși.

— Scumpul meu baron, uite că se sting luminile. Lumea a plecat și o să ne trezim în întuneric.

Așază-mi mantia pe umeri și fii atît de amabil să mă conduci pînă la camera mea.

Cu toate că mîinile îi tremurau puțin, Sigognac se achită fără prea multă stîngăcie de această funcție, nouă pentru el, de *cortejo*[1] al unei actrițe, și ieșiră împreună din sală, unde nu mai rămăsese nimeni.

Oranjeria era situată la o oarecare distanță de castel, ceva mai la stînga, în mijlocul unui bogat desiș de arbori. Fațada ce putea fi văzută din această parte era la fel de splendidă ca și cealaltă. Cum nivelul parcului era mai coborît decît acela al parterului cu flori, fațada cîștiga în amploare și perspectivă printr-o terasă împodobită cu o rampă cu baluștri pîntecoși, întretăiată din loc în loc de socluri ce susțineau vase mari din faianță albă și albastră, în care creșteau arbuști și ultimele flori ale anotimpului.

O scară cu rampă dublă cobora în parc, formînd un ieșind al zidului ce susținea terasa, zid alcătuit din mari panouri de cărămizi, încadrate de piatră. Toată această rînduire arhitecturală producea o impresie deosebit de majestuoasă.

Să fi fost cam orele nouă seara. Luna răsărise. O boare ușoară, asemenea unui văl subțire de argint, îndulcea conturul lucrurilor, fără să te împiedice totuși să le deosebești. Se vedea foarte bine fațada castelului ; cîteva ferestre erau luminate cu

---

[1] Companion (sp.).

luciri roșietice, în timp ce unele geamuri, izbite de razele astrului nocturn, sclipeau pe neașteptate, ca niște solzi de pește. Sub palida lumină selenară, tonurile trandafirii ale cărămizilor căpătau o nuanță liliachie de o nespusă dulceață, iar temeliile de piatră băteau în culoarea cenușie a mărgăritarelor. Peste plăcile de ardezie noi ale acoperișurilor alunecau reflexe albe, ca pe oțelul lustruit, iar dantela neagră a crestei se desprindea pe un cer de o transparență lăptoasă. Picături de lumină cădeau peste frunzele arbuștilor, ce izvorau din emailul vaselor și se împrăștiau ca niște diamante pe pajiștea ce se întindea în fața terasei. Dacă priveai în zare, descopereai un spectacol tot atît de încîntător; aleile parcului, care, ca peisajele lui Breughel, cel poreclit din Paradis, se pierdeau în depărtări și în cețuri de azur, iar la capătul aleilor luceau uneori lumini argintii, reflexe ale statuilor de marmoră sau ale fîntînilor țîșnitoare.

Isabella și Sigognac urcară scara, și, fermecați de splendoarea nopții, mai făcură cîțiva pași pe terasă, înainte de a se îndrepta spre camerele lor. Întrucît se aflau în loc descoperit, sub privirile celor din castel, pudoarea tinerei comediene nu se alarma deloc din pricina acestei plimbări nocturne. Dealtminteri, timiditatea baronului o liniștea pe deplin și, cu toate că rolul ei era de ingenuă, ea știa destule despre problemele dragostei ca să nu ignore faptul că, în primul rînd, ceea ce caracterizează adevărata pasiune este respectul. Sigo-

gnac nu-i făcuse nici o mărturisire în chip formal, dar se simțea iubită de tînăr și nu se temea că el ar fi putut face vreo faptă necugetată în privința virtuții ei.

Stăpîniți de fermecătoarea stînjeneală a dragostei ce se înfiripă, tînăra pereche, plimbîndu-se sub clarul de lună alături, braț la braț, într-un parc pustiu, nu-și spunea decît lucrurile cele mai fără de însemnătate din lume. Cine i-ar fi spionat, ar fi fost surprins neauzind decît vorbe oarecare, reflecții fără de importanță, întrebări și răspunsuri banale. Dar, dacă cuvintele nu trădau nici un mister, tremurul vocilor, accentul emoționat, tăcerile, suspinele, tonul șoptit și confidențial al convorbirii, mărturiseau preocupările sufletului.

Apartamentul Yolandei era vecin cu acela al marchizei și dădea spre parc. După ce cameristele o ajutaseră să se dezbrace, frumoasa tînără, privind distrată pe fereastră, la luna ce strălucea peste creștetele arborilor falnici, îi zări pe Isabella și pe Sigognac, plimbîndu-se pe terasă fără altă companie decît aceea a umbrei lor.

Cu siguranță, neîndurătoarea Yolanda, mîndră ca o zeiță ce era, nutrea numai dispreț față de sărmanul baron de Sigognac, prin fața căruia uneori, la vînătoare, trecea ca o apariție orbitoare, într-un vîrtej de lumină și de zgomot și pe care, de curînd, aproape că-l insultase ; însă nu-i plăcu să-l vadă sub fereastra sa, alături de o femeie tînără, căreia, fără îndoială, îi șoptea cuvinte de

mor. Ea nu admitea că era posibil să se scuture astfel cineva de sub jugul ei. Trebuia ca muritorii să se stingă în tăcere pentru dînsa.

Yolanda se culcă destul de prost dispusă și nu închise ochii decît cu trudă : cei doi îndrăgostiți năboveau în imaginația sa.

Sigognac o conduse pe Isabella pînă în pragul camerei ei, și, pe cînd se pregătea să intre în camera lui, tînărul zări în fundul coridorului un personaj misterios, drapat într-o mantie de culoarea peretelui, iar o pulpană a mantiei, aruncată peste umăr, îi ascundea fața pînă la ochi ; o pălărie cu borul răsfrînt îi acoperea fruntea și nu îngăduia să-i distingi trăsăturile, la fel ca și cum ar fi fost mascat. Zărindu-i pe Isabella și pe baron, încercă să se facă cît mai nevăzut, lipindu-se de zid ; personajul nu era nici unul dintre comedianți, deoarece aceștia se retrăseseră în camerele lor. Tiranul era mai mare, Pedantul mai gros, Leandru mai zvelt ; nu avea nici turnura lui Scapin, nici cea a lui Matamore, dealtminteri ușor de recunoscut după slăbiciunea sa excesivă pe care nici o mantie, oricît de bogată și de largă, n-ar fi fost în stare s-o ascundă.

Nevoind să pară curios și nici să-l stingherească pe necunoscut, Sigognac se grăbi să treacă pragul camerei sale, dar nu fără a fi remarcat totuși mai înainte că ușa camerei cu tapițerii, unde era găzduită Zerbina, stătea discret întredeschisă, ca

și cum ar fi așteptat un oaspete care nu voia să fie auzit.

Cînd se află în cameră, un imperceptibil scîrțîit de pantofi și zgomotul ușor al unui zăvor închis cu precauție îl înștiințară că personajul ce dădea tîrcoale, acoperit cu atîta grijă de mantia sa, ajunsese unde era așteptat.

Cam o oră mai tîrziu, Leandru deschise încetișor ușa, privi cu atenție dacă coridorul era pustiu și, călcînd ușor, de-abia punînd piciorul pe pămînt, ca o dansatoare gitană ce execută dansul ouălor, ajunse pînă la scară, pe care o coborî cu un mers mai ușor și mai mut chiar decît al fantomelor rătăcitoare din castelele cu stafii, o ținu mereu pe lîngă zid, profitînd de umbra lui, și se îndreptă către parc, spre o grădină în care se zăreau cîteva pilcuri de arbori și în centrul căruia trona o statuie a lui Amor discretul, ce ținea degetul lipit de buze. Ajungînd în acest loc, desemnat fără îndoială mai dinainte, Leandru se opri și păru că așteaptă pe cineva.

Am amintit mai înainte că Leandru, interpretînd în avantajul său surîsul cu care marchiza recunoscuse și întîmpinase salutul ce-i fusese adresat, își luase îndrăzneala să scrie castelanei de Bruyères o scrisoare, pe care Jeanne, sedusă cu cîteva monede, urma s-o pună în taină pe masa de toaletă a stăpînei sale.

Scrisoarea era concepută așa cum o dăm mai jos recopiată, pentru a vă face o idee despre sti-

lul pe care-l întrebuința Leandru în seducerea doamnelor nobile, activitate în care excela, după cum afirma el.

„*Doamnă, sau mai degrabă zeiță a frumuseții, numai farmecele dumneavoastră incomparabile sînt răspunzătoare de neplăcerile pe care vi le atrag. Farmecele dumneavoastră mă silesc, prin strălucirea lor, să ies din umbra în care ar fi trebuit să rămîn învăluit și să mă apropii de lumina lor, asemenea delfinilor ce se ridică din adîncurile oceanului către luminile pe care le aruncă felinarele pescarilor, cu toate că ei își vor găsi acolo moartea și vor pieri, fără cruțare, sub vîrful ascuțit al harpoanelor. Știu prea bine că voi înroși cu sîngele meu valurile, dar cum nu pot să mai trăiesc așa, îmi este tot una dacă voi muri. De bună seamă, este o îndrăzneală neobișnuită să am o atare pretenție, rezervată semi-zeilor, de a primi din mîna dumneavoastră lovitura fatală. Îmi voi încerca norocul : deoarece, simțindu-mă dinainte zdrobit de deznădejde, nimic mai rău nu poate să mi se întîmple și prefer să întîmpin mînia dumneavoastră, decît nepăsarea sau disprețul. Pentru a-i da lovitura de grație, trebuie să privești victima, și eu, găsindu-mi pierzarea din pricina cruzimilor dumneavoastră, voi gusta din suprema fericire de a fi fost zărit. Da, vă iubesc, doamnă, și, dacă aceasta înseamnă crimă, nu mă căiesc. Dumnezeu îngăduie să fie adorat ; stelele rabdă admirația celui mai umil dintre*

păstori; este soarta marilor perfecțiuni, ca a dumneavoastră, de a nu putea fi iubite decît de cei care sînt mai prejos, deoarece ele nu au egal pe pămînt: de-abia dacă găsesc în ceruri! Eu nu sînt, vai! decît un biet comedian de provincie, dar, chiar de-aș fi duce sau prinț, copleșit de toate darurile soartei, capul nu mi-ar ajunge la picioarele dumneavoastră, și între splendoarea dumneavoastră și neantul meu ar exista totuși depărtarea dintre pisc și abis. Pentru a culege o inimă, va trebui, oricînd, să vă aplecați. Inima mea, doamnă, îndrăznesc să o spun, este pe cît de mîndră pe atît de duioasă, și cea care nu o va izgoni va găsi în ea iubirea cea mai înflăcărată, delicatețea cea mai desăvîrșită, respectul cel mai deplin și un devotament fără de margini. Dealtminteri, dacă o asemenea fericire s-ar pogorî asupra mea, indulgența dumneavoastră n-ar coborî poate atît de jos pe cît își închipuie. Deși soarta potrivnică și pizma geloasă a unui nobil puternic m-au silit să recurg la hotărîrea disperată de a mă ascunde în teatru sub deghizarea rolurilor, eu nu sînt dintr-o spiță care să mă facă să roșesc. Dacă aș îndrăzni să divulg secretul pe care mi-l impun rațiuni de stat, s-ar vedea că un sînge destul de ilustru curge prin vinele mele. Cine m-ar iubi, nu și-ar călca cîtuși de puțin demnitatea. Dar și așa am spus prea multe. Totdeauna, nu voi fi decît cel mai umil și cel mai prosternat dintre

servitorii dumneavoastra, chiar și atunci cînd, printr-una din acele recunoașteri cu care se termină tragediile, toată lumea m-ar saluta ca pe un fiu de rege. Doar un semn, cel mai neînsemnat, de m-ar face să înțeleg că îndrăzneala mea nu a stîrnit în inima dumneavoastră o prea disprețuitoare mînie, și mi-aș aștepta sfîrșitul fără regrete, mistuit de lumina ochilor voștri, pe rugul iubirii mele.“

Ce-ar fi răspuns marchiza la această epistolă arzătoare, care poate că mai slujise și alteori? Ar fi trebuit să cunoști pînă în adîncuri sufletul feminin pentru a ști acest lucru. Din nenorocire, scrisoarea nu ajunse la destinație. Cu gîndul numai la doamnele din lumea mare, Leandru nici nu se uita la subrete și nu era deloc curtenitor cu ele. Ceea ce însemna o greșeală din partea sa, deoarece ele au o mare înrîurire asupra stăpînelor. Dacă pistolii ar fi fost sprijiniți de cîteva sărutări și tachinări. Jeanne, satisfăcută în amorul său propriu de cameristă, care nu e mai prejos decît acela al unei regine, ar fi pus mai mult zel și devotament în îndeplinirea misiunii încredințate.

Pe cînd ținea în mînă în chip cam neglijent scrisoarea lui Leandru, camerista se întîlni cu marchizul, care o întrebă, într-o doară, nefiind din firea sa un soț curios, ce era cu hîrtia aceea.

— Oh ! nu e cine știe ce, răspunse ea ; o scrisorică a domnului Leandru adresată doamnei marchize.

— De la Leandru, amorezul trupei, cel care joacă rolul de seducător în *Palavrele căpitanului Matamore ?* Ce-ar putea să-i scrie el oare soției mele ? fără îndoială că îi cere niște bani în plus.

— Nu cred deloc că-i vorba de așa ceva, răspunse dușmănoasa cameristă ; pe cînd îmi înmîna acest bilețel, scotea niște suspine și dădea ochii peste cap, ca un îndrăgostit pînă peste urechi.

— Dă-mi încoace scrisoarea, zise marchizul, am să-i răspund eu. Să nu spui nimic marchizei. Măscăricii ăștia sînt uneori obraznici și rîzgîiați din pricina îngăduinții ce li se acordă, nu știu să rămînă acolo unde li-e locul.

Într-adevăr, marchizul, căruia îi plăcea destul de mult să se distreze, puse numaidecît să i se răspundă lui Leandru, în același stil, cu o scriere mare seniorială, pe o hîrtie ce mirosea a mosc, iar scrisoarea, bine împăturită, fu ceruită cu ceară de Spania, parfumată, aplicîndu-se peste ea un blazon imaginar, pentru a nutri cît mai bine închipuirile amoroase ale bietului om.

Cînd Leandru se înapoie în camera sa, după reprezentație, găsi pe masă, într-un loc foarte vizibil, un plic așezat de o mînă misterioasă și purtînd adresa următoare: *Domnului Leandru*. Comediantul îl deschise, tremurînd de fericire, și citi rîndurile de mai jos :

„Cum atît de bine o spuneți, pentru liniștea mea, zeițele nu pot iubi decît muritori. La orele unsprezece, cînd totul va fi cufundat în somn pe pămînt, nemaitemîndu-se de indiscreția privirilor omenești, Diana va părăsi cerul și va coborî spre păstorul Endymion. Nu se va pogorî pe muntele Latmos, ci în parc, la picioarele statuii lui Amor discretul, unde frumosul păstor va avea grijă să dormiteze pentru a cruța pudoarea nemuritoarei, care va sosi. fără cortegiul ei de nimfe, învăluită într-un nor și despuiată de razele sale de argint."

Vă lăsăm să vă imaginați ce bucurie nebună năvăli în inima lui Leandru la lectura acestui răvaș, care întrecea cele mai vanitoase speranțe ale sale. Turnă în păr și pe mîini o sticluță întreagă cu apă parfumată, mestecă puțină nucșoară aromatică spre a avea răsuflarea proaspătă, își frecă din nou dinții, își răsuci vîrfurile buclelor spre a le ondula mai bine și coborî în parc, îndreptîndu-se spre locul indicat, unde, pentru a vă povesti cele de mai sus, l-am lăsat să aștepte mult și bine.

Febra așteptării ca și răcoarea nopții îi provocau tremurături nervoase. Tresărea la căderea unei frunze și la cel mai mic zgomot își ciulea urechile, obișnuite să prindă în zbor pînă și murmurul sufleurului. Nisipul ce scîrțîia sub picioare i se părea că face o gălăgie enormă, care, de bună seamă, se auzea tocmai de la castel. Fără să vrea,

apăsarea blestemată a pădurii îl năpădea tot mai mult, iar falnicii copaci negri îi nelinișteau imaginația. Nu-i era tocmai frică, dar gîndurile sale apucaseră pe o pantă cam lugubră. Marchiza întîrzia destul de multișor, și Diana îl lăsa prea mult timp pe Endymion cu picioarele în roua și umezeala nopții. La un moment dat i se păru că aude trosnind o cracă uscată sub o călcătură destul de greoaie. De bună seamă că nu puteau fi pașii zeiței sale. Zeițele alunecă pe o rază și de-abia ating pămîntul, fără să plece nici măcar vîrful unui fir de iarbă.

„Dacă marchiza nu se grăbește să sosească, în locul unui îndrăgostit, curtenitor și înflăcărat, are să găsească doar un biet amorez înghețat de frig, reflectă Leandru ; așteptările astea care te rebegesc și te amorțesc nu sînt deloc prielnice bravurilor Cytherei [1]." Acestea îi erau gîndurile ce i se depănau prin minte, cînd patru umbre masive, desprinzîndu-se dintre arbori și de după piedestalul statuii, se îndreptară spre el, toate deodată, după un plan bine chibzuit. Două dintre umbre, care nu erau decît trupurile unor pușlamale zdravene și în același timp lachei în serviciul marchizului de Bruyères, prinseră ca într-o menghine brațele comediantului, de parcă ar fi fost vorba

[1] Cythera, insulă în Marea Mediterană, la nord-vest de insula Creta. În Antichitate, consacrată zeiței Venus. În limbajul poetic, Cythera a devenit o insulă vrăjită, patria alegorică a iubirilor.

un prizonier pe care vrei să-l legi, pe cînd ‑lalți doi lachei se porniră să-i care la ciomege cadență. Loviturile îi răsunau pe spate ca cio‑ ‑ele pe nicovală. Nevoind nicidecum să atragă ‑mea cu strigătele sale și să se ducă vestea de‑ ‑re urîta lui pățanie, bietul burdușit îndură chi‑ ‑rile într-un chip eroic. Nici chiar Mucius ‑aevola[1] nu și-a păstrat mai bine cumpătul, cu ‑mnul în jăratec, decît Leandru sub ploaia de ‑omege.

Corecția aplicată, cei patru călăi dădură dru‑ ‑ul victimei, îi făcură un salut adînc și se retra‑ ‑ră fără să fi scos un cuvințel.

Ce cădere rușinoasă! Nici însuși Icar, cînd s-a ‑răbușit din înaltul cerului, n-a avut parte de o ‑ădere mai teribilă. Zdrobit, rupt, plin de vînătăi, ‑eandru se întoarse tîrîș-grăpiș la castel, cu spi‑ ‑area încovoiată, frecîndu-și într-una coastele; ‑nsă atît de mult îl stăpînea vanitatea, încît nici ‑u-i trecu prin cap gîndul unei mistificări. Amo‑ ‑rul său propriu găsea mai nimerit să dea întîm‑ ‑plării o întorsătură tragică. Își spunea că, fără în‑ ‑doială, marchiza, spionată de soțul gelos, fusese ‑rmărită, răpită înainte de a ajunge la locul ‑întîlnirii și forțată, cu pumnalul pe grumaz, să ‑mărturisească totul. El și-o închipuia în genunchi, ‑despletită, implorînd iertare marchizului turbat de

---

[1] *C. Mucius Scaevola*, patrician roman care își arde mîna dreaptă pe jăratec, ca pedeapsă pentru că nu l-a omorît pe regele etrusc Porsenna (507 î.e.n.).

mînie, vărsînd lacrimi din belșug și jurînd că în viitor va rezista mai bine surprizelor stîrnite de inima sa. Chiar în starea în care se afla, frînt și numai vînătăi din pricina ciomăgelii, Leandru o compătimea că a trecut prin atare primejdii din pricina sa, fără să bănuiască nici o clipă că marchiza habar n-avea de întreaga pățanie și că la această oră ea se odihnea foarte liniștită între cearceafurile fine din pînză de Olanda, stropite și aromate cu lemn de santal și scorțișoară.

Pe cînd străbătea coridorul, Leandru avu ghinionul să-l vadă pe Scapin, care își scosese capul prin crăpătura ușii întredeschise și rînjea cu răutate. Leandru își îndreptă cît putu mai bine spinarea, dar afurisitul de viclean nu se lăsă tras pe sfoară.

A doua zi dimineața trupa purcese la pregătirile de plecare. Părăsiră carul cu boi, considerat ca prea lent, iar Tiranul, plătit cu generozitate de către marchiz, închirie o căruță mare, trasă de patru cai, pentru transportul trupei și al bagajelor. Leandru și Zerbina se sculară tîrziu, pentru motive pe care nu este nevoie să le mai expunem ; numai că unul avea o mutră jalnică, ce-ți stîrnea de-a binelea mila, deși încerca vîrtos să-și ascundă necazul ; pe figura celuilalt personaj radia ambiția satisfăcută. Mai mult, Zerbina se arătă ca o prințesă amabilă față de colegii ei, iar *Dueña*, simptom grav, se apropie de Subretă cu niște gesturi de slugărnicie vicleană, pe care nu le mai

arătase niciodată față de ea. Scapin, căruia nu-i scăpa nimic, observă că lada Zerbinei își dublase greutatea prin nu știu ce farmece vrăjitorești. Sérafina își mușcă buzele cu necaz, murmurînd cuvîntul „creatură!" pe care Subreta preferă să nu-l audă, mulțumită pentru moment că o umilise pe deținătoarea rolului de mare cochetă.

În sfîrșit, căruța se urni din loc, părăsind ospitalierul castel de Bruyères, pe care îl regretau toți, cu excepția lui Leandru. Tiranul se gîndea la pistolii primiți; Pedantul la strașnicile vinuri din care se adăpase din belșug; Matamore, la aplauzele ce îi fuseseră acordate cu atîta dărnicie; Zerbina, la bucățile de tafta, la colierele de aur și la celelalte desfătări; Sigognac și Isabella nu se gîndeau decît la iubirea lor și, mulțumiți că sînt împreună, nici nu întoarseră măcar capul spre a mai vedea odată la orizont acoperișurile albastre și zidurile aurii ale castelului.

VI

IMPRESII PE ZĂPADĂ

Cum este lesne de închipuit, comedianţii erau mulţumiţi de popasul făcut la castelul de Bruyères. Asemenea chilipiruri nu le picaseră de multe ori în viaţa lor nomadă ; Tiranul împărţise actorilor banii ce li se cuveneau şi fiecare vîntura, cu o drăgăstoasă gîdilare a degetelor, cîţiva pistoli, în fundul unor buzunare obişnuite cele mai adesecori să nu găzduiască nici măcar o para chioară. Zerbina, radiind de o bucurie misterioasă şi stăpînită, accepta, bine dispusă, zeflemelele şi ironiile colegilor ei la adresa puterii farmecelor sale. Subreta triumfa, motiv pentru care Sérafina era gata-gata să turbeze. Numai Leandru, încă frînt din pricina ciomăgelii nocturne pe care o încasase, nu părea să împărtăşească veselia generală, cu toate că se prefăcea că surîde ; dar nu era vorba decît de un rînjet de cîine, din vîrful dinţilor, ca să spunem astfel. Mişcările îi erau forţate, iar hurducăturile căruţei îi smulgeau uneori nişte strîmbături semni-

cative. Cînd socotea că nu se uită nimeni la el, își freca cu podul palmei umerii și brațele ; manevre disimulate, care puteau să înșele pe ceilalți comedianți, dar care nu scăpau șiretei inchiziții a lui Scapin, veșnic la pîndă să iscodească aventurile buclucașe ale lui Leandru, a cărui înfumurare neroadă îi era peste măsură de nesuferită.

O izbitură mai violentă a roții de un pietroi de pe drum, pe care vizitiul nu-l observase, îl făcu pe amorezul trupei să scoată un „Aoleo !" plin de groază și de durere, prilej pentru Scapin să iște discuția, prefăcîndu-se că-l compătimește.

— Bietul meu Leandru, ce ai oare de gemi și de te văicărești așa ? Pari a fi la fel de zdrobit și de burdușit ca și cavalerul Tristei-Figuri cînd a sărit despuiat în Sierra-Morena din ispășirea amoroasă, imitîndu-l pe Amadis, acolo, la Stînca-pleșuvă. S-ar spune că patul ți-a fost făcut din bîte încrucișate și nu din saltele moi ca puful, cu cuverturi fine și perne multe, într-un cuvînt culcușul a fost mai prielnic să-ți rupă mădularele, decît să le odihnească, atît de chinuită ți-e fața, de suferinzi obrajii, și de învinețiți ochii. Este vădit, după toată înfățișarea ta, că zeul Morfeu nu te-a vizitat astă noapte.

— Se poate ca Morfeu să fi rămas în văgăuna sa, dar lui Cupidon, zeul cel mititel, nu-i place să stea locului, și nu are nevoie de nici un felinar pentru a găsi o anumită ușă pe un coridor, răs-

punse Leandru, sperînd că va abate bănuielile micului Scapin.

— Eu nu sînt decît un valet de comedie şi nu am experienţa aventurilor galante. Niciodată nu m-am iubit cu doamne frumoase; dar mă pricep totuşi îndeajuns ca să nu ignor faptul că zeul Cupidon, după spusele poeţilor şi ale făuritorilor de romane, se foloseşte de săgeţile sale faţă de cei pe care vrea să-i rănească, şi nu de lemnul vîrtos al arcului.

— Ce vrei să spui? se grăbi să-l întrerupă Leandru, neliniştit de întorsătura pe care o lua discuţia prin aceste subtilităţi şi deducţii mitologice.

— Nimic altceva decît că ai, acolo, pe gît, ceva mai sus de claviculă, deşi te străduieşti s-o ascunzi cu batista, o dungă neagră, care mîine va fi albastră, poimîine verde, şi apoi gabenă, pînă ce se va pierde în nuanţa naturală, dungă ce seamănă al naibii de bine cu parafa autentică a unei lovituri de ciomag semnată pe piele de viţel, sau pe un pergament, dacă îţi place mai mult acest cuvînt.

— Fără îndoială, răspunse Leandru, devenit din palid roşu pînă în vîrful urechilor, o fi fost vreo frumuseţe răposată, îndrăgostită de mine pe cînd trăia, care m-o fi sărutat în vis, pe cînd dormeam. După cum ştie oricine, sărutările morţilor

se întipăresc în carne şi produc vînătăi de care te miri grozav la deşteptare.

— Această frumuseţe defunctă şi bizară pică tocmai la ţanc, răspunse Scapin, dar aş fi jurat că această sărutare zdravănă a fost aplicată de nişte buze din lemn verde.

— Coţcar păcătos şi fiinţă batjocoritoare ce eşti, spuse Leandru, îmi scoţi din sărite modestia. În chip pudic, am pus pe seama admiratoarelor răposate ceea ce ar putea fi revendicat, cu mai mult temei, de către iubitele vii. Oricît de nepriceput şi de grosolan ai pretinde că eşti, fără îndoială că ai auzit vorbindu-se de acele semne drăguţe, pete, vînătăi, urme de dinţi, amintiri ale zbenguirilor şi zburdălniciilor nebunatice pe care amanţii sînt obişnuiţi să şi le facă ?

— *Memorem dente notam* [1], îl întrerupse Pedantul, bucuros că-l poate cita pe Horaţiu.

— Această explicaţie mi se pare judicioasă, şi bazată pe opinii cu destulă greutate, răspunse Scapin. Totuşi urma este atît de lungă, încît această frumuseţe nocturnă, fie ea răposată sau în carne şi oase, de bună seamă că avea în gură acel dinte unic pe care Phorkyadele [2] şi-l împrumutau rînd pe rînd.

---

[1] Notează că memoria are dinţi (lat.).

[2] Nume patronimic al Gorgonelor (Meduza, Euryale şi Stheno), fiicele lui Phorkys şi ale lui Ceto. Monştri fabuloşi, avînd în loc de păr şerpi încolăciţi. Privirea Meduzei împietrea pe cel ce se uita la ea.

Leandru, înnebunit de mînie, vru să se arunce asupra lui Scapin şi să-i care cîţiva pumni peste faţă, dar urmările ciomăgelii le resimţea atît de viu în coastele îndurerate şi pe spatele vărgat ca al unei zebre, încît se aşeză din nou jos, amînîndu-şi răzbunarea pentru vremuri mai prielnice. Tiranul şi Pedantul, obişnuiţi cu asemenea gîlcevi, care-i amuzau straşnic, interveniră şi-i împăcară. Scapin promise să nu mai facă niciodată aluzie la astfel de lucruri. „Am să scot lemnul sub toate formele din vocabularul meu, fie lemnul tăiat, necojit, fie lemnul copacilor falnici, fie lemnul de pat şi chiar crengile din capul cerbului."

În timpul acestei altercaţii neobişnuite, căruţa înainta mereu, şi curînd ajunse la o răspîntie. O cruce simplă de lemn, crăpată de soare şi de ploaie — pe care era sprijinită o statuie a lui Isus, cu un braţ despărţit de trup, prins doar într-un cui ruginit şi atîrnînd într-un chip înfiorător — se înălţa pe o mică movilă acoperită cu iarbă şi marca răspîntia a patru drumuri.

Un grup alcătuit din doi bărbaţi şi din trei catîrce se oprise la încrucişarea drumurilor şi părea că aşteaptă pe cineva care urma să treacă pe acolo. Una dintre catîrce, parcă neliniştită de atîta nemişcare, îşi tot scutura capul, împodobit cu pompoane, moţuri şi ciucuri de toate culorile, cu un tremur argintiu de clopoţei. Deşi peste ochi îi atîrnau nişte apărători de piele lucrate în bro-

derii, care o împiedicau să-şi îndrepte privirile la dreapta sau la stînga, catîrca simţise apropierea căruţei ; legănatul urechilor ei lungi trăda o curiozitate însoţită de nelinişte, iar pielea botului, răsfrîntă în sus, lăsa să i se vadă dinţii mari.

— Şefa catîrcelor îşi mişcă panaşul şi îşi arată gingiile, exclamă unul dintre oameni, cu siguranţă că trăsura nu mai e departe.

Într-adevăr, căruţa comedianţilor se ivea la răscruce. Zerbina, aşezată în partea din faţă a căruţei, aruncă o privire rapidă spre dobitoace şi oameni, a căror prezenţă prin acele locuri nu părea s-o surprindă.

— La dracu ! iată ce echipaj elegant, exclamă Tiranul, şi ce catîrce frumoase de Spania, bune să facă cincisprezece sau douăzeci de leghe pe zi. Dacă am avea şi noi aşa ceva, n-am mai zăbovi atîta pe drum şi ne-am şi afla la porţile Parisului. Dar pe cine naiba aşteaptă acolo ? Fără îndoială că e vorba de nişte animale odihnite, care să fie schimbate la caleaşca vreunui senior.

— Nu, interveni în discuţie *dueña*, catîrca are în loc de şa perne şi cuverturi, ca pentru o femeie.

— Atunci se pune la cale o răpire, exclamă Tiranul, dealtminteri şi cei doi scutieri în livrea cenuşie au un aer foarte misterios.

— Se prea poate, răspunse Zerbina cu un surîs ce exprima echivocul.

— Doamna se găseşte oare printre noi ? exclamă Scapin ; văd că unul dintre scutieri se îndreaptă către căruţa noastră, ca şi cum ar voi să parlamenteze mai înainte de a folosi violenţa.

— Oh ! nu va fi deloc nevoie de aşa ceva, adăugă Sérafina, aruncînd spre Subretă o privire dispreţuitoare, pe care aceasta o înfruntă cu o obrăznicie liniştită ; există şi fiinţe binevoitoare care se azvîrl singure în braţele răpitorilor.

— Nu este răpită cine vrea, replică Subreta ; dorinţa nu este suficientă în această problemă, mai trebuie să şi placi.

Conversaţia ajunsese aici, cînd scutierul, după ce făcu semn vizitiului să oprească, întrebă, cu bereta în mînă, dacă domnişoara Zerbina se afla în căruţă.

Zerbina, vioaie şi sprintenă ca o şopîrlă, îşi scoase căpşorul oacheş de sub un soi de coviltir şi răspunse ea însăşi la întrebare ; apoi sări jos.

— Domnişoară, sînt la ordinele dumneavoastră, rosti scutierul pe un ton curtenitor şi respectuos.

Subreta îşi potrivi fustele înfoiate, îşi trecu degetele în jurul corsajului, ca pentru a-şi lăsa mai în voie sînii, şi, întorcîndu-se către comedianţi, le ţinu această mică cuvîntare pe care o avea gata pregătită.

— Scumpii mei tovarăşi, iertaţi-mă dacă vă părăsesc în acest chip ! Ocazia te sileşte uneori s-o prinzi cînd îşi flutură pe dinaintea ta cosiţele, şi

asta într-un chip atît de avantajos, încît ar însemna o prostie curată să nu te agăți de ea cu amîndouă mîinile ; fiindcă, odată scăpată, nu se mai întoarce niciodată. Chipul Fortunei, care pînă acum mi se arătase morocănos și posomorît, iată că astăzi îmi surîde grațios. Profit de bunăvoința ei, întrucît de bunăseamă că-i trecătoare. În umila mea situație de Subretă, nu puteam aspira decît la de-alde Mascarille sau Scapin. Mă curtau doar valeții, în timp ce stăpînii se iubeau cu Lucinde, Leonore și Isabelle ; seniorii abia dacă binevoiau, în treacăt, să mă prindă de bărbie, și să însoțească cu o sărutare pe obraz jumătate de ludovic de argint pe care mi-o strecurau în buzunarul șorțului. S-a găsit un muritor cu un gust mai ales, care s-a gîndit că, în afara teatrului, subreta valorează cel puțin tot atît cît și stăpîna ; și cum rolul Zerbinei nu cere o virtute foarte aprigă, m-am gîndit că nu trebuia să-l aduc la disperare pe bărbatul curtenitor, pe care plecarea mea îl supărase atît de mult. Așadar, lăsați-mă să-mi iau bagajele din fundul căruței și îngăduiți-mi să vă spun bun-rămas. Am să vă regăsesc, la Paris, mai curînd sau mai tîrziu, deoarece în sufletul meu mă simt comediantă, și niciodată n-am fost necredincioasă teatrului prea multă vreme.

Bărbații ridicară cuferele Zerbinei și le așezară, în cumpănă, pe catîrca de povară ; Subreta, aju-

tată de scutierul care îi ținu piciorul, se săltă pe catîrca cea frumos împodobită, cu tot atîta ușurință ca și cum ar fi studiat echitația într-o academie ecvestră, apoi, dînd cu călcîiul în coastele animalului, acesta porni la drum. Pe cînd se îndepărta, Subreta schiță cu mîna un gest de rămas bun tovarășilor ei.

— Noroc bun, Zerbina ! strigară comedianții, în afară de Sérafina, care-i mai păstra pică.

— Plecarea asta nu-mi place, exclamă Tiranul, și tare mult aș fi vrut s-o păstrăm cu noi pe Subreta asta admirabilă ; dar nu cunoaște altă lege decît fantezia ei. Va trebui să transformăm, în piesele pe care le jucăm, rolurile de fete în casă și de domnișoare de onoare în roluri de *dueña* sau de însoțitoare mai vîrstnice, lucru mai puțin plăcut ochiului decît o mutrișoară ștrengărească ; dar coana Leonarda are mult haz și își cunoaște la perfecție meseria de comediantă. O să ne descurcăm noi totuși pînă la urmă.

Căruța se așternu din nou la drum, într-un ritm ceva mai viu decît acela al carului cu boi. Traversau un ținut care se înfățișa cu totul altfel decît întinderile landelor. Nisipurilor albe le luaseră locul pămînturi roșcate, ce dădeau vegetației mai multă sevă hrănitoare. Case din piatră, care vesteau o oarecare bunăstare, apăreau ici și colo, înconjurate de grădini împrejmuite cu garduri vii, garduri ce păreau smălțuite cu

bumbii roşii ai măceşilor şi cu boabele vinete ale porumbelor. La marginea drumului se înălţau trunchiurile viguroase ale unor arbori falnici, ce-şi întindeau bogat crăcile puternice, iar frunzele galbene scuturate pătau iarba din jur sau zburau, după capriciile vîntului, pe dinaintea Isabellei şi a lui Sigognac, care, obosiţi de şederea incomodă în căruţă, se mai dezmorţeau mergînd un pic pe jos. Matamore o luase bine înainte, şi în umbra viorie a serii putea fi zărit pe creasta unui urcuş, proiectîndu-şi în linii întunecoase scheletul subţire, care, de departe părea străpuns de spada-i, nemăsurat de lungă.

— Cum se face oare, se adresă Sigognac Isabellei, că dumneata, care ai întreg felul de a fi al unei domnişoare de neam mare, prin modestia purtării, înţelepciunea vorbelor şi alegerea admirabilă a cuvintelor, cum se face că te-ai alăturat acestei trupe rătăcitoare de comedieni, oameni cumsecade, fără îndoială, dar nu de acelaşi neam şi rang ca dumneata ?

— Să nu crezi cumva, datorită cîtorva calităţi pe care le am, că sînt o prinţeasă nefericită sau o regină izgonită din regatul ei, ajunsă în situaţia nenorocită de a-şi cîştiga viaţa, jucînd pe scena unui teatru. Povestea mea este foarte simplă, şi întrucît viaţa mea îţi stîrneşte oarecare curiozitate, am să ţi-o istorisesc. Departe de a fi fost constrînsă la meseria cu care mă îndeletnicesc

astăzi de catastrofe ale soartei, de ruini nemaiauzite sau de aventuri romanești, eu am văzut lumina zilei într-o trupă de teatru, fiind, după cum se spune, copil al scenei ce a învățat și a moștenit meseria părinților. Carul lui Thespis mi-a fost locul de naștere și patria călătoare. Mama mea, care juca roluri de prințese tragice, era o femeie foarte frumoasă. Ea își lua rolurile în serios, și chiar în afara scenei nu voia să audă vorbindu-se decît de regi, prinți, duci și alte mărimi, luînd drept veritabile coroanele ei de tinichea lustruită și sceptrele de lemn aurit. Cînd se întorcea în culise, își purta într-un chip atît de majestuos catifeaua falsă a rochiilor, încît ai fi putut spune că era un val de purpură sau însăși trena unei mantii regale. Dominată de această măreție trufașă își astupa cu îndărătnicie urechea la mărturisirile, rugămințile și promisiunile acelor filfizoni galanți care zboară întotdeauna în jurul comediantelor ca fluturii în jurul luminării. Într-o seară, chiar, în loja ei din culise, cum un tînăr ferchezuit și încrezut o cam luase razna, ea se ridică în picioare și strigă ca o adevărată Thomyris, regină a Sciției : „Gărzi ! puneți mîna pe el !“, pe un ton atît de suveran, de disprețuitor și de solemn, încît curtezanul, năucit cu totul, o șterse de frică, neîndrăznind să mai întreprindă ceva.

Or, aceste acte de mîndrie și izbucnirile tăioase, ciudate pentru o comediană bănuită totdeauna de

purtări uşuratece, ajungînd la urechile unui foarte înalt și puternic prinț, acesta le găsi de bun gust, spunîndu-și că adîncul dispreț față de lumea de rînd, netrebnică, nu putea purcede decît dintr-un suflet generos. Cum rangul său în lume echivala cu acela de regină în teatru, prințul fu primit cu mai multă blîndețe și cu o frunte mai puțin încruntată. Era tînăr, era frumos, vorbea minunat, era stăruitor și poseda acel mare avantaj de a fi nobil. Ce pot să spun mai mult ? De data aceasta regina nu și-a mai chemat gărzile, și poți să vezi în mine fructul acestei iubiri aprinse.

— Toate astea, spuse curtenitor Sigognac, explică de minune grațiile fără de seamăn cu care ești dotată. Un sînge princiar curge prin vinele dumitale. Aproape că ghicisem acest lucru !

— Această legătură, continuă Isabella, a ținut mai multă vreme decît obișnuiesc să dureze intrigile în teatru. Prințul găsi la mama mea o fidelitate care izvora atît din orgoliu, cît și din iubire, și de la care nu se abătu niciodată. Din nefericire, rațiuni de stat se așezară de-a curmezișul iubirii lor ; el a trebuit să plece să lupte în războaie ori i s-au încredințat ambasade în țări îndepărtate. O căsătorie ilustră, pe care a amînat-o pe cît i-a stat în putință, a fost mijlocită, în numele său, de către familia prințului. Pînă la urmă a fost nevoit să cedeze, întrucît nu avea dreptul să întrerupă, din cauza unui capriciu amoros, un lung

şir de strămoşi ce urcă pînă la Carol cel Mare şi să se stingă cu el acest neam glorios. Sume de bani destul de mari îi fură oferite mamei mele spre a îndulci această ruptură devenită necesară. spre a o pune la adăpost de nevoi şi pentru a mă putea creşte şi educa. Însă ea nici nu a vrut să audă, spunînd că nu înțelegea să primească banii fără inima prințului, şi că prefera să-i rămînă el dator, decît să-i datoreze ea ceva : întrucît ea îi dăruise, în generozitatea sa nemărginită, ceea ce el niciodată nu va putea să-i înapoieze. *Nimic înainte, nimic după*, aceasta era deviza mamei. Ea jucă, așadar, mai departe, aceleași roluri de prințesă tragică, dar cu moartea în suflet ; și, de atunci încolo, se topi încetul cu încetul, pînă ce-şi dete sfîrșitul, nu după multă vreme.

Eu eram pe vremea aceea o fetiță de şapte-opt ani ; jucam și eu, în roluri de copii, de amorași, sau în alte rolişoare pe măsura staturii şi inteligenței mele de copil. Moartea mamei îmi pricinui o durere cu mult peste puterile vîrstei și-mi aduc aminte că a fost nevoie să mă bată cu biciul, în ziua aceea, ca să joc rolul unuia dintre copiii Medeii. Mai tîrziu, marea mea durere a început să se potolească datorită mîngîierilor comedianților şi a comedienelor care mă răsfățau pe cît se pricepeau mai bine și mă alintau care mai de care, strecurîndu-mi totdeauna în coşuleț dulciuri și alte bunătăți. Pedantul, care făcea parte din trupa

noastră şi mi se părea încă de pe atunci tot atît de bătrîn şi de zbîrcit ca şi astăzi, s-a ocupat de mine, m-a învăţat recitarea, armonia şi măsura versurilor, cum să vorbesc şi cum să ascult, atitudinile, gesturile, fizionomiile potrivite dicţiunii, precum şi toate secretele unei arte în care el excelează — deşi nu este decît un comedian de provincie —, întrucît are studii serioase, ca fost profesor de colegiu, de unde-a fost îndepărtat din pricina beţiei sale incorigibile. În mijlocul dezordinii aparente a unei vieţi vagabonde, am crescut şi am trăit inocentă şi curată : deoarece, pentru colegii mei, care mă ştiau încă din leagăn, eu însemnam o soră sau o fiică, iar cît despre filfizonii care îmi dădeau tîrcoale, m-am priceput, luînd o înfăţişare rece, rezervată şi discretă, să-i ţin la distanţă aşa cum se cuvine, continuînd, şi în afară de scenă, să-mi joc rolul de ingenuă, fără ipocrizie şi fără falsă pudoare.

Şi astfel, pe cînd mergeau alături, pe drumul de ţară, Isabella îşi depăna povestea vieţii şi a întîmplărilor sale, iar Sigognac o asculta vrăjit.

— Şi numele acestui prinţ îl mai ştii sau l-ai uitat ? întrebă Sigognac.

— Poate că ar fi primejdios, pentru liniştea mea, să-l rostesc, răspunse Isabella, însă el a rămas întipărit în memoria mea.

— Dar există oare vreo dovadă a legăturii sale cu mama dumitale ?

— Am o pecete pe care este gravat blazonul său, rosti Isabella ; este singura bijuterie pe care mama a păstrat-o de la el, şi asta datorită valorii nobiliare şi a semnificaţiei sale heraldice, care lăsau cu totul în umbră valoarea sa materială ; şi, dacă îţi face plăcere, am să-ţi arăt cîndva pecetea.

Ar fi desigur prea plictisitor să urmărim etapă cu etapă carul comic, cu atît mai mult cu cît înaintau încet, cu popasuri mici, fără întîmplări care să merite a fi consemnate pe răbojul nostru. Prin urmare vom sări cîteva zile şi iată-ne sosiţi în împrejurimile oraşului Poitiers. Încasările nu fuseseră rodnice şi vremuri grele se abătură asupra trupei. Banii marchizului de Bruyères se sfîrşiseră de-a binelea, ca şi pistolii lui Sigognac, a cărui delicateţe sufletească ar fi suferit de nu şi-ar fi ajutat tovarăşii aflaţi la strîmtoare, desigur în măsura slabelor sale mijloace. Căruţa, trasă la plecare de patru animale zdravene, nu mai avea acum la ham decît un cal, şi ce cal ! o mîrţoagă nenorocită, care părea să se fi hrănit, în loc de fîn şi de ovăz, cu cercuri de butoaie, într-atît îi ieşeau de mult coastele în afară. Oasele şoldurilor îi străpungeau pielea, iar muşchii slăbiţi ai coapselor se iveau ca nişte mari zbîrcituri fleşcăite ; picioarele, acoperite cu peri lungi şi zbîrliţi, păreau nişte butuci din pricina umflăturilor. Pe greabăn, din pricina rosăturilor hamului, a cărui căptuşeală dispăruse de mult, se vedeau multe ju-

puituri sîngerînde, iar loviturile de bici zebraseră cu tot felul de dungi flancurile strivite ale bietului animal. Capul său însemna un întreg poem de melancolie și de suferință. Înapoia ochilor i se vedeau niște adîncituri profunde, de-ai fi crezut că au fost scobite cu bisturiul. Luminile ochilor, vinete, aveau privirea întunecată, resemnată și gînditoare a omului obosit peste măsură. Nepăsarea față de lovituri, născută din zădărnicia strădaniei, i se citea trist în ochi, iar pocnetul biciului nu-i mai stîrnea nici o scînteie de înviorare. Urechile pleoștite, dintre care una avea vîrful despicat, îi atîrnau jalnic de fiecare parte a frunții și scandau, prin clătinatul lor, ritmul inegal al mersului chinuit. O șuviță a coamei, ajunsă galbenă din albă, își încurca firele de curelele frîului, a cărui piele aspră rosese ieșiturile osoase ale fălcilor, scoase și mai mult în relief de slăbiciunea animalului. Din zgîrciurile nărilor se prelingeau picături de apă, intr-o răsuflare grea, iar pielea obosită ce-i acoperea dinții galbeni părea crispată de nemulțumire, aidoma unor buze omenești posace.

Pe părul bălan, cu mici pete roșcate, sudoarea îi așternuse niște firișoare asemenea vărgăturilor pe care le lasă ploaia peste tencuiala zidurilor, îi lipise sub pîntec mici smocuri de păr, îi muiase picioarele dinapoi și, împreună cu noroiul, plămădise un fel de ciment îngrozitor. Nimic nu putea fi mai jalnic de privit, iar calul pe care apare

Moartea în Apocalips ar fi putut fi luat drept un patruped sprinten și arătos, bun de paradă și de întreceri între cavaleri, alături de acest animal vrednic de milă și prăpădit, cu picioarele ce păreau gata să se rupă sau să se desfacă la fiecare pas, și care, cu o privire dureroasă, parcă implora ca o grație lovitura ucigătoare și izbăvitoare a hingherului. Cum începuse să se lase frigul, animalul pășea în mijlocul aburilor care îi ieșeau din flancuri și din nări.

În car nu se aflau decît cele trei femei. Bărbații mergeau pe jos ca să nu împovăreze și mai mult amărîtul animal, pe care nu numai că puteau să-l urmeze lesne, dar puteau chiar să-l și întreacă. Numai gînduri triste îi stăpîneau pe toți și de aceea, fără să scoată o vorbă, mergeau izolați, înfășurîndu-se pe cît puteau mai bine în capele lor destul de subțiri.

Sigognac, aproape descurajat, se întreba dacă n-ar fi făcut mai bine să rămînă în castelul dărăpănat al părinților săi, chiar de-ar fi fost să moară de foame alături de blazonul său tocit, în liniște și singurătate, decît să înfrunte întîmplările unei călătorii pe drumuri necunoscute, alături de niște saltimbanci.

Și gîndul îl duse la bravul Pierre, la Bayard, la Miraut și la Belzebut, credincioșii tovarăși ai îndelungii sale plictiseli. Oricît voi să se stăpînească, inima i se strînse, iar din piept i se urcă

înspre gîtlej acel tremur nervos care de obicei se preface în lacrimi ; dar o privire aruncată spre Isabella, care stătea ghemuită în mantila sa în partea din față a căruței, îi întări din nou curajul. Tînăra îi surîdea ; nu părea să fie mîhnită din pricina necazurilor ; sufletul îi era mulțumit : ce însemnătate puteau să aibă suferințele și oboselile trupului ?

Peisajul pe care-l străbăteau nu era deloc potrivit pentru a împrăștia melancolia. În prim plan se răsuceau scheletele convulsive ale cîtorva ulmi bătrîni, chinuiți, strîmbi, ciuntiți. Crăcile lor negre, cu firicele capricioase, se desemnau pe un cer cenușiu-gălbui, foarte jos, încărcat cu nori ce prevesteau zăpada și prin care nu străbătea decît o lumină lividă ; în al doilea plan se întindeau cîmpuri nelucrate, pe care le mărgineau, aproape de orizont, coline pleșuve sau șiruri de copaci roșietici. Din depărtare în depărtare, ca o pată de cretă, cîte o colibă, înălțînd spre cer o o ușoară spirală de fum, se zărea printre stinghiile subțiratice ale împrejmuirilor. Adînciturile unui șanț brăzdau pămîntul, cu o lungă cicatrice. Primăvara, cîmpia ce se întindea în față, îmbrăcată în verdeață, ar fi putut să aibă un aspect plăcut ; însă, învăluită în veștmintele cenușii ale iernii, ea nu oferea ochilor decît monotonie, sărăcie și tristețe. Din vreme în vreme, cîte un țăran livid și zdrențăros sau cîte o bătrînă încovoiată sub o

legătură de vreascuri, păşeau încet pe drum. Departe de a însufleţi acest pustiu, parcă dimpotrivă, accentuau şi mai mult singurătatea. Coţofenele ţopăind pe pămîntul negru, cu coada înfiptă în tîrtiţă ca un evantai închis, păreau că sînt adevăraţii locuitori ai ţinutului. Cîriiau de zor la vederea carului, ca şi cum şi-ar fi comunicat reflecţiile şi gîndurile despre comedianţi şi dansau pe dinaintea lor a batjocură, ca nişte păsări rele şi fără inimă ce erau, nesimţitoare la necazurile bietei lumi.

Vîntul puternic şi rece ce se porni să bată lipea mantalele subţiri de trupurile comedianţilor şi le pălmuia faţa cu degetele sale roşii. Nu după mult timp, în vîrtejurile vîntului începură să apară şi fulgii de zăpadă, ce se urcau, coborau, se încrucişau fără să poată atinge pămîntul sau să se aştearnă undeva, într-atît de puternică era vijelia. Fulgii ajunseră atît de deşi, încît alcătuiau un fel de obscuritate albă, la cîţiva paşi de drumeţii orbiţi. Văzute prin acest furnicar argintiu, lucrurile cele mai apropiate îşi pierdeau aparenţa reală şi nu mai era chip să le deosebeşti.

— S-ar părea, spuse Pedantul, care păşea înapoia carului spre a se mai adăposti un pic, că gospodina cerească jumuleşte acolo sus nişte gîşte şi îşi scutură peste noi puful din şorţ. Ca să fiu sincer, carnea mi-ar plăcea mai mult, şi m-aş simţi în stare s-o mănînc, aşa, fără lămîie şi fără mirodenii.

— Chiar și fără sare, răspunse Tiranul, deoarece stomacul meu nu-și mai amintește de acea omletă, gătită din ouăle ce piuiau cînd au fost sparte de marginea tigăiței, și pe care am dat-o peste gît, botezînd-o cu titlul amăgitor și sarcastic de dejun, deși era garnisită numai cu ciocuri.

Sigognac veni și el să se mai adăpostească înapoia carului. Pedantul începu vorba :

— Priviți ce vreme îngrozitoare, domnule baron ; îmi pare tare rău pentru dumneavoastră că trebuie să împărtășiți restriștile noastre, dar acestea sînt necazuri trecătoare și, cu toate că nu mergem prea repede, totuși ne apropiem de Paris.

— Cît despre mine, n-am fost deloc crescut pe brațele moliciunii, răspunse Sigognac, și nu sînt omul care să mă sperii de cîțiva fulgi de zăpadă. Pe cine plîng, sînt aceste sărmane femei, care, plăpînde prin natura lor, sînt silite să îndure oboseli și lipsuri întocmai ca niște ostași la vreme de război.

— De tare multă vreme sînt ele obișnuite cu așa ceva, și ceea ce ar însemna aspru și greu pentru femei de neam sau pentru burgheze, lor nu li se pare deloc anevoios.

Furtuna creștea. Gonită de vînt, zăpada alerga în nori albi, ce de-abia atingeau pămîntul, și se oprea doar cînd era stăvilită de vreun obstacol : dîmburi, movile, grămezi de pietre, garduri, povîrnișuri de șanțuri. Și se îngrămădea acolo cu o

uimitoare iuțeală, revărsîndu-se în cascadă peste cealaltă parte a stavilei vremelnice. Alteori se prăvălea ca într-o prăpastie în vîltoarea unei trombe și se urca din nou spre cer, în vîrtejuri nebune, pentru a cădea iarăși în mormane. pe care furtuna le spulbera într-o clipită. Cîteva minute fuseseră de ajuns pentru a așterne pe chipurile Sérafinei, Isabellei și Leonardei un strat de pudră albă, deși se refugiaseră în fundul carului și se adăpostiseră sub un parapet de bagaje, sub coviltirul tremurînd de pînză.

Zăpăcit de biciuirile zăpezii și ale vîntului, calul nu mai înainta decît cu mare greutate. Sufla din greu, trupul îi tremura, iar copitele îi alunecau la fiecare pas. Tiranul îl apucă de căpăstru, și, mergînd alături de el, îl susținu un pic cu brațul său viguros. Pedantul, Sigognac și Scapin puseseră umărul la roată, Leandru plesnea din bici pentru a mai îmboldi bietul animal. Să-l fi lovit ar fi însemnat curată cruzime. Cît despre Matamore, el rămăsese ceva mai în urmă, deoarece era atît de ușor, dată fiind slăbiciunea sa fenomenală, încît vîntul îl împiedica să înainteze, cu toate că luase cîte o piatră în fiecare mînă și își umpluse buzunarele cu pietricele spre a se mai îngreuna.

Vijelia de zăpadă, departe de a se potoli, se dezlănțuise cu mai mare turbare, și se rostogolea cu furie printre grămezile de fulgi albi, pe care îi stîrnea în mii de vîrtejuri și de luciri, asemenea

spumei valurilor. Furtuna deveni atît de năpraznică, încît comedianții, cu toate că țineau să ajungă cît mai neîntîrziat în sat, fură siliți să se oprească locului, și, punînd mîna, întoarseră carul împotriva vîntului. Nenorocita gloabă, care-l trăgea, era la capătul puterilor ; picioarele i se înțepeniseră ; fiori și tremurături îi alergau peste pielea fumegîndă și scăldată în sudori. O sforțare încă și ar fi căzut moartă ; picături de sînge se și prelingeau din nările puternic dilatate de grozava apăsare a pieptului, și reflexe sticloase treceau prin luminile ochilor.

Grozăvia în întuneric nu este greu de închipuit. Tenebrele găzduiesc cu ușurință spaimele, dar teroarea albă poate fi mai greu înțeleasă. Totuși, nimic nu putea fi mai sinistru decît situația sărmanilor noștri comedianți, palizi de foame, vineți de ger, orbiți de zăpadă și pierduți la marginea unei șosele în mijlocul unor vîrtejuri amețitoare de ace de gheață, care îi învăluiau de pretutindeni. Se ghemuiseră, cu toți, sub pînza coviltirului, așteptînd să treacă urgia, înghesuiți unul într-altul spre a se folosi de căldura trupurilor lor. Într-un sfîrșit, uraganul stătu, iar zăpada, suspendată în văzduh, putu să coboare mai puțin furtunos pe pămînt. Cît de departe putea să răzbată privirea, cîmpia dispărea sub un lințoliu argintiu.

Dar unde-i oare Matamore ? întrebă Blazius ; să-l fi dus vîntul din întîmplare pînă în lună ?

— Într-adevăr, rosti și Tiranul, nu-l văd. Poate că s-a ghemuit pe sub vreun decor în fundul carului. Hei! Matamore! destupă-ți urechile dacă dormi și răspunde cînd te chemăm.

Matamore nici gînd să răspundă. Nici o formă nu se mișcă de sub grămada decorurilor vechi.

— Hei! Matamore! mugi din nou Tiranul cu cea mai groasă voce tragică de care era capabil, și cu o forță în stare să trezească în peștera lor și pe cei șapte adormiți din poveste, cu dulăul lor cu tot.

— Nu l-am văzut, spuseră și comediantele, vîrtejurile de zăpadă ne orbeau și nu ne-am îngrijorat, dealtminteri, de absența sa, socotind că se află la cîțiva pași în urma carului.

— Drace! exclamă Blazius, lucrurile sînt destul de ciudate: numai să nu i se fi întîmplat vreo nenorocire!

— Fără îndoială, spuse Sigognac, că se va fi adăpostit, în toiul viscolului, după vreun trunchi de arbore, și nu va întîrzia mult și ne va ajunge.

Luară hotărîrea să aștepte cîteva minute, după care, dacă nu se ivea, urmau să pornească în căutarea sa. Dar nimic nu apărea pe drum, și pe fundalul alb, deși amurgul se lăsase, o formă omenească s-ar fi desprins cu ușurință, chiar de la o distanță destul de mare. Noaptea ce coboară atît de repede peste zilele scurte de decembrie își întinsese vălurile, dar fără să aducă cu ea o

obscuritate deplină. Răsfrîngerile zăpezii se luptau cu tenebrele cerului şi, printr-o bizară răsturnare, părea că lumina izvorăşte din pămînt. Orizontul se preciza în linii albe şi nu se pierdea în depărtările zării. Arborii, parcă presăraţi cu făină, semănau cu crengile şi trunchiurile cu care promoroaca împodobeşte geamurile îngheţate şi, din vreme în vreme, fulgi de zăpadă scuturaţi de pe ramuri cădeau asemenea lăcrămioarelor de argint de pe giulgiurile mortuare, peste draperiile negre ale umbrei. Priveliştea era încărcată de o tristeţe adîncă ; un cîine se porni să urle a pustiu, parcă pentru a da glas dezolării locurilor şi pentru a exprima melancolii sfîşietoare. Uneori, parcă natura, plictisită de mutismul ei, îşi încredinţează suferinţele tainice vaietelor vîntului sau tînguirilor vreunui biet animal.

Se ştie cît este de lugubru în liniştea nopţii lătratul deznădăjduit care se sfîrşeşte în horcăieli, pe care parcă îl pricinuieşte trecerea fantomelor nevăzute pentru ochiul omenesc. Instinctul animalelor, ce se află în comunicare cu sufletul lucrurilor, presimte nenorocirea şi o jeleşte mai înainte de a fi cunoscută. În acest urlet amestecat cu hohote de plîns se deslușesc groaza faţă de viitor, spaimele teribile ale morţii şi teama de supranatural. Nici omul cel mai curajos nu-l aude fără să fie adînc mişcat şi urletul îţi încreţeşte pielea şi-ţi zbîrleşte părul, ca acel suflu despre care vorbeşte Iov.

Urletul, mai întîi îndepărtat, se apropiase, şi acum putea fi desluşit, în mijlocul cîmpiei, aşezat pe labele dinapoi, în zăpadă, un zăvod mare, negru, cu botul ridicat către cer, care părea că se gargariseşte cu gemetele astea jalnice.

— Cred că i s-a întîmplat ceva sărmanului nostru tovarăş, strigă Tiranul, animalul ăsta blestemat urlă ca pentru mort.

Femeile, cu inima strînsă de o presimţire sinistră, îşi făcură cucernic semnul crucii. Buna şi generoasa Isabella murmură un început de rugăciune.

— Trebuie să mergem să-l căutăm fără de întîrziere, rosti Blazius; să luăm şi felinarul, a cărui lumină îi va sluji de călăuză şi de stea polară dacă a pierdut drumul bun şi a luat-o razna peste cîmpuri, fiindcă pe o aşa viforniţă, care a acoperit drumurile cu giulgiuri albe, este foarte uşor să te rătăceşti.

Scăpărară iute cremenele şi aprinseră un muc de lumînare pe care îl vîrîră în pîntecele felinarului. Numaidecît felinarul răspîndi prin gemuleţele subţiri de corn o lumină destul de vie pentru a fi zărită de departe.

Tiranul, Blazius şi Sigognac porniră în cercetare. Scapin şi Leandru rămaseră de pază lîngă car şi spre a linişti pe cele trei femei, pe care întreaga întîmplare începuse să le îngrijoreze. Pentru a spori şi mai mult caracterul lugubru al scenei,

dulăul negru nu mai contenea să urle cu disperare, iar vîntul rostogolea peste cîmpii carele sale aeriene, cu murmure surde, ca şi cum ar fi dus în noapte duhuri călătoare.

Vijelia spulberase în aşa chip zăpada, încît ştersese orice fel de urme sau în orice caz le făcuse nesigure. Dealtminteri, din pricina nopţii, căutarea era foarte anevoioasă, iar cînd Blazius îşi apropia felinarul de pămînt, găsea imprimate uneori, în pulberea albă, urmele picioarelor enorme ale Tiranului, dar nu paşii lui Matamore, care, chiar de-ar fi ajuns pînă acolo, nu s-ar fi întipărit mai mult decît urmele unei păsări.

Străbătură astfel aproape un sfert de leghe, cu felinarul ridicat, spre a atrage atenţia comediantului rătăcit, şi strigînd într-una, din toate puterile plămînilor :

— Matamore ! Matamore ! Matamore !

La această chemare, asemănătoare aceleia pe care anticii o rosteau către morţi mai înainte de a se despărţi de locul mormîntului proaspăt, numai liniştea le răspundea sau ţipătul vreunei păsări fricoase ce îşi lua zborul cu o fîlfîire bruscă din aripi, pentru a se duce să se piardă departe în noapte. Uneori, cîte o bufniţă, zăpăcită de lumină, ţipă îngrozitor de jalnic. În sfîrşit, Sigognac, care avea o privire pătrunzătoare, crezu că desluşeşte prin umbră, la piciorul unui arbore, o figură cu aspect fantastic, ciudat de înţepenită

şi într-o sinistră nemişcare. Sigognac dădu imediat de ştire tovarăşilor săi şi, cu toţi, porniră în cea mai mare grabă într-acolo.

Era, într-adevăr, sărmanul Matamore. Spatele îi era sprijinit de un copac, iar picioarele sale lungi, întinse pe pămînt, dispăreau pe jumătate sub nămeţii de zăpadă. Imensa sa spadă, pe care n-o părăsea niciodată, forma cu bustul său un unghi bizar, care ar fi stîrnit rîsul în orice altă împrejurare. Matamore rămase nemişcat mai departe, ca o stană de piatră, la apropierea tovarăşilor săi. Neliniştit de înţepeneala ciudată, Blazius îndreptă lumina felinarului spre faţa lui Matamore, dar aproape să-l scape din mînă, într-atit de mult se sperie de ceea ce văzu.

Masca, astfel luminată, nu mai avea nici un pic din culorile vieţii. Era albă ca ceara. Nasul, cu nările strînse de degetele noduroase ale Morţii, lucea ca un os de sepie, pielea i se întinsese pe tîmple. Fulgi de zăpadă i se adunaseră pe sprîncene şi pe gene, iar ochii holbaţi priveau ca nişte ochi de sticlă. La fiecare capăt al mustăţilor scînteia cîte un mic sloi de gheaţă care le apleca sub greutatea sa. Sigiliul liniştei eterne pecetluise buzele de pe care îşi luaseră zborul atîtea palavre vesele, iar capul de mort, sculptat de slăbiciune, apăruse pe această figură palidă, în care obişnuinţa grimaselor şi a schimonoselilor săpase cute oribil de comice, ce rămăseseră întipărite chiar pe chipul neînsufleţit, deoarece aceasta este una din nimic-

niciile meseriei de comedian : cînd e vorba de el, moartea nu e în stare să-şi păstreze gravitatea.

Mai nutrind încă unele speranţe, Tiranul încercă să-i scuture mîna lui Matamore, dar braţul ţeapăn căzu brusc, dintr-o bucată, cu un zgomot sec, ca braţul de lemn al unei marionete căreia îi dai drumul la sfoară. Bietul om părăsise teatrul vieţii pentru acela al lumii de dincolo. Cu toate acestea, neputînd concepe că Matamore murise cu adevărat, Tiranul îl întrebă pe Blazius dacă nu are cumva la el clondirul. Pedantul nu se despărţea niciodată de acest preţios obiect. Mai rămăseseră în el cîteva picături de vin şi vîrî gîtul clondirului între buzele violete ale lui Matamore ; dar dinţii rămaseră încleştaţi cu îndărătnicie, şi lichidul întăritor ţîşni înapoi în picături roşii, prin colţurile gurii. Suflul vital părăsise pentru totdeauna acest lut plăpînd, întrucît cea mai neînsemnată răsuflare ar fi dat naştere unui abur vizibil în aerul rece.

— Nu-i mai chinuiţi bietul trup neînsufleţit, spuse Sigognac, nu vedeţi că e mort ?

— Vai ! aşa este, răspunse Blazius ; tot atît de mort ca şi Keops sub piramida cea mare. Fără îndoială că, buimăcit de viscol şi nemaiputînd lupta împotriva furiei furtunii, s-a oprit lîngă acest copac şi, cum nu avea un dram de carne pe oase, l-a pătruns numaidecît gerul pînă în măduva lor. Ca să producă o impresie cît mai grozavă la Paris, îşi micşora în fiecare zi porţia de mîncare şi ajunsese, din pricina postului, la fel de cos-

teliv ca și un ogar la capătul sezonului de vînătoare. Sărmane Matamore ! iată-te de-acum înainte la adăpost de bobirnace, de tifle, de lovituri de picior și de ciomege peste spinare, pe care rolurile tale te sileau să le rabzi ! Nimeni n-o să-ți mai rîdă în nas.

— Ce ne facem cu trupul lui ? îl întrerupse Tiranul, nu putem să-l lăsăm aici, pe povîrnișul ăsta, să-l sfîșie lupii și cîinii sau să-l ciugulească păsările, deși carnea lui înseamnă un prînz tare jalnic, cu care nu s-ar sătura nici măcar viermii.

— Bineînțeles că nu, rosti Blazius ; a fost un camarad bun și loial și, cum nu este greu, ai să-l apuci de cap, iar eu de picioare, și-l vom duce amîndoi pînă la căruță. Mîine, cînd se va face ziuă, îl vom înmormînta în vreun locșor retras, în chipul cel mai cuviincios cu putință : fiindcă, nouă, histrionilor, Biserica vitregă ne închide porțile cimitirului și nu ne îngăduie ultima bucurie, de a dormi somnul de veci în pămînt sfințit. Ne este scris să putrezim în gemonii[1] ca niște cîini cu mațele scoase sau ca niște cai morți, după ce, toată viața noastră, am înveselit atîția oameni cu mascarade. Dumneavoastră, domnule baron, o veți lua înainte și veți ține felinarul.

Sigognac dete din cap în semn de aprobare pentru această rînduială. Cei doi comedianți se aplecară,

[1] Scara colinei Capitolinum unde erau expuse, la romani, trupurile celor uciși prin supliciu

deteră la o parte zăpada ce îl şi acoperise pe Matamore ca un linţoliu prea timpuriu, ridicară cadavrul ce cîntărea mai puţin chiar decît trupul unui copil, şi porniră la drum. Înaintea lor păşea baronul, care le lumina calea cu razele felinarului.

Din fericire, la acest ceas din noapte, nimeni nu trecea pe drum, deoarece, pentru orice călător, ar fi însemnat un spectacol înfricoşător şi misterios acest grup funebru, luminat bizar de reflexele roşietice ale felinarului, ce aşternea în urma sa lungi umbre, diforme, peste albeaţa zăpezii. Gîndul unei crime sau al unei vrăjitorii i-ar fi trecut numaidecît prin minte, fără nici o îndoială.

Zăvodul negru contenise cu urletele, ca şi cum îşi încheiase misiunea de a da de ştire. O linişte sepulcrală domnea departe, departe peste cîmpie, deoarece zăpada are darul de a înăbuşi zgomotele.

Cu puţin timp mai înainte, Scapin, Leandru şi comedienele zăriseră luminiţa roşie ce se legăna în mîna lui Sigognac şi care arunca asupra lucrurilor reflexe neaşteptate, scoţîndu-le din umbră, sub înfăţişări bizare sau îngrozitoare, pînă ce se topeau din nou în întuneric. Se ivea şi se ascundea, rînd pe rînd, la licăreala nesigură, grupul alcătuit din Tiran şi din Blazius, reuniţi prin cadavrul culcat al lui Matamore, ca două cuvinte printr-o trăsură de unire, învăluiţi într-o aparenţă enigmatică şi lugubră. Scapin şi Leandru, mînaţi de

o curiozitate dominată de neliniște, purceseră înaintea cortegiului.

— Ei bine ! ce s-a întîmplat ? întrebă valetul de comedie, cînd își ajunse camarazii ; e cumva bolnav Matamore, de-l purtați așa întins de parcă și-ar fi înghițit spada ?

— Nu-i bolnav, răspunse Blazius, ba chiar se bucură de o sănătate de neclintit. Gută, friguri, guturai, pietre la rinichi, nu mai au nici o putere asupra sa. S-a vindecat pentru totdeauna de o boală pentru care nici un doctor, fie el Hippócrate[1], Galien[2] sau Avicenna[3], nu a găsit leac, vreau să spun de viață, și de care totdeauna ne scapă doar moartea.

— Așadar e mort ! exclamă Scapin cu o intonație de surpriză dureroasă, aplecîndu-se peste chipul lui Matamore.

— Foarte mort, cum nu se poate mai mort, dacă există grade în această situație, fiindcă la frigul firesc al morții se adaugă răceala gerului, răspunse Blazius cu o voce tulburată, care trăda mai multă emoție decît îngăduiau cuvintele.

— A trăit ! după cum se exprimă confidentul prințului în scena finală a tragediilor, adăugă Tiranul. Dar vă rog să ne mai schimbăm puțin. Este

---

[1] *Hippocrate*, cel mai mare medic al Antichității, născut în insula Cos la 460 î.e.n.

[2] *Galien* (131—210 e.n.), medic grec.

[3] *Avicenna* (Abu Ali al-Hosein ibn-Sinâ) (980—1037), celebru filozof și medic arab

rîndul vostru acum. Îl purtăm de atîta vreme pe scumpul nostru tovarăş, fără să tragem nădejdea vreunui fel de răsplată.

Scapin îl înlocui pe Tiran, Leandru pe Blazius, cu toate că îndeletnicirea aceasta de cioclu nu-i era cîtuşi de puţin pe plac, după care cortegiul porni iarăşi. În cîteva minute ajunseră la căruţa oprită în mijlocul drumului. Cu tot gerul, Isabella şi Séraфina coborîseră din căruţă, unde, ghemuită, rămăsese doar *Dueña*, care-şi căsca mari ochii ei de cucuvea. La vederea lui Matamore, palid, înţepenit, îngheţat, purtînd pe faţă acea mască imobilă prin care sufletul nu mai priveşte, comedienele scoaseră un ţipăt de spaimă şi de durere. Două lacrimi ţîşniră chiar din ochii puri ai Isabellei, îngheţate degrabă de vîntul rece şi aspru al nopţii. Frumoasele-i mîini, înroşite de ger, se împreunară cu pioşenie, iar o rugăciune fierbinte pentru cel pe care îl înghiţise atît de năpraznic abisul veşniciei, se înălţă pe aripile credinţei în profunzimile cerului întunecat.

Ce era de făcut? Situaţia era îngrijorătoare. Satul unde urmau să mîie peste noapte se afla încă la o depărtare de una sau două leghe, iar cînd vor ajunge acolo, toate casele aveau să fie zăvorîte de mult, iar ţăranii culcaţi; pe de altă parte, nu puteau să rămînă în drum, în mijlocul zăpezii, fără o bucată de lemn ca să aprindă focul, fără merinde spre a mai prinde puteri, în tovărăşia atît de sinistră şi de neplăcută a unui

cadavru, așteptînd să se crape de ziuă, în acest anotimp în care se face lumină așa de tîrziu.

Se hotărîră să pornească. Ceasurile de odihnă și niște ovăz pe care i-l întinse Scapin, mai aduseră un pic de vlagă în trupul bietei gloabe bătrîne și spetite. Ba chiar părea înviorată și în stare să pornească iarăși la drum. Matamore fu culcat în fundul căruței, sub o pînză. Comedienele, nu fără un fior de teamă, se așezară în partea din față a căruței, deoarece moartea preface într-un spectru prietenul cu care vorbeai cu cîteva clipe mai înainte, iar acela care te înveselea, te îngrozește acum ca o stafie sau un strigoi.

Bărbații mergeau pe jos, Scapin lumina drumul cu felinarul în care puseseră o lumînare nouă, iar Tiranul apucase calul de căpăstru spre a-l ajuta să nu se poticnească. Nu înaintau prea repede, deoarece drumul era greu, și totuși, la capătul a două ore de mers începură să zărească, în josul unui povîrniș destul de repede, primele case ale satului. Zăpada așternuse cămăși albe peste acoperișuri, care le făceau să se desprindă, cu tot întunericul nopții, pe fondul închis al cerului. Auzind încă din depărtări zdrăngănitul și scrîșnetul roților căruței, cîinii neliniștiți se porniră pe o larmă grozavă, iar lătratul lor trezi și pe alții, de prin gospodăriile singuratice de peste cîmpuri. Era un adevărat concert de urlete, unele surde, altele ascuțite, cu solo-uri, răspunsuri și coruri, la care

participa cu sîrg întregul neam cîinesc de prin partea locului. De aceea, cînd căruța intră de-a binelea în sat, toți pașnicii săi locuitori erau treji. În cadrul lucarnelor sau prin canaturile unor porți întredeschise își făcură apariția multe capete împopoțonate cu scufii de noapte, ceea ce înlesni mult negocierile duse de Pedant spre a găsi un culcuș pentru trupă. Îl îndrumară către han, sau cel puțin către casa care slujea la așa ceva, locurile nefiind prea vizitate de călători, care de obicei mergeau mai departe, fără să poposească aici. Așa-zisul han se afla la celălalt capăt al satului și sărmana gloabă a fost nevoită să se mai opintească puțin ; dar biata ființă simțea apropierea grajdului și, într-o sforțare supremă, potcoavele sale izbiră pietrele de pe drum de scăpărară scîntei chiar așa, prin zăpadă. Nu puteau să se înșele : o creangă de ilice, ce semăna cu ramurile cufundate în apele sfințite ale anticilor, atîrna deasupra porții, iar Scapin, ridicîndu-și felinarul, constată prezența acestui simbol al ospitalității. Tiranul bătu toba cu pumnii săi mari pe tăblia porții și numaidecît răsună înăuntrul casei un tropăit de ghete ce coborau niște trepte. O rază de lumină roșiatică răzbea printre crăpăturile lemnului. Se deschise un canat și o bătrînă, ferind cu o mînă uscată, de părea că acum o să ia foc, flăcăruia tremurîndă a unei luminări de seu, își făcu apariția în toată oroarea unei cămăși de noapte foarte puțin grațioase. Mîinile fiindu-i ocupate, bătrîna

ținea între dinți sau mai degrabă între gingii, marginile cămășii croită din pînză groasă, cu intenția pudică de a ascunde privirilor libertine niște farmece care i-ar fi făcut s-o ia la goană de spaimă chiar și pe țapii nelipsiți din adunările nocturne ale vrăjitoarelor. Îi pofti pe comedianți în bucătărie, așeză sfeșnicul cu luminarea pe o masă, răscoli cenușa din vatră pentru a ințeți niște tăciuni pe jumătate stinși, care numaidecît făcură să trosnească și să scînteieze un braț de uscături ; apoi bătrîna se urcă din nou în camera ei, spre a mai pune pe ea o fustă și un soi de bluză. Un băiețoi, frecîndu-și ochii cu mîinile-i murdare, se duse să deschidă poarta dinspre curte, băgă înăuntru căruța, deshămă calul și-l duse în grajd.

— Nu putem totuși să-l lăsăm pe sărmanul Matamore în căruță, ca pe un căprior ucis cu care ne întoarcem de la vînătoare, spuse Blazius, cîinii din ogradă ar putea să-l rupă în bucăți. A fost botezat și trebuie să-i facem veghea de mort, ca unui bun creștin ce-a fost.

Ridicară trupul comedianului răposat, îl întinseră pe masă și-l acoperiră în chip smerit cu o mantie. Sub stofă se sculpta în mari cute rigiditatea cadaverică și se detașa profilul ascuțit al feței, poate și mai înfricoșătoare astfel decît dezvelită. De aceea, cînd se reîntoarse, n-a lipsit mult ca hangița să cadă pe spate de groază la vederea mortului, pe care îl luă drept un om ucis, iar pe

comedieni, făptașii omorului. Începuse chiar să se jelească și, întinzîndu-și mîinile bătrîne și tremurînde, îl imploră pe Tiran, pe care-l socotea căpetenia bandei, să n-o ucidă și pe ea, făgăduind că va păstra cu sfințenie taina, chiar de-ar fi fost pusă la caznele cele mai cumplite. Isabella o liniști, spunîndu-i în cîteva cuvinte ce se întîmplase. Bătrîna se duse atunci să mai caute încă două lumînări și le așeză de o parte și de alta a mortului, oferindu-se să vegheze și ea alături de doamna Leonarda, întrucît, adesecori, în sat, se ocupase de îngroparea morților și știa ce este de făcut în aceste triste împrejurări.

După aceste rînduieli, comedianții se retraseră într-o altă încăpere. Din pricina atîtor scene lugubre și mișcați de pierderea bunului Matamore, le trecuse pofta de mîncare și de-abia se atinseră de bucate. Poate că pentru prima oară în viața sa, deși vinul nu era rău, Blazius își lăsă pe masă paharul pe jumătate plin, uitînd să-l dea pe gît. De bună seamă că era adînc mișcat sufletește, deoarece făcea parte din tagma acelor teribili sugători care ar dori să fie îngropați sub butoi, ca să le curgă într-una în gură de sub canea, și care ar fi în stare să se salte din coșciug și să strige „ia mai toarnă-mi“, cînd e vorba de sorbit un pahar de vin strașnic.

Pentru Isabella și Sérafina se găsi un pat păcătos într-o cameră învecinată. Bărbații se în-

tinseră pe nişte maldăre de paie, aduse de un argat. Dormiră cu toţi rău, iar somnul le fu tulburat de vise urîte. Nu se făcuse bine ziuă şi toţi erau în picioare, pentru că trebuiau să se ocupe de înmormîntarea lui Matamore.

În lipsă de giulgiuri, Leonarda şi gazda îl înfăşuraseră într-o bucată de decor vechi ce reprezenta o pădure, linţoliu tot atît de demn pentru un comedian, ca şi mantia de război a unui căpitan de oşti. Cîteva resturi de pictură colorate în verde imitau, pe urzeala uzată, ghirlande şi frunzişuri, şi dădeau impresia unui strat de iarbă şi de flori aşternut pentru a cinsti trupul, cusut şi împachetat în chip de mumie egipteană.

Dintr-o scîndură aşezată pe două beţe mai groase înjghebară o năsălie, de care apucară Tiranul, Blazius, Scapin şi Leandru. O togă lungă din catifea neagră constelată cu stele şi semi-lune din foiţe aurii şi argintii, de care se foloseau în rolurile de pontifi sau de necromanţi, sluji drept vestmînt mortuar cu destulă decenţă.

Astfel rînduit, cortegiul ieşi printr-o poartă dosnică ce dădea spre cîmp, ca să evite privirile şi bîrfelile curioşilor, pentru a ajunge la un loc viran, pe care hangiţa îl arătase nimerit ca loc de înmormîntare pentru Matamore, fără ca cineva să se poată împotrivi, întrucît obiceiul era ca acolo să fie azvîrlite animalele moarte de vreo boală, loc desigur nevrednic şi murdar pentru a primi

nişte rămăşiţe omeneşti, lut turnat după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu; dar canoanele bisericii sînt precise, iar histrionul excomunicat nu se poate odihni în pămînt sfinţit, afară numai dacă nu s-a lepădat de teatru, de treburile şi de deşertăciunile sale, ceea ce nu se întîmplase cu Matamore.

Dimineaţa, cu ochii ei cenuşii, începea să se trezească şi, cu picioarele în omăt, cobora povîrnişurile colinelor. O lumină slabă şi rece se întindea peste cîmpie, a cărei albeaţă făcea să pară lividă nuanţa palidă a cerului. Uimiţi de înfăţişarea bizară a cortegiului, înaintea căruia nu se afla nici crucea şi nu păşea nici preotul, şi care nu se îndrepta spre biserică, cîţiva ţărani ce porniseră să adune uscături, se opriră şi priveau chiondorîş la comedianţi, bănuindu-i că sînt eretici, vrăjitori sau nelegiuiţi de hughenoţi, dar fără să îndrăznească totuşi să spună ceva. În sfîrşit, ajunseră într-un loc mai deschis, iar băiatul de grajd, care ducea cu el o cazma ca să sape groapa, spuse că ar fi bine să se oprească acolo. De jur-împrejur, hîrci şi ciolane de animale pe jumătate acoperite de zăpadă formau numeroase moviliţe. Schelete de cai, anatomizate de vulturi şi de corbi, îşi întindeau, la capătul unui şirag de vertebre, lungile căpăţîni descărnate, cu orbitele goale, şi îşi desfăşurau coastele despuiate de carne ca spiţele unui evantai căruia i-a fost destrămată hîrtia. Grămăjoare de zăpadă aşternute într-un chip fantastic sporeau şi mai mult oroarea acestei privelişti

bîntuite de hoituri, scoțînd în relief ieșiturile și articulațiile oaselor. Ai fi putut spune că este vorba de acele animale himerice pe care călăreau Aspiolele sau Gulele în cavalcadele sabatului.

Comedienii așezară trupul pe pămînt, iar rîndașul începu să sape vîrtos, aruncînd bulgării negri peste zăpadă, impresie nespus de lugubră, deoarece li se pare celor vii că sărmanilor răposați, deși nu mai simt nimic, de bună seamă că le este mai frig învăluiți în zăpadă și promoroacă, în prima lor noapte de mormînt.

Tiranul îl schimbă pe băiat la săpat, iar groapa se adîncea cu repeziciune. Își și căscase fălcile destul de larg pentru a înghiți dintr-o îmbucătură cadavrul subțiratec, cînd gloata de țărani începu să urle împotriva hughenoților, iar pe fețele lor puteai citi că sînt gata să-i atace pe comedieni. Fură azvîrlite cîteva pietre, dar care, din fericire, nu atinseră pe nimeni.

Cuprins de mînie împotriva acestor derbedei, Sigognac își scoase iute sabia din teacă și se aruncă asupra canaliilor, lovindu-i cu latul sabiei și amenințîndu-i cu vîrful ascuțit. La zgomotul făcut de încăierare, Tiranul sări afară din groapă, apucă una din bîtele ce slujise la năsălie, și începu să-i croiască peste spate pe țopîrlanii răsturnați de atacul impetuos al baronului. Ceata se risipi urlînd cît îi ținea gura și blestemînd de zor, și numai astfel putură sfîrși înmormîntarea lui Matamore.

Culcat în fundul gropii, trupul cusut în petecul său de pădure avea mai degrabă înfăţişarea unei archebuze învelite în saia verde, pe care o îngropi spre a o ascunde, decît a unui cadavru omenesc pe care îl înmormîntezi. Cînd primele lopeţi de pămînt se rostogoliră peste sărmanele rămăşiţe pămînteşti ale comedianului, Pedantul, mişcat, nu mai fu în stare să-şi stăpînească o lacrimă, ce-i căzu, din vîrful nasului roşu, în groapă, ca o perlă a sufletului, şi suspină, cu o voce tînguitoare, în chip de cuvîntare funebră, această exclamare care reprezenta totodată bocirea şi elogiul funebru al defunctului :

— Vai ! sărmane Matamore !

Preacinstita persoană care era Pedantul, rostind aceste cuvinte nu bănuia că repetă lapidarele cuvinte ale lui Hamlet, prinţul Danemarcei, pe cînd învîrtea în mînă ţeasta lui Yorick, fostul bufon al Curţii, aşa cum reiese din tragedia domnului Shakespeare, poet foarte cunoscut în Englitera şi protejat al reginei Elisabeta.

În cîteva minute groapa fu acoperită. Tiranul risipi zăpadă deasupra mormîntului pentru a ascunde locul, de teamă să nu se făptuiască vreun sacrilegiu asupra cadavrului, şi, după ce termină şi această treabă, rosti :

— Ei bine, hai să părăsim degrabă locul, întrucît nu mai avem nimic de făcut pe aici ; să ne reîntoarcem la han. Să înhămăm calul la căruţă şi să ne luăm valea, fiindcă mocofanii ăştia, de s-or în-

toarce şi cu alţii, ar putea foarte bine să ne înfrunte. Spada dumneavoastră şi pumnii mei n-ar mai fi deajuns. O droaie de pigmei poate să vină de hac unui uriaş. Însăşi victoria ar fi lipsită de glorie şi fără de nici un folos. Chiar dacă veţi străpunge burţile a cinci sau şase secături, renumele dumneavoastră n-ar spori, iar morţii ăştia ne-ar băga în multe încurcături. Ne-ar fi dat să auzim văduve bocindu-se, orfanii ţipînd şi văicărindu-se, lucruri plicticoase, ce stîrnesc mila şi de care avocaţii se vor folosi pentru a influenţa judecătorii.

Sfatul era bun, şi fu urmat. O oră mai tîrziu, socoteala de la han era plătită şi căruţa o pornea din nou la drum.

CUPRINS